Troja ovata

BIBLIOTECA NAZIONALE VITTORIO EMANUELE
6
21 I
35

6 42 B 37

[redacted]

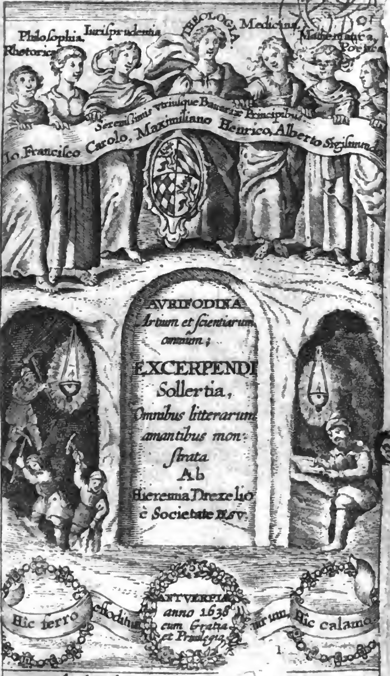
Gottlieb Blanket

ao. d. 1749

Digitized by Google

6-23-4-18

Dom. Prof. Rom. S.J.

Apud Viduam IOANN[illegible] [illegible]ODBARI.

[illegible]

SERENISSIMIS

Utriuſque Bavariæ Principibus

FRATRIBVS

IOANNI FRANCISCO CAROLO,

MAXIMILIANO HENRICO,

ALBERTO SIGISMVNDO,

Sereniſſimorum Ducum

ALBERTI Filiis,
GVILIELMI Nepotibus,
ALBERTI Pronepotibus, &c.

Comitibus Palatinis Rheni,

Dominis meis Clementiſſimis.

NOn aurum, Principes Sereniſſimi, ſed ipſam offero Aurifodinam. Significatu non inerudito Muſas in montibus habitare finge-

BIBLIOTECA N. ROMA VITTORIO EMANUELE

bant priſci. Reverà montes habitant, nec ſteriles illos, ſed auri argentique feraciſſimos. Atque hìc illud Caſſiodori veriſſimum cenſeam: Aurum, inquit, per bella quærere, nefas eſt; per maria, periculum; per falſitates, opprobrium; in ſuâ verò naturâ, lucrum. Nam metallarii ſine furto divitias rapiunt, optatis theſauris ſine invidiâ perfruuntur, & ſoli ſunt hominum, qui abſque ullâ nundinatione, pretia videantur acquirere. Quâ in re Terra, mater benigna regnis quibuſdam plurimum favit. Eſt qui in unâ Hiſpaniâ (niſi memoria me fallit) quingentas aliquando aurifodinas numeratas aſſerat. Certè ad Carthaginem Novam, urbem hanc unicam, quod Polybius affirmat, quadraginta millia hominum aſſiduè in opere metallico verſabantur. Hinc illa ipſa civitas Carthago in ſingulos anni dies, eodem Polybio teſte, Romanis annumeravit viginti quinque

millia

millia drachmarum *a*. Aſturia, Gallæcia, Luſitania quot annis populo Romano vicena millia pondo auri in tributum penſitarunt *b*. Si in unam pecuniæ ſummam contrahamus id quod Romani è fodinis Hiſpanicis in annos ſingulos eruebant, re-

a *Drachma una*, zween Batzen / oder acht Creutzer. *Has ergo tot drachmas, ſi per trecentos ſexaginta quinq; dies, quibus conſtat annus, multiplices, invenies pondus illud argenti fuiſſe drachmarum novies decies centena centum viginti quinque millia. Quas ſi per ſex millia diviſeris, efficies talenta Attica mille quingenta viginti cum quinque ſextis talenti partibus. Talentum Atticum unũ habet* 60. *libras ſeu* 600. *aureos, aut philippeos, Philippeus* 20. Batzen/ *ſeu, victoriatos continet,*

b *Libra ſeu pondo* 20000. *auri, ſunt pondo argenti ducentaquadraginta millia (quanta ſcilicet eſſe ſolet auri ad argentum analogia) Atticorum verò talentorum ſunt quadraginta tria millia & ducenta.*

periemus talenta argenti Attica ſeptem millia, centum & duodecim. Atqui è divinis litteris conſtat Salomonis claſſem ex Ophir attuliſſe auri talenta quadringenta & quinquaginta *a*, præter gemmas, argentum, aliáſque merces pretioſiſſimas. Quot jam in Galliis, Norico, Salaſſis, Illyrico, Pannoniâ, Thraciâ, Macedoniâ, Proconneſo aurifodinæ maximas opes obtulerunt fodientibus? Ita tot retrò ſæculis grandes theſauri è fodinis eruti. Certè Henricus Thuringiæ Landtgravius circa annum Chriſtianum milleſimum ducenteſimum viceſimum ſeptimum è fodinis metallicis eam vim argenti & auri comparaſſe fertur, ut Bohemiam omnem inaurare ac mercari potuiſſet. Nec defuerunt ſplendidiſſima tantarum opum teſtimonia. Nam Northuſiæ Henricus, Troiæ ludos & decurſiones equeſtres celebravit, ijs qui haſtilia fregiſſent, immo-

a *Hæc conficiunt talenta argenti Attica decem millia octingenta.*

immoti tamen in equis perſediſſent, ſellam ſingulis argenteam; ei qui Antagoniſtam ephippio emolitus in terram dejeciſſet, auream in præmium propoſuit *a*. Tanta ævo illo ex aurifodinis eruebatur opulentia. Hæc tamen quantacumque non ſatiat, imò nec mitigat, ſed accendit potiùs & iritat auri famem.

Ego hîc Ser^mi Principes, Aurifodinam monſtro feliciorem, quæ numquam non reſpondeat labori. Hîc aſſiduè fodit, quiſquis proficere in litteris ſeriò cupit. Hîc virgulæ divinæ *b* loco eſt *Induſtria*. Librorũ multitudo non parit ſcientiam, ſæpè etiam impedit. Ptolemæus Philadelphus rex Ægypti, in Alexandrinam bibliothecam quadraginta millia ſelectiſſimorum voluminum congeſſit. Q. Serenus Sammonicus Gordiani Cæſaris Junioris præceptor, amplioris quàm Philadelphus curæ, & ingentis vir doctrinæ, ſexaginta duo millia librorum acervavit,

a *Miſnenſe Chronicon.* b Goldruthen.

vavit, quos diſcipulo ſuo Gordiano moriēs legavit *a*. Hos omnes tot libros evolviſſe, & inde ſibi nihil ſubnotaſſe, eſt pænè omnia foliis, arenæ, ventis inſcripſiſſe. Multum excerpſiſſe, etſi non è multis, hoc eruditionis aurum colligit. Neque hoc tantùm ſtudioſæ paupertati ſuadendum: Principibus etiam atque Regibus, & quibuſcumque demum altis faſtigiis hoc operæ genus, *Annotare & Excerpere*, ſedulò ingerendum. Nimirum viſa, audita, lecta; jubenda, jam juſſa, aliáque annotatu digniora in ſuas quæque capeduncu-las referenda. Quod à magnis Principibus eò factitatum conſtat, ne quid memoriam poſſet ſubterfugere, quod profuturum videretur meminiſſe. Hinc Julij Cæſaris commentarij, Juliani Miſopogon, epiſtolæ, Sympoſium, Solis encomia, &c. Hinc Juſtiniani Pandectæ ac Codex, hinc Codex Theodoſianus. Certè Theodoſius Imperator cha-

racteres

a *Spartianus, & Macrobius l. 3. Saturnal.*

racteres tam eleganter formavit,ut inde Calligraphi nomen acceperit. Cúmque diem militaribus aut civilibus occupationibus daret, maximam noctis partem lectioni ac ſcriptioni ſepoſuit. Quin & candelabrum ſibi tam affabrè ſtrui curavit, ut illud ſuo ſe artificio ſponte moveret, alerétque, & oleum ſibímet affunderet, ne vel Cæſaris lucubratio interpellaretur, vel miniſtri cum vigilante vigiles eſſe cogerentur. Ita & Imperatores Auguſtiſſimi ſtudioſam lectionem *Excerpendo* diſtinxerunt.

Reverà nolle quidquam annotare, eſt pænè omnia velle negligere, aut omnem experientiæ quotidianæ ſeriem infidæ memoriæ committere.

In eum finem hanc Aurifodinam cenſui patefaciendam, quam Serenitatibus VVV. ſubmiſſiſſimâ veneratione lubẽs meritò dico conſecróq; ut ea ſub Sereniſſimi nominis Veſtri tutelâ omnibus litterarum amantibus pandatur. Ad Ser^{mi} Parentis ma-

nus & genua ſcriptionem aliam ſuo tempore licebit, ſpero, deponere.

Atque hoc animi non ingrati ſpecimen jam pridem exhibere debuiſſem primis benefactoribus noſtris, æternâ in Boicos Principes obſervantiâ devinctus. Idque tantò magis, quantò Serenitatum VVV. Virtus atque pietas, & in hauriendâ eruditione felix progreſſus in dies laudabiliùs eniteſcit. Ita pergite Ser[mi] Principes, quod Sanguini Veſtro proprium ſemper fuit, à cunis per Sapientiam & Virtutem ad ſublimem gloriam eniti. Serenitatibus V V V. Monacenſe Collegiū & omnem Societatem noſtram, méq; unà ſubmiſſiſſimè commendo. Monachii menſe Januario, die Trium Regum, anno Chriſtiano M DC. XXXVIII.

Bene-

Benevolo Lectori meo plurimam ſalutem, & induſtriam.

D*Emum etiam ad Aurifodinas te duco, mi Lector, non ſanè ſpectatorem ſed foſſorem. Si fodere non valeas, aut non velis, abi bonis avibus, & tua age otia iners ceſſator. Profectum in litteris aut exiguum, aut veriùs nullum ſpera, ſi fodiendi, ſeu* ex-cerpendi, *laborem fugias.*

Non ego te in Ophir Terram auream a, *non in Iberiam metallorum feraciſſimam, non in Æthiopiam matrem auri admodum fecundam mitto: ad tuum te muſeum ablego, nec manibus ferrum ſed calamum ingero, & familiariſſimè ſuadeo, rogóque:* Hìc fode. *Quod non ſolùm ſine periculo & damno, ſed tuo ingenti bono facies.*

Aurifodinæ, non neſcimus, multis inopiæ, nonnullis exitii fuerunt cauſſa, dū illi, curis aliis neglectis omnibus, huic uni rei laboris plurimum impenderunt; ſed lucri

a Sic olim dicta, quò Salomon claſſem mittebat.

modicum, nonnumquam grande damnum contraxerunt. Hîc labor certus, periculum proximum, eventus ambiguus. Quot hominum millia ob auri cupidinem cælo & ſole relicto in tenebris ævum agere didicerunt, cæco & noxio vapore ante tempus conſumpti? Ita vivi terrâ merſi infelicius vixerunt & brevius.

Sileo foſſorum adjutores ſæpè importunos, dæmones metallicos a, *qui metallariis ſe jungunt, ſaxa & ipſi excavant, funes ex imo in ſummum trahunt, in erigendis ſubſtructionibus juvant; ſed hæc omnia, ut tantò latentius fallant, & gravius noceant. Nam aurilegulis* b *illis ſcalas ſubducunt, extenſos à ſe funes abſcindunt, ſubterraneos fœtores ſpargunt, lapides jaciunt, ruinas ſtruunt, ad lapſum impellunt. Ita metallum fulvum in terræ viſceribus, in ſinuoſiſſimis latebris labore magno, majore periculo quæritur. Quid ſi multum fodias, ut ſæpè fit, & nihil invenias? Quid ſi multum invenias, ſed non tibi? Quid ſi tibi inveniſſe ſit peius, & nihil inveniſſe melius? Et hæc erat*

cauſſa

a Bergmännle. b Bergknappen.

cauſſa cur in Italiâ, quæ metallorum fertilitate telluri nulli cedebat, quod Plinius teſtatur, Patrum interdicto cautum ſit, ut ei velut parenti parcerent foſſores & metallarii a.

Et quæ olim erat ſævitia pluribus ſæculis uſitatiſſima, tot millia hominum damnare ad metalla? Nam quoſdam mercede, alios vi ad iſtud operis adigebant, quos in ſubterraneo carcere illo labor, fames, vapor, ruinæ ſæpiùs necabant. Quod Caſſiodorus non diſſimulans: Intrant homines, inquit, caligines profundas, vivunt ſine ſuperis, exulant à ſole, & dum ſub terris quærunt lucri compendia, nonnumquam perdunt lucis gaudia.

Ab his omnibus & periculis & diſpendiis hæc fertiliſſima, quam tibi monſtro, Aurifodina liberum te, mi Lector, pronuntiat. Tu modò laboris non magni ſed quotidiani patiens, nullas tuo calamo permitte ferias. Lege, ſcribe, Excerpe, *quidquid, dum legis, metalli nobilioris inveneris. Eò hæ diſſertationes ſpectant, ut docearis artem, quâ poſſis die uno vel centum*

a Plinius l. 33. Nat. hiſt. c. 4.

tum vel ſexcentos ſcriptores legere , & è ſingulis proficere , lectionis ordine nihil turbato, eruditione plurimùm auctâ. Vtiliſſimi,crede mihi, compendii eſt,audita, viſa , præcipuè verò lecta, omnia in ſuos uſus poſſe convertere. Hoc,ſi velis, in Aurifodinâ hac diſces. Tu modò incipe Excerpere. *Multi ſunt qui innumera legant,vix quidquam retineant:* Excerpendi *rationem ignorant, aut laborem nauſeant. Ne igitur in limine offendas , mi Lector , hîc mihi extra oleas ſaltandum ſcias.Noſti amicorum preces eſſe imperia. Rogatu plurium , & majorum meorum juſſu,ſcriptiones ſacras interjungo ; brevî eas, ſi Deo viſum, recepturus. Nunc animus eſt* Excerpendi *Modum tradere, qui & ſacris & profanis ſcriptionibus, qui artibus & ſcientiis omnibus addiſcendis quàm plurimum proſit.*

Sed in anteceſſum, mi Lector, duo illi qui colloquuntur, tibi ſunt noſcendi. Eulogius *jam grandis natu,penè omni litteraturâ ornatus , à* Poëſi *&* Rhetoricâ, *Philoſophiam , Mathematicam, & Moralem Ariſtotelis ſcientiam hauſit. His*

Iuris-

Iurisprudentiam adjunxit, nec Medicinæ quidem ignarus, in Hippocratis, Galeni, aliorúmque Medicorum libris non hoſpes. Theologiæ denique ſe totum dedit annis pluribus. Inde Eccleſiaſtes prodiit, & è cathedrâ dixit ultra annos triginta. Huic tali viro loquendi ac docendi vices meritò committimus. Eulogii *cognatus* Fauſtinus *aliquot & viginti annos natus, juvenis ore promptus, nec indoctus, & plura diſcendi avidus; hic ut è ſcriptoribus ſuæ lectionis fructum caperet, enotandi modum petiit à patruo. Hinc natus ſermo, quem tibi, mi Lector, tuo, ſperamus, bono exhibemus. Vſu licebit frui. Quòd ſi præceptiones iſtæ & Excerpendi leges non placeant, ſcribe tibi alias, pauciores, breviores, ſtudiis tuis commodas, dummodò Excerpas. Hoc autem verè* TVVM *dixeris, quod in rem tuam cum judicio excerpſeris. Vale, mi bone Lector, & è Socraticis chartis aurum effodere, maximum honeſtiſſimúmque quæſtum cenſe.*

IN-

INDICVLVS
IN
EXCERPENDI
ſollertiam.

PARS I.

Excerptorum neceſſitas,
ſeu
Excerpendum eſſe.

CAP. I. Quid Excerpere, quid Excerpta.
CAP. II. Excerptorum neceſſitas ob memoriæ inconſtantiam.
CAP. III. Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo utriuſque Plinii, & Auli Gellii.
CAP. IV. Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo Iuſti Lipſii.
CAP. V. Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo Martini Delrii.
CAP. VI. Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo Iacobi Pontani.
CAP. VII. Excerpendum eſſe teſtimoniis & exemplis plerorumque omnium eruditorum.
CAP. VIII. Excerpendum eſſe teſtimonio

nio & exemplo hîc differentis Eulogii, aliorúmque complurium.
CAP. IX. Excerpendum eſſe diverſis rationibus docetur.
CAP. X. Objectionibus contra Excerpendi ſollertiam reſpondetur.

PARS II.

Excerptorum Methodus,

ſeu

Quomodo Excerpendum ſit.

CAP. I. Ingreſſus ad ſermonem de Excerptorum modo.
CAP. II. Leges pauculæ ad Excerpendum ſcriptæ.
CAP. III. Tres Excerptorum claſſes faciendæ, ſuus cuique aſſignandus Index.
CAP. IV. LEMMATA quâ ratione ſint facienda.
CAP. V. LEMMATVM Index quâ ratione diſponendus.
CAP. VI. ADVERSARIA quomodo inſtituenda.
CAP. VII. ADVERSARIORVM Index quâ methodo conſtruendus.
CAP. VIII. HISTORICA ad quem modum excerpenda.
CAP. IX. HISTORICORVM Index quâ ordinandus.

CAP.

CAP. X. Qui dictis Excerpendi modis Philoſophus, Mathematicus, Medicus, Juriſconſultus, Theologus uti poſſint.

PARS III.

Excerptorum diverſus uſus,

ſeu

Multiplex induſtria Excerpendi.

CAP. I. Excerpta rei Nummariæ: Prima ſingularis induſtria.

CAP. II. Altera ſingularis induſtria: Luſus urbani, facetiæ, ſales, & joci.

CAP. III. Tertia ſingularis induſtria: Epitome in Cæſarem Baronium, T. Livium, Corn. Tacitum, Suet. Tranquillum, C. Saluſtium, Q. Curtium, Jul. Cæſarem, Ann. Senecam, utrumque Plinium, Juſtum Lipſium, alios complures.

CAP. IV. Quarta ſingularis induſtria: Duplicis ordinis, ſacri & profani, Excerpta.

CAP. V. Quinta ſingularis induſtria: Loci communes ſolutæ ac ligatæ orationis.

CAP. VI. Sexta ſingularis induſtria: Verborum & ſententiarum Excerpta.

CAP. VII. Septima ſingularis induſtria: Miſcellæ eruditionis Excerpta.

CAP. VIII. Auctores quínam legendi.
CAP. IX. Auctores quomodo legendi.
CAP. X. Adjumenta memoriæ.
CAP. XI. In Dominicos & feſtos dies ſymbolæ.
CAP. XII. Eccleſiaſtæ atque Concionatori ſacro monita.
CAP. XIII. Epilogus, Temporis parſimonia.

APPROBATIO
R.P. PROVINCIALIS.

LVCVBRATIONEM P. *Hieremiæ Drexelii, cui titulus eſt Aurifodina Artium & Scientiarum, quia ab omnibus Cenſoribus luce digna habetur, etiam ego VVolfgangus Gravenegg, Soc.* IESV *per Superiorem Germaniam Præpoſitus Provincialis approbo, & poteſtate ab Adm. R. P. Noſtro Præpoſito Generali, Mutio Vitelleſco, mihi datâ, ut publici juris fieri poßit, auctori copiam his præſentibus facio. Quibus in rei fidem nomen meum ſubſcripſi, & officii mei ſigillum appreßi. Dilingæ* 12. *Ian.* 1638.

Wolfgangus Gravenegg.

PARS

PARS PRIMA.

Excerptorum Neceſſitas, *ſeu* Excerpendum eſſe.

CAPUT I.

Quid Excerpere, Quid Excerpta.

EVLOGIVS & FAVSTINVS colloquuntur.

EVLOGIVS. Excerpendum ajo, & quidem cum curâ & ſtudio. Ad plenam eruditionem vix ullus eſt acceſſus niſi hac ſemitâ. Quæſieris principiò: Quid eſt *Excerpere*, quid *Excerpta* nominas? Si de voce lis ſit, eam à viris doctiſſimis uſurpatam obſervo. Juſtus Lipſius in epiſtolicâ inſtitutione aſſerit, ei, cui profectus litterarius cordi ſit, opus eſſe *Excerptis* quibuſdam & *Notis* rerum. Ita & Ciceronem audio loquentem: Excerperes, inquit, ex his ipſis, ſi quid ineſt boni [a]. Unde Excerpta dicimus, quæ veluti flores è libris enotamus.

[a] *Cic. lib. 3. de Officiis.*

Eſt

Eſt igitur *Excerpere*, è ſcriptore quocumque cum judicio in certas claſſes id annotare, ac ſeligere, quod judicetur uſui futurum. Legere, & nihil ſeligere, meo judicio, prorſus negligere eſt. FAVST. Ergo nihil utiliter legero, niſi calamum, chartam, atramentum ad manum habeam? EVLOG. Ita prorſus cenſeo: pænè omnis lectio perit, quæ nihil excerpit. Et en, ut in rem præſentem venias: Hîc mihi Tertullianus Afer eruditiſſimus ſcriptor in manu. Sine hujus lectione Cyprianus diem nullum tranſmittebat. En igitur ſcriptorem, & en ſimul ſcriptoriam ſupellectilem, pennam, ſepiam *a*, chartam. Hic meus mos eſt à puero, non lecta tantùm, ſed & audita, ſubinde etiam viſa, dignioris notæ in meum uſum trahere annotando. Ita hunc, ita alios omnes auctores tracto, meos, ut poſſum, facio, dum ea, quæ notatu digna cenſeo, in diverſas chartas, ac claſſes excerpo. FAVSTINVS. Quas illas amabò? Hoc unum unicè noſſe aveo. EVLOGIVS. Feſtinemus, quæſo te, ſed lentè; hæc omnia quàm potero explicatiſſimè tradam, ſed tempore, & loco. Jam quærimus, quid ſtudii ſit, *Excerpere*. In quo, niſi me fallo, vel oculis tuis fidem faciam. Vides hunc Auctorem? Ex eo ſelectiora ſuis quæque claſſibus inſcribo. Atque hoc appello *Excerpere*.

Quod enim Philologus, quod Poëta è Marone aut Naſone, quod Hiſtoricus è Curtio aut Plutarcho, quod Rhetor ex Arnobio

a *Sepia, ater liquor piſcis; atramentum.*

nobio aut Cicerone, hoc Philoſophus ex Ariſtotele aut Platone, hoc Mathematicus ex Ptolemæo aut Tychone, Medicus ex Hippocrate & Galeno, Juriſconſultus ex Bartolo, Baldo, aut Juſtiniano, Theologus & Concionator ex Auguſtino, Chryſoſtomo, aut Bernardo in ſuum trahit uſum excerpendo. Sine his notis nec Philologi, nec Medici, nec Juriſconſulti, nec Theologi, ad illuſtrem & amplam eruditionem pertingent. *Excerpendum eſt*, aut ignorantiæ nomen in pluribus ſubeundum. Et primam aſſertionis hujus rationem ſubjungo.

CAPUT II.

Exceptorum neceſſitas ob memoriæ inconſtantiam.

OMNIUM, quæ audis, quæ vides, quæ legis, meminiſſe, non hominis eſt, ſed genii cæleſtis. Memoria humana ſegnis, anguſta, volatilis, infidelis eſt, niſi ſuis fulciatur adminiculis. Sed tenaciſſima ſit, fieri tamen non poteſt, ut omnium retinens ſit, quæ pluribus annis ſtudioſa lectio retineri vellet. Labor improbus tot rerum imagines in hoc ærarium memoriæ recondit; reconditas diutiſſimè ſine excerptis conſervare, vix ullus labor impetraverit. Operoſum eſt ſuis quæque foribus in hunc memoriæ receſſum, & neſcio quos ſecretos ſinus congerere. Magnæ molis eſt in hoc ſpelæum,

ſpelæum, quod in occipitio ſuſpendit natu-ra, terrarum molem importare, cælorum immenſitates, undarum flammatúmque regna concludere, difficillimum eſt huc congeſta, velut aureos nummos arcâ coërcere.

Magna vis eſt memoriæ, non nego, prætorium grande, penetrale amplum, ſed non infinitum. Certos ea limites ac fines habet, ultra quos progredi non permiſſum. Hîc rerum diverſarum imagines certis velut cellulis reponuntur, ſed niſi repoſita habeant cuſtodes qui ſervent, illum memoriæ carcerem nullo negotio effringunt, & aufugiunt. Fit nonnumquam, ut ſubinde frumenti plurimum in alatos vermiculos animetur, hinc totis pænè granariis, frumentum vivum evolat: ita prorſus imagines rerum in memoriam velut penſile horreum immiſſæ, domino non advertente ſe ſubducunt & evolant. Vis retinere? Cuſtodes adhibe, *Notas* & *Excerpta*.

Queſtus jam olim Auguſtinus de memoriæ labe: Quàm multa, inquit, hujuſmodi geſtat memoria mea, quę jam inventa ſunt, & ſicut dixi, quaſi ad manum poſita, quæ didiciſſe & noſſe dicimur? Quæ ſi modeſtis temporum intervallis recolere deſivero, ita rurſus demerguntur, & quaſi in remotiora penetralia dilabuntur, ut denuò velut nova excogitanda ſint in idem iterum *a*. Tot nimirum novæ rerum notiones memoriam ſubeunt, ut priores & vetuſtæ abolean-

a *Auguſt.l.*10. *Confeſſ.cap.*11.

leantur, imago ſcilicet imaginem expellit, aliis aliæ ſuccedunt.

Memoriam Plato ſtomachum animi, Auguſtinus animi ventrem vocavit. Appoſitè. Nam uti ſtomachus quotidie multa variáque recipit, nec tamen diuturnum hoſpitium indulget; ita prorſus memoria plurima quidem eáque diverſiſſima complectitur, ſed brevì velut oneris impatiens, aut admiſſorum hoſpitum pertæſa, longè faciliùs dimittit, quàm admiſerit. Huic malo Excerpta & Notæ medentur.

Memoria vas multorum capax, ſed rimarum plenum, hàc atque illàc perfluit. Meminiſſe ſiquidem eſt rem memoriæ commiſſam cuſtodire; ſed heu difficulter committitur, difficillimè cuſtoditur commiſſum. Quòd ſi quid inhæreſcat altiùs, nî repetitione perpetuâ recolatur, fluminis ritu dilabitur. Ut enim fecundus ager niſi cultione quotidianâ exerceatur, ſilveſcit: ſic egregia licet memoria niſi Notis & *Excerptis* ad reddendum depoſitum excitetur, ab oblivione miſerè vaſtatur.

Quid ergo multa didiciſſe, quid legiſſe multa proderit, ſi ea quæ legeris, quæ didiceris, iterum elabi patiaris, non facilè umquam revocanda? Laboris nimirum amans eſt, qui diſcit, ut obliviſcatur. Quàm multi florerent inter magnos magni & ipſi, niſi hæc uredo illos afflaret! Plurimos reperias, qui variæ ac multæ lectionis plurima ſciunt, at ferè neſciunt, quæ ſciant, quia meminiſſe nequeunt: quod incredibile

eſt, quàm ad ſcientias potenter faciat.

Perſpexit hoc probè perſpicaciſſimus naturæ myſtes Plinius, qui ore libero: Memoria, inquit, neceſſarium maximè vitæ bonum, nec tamen aliud eſt æquè fragile in homine, morborum caſus & injurias, atque etiam metus ſentiens *a*. Memoria bonum grande, ſed bonum fragile, & ad omnes oblivionis injurias expoſitum. Iis igitur Notarum & Excerptorum ſubſidiis roborandum, quæ oblivionem expugnant.

Sunt aliqui, ſed pauci, memoriæ feliciſſimæ. Priſcorum hîc texere catalogum operæ non eſt. Hæc ſcholis jam nota ſunt: Rex Macedo Alexander totam Homeri Iliadem, & magnam Odyſſeæ partem edidicit. Coſroë Rex Perſarum omnes Ariſtotelis libros memoriâ comprehendit. Demoſthenes Thucydidem octies ſuâ manu deſcripſit, & ad verbum memoriæ mandavit. Mithridates viginti duarum gentium Rex, totidem linguis jus dixit, pro concione ſingulas abſque interprete allocutus *b*. Cyrus Rex Perſarum in numeroſiſſimo exercitu omnium militum nomina memoriter pronuntiare calluit. Craſſus dives Romanus, Græci ſermonis quinque differentias & dialectos memoriâ ita tenuit, ut quâ quiſque apud eum linguâ loqueretur, eâdem ei commodiſſimè reſponderet. Theo-

a *Plinius l.2. Nat. hiſt. c.24.*

b *Gellius ait; Rex inclytus viginti quinque gentium, quarum omnium linguas percalluit l.17. Noct. Attic. c.17.*

Theodectes Cilix, orator, verſus quantumvis multos, ubi ſemel recitari audiiſſet, è memoriâ integrè reddidit. Cyneas à Pyrrho Theſſalus Legatus Romam impetrandæ paci miſſus, poſterò die, quàm advenit, tam ſenatorios, quàm equeſtris ordinis viros nominatim ſalutavit *b*. Hortenſius orator Romanus totum aliquem diem in auctione perſedens, veſperi demum res omnes venales, earúmque pretia, & emptores ordine recenſuit, argentariis recognoſcentibus, eum nec minimo falſum.

Genethlius & Palæſtinus, Minutiani & Agapeti diſcipulus, eâ gaviſus eſt fidelitate memoriæ, ut totam declamationem ſemel auditam, mox memoriter recitaret. Nepotianus Heliodori Epiſcopi è ſorore nepos juuenis militiam ſecutus: tandem vitam religioſam amplexus, libros eâ memoriæ facilitate tractavit, ut in familiaribus colloquiis ac diſputationibus, ſi quid eruditionis in medium fuiſſet prolatum, ſtatim expeditè diceret, Hoc Tertulliani eſt, hoc Cypriani, hoc Lactantii, illud Hilarii eſt: Sic Minucius Felix, ita Victorinus, in hunc modum locutus eſt Arnobius *b*.

Hieronymus Stridonienſis eâ fuit memoriâ, Auguſtino teſte, ut Hebræorum, Græcorum, Chaldæorum, Perſarum, Medorum, Arabum, & nationum pænè omnium

B 2

a *Plin. l. 7. Nat. hiſt. c. 24.* b *Ita Hieron. tom. 1. epiſt. 3. mihi pag. 10. Vbi addit: Lectione aſſiduâ & meditatione diuturnâ pectus ſuum bibliothecam fecerat Chriſti.*

nium linguas ac litteras calluerit. Hinc illud à Pontifice Hipponenſi ſcriptum eſt elogium: Nullus hominum ſcivit, quod Hieronymus ignoravit *a*. Memoriam in ſeipſo eatenus inſigniter exercuiſſe ſcribit Seneca, ut non ad uſum modò ſufficeret, ſed in miraculum uſque procederet. Nam duo millia nominum recitata, inquit, quo ordine erant dicta, referebam; ducentos quoque verſus ab ultimo incipiens recitabam.

Hæc priſca & nota ſunt; recentiora iſta: Paulus IV. Pontifex Maximus ſcholæ Salernitanæ librum in memoriâ habuit: Galenum græcè à capite ad calcem perlegit: ſacra Biblia ad verbum edidicit. In extremâ ſenectute (vixit autem annis octoginta tribus) integras è Tullio, Virgilio, aliiſque auctoribus paginas inoffenſè recitavit. Memoria prorſus admiranda, cui parem non tulerint multa retrò ſæcula.

Gregorius III. in eodem ſolio Antiſtes, omnes ordine pſalmos memoriâ complexus eſt *b*. Ammonius Abbas, magni Pambonis diſcipulus, vetus & novum Teſtamentum ita percalluit, ut memoriter dicere potuerit; in doctorum virorum, Athanaſii præſertim & Baſilii, ſcriptis ita verſatus, ut decem millia verſuum, & ſexcentos ex iis pro-

a *Auguſt. tom. 2. in appendice epiſtolarum ad Cyrill. Hieroſol. Epiſc. mihi pag.* 380. *Sed reverà non videtur eam epiſtolam Auguſtini calamus effudiſſe.*

b *Henricus Spondanus ad ann.* 731.

protulerit. Rem ita ſe habere pro teſtimonio magni Patres dixerunt *a*.

Fridericus I. & Maximilianus I. Imperatores Auguſti tam tenacis memoriæ fuerunt, ut omnium eorum, etiam infimorum, quibuſcum vel ſemel locuti eſſent, longo pòſt tempore recordarentur, & hominem noſſent.

Franciſcus rex Galliæ tenaci ac expedito ampliſſimæ memoriæ captu pænè omnes ſuo ævo ſuperavit. Quid & quantum peculiaris commeatûs unaquæque provincia ſuppeditare poſſet; quænam itinera, quæ flumina ad convectiones opportuniora & viciniora forent; è quibus hibernis equitum alæ celerrimè convenirent, tam exactè norat, ut rationes itinerum, compendia navigationum, civitatum vel remotiſſimarum copias, præcipua rerum omnium ſubſidia è memoriæ theſauro depromeret *b*.

Antonius Muretus aſſerit viſum à ſe Patavii, atque auditum juvenem Corſicum, Juris Civilis ſtudioſum, qui triginta ſex millia nominum, eo quo recitata eſſent ordine, abſque cunctatione recenſeret. Artem à pædagogo homine Gallo, ſe accepiſſe ajebat. Hanc diebus pauculis Franciſco Molino Patricio Veneto, magnâ omnium admiratione tradidit, cùm Molini memoria ſibi priùs non conſtaret *c*. Miraculũ memoriæ.

 Me-

a *Pallad. c. 12. apud Roſvveyd, mihi p.* 716.
b *Paulus Iovius l. 37. hiſt.*
c *Muret. l. 3. Var. lect. c. 1. & l. 12. c. 5.*

Memoria verè Muſarum mater, artium & diſciplinarium cella penaria, ſcientiarum cuſtos. Tullio, divinitatis argumentum, eloquentiæ gazophylacium, eorum quæ diſcimus, reconditorium. Rerum omnium theſaurus, ſed tamen ex omnibus animi partibus, ut Rhodiginus loquitur, res maximè delicata & fragilis. Memoria grande ac neceſſarium, ſed tamen volatile ac caducum vitæ bonum, quod oblivio quotidie oppugnat, quod unicus ſubinde morbus totum eripit. Quos antè nominavi, Phœnices dixeris. Qui ad eos accedant, pauciſſimi, & pænè nulli ſunt.

Imò ex illis ipſis, quos modò dixi, ingentis memoriæ viris, Excerpta & Notas aliqui velut certiſſimum, & ſummè neceſſarium memoriæ ſubſidium induſtriâ ſingulari adhibuerunt.

Hinc cum Lipſio perſuaſiſſimus affirmo: Lectionem ipſam non ſufficere, ne repetitam quidem, imò nec in feliciſſimâ memoriâ, ſed opus eſſe Excerptis quibuſdam, & Notis rerum verborúmque ſingularium *a*.

Fauſtine, ſit tibi Mithridatis aut Alexandri, aut Coſroës memoria, nihilominus excerpendum, alioqui plurima effluent, plurima non opportunè occurrent. Neminis, hercle, cujuſquam memoria tam felix, quæ Excerptorum omnium vicem ſubire poſſit. Ergo Notandum, & Excerpendum.

CA-

a *Lipſ. epiſt. Inſtit. c.* 12.

CAPVT III.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo utriuſque Plinii & Auli Gellii.

E Scriptoribus, qui leguntur, excerpendum eſſe, doctiſſimi quique viri nos docent. C. Plinius Secundus Naturæ panegyriſtes nobiliſſimus ad prodigioſam prorſus eruditionem pervenit hoc uno tramite Excerptorum. De hoc avunculo ſuo Plinius Cæcilius Iunior ad Marcum ſcribens: Pergratum, inquit, eſt mihi, quòd tam diligenter libros avunculi mei lectitas, ut habere omnes velis, quæráſq; qui ſint. Fungar indicis partibus, atque etiam quo ſint ordine ſcripti, notū tibi faciam. Et en catatalogum librorū à Plinio majore ſcriptorū.

1. De Iaculatione equeſtri liber unus.
2. De vitâ Q. Pomponii Secundi libri duo.
3. Bellorum Germaniæ libri viginti.
4. Libri tres in ſex volumina diviſi, quos Studioſos vocavit, quòd iis maximum ſtudium impendiſſet, & idem à Lectore fieri vellet.
5. Dubii ſermonis libri octo.
6. Hiſtoriarum à fine Aufidii Baſſi cœptarum libri triginta unus.
7. Electorum commentarii centum ſexaginta minutiſſimè ſcripti, qui Largo

Licinio in Hiſpaniâ, quadringentis millibus nummûm, hoc eſt, decem millibus philippeorum, vendi potuiſſent, & tunc aliquantò pauciores erant.

8. Naturalis hiſtoriæ libri triginta ſeptem. Opus diffuſum, eruditum, nec minùs varium, quàm ipſa Natura. Plinii libros qui Pandectas *a* appellaverit, me judice haud erraverit. Omnia ille vir legit, vidit, ſcivit; & in unum volumen Græciam & Latium concluſit.

Sed pergit Plinius Cæcilius avunculi ſui ſummam induſtriam, & aſſiduum in excerpendo ſtudium commendans: Miraris, inquit, quòd tot volumina, multáque in his tam ſcrupuloſa *b* homo occupatus abſolverit. Magis miraberis, ſi ſcieris illum cauſſas actitaſſe aliquãdiu: deceſſiſſe anno ſexto & quinquageſimo. Medium tempus diſtentum impeditúmque, quà officiis maximis, quà amicitiâ principum egiſſe. Sed erat acre ingenium, incredibile ſtudium, ſumma vigilantia. Erat ſanè ſomni parciſſimi, nonnumquam etiam inter ipſa ſtudia inſtantis & deſerentis. Ante lucem ibat ad Veſpaſianum Imperatorem. Nam ille noctibus utebatur *c*. Inde ad delegatum ſibi officium. Reverſus domum, quod reliquum temporis, ſtudiis reddebat. Poſt cibum ſæpè,

a *Pandectæ volumina ſunt, inquit Budæus, nihil non continentia, ex quibus poſſis, quod velis, veluti è Cornucopiæ depromere.* b *Difficilia, ardua.* c *Vigilabat ante diem; memorat Tranquillus.*

pè, quem interdiu levem & facilem, veterum more, ſumebat, æſtate, ſi quid otii, jacebat in ſole: liber legebatur, adnotabat, excerpebat. Nihil enim umquam legit, quod non excerperet.

Fauſtine, hîc figamus pedē. Tu mihi Plinium conſidera, virum undequaq; doctiſſimum, innumera legentem, ſed ex omni lectione ſemper excerpentem. Hic ſolidus ſtudiorum fructus eſt, ea quæ leguntur facere ſua excerpendo. Negligimus & ceſſamus? Pleraque omnia dilabuntur, & effluunt. Ergo præ multis ſapuiſſe affirmo Plinium, qui certiſſimam eruditionis viam ingreſſus, nihil umquam legit, quod non excerperet. An eadem nobis ad eruditionem via placet? nihil ergo umquam legamus, quod non excerpamus.

Sed audiamus plura de Plinii Excerptis, de quibus hæc Cæcilius: Poſt ſolem, inquit, plerumque frigidâ lavabatur. Deinde guſtabat dormiebátque minimum. Mox, quaſi alio die, ſtudebat in cenæ tempus. Super hanc liber legebatur; adnotabatur, & quidem curſim. En iterum Excerpta, & Notas, & quidem ſuper cenâ. Viri Religioſi lectionem quidem ad menſam habent; ſed quis excerpit & notat, niſi fortaſſis poſt menſam? Plinius nec inter ipſas epulas ab hac Excerpendi conſuetudine abiit. Hinc illa viri tam prodigioſa eruditio, hinc tot elucubrata volumina.

Non omittendum, quod addit Cæcilius: Memini quemdam ex amicis, inquit, cùm le-

lector quædam perperam pronuntiaſſet, revocaſſe, & repeti coëgiſſe: Huic avunculum meum dixiſſe: Intellexeras nempe? Cùm ille annuiſſet: Cur ergo revocabas? Decem ampliùs verſus hac tuâ interpellatione perdidimus. Tantâ erat parſimoniâ temporis. Hunc vitæ ordinem inter medios labores urbíſque fremitum obſervabat. In ſeceſſu *a* ſolum balnei tempus ſtudiis eximebatur. At dum ſtrigilibus ad excitandum ſudorem leviter raderetur, dum tergeretur, audiebat aliquid, & legentem attendebat, aut dictabat. In itinere quaſi ſolutus ceteris curis huic uni vacabat. Ad latus erat Notarius cum libro & pugillaribus, cujus manus hieme manicis muniebantur, ut ne cæli quidem aſperitas ullum ſtudiis tempus eriperet.

Repeto me correptum ab eo, cùm ambularem: Poteras, inquit, has horas non perdere: Perire enim omne tempus arbitrabatur, quod ſtudiis non impertiretur *b*.

O tempus! O temporis parſimoniam, quàm ignota es & rara? Hoc adoleſcentibus, hoc juvenibus, hoc omnibus litteras tractantibus vel uno die centies occinendum: *Perire tempus omne, quod ſtudiis non impenditur*. Quoties ignavi ceſſatores Plinii cenſurâ compellandi: Poteratis (ô deſidioſi) has horas non perdere. Omnes temporis particulæ velut ramenta auri fi-

la

a in villâ ſuburbanâ. b *Plinius Secundus Iun. l 3 epiſt. ad Marcum, alii, Macrum, mihi pag. 78.*

la aurea ſtudioſiſſimè colligendæ. Rerum omnium jactura reparabilis eſt, præterquam temporis. Aurum & gemmas perdidiſſe, multò mitius damnum eſt, quàm tempus malè impendiſſe.

Ad Plinium Iuniorem redeo, qui de ſeipſo ad Tacitum perſcribens: Præceſſerat per multos dies, inquit, tremor terræ minùs formidoloſus, quia Campaniæ ſolitus. Illâ verò nocte ita invaluit, ut non moveri omnia, ſed verti crederentur. Irrumpit in cubiculum meum mater: ſurgebam invicem, ſi quieſceret, excitaturus. Reſedimus in areâ domûs, quæ mare à tectis modico ſpatio dividebat. Poſco librum T. Livii, & quaſi per otium lego, atque etiam, ut cœperam, *Excerpo*. Ecce amicus avunculi, qui nuper ad eum ex Hiſpaniâ venerat, ut me & matrem ſedentes, me verò etiam legentem videt, illius patientiam, ſecuritatem meam corripit. Nihilo ſegniùs ego intentus in librum. Iam hora diei prima, & adhuc dubius, & quaſi languidus dies: jam quaſſatis circumjacentibus tectis, quamquam in aperto loco, anguſto tamen, magnus & certus ruinæ metus. Tum demum excedere oppido viſum a. Tu lege cetera prorſus admiranda.

En, obſecro, Fauſtine, jam etiam Plinium Iuniorem, non in muſeo, aut conclavi, non ad menſam & inter libros, ſed in areâ, ſub dio, in maximo terræ motu, non legentem ſolùm, ſed etiam cum curâ & ſtudio excerpentem. B 6 Au-

a *Idem Plin. l. 6. epiſt. 20. mihi pag.* 203.

Aulus Gellius ille Noctium Atticarum eruditiſſimus ſcriptor de ſeipſo: Uſi ſumus, inquit, ordine rerum fortuito, quem anteà in excerpendo feceramus. Nam proinde ut librum quemque in manus ceperam, ſeu Græcum, ſeu Latinum, vel quid memoratu dignum audieram, ita quæ libitum erat, cujus generis cumque erant, indiſtinctè atque promiſcuè annotabam; eáque mihi ad ſubſidium memoriæ quaſi quoddam litterarum penus, recondebam, ut quando uſus veniſſet, aut rei, aut verbi, cujus me fortè recens oblivio tenuiſſet, & libri, ex quibus ea ſcripſeram, non adeſſent, facilè inde nobis inventu atque depromptu foret *a*. Ita & Gellius excerpſit. Hinc Atticæ Noctes in lucem emerſerunt.

Quid nos? quæ noſtra eſt induſtria? Legimus, ſed quia plerique nihil excerpimus, ideò parum proficimus legendo. Pace tuâ dixerim, Caudices & ſtupores, qui fuimus, manemus. Poſt aliquot luſtra in litteris conſumpta, vel notiſſima quæque ignoramus, quia excerpere ac notare noluimus. En priſci ævi Triumviros pro Excerptis ſtantes. Excerpendum, ac notandum eſt, aliter ad ſeriam eruditionem acceſſus non eſt. Utriuſque Plinii & Auli Gellii tam teſtimonium, quàm exemplum ſuadet, & invitat, ſed non ſolum. Plures ex eâdem claſſe huc ſiſto, & Triumviros noſtri etiam ævi adduco.

CA-

a *Gell. l. 20. Noct. Attic. c. ult.*

CAPVT IV.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo Iuſti Lipſii.

HIc præfari lubet è Senecâ, quem Lipſius inter omnes veteres ſcriptores laudatiſſimum & virtutis ſtudio pænè Chriſtianum ſemper veneratus Notis illuſtravit. Ergo Seneca in epiſtolis : Non eſt, inquit, quòd exigas *Excerpta* & *repetita* : continuum eſt apud noſtros, quidquid apud alios excerpitur *a*. Ad quæ Lipſius: Intelligítne, ait, *Repetita*, laudabilia, & quæ ſolent lectione iterari ? an quia etiam inter legendum dici ſolet, *Repete* ? Hoc puto : etſi Repertita, quaſi diviſa, & in locos ſuos partita, poſſis legere. Jam ad Juſtum.

Juſtus Lipſius, eruditionis primæ, judicii maximi, Regius profeſſor & hiſtoricus annis pluribus Lovanii, ſcriptis eruditiſſimis jam pridem orbi notus. FAVST. E Lipſii libris quatuor dumtaxat me legiſſe memini, Hallenſem & Sichemienſem Virginem, Conſtantiam, & Exempla politica. Si quid ego judico, nervoſus ſcriptor eſt, & plenus ſucci. Quæ alia ſcripſerit, ſcire pervelim. EVLOG. Audi compendio, & miraberis. In lucem dedit Lipſius, de Militiâ Romanâ libros 5. Poliorceticῶν libros 5. de Ad-

 mirandis

a *Seneca epiſt.33.mihi pag.444.*

mirandis Urbis Romę libros 4. de Conſtantiâ libros 2. Antiquarum lectionũ libros 5. Epiſtolicarum quæſtionum libros itidem 5. Variarum lectionum libros 3. Syntagma de Bibliothecis, Amphitheatrum, Electorum libros 2. Satyram Menippæam, Saturnalium libros 2. Virginem Hallenſem, Virginem Sichemienſem, Politicorum libros 6. Syntagma de Veſtâ & Veſtalibus, Politicorum monitorũ & exemplorum libros 2. Lovanium, Manuductionis ad Stoicam philoſophiam libros 3. Phyſiologiæ Stoicæ libros 3 de Cruce pariter libros 3. Librum de Unâ Religione adverſus Dialogiſtam, de Pronuntiatione linguæ Latinæ, Centurias 8. epiſtolarum: Commentarios, Notas, Animadverſiones, Scholia in Senecam, Tacitum, Velleium Paterculum, Diſſertationes & alia talia non numero. FAVSTIN. Superi! vir unus tot libros, tam abundantes non verborum, ſed rerum! EVLOG. Quod Plinius de Plinio avunculo ſuo dixerat, idem de Lipſio affirmandum: Miraris quòd homo occupatus tot abſolverit volumina: magis miraberis, ſi ſcieris illum publicè docuiſſe, fractâ & imbecilli valetudine fuiſſe, itinera prolixiora obiiſſe, bibliothecarum in orbe nobiliſſimas luſtraſſe, negotiis diverſis non defuiſſe. Unde igitur illi tam copioſa, & illuſtris eruditio! unde tam multiplex & inſignis ſcriptio, tot librorum fecunditas? Cauſſam audi germaniſſimam: Non legit tantùm Lipſius, ſed & Excerpſit, idque cum judicio, non

obvia

obvia quævis in chartas rapiendo, ſed ſeligendo, & excerpendo. Hinc ipſius dictum ſolenne: Non colligo, ſed ſeligo. Selegit prorſus hæc apis mel eximium.

Unicum viri opus propono; Politicorum ſex libros, opus planè accuratum, terſum, varium, elegans, eruditum, & pænè dixerim, obſtupeſcendum, ac paucis imitabile. Inſpice, & mecum ſenties. Artificioſo, variegato, Babylonico, beluato tapeti Lipſiana Politica rectè compararim. Incredibili namque artificio & nexu è verbis optimorum quorumque ſcriptorum ſuum ille contextum elaboravit. Sua Lipſius loquitur, ſed ore magnam partem non ſuo, idque tam dextrè, ut Livii aut Taciti verba jures eſſe Lipſii. Hæc autem abſque Excerptis nec feliciſſima quidem memoria non dicam perficere, ſed nec tentare audeat. Fieri non poteſt, ut talis ſcriptio conficiatur, quin priùs plurimum Excerpatur. Ad murum erigendum cæmento, lapidibus, arenâ eſt opus; ad longiorem ejuſmodi ſcriptionem Notæ ac Excerpta prorſus neceſſaria ſunt. Imò nec declamationem, aut orationem ullam eruditè ſtruxeris, ni priùs tam verba, quàm rem dictioni aptam excerpſeris.

Nec ſolùm ad exaranda Politica dicendus Excerpſiſſe Lipſius: idem in aliis fecit. Cetera illius ſcripta inſpiciamus, & ſine copioſâ Notarum & Excerptorum ſupellectili non potuiſſe confici affirmabimus.

Sed ego hîc in amicas aures arcani ali-

quid

quid inſtillaverim. Aliquem Excerpendi modum Lipſius docuit, ſed facillime perſuadeor, non eo ſolùm, ſed & alio fuiſſe uſum, quem non docuerit. Nimirum tales viri non omnia artis ſecreta vulgant, Principia in arte monſtrant, ſecretius artificium ſibi ſervant. Lipſius hanc omnem Excerpendi artem pagellâ unicâ nec quidem totâ tradidit. Verba Lipſii ſunt: Quid *ſeligas*, & *à quibus*, partem feci alteram. De quâ etſi exemplis dicere faciliùs poſſem, quàm ſcriptis, tamen breviter hæc habe. Lectionem ipſam non ſufficere, ne repetitam quidem, imò nec in feliciſſimâ memoriâ: ſed opus eſſe *Excerptis* quibuſdam & *Notis* rerum verborúmque ſingularium, quas imitemur. Quæ *Excerpta* Memorialibus libellis, tamquam ærario contineri velim, unde ſermonis illæ opes per tempus & ad uſum promantur. Fieri autem libellos triplices: Unum quem *Formularum* dixerim; Alterum, quem *Ornamentorum*; Tertium, quem *Dictionis*.

Hæc autem, ô doctiſſime Lipſi, ferè tantùm epiſtolis ſcribendis faciunt. Quid porrò ad eruditionem ceteram, quid rerum ac hiſtoriarum è ſcriptoribus excerpendum? Hîc tacet Juſtus, & ſuum ſibi ſecretum ſervat. Ne dubitemus Excerpta Lipſio fuiſſe copioſiſſima. Sed Excerpendi myſterium omnibus evulgare non lubebat.

Hoc ergo jam certum tam teſtimonio, quàm exemplo doctiſſimi viri, ad parandam erudi-

eruditionem Notis & Excerptis opus eſſe. Sine his aliquid volatico hauſtu capere licet, ad doctrinam ſolidam pervenire non licet. Sed è Triumviris teſtem alium huc ſiſto, Martinum Delrium.

CAPUT V.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo Martini Delrii.

LICEAT de hoc viro paucula præfari. Martinus Antonius Delrius Majores habuit, & parentes nobiliſſimos; ſumma eorum apud Hiſpaniæ reges auctoritas. Pater Delrii, Antonius Delrius in agro Antverpienſi Toparcha, Regi à Conſiliis, poſt Fiſci Regii in Belgio præfecturam. Domus illius Regibus & Proregibus eò adventantibus familiare fuit prætorium. Mater Delrii Eleonora Lopeſia Aragonum proceribus oriunda. Sed exteriora ſunt iſta, nec in cenſum viri ſuo peculio diuitis referenda; ſermo nobis eſt de ſupellectile & ornamentis litterariis.

Graviora ſtudia tractavit Delrius hoc ordine. Pariſiis in Philoſophiâ Magiſtrum habuit Joannem Maldonatum è ſcriptis notum: Duaci in Juriſprudentiâ Ludovicum Carrionem. Duaco Lovanium ſe contulit, ubi Cornelii Valerii diſciplinâ, & Ju-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

quid inſtillaverim. Aliquem Excerpendi modum Lipſius docuit, ſed facillime perſuadeor, non eo ſolùm, ſed & alio fuiſſe uſum, quem non docuerit. Nimirum tales viri non omnia artis ſecreta vulgant. Principia in arte monſtrant, ſecretius artificium ſibi ſervant. Lipſius hanc omnem Excerpendi artem pagellâ unicâ nec quidem totâ tradidit. Verba Lipſii ſunt: Quid *ſeligas*, & *à quibus*, partem feci alteram. De quâ etſi exemplis dicere faciliùs poſſem, quàm ſcriptis, tamen breviter hæc habe. Lectionem ipſam non ſufficere, ne repetitam quidem, imò nec in feliciſſimâ memoriâ: ſed opus eſſe *Excerptis* quibuſdam & *Notis* rerum verborúmque ſingularium, quas imitemur. Quæ *Excerpta* Memorialibus libellis, tamquam ærario contineri velim, unde ſermonis illæ opes per tempus & ad uſum promantur. Fieri autem libellos triplices: Unum quem *Formularum* dixerim; Alterum, quem *Ornamentorum*; Tertium, quem *Dictionis*.

Hæc autem, ô doctiſſime Lipſi, ferè tantùm epiſtolis ſcribendis faciunt. Quid porrò ad eruditionem ceteram, quid rerum ac hiſtoriarum è ſcriptoribus excerpendum? Hîc tacet Juſtus, & ſuum ſibi ſecretum ſervat. Ne dubitemus Excerpta Lipſio fuiſſe copioſiſſima. Sed Excerpendi myſterium omnibus evulgare non lubebat.

Hoc ergo jam certum tam teſtimonio, quàm exemplo doctiſſimi viri, ad parandam erudi-

eruditionem Notis & Excerptis opus eſſe. Sine his aliquid volatico hauſtu capere licet, ad doctrinam ſolidam pervenire non licet. Sed è Triumviris teſtem alium huc ſiſto, Martinum Delrium.

CAPUT V.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo Martini Delrii.

LICEAT de hoc viro paucula præfari. Martinus Antonius Delrius Majores habuit, & parentes nobiliſſimos; ſumma eorum apud Hiſpaniæ reges auctoritas. Pater Delrii, Antonius Delrius in agro Antverpienſi Toparcha, Regi à Conſiliis, poſt Fiſci Regii in Belgio præfecturam. Domus illius Regibus & Proregibus eò adventantibus familiare fuit prætorium. Mater Delrii Eleonora Lopeſia Aragonum proceribus oriunda. Sed exteriora ſunt iſta, nec in cenſum viri ſuo peculio diuitis referenda; ſermo nobis eſt de ſupellectile & ornamentis litterariis.

Graviora ſtudia tractavit Delrius hoc ordine. Pariſiis in Philoſophiâ Magiſtrum habuit Joannem Maldonatum è ſcriptis notum: Duaci in Juriſprudentiâ Ludovicum Carrionem. Duaco Lovanium ſe contulit, ubi Cornelii Valerii diſciplinâ, & Ju-

BIBLIOT... NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſti Lipſii familiaritate ſummos in litteris progreſſus fecit: præcipuam tamen diei partem Legum Juríſque ſcientiæ ſepoſuit, quod in operibus ad id temporis à ſe elaboratis non ſemel palàm eſſe voluit. Nam & Salmanticæ acerrimas de Jure contentiones cum doctiſſimis ſubiit.

Hinc anno milleſimo quingenteſimo ſeptuageſimo Lovanii primam in Jure lauream incredibili omnium admiratione decerpſit. Prodigiò ſimile eſt vel ipſa ſola Auctorum in Jure nomina meminiſſe, quos ille in epiſtolâ ad parentem ſuum ſe perlegiſſe commonſtrat. Fuit verè (quod Tullius de Catone) librorum helluo.

Hac eruditione partâ à Philippo II. Hiſpaniarum Rege in ſupremum Brabantiæ ſenatum cooptatur. Dein ab eodem Rège, anno milleſimo quingenteſimo, ſeptuageſimo ſeptimo Palatinis ac militibus jus dicere jubetur. Anno ſequenti Cancellarius, & Regii Fiſci Quæſtor conſtituitur.

Jam in ſummo ſtare videbatur Delrius, jam inter ipſius fortunæ, & honoris amplexus verſari; cùm ille ſeſe in præcipiti vacillare, & quò celſiorem, eò lubricum magis & abruptum locum premere intellexit: ex quo laberetur faciliùs, & poſt lapſum reſurgeret difficiliùs: atque adeò, ut ibidem foret ſemper, numquam tamen ſine periculo fore, numquam ſine maximâ moleſtiâ: magnas illas regiáſque cedros, in altiſſimis montibus nonnumquam pubeſcere, aut interdum etiam ſeneſcere; numquam tamen

tamen non ventis agitari; raro ſole foveri, ſæpiùs aëris injuriis obnoxias degere. Tandem igitur aliquando, ut Philoſophus quondam, amicus ſibimet eſſe cœpit, imò Deo; ſibi conſulere, Deo ſervire decrevit. Hic ille flexus decurſu vitæ ad metam meliorem. Magnus hucuſque ſive ingenium ſpectes, ſive honores, ſive totius actæ vitæ integritatem: ſed tum maximus eſſe cœpit, cùm ambiit eſſe minimus. Ergo ille in Brabantiæ ſenatum allectus, & ejuſdem deinde Princeps, ille Palatinorum militúmque juri dicundo Præfectus, ille nuper ærarii opulentiſſimi, & verè regii Quæſtor, ille ad magna natus, perfunctus magnis, & majoribus maturus, minimam Iesv Societatem amplecti, faſtum omnem exuere, omnibus ſubeſſe, nulli imperare, & quaſi novellus tiro repueraſcere propter Chriſtum. Nullum erat in tirocinii domo tam vile abjectúmque obſequium, cui non ſe promptum offerret, quódque non hilaris capeſſeret, veluti natus in eo & educatus. Talis fuit Delrius. Ex hoc ungue, ni fallor, hunc leonem ſatis noveris. Vidi ego ipſe virum, & cum eo egi familiariſſimè. Et reverà ſermo ac vultus Delrii, hunc ipſum, quem deſcribo, loquebatur.

Hæc mihi præfanda cenſui, ut nemo neſciret, quantus vir illum eruditionis theſaurum ſibi paraſſet Notis & Excerptis, quod jam demonſtro. Tu porrò jam Fauſtine, ad tria potiſſimùm attende: Ad linguarum cognitionem, ad libros ab eo editos,

ad

ad ſtudendi rationē. Ex his luculentiſſimè cognoſces, quid Notæ proſint & Excerpta.

Delrius Latinè, Græcè, Hebraicè, Chaldaicè, Flandricè, Hiſpanicè, Italicè, Gallicè, Germanicè ita loquebatur (ſunt diſtincta novem idiomata) ut in pleriſque eloquentiſſimus, in nullo hoſpes eſſet. Q. Ennius, teſte Gellio, tria corda habere ſeſe dicebat, quòd loqui Græcè, & Oſcè, & Latinè ſciret. Num igitur non novem corda habuerit Delrius, qui novem linguas percalluit? Poëtarum, Oratorum ac Hiſtoricorum ſcripta omnia, quæcumque in quibuſcumque Belgicæ bibiothecis reperiri poterant, magnâ cum curâ & diligentiâ evolvit.

E libris verò quos edidit, primus fuit Notæ ad Solinum, quas dedit nondum viginti annos natus. Poſt has ſecutæ ſunt doctiſſimæ Notæ ad Claudianum. His ſucceſſerunt tam Adverſaria, quàm Commentarius in omnes Senecæ tragœdias. Scripſit & edidit libros duos de Principiis Juris; repetitiones de l. *Tranſigere*; Exercitationem ad legem *Contractûs*; opuſcula alia Juridica; Miſcellanea item ſcriptorum univerſi Juris Civilis. Poſt hæc ſcripſit Commentarios rerum Belgicarum, Cæſarem in hoc imitatus. Elucubravit deinde Speculum Marianum, Speculum Patientiæ & Charitatis, Polemicas orationes Marianas, Florida Mariana. Succeſſerunt ſex libri Diſquiſitionum Magicarum, in tres tomos diviſi, opus illuſtriſſimum. Edidit & Orientium Notis ſuis illuſtratum. Conſcripſit & Vindicias Areopagiticas.

pagiticas.

pagiticas. Nec omittendum magni laboris & limati judicii opus in Cantica Canticorum. Dedit & Emendationes in C. Julii Epitomen. Scripſit & in Threnos Hieremiæ. In omnes ſacræ Scripturæ libros non facem modò accendere, ſed Pharum attollere meditabatur. In Geneſin dedit; reliqua mors intercepit. Hæc viri ſcripta. Cùm tamen non ultra quinquageſimum ſeptimum annum pervixerit *a*. Quàm verò ad ſcriptionem tam variam ingens illi adjumentum tulerint Excerpta & Notæ, jam audi.

Studendi rationem Delrius hanc tenuit. Cùm pubertatis annos necdum attigiſſet, primo manè ipſo diei crepuſculo, poſtquam rei divinæ interfuit, intinctum vino panem modicè ſumpſit, deinde ſubitò ſe illatebravit in cubiculum, quod ei ſeu bibliotheca ſeu technophyon *b* quoddam fuerat. Hîc ſellam & pluteum ſubjectis rotulis ita fabrefieri curaverat, ut levi pedis impulſu, per omnia circum pulpita, & loculamenta, ſeipſum, omnémque ſtudiorum ſupellectilem circumveheret; illi cùm inſediſſet, non priùs inde dimovebatur, quàm adultâ nocte tempus, & familiaris ephebus ad cenam, non raro invitum ac reluctantem cogeret. Ita totos ſoles, diéſque totos in muſeo impranſus, veluti jam ſepultus inter libros, exegit *c*.

Vin'

a *Mortuus Lovanii anno* 1608. b *Artium officina.* c *Idem ferè de ſeipſo prædicat Caſparus Schoppius Soc. Ieſu profeſſus hoſtis, in ſuo Hypobolimæo, mihi pag.* 250.

Vin' Fauſtine paucula de morte addam? FAVST. Adde quàm maximè; avidus accipiam. Virum ipſe vidi, ſæpiùs cum eo, uti ſubmiſsè humanus erat, familiariſſimè collocutus, cùm per Superiorem Germaniam iter faceret in Belgium. EVLOG Cùm igitur ex Hiſpaniâ Lovanium rediiſſet, licet difficillimè, ob defectas vires & ſummos dolores, adfuit Pater qui illi edixit ſummum adeſſe diſcrimen; à morte parum abeſſe: rogavitque, velletne mentem eluere. Tum Delrius nihil eo nuncio commotus, erectâ mente, nihil ſibi admodum eſſe, cui obnoxium norit: eum eſſe diem, cui tanto ſe tempore in hoc ſacrorum hominum cœtu paraſſet: ſic vixiſſe, ut mori non timeret: velle tamen expiationis beneficium accipere, & abluere id nævorum, quod ſupereſſet, in IESV Chriſti ſanguine. Mox Chriſti corpore paſcitur. Rogatus, an vellet etiam oleo ſancto inungi? ille hoc unum: Quid Rector cenſet? quid vult? ubi eum non abnuere intellexit, Ita, inquit, fiat; ita fiat. Verè uſque ad mortem obediens. Nihil enim aliud toto hoc tempore, niſi majorum nutu faciebat, quod illi ſancirent, ſanctum arbitrabatur; quod interdicerent, nefaſtum cenſebat. Puerum crederes à paternâ maternâve manu trahi non reluctantem, ſed hilarè blandientem. Poſt hæc veluti doloris expers, incredibili animi magnitudine naturam vincere, & de ipsâ quodammodo morte triumphare; ac ſoli intentus cælo, Deo plenus, cetera omnia faſti-

faſtidire; in Crucifixi effigiem oculos figere, Crucifixum æmulari. Poſtero die horâ ſeptimâ, vix ullo mortis indicio, inter ſuorum manus placidiſſimè expiravit. Anno ꝏ IↃC VIII. die XIX. Octobris annũ agens ætatis quinquageſimum ſeptimũ.

Inter alia virtutum decora, hoc ſibi proprium habuit: nihil vafrè aut ſubdolè moliri; non per cuniculos inſidiari, non per vineas oppugnare; non palàm blandiri, clàm detrahere (quæ peſtilentiſſima hujus ævi lues eſt) idem linguâ promptum, quod animo meditatum, habere. Itaque qui cum eo verſabantur, nullas cæcas cogitationum foveas metuebant, nullos laqueos; omnibus ſacris & religionibus confirmatum cenſebant, quod ab eo dicebatur. Quâ de cauſsâ Lipſius hominem eum vocat, cui non mentiri ſolùm nefas eſt, ſed & blandiri. Fruſtra ad eum deferebatur, ſi quis abſenti encomium diceret, ſi quis convicium; niſi ratione dictum animadverteret. Tum verò reprehendentibus ne minimùm quidem obluctabatur; in nulla excuſationum dumeta correpebat: ex hoſtibus etiam capiebat fructum, ex venenis parabat antidotum. In omnibus rationem ducem ſequebatur, cetera ſúſque déque habebat. Submiſſio in eo maxima. Unum id præ reliquis domeſtici ſtupebant omnes, tantum virum oculis caligantibus & pænè cæcutientibus, gnaviter & prompto libentique animo, dum alii menſæ aſſiderent, ſtantem aut in loco anagnoſtæ ſolito incommodè

ſeden-

ſedentē, librum aliquē pium de more præ-legere, & ad alterius arbitrium accentus & tonos vel invertere,vel dirigere. Quod quidem quanti ſit, nôrunt illi præſertim,qui in Religioſis familiis degunt, & hujuſmodi ſe exercitiis ſubigunt. Atque hæc vita fuit Delrii, inter libros, dum viveret, ſepulti.

Porrò de hoc viro Henricus Zebertus Dungæus Theologiæ Doctor teſtatur, in adverſariis, quæ Delrius annorum novemdecim, illuſtrando Senecæ dedit, plus minùs mille & centum variorum Auctorum in diverſis ſcientiis & linguis ſententias maximo cum labore ac judicio conſcribi. Quare fatetur Lipſius numquam ſe legiſſe, numquam vidiſſe, ac omnino neſcire an ſint ſcriptores, quos non paucos illud ævi noſtri miraculum (ita loquitur, & Delrium notat) ad teſtimonium dicendum citare ſolet. Cùm ſcriptorem Delrius arripuit,non antè dimiſit, quàm attentè atque integrè perlegiſſet, quæcumque autem(nota hoc,Fauſtine,nota obſecro) quæcumque in capedunculas, Excerpta & Notas litterarii ſui theſauri referenda judicavit, ea ſcitè exſcripſit. Ita plus ſimplici vice omnia Alphonſi Toſtati Abulenſis volumina(ſunt quindecim) non ſuſpenſo, ſed preſſo veſtigio percurrit *a*.

En ipſum eruditionis fontem, en veram tot librorum à Delrio editorum originem, Excerpta & Notas. Quod de Plinio, idem

a *Hæc è vitâ Delrii, quam ſcripſit Hermannus Langeveltius, edidítq; Antverpiæ an.1609.*

idem de Delrio dici poteſt: Nihil umquam legit, quod non excerperet. Hinc doctrinæ ſupellex ampliſſima, hinc eruditionis theſaurus maximus. Omnia è memoriâ, velut ſtamen è panno trahere, non Delrius, non alius quiſquam potuit. Excerpta & Notæ ſubſidio venerunt. Excerpendum & Notandum. Aliter hæc ſacra non conſtant.

CAPVT VI.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo Iacobi Pontani.

FAVSTIN. Haberem quæ obducerem adversùs dicta. EVLOG. Sermonem, obſecro, finiri patere: & obducendi locus erit ampliſſimus. Pergo igitur, & Excerpendi ac Notandi neceſſitatem teſtimonio & exemplo plurium confirmo.

Jacobus Pontanus in politiori litteraturâ vir oppidò eruditus, qui ætatem omnem ad uſque ultimos vitæ dies legendo ac ſcribendo duxit, reverà libris immortuus. Nec enim calamum antè poſuit, quàm fatalis lectulus avocaret à chartis, quibus perdius atque pernox inhærebat. Annum vivendo attigit octogeſimum quartum a. Digniſſimus ſenex, qui in Parnaſſo inter libros conderetur immortali memoriâ, quam ſibi ſcriptis peperit. Libros, ut mea

a *Auguſtæ Vindelicorum mortuus an. 1626. die 25. Novembris.*

mihi Excerpta ſuggerunt, hos edidit.

Progymnaſmatum volumina quatuor, quibus omnia pænè, quæ in conſuetudinem & uſum communem incidunt, Latinâ dictione complexus eſt. Inſtitutiones Poëticas, Florida verſu eleganti, vario, ac tereti ſcripta. Symbolas in Virgilium, opus grande ac laborioſum. E Græco plurima in Latinum idioma tranſtulit, uti ſunt Ioannis Cantacuzeni libri 4. de Bellis Andronici, Georgii Phranzæ Chronicon Orientalis Imperii, Philippi Solitarii Dioptra, & Nicolai Cabaſilæ vita Chriſti, Simeonis Iunioris orationes 23. Simeonis Epiſcopi Theſſali de divino Templo, & Aſcetica, Theophylacti Simocatæ hiſtoria de Mauritio Imperatore, Commentaria B. Cyrilli Alexandrini in Prophetas Minores, Dialogi de Spiritu & carne. Hæc è Græciâ in Latium tranſlata ſunt. Præter hæc ſcripſit Pontanus Commentarios in Ovidii Metamorphoſin, Commentarios in Ovidii Elegos de Ponto & Triſtibus, Ovidianas Gnomas, Philocaliam, Bellariorum Atticorum volumina tria, &c.

Hunc librorum numerum Pontanus ſine ditioribus Excerptis numquam in lucem dediſſet. Quid autem hic ipſe vir litterarii artificii ſcientiſſimus de Excerpendi modo ſenſerit, ipſiuſmet verbis te docebo. Injectâ mentione Plinii Majoris, ejúſque ſummâ in Excerpendo induſtriâ laudatâ, hæc addens Pontanus: Vir animi ſtrenuiſſimi, fuit, & exempli rariſſimi, compendiariam ſibi

bi & proximam viam excogitavit, quâ ad ſummas eruditionum facultates atque copias & graderetur ipſe, & eaſdem ad uſum fructum publicum in lucem aſpectúmque proderet. De libris aliis ab illo confectis, ut nihil loquar, Hiſtoria naturalis, quæ ſola temporis injurias & dentes effugit, hiſce inſtituta originibus, iiſdem aucta profecit incrementis (Notis ſcilicet & Excerptis.) Quando enim vir ille, duorum millium circiter voluminum lectione, viginti millia rerum curâ & ſtudio dignarum, ſex & triginta libris incluſiſſet, ſi non è tot ſcriptoribus locos præcipuos adnotaſſet, & tamquam ſummarum ſummas collegiſſet? Quod quidem judicio, non temerè; ordine, non promiſcuè atque confusè, eum feciſſe ſuſpicari libet. Quomodo præterea, quid quiſque, quâ diſtributione, quid proprium, quid alienum, aut in medio poſitum, quid electum ac reconditum, quid evulgatum ac populare afferret, diuturnâ cuſtodire memoriâ, ſine hoc certiſſimo (nota, Fauſtine, nota) opportuniſſimóque ſubſidio Excerptorum potuiſſet? Quæ tamquam breviaria, parváſque epitomas, quoties vellet (volebat autem ſæpiſſimè) operâ non difficili percurrebat *a*. Nec dubium quin ſectatores Plinius jam olim hac in re habuerit. Pontani teſtimonio ex occaſione geminum illi adjungo.

M. Antonius Muretus in Republicâ

a *Pont. vol. 3. parte poſter. Progym. 74. mihi pag. 1072.*

Chriſtianâ Tullius, de illo ipſo Plinio ejuſ-que Excerptis ac Notis diſſerens: Illum verò, inquit, Promum condum rerum omnium ſcitu dignarum, illud receptaculum ingenuarum artium, illum eruditionis oceanum C. Plinium quis umquā ſatis pro dignitate vel admirari, vel celebrare poterit? Qui nullum umquā librum vidit, quem nō legerit; nihil cognitu dignum legit, quod non excerpſerit; nihil excerpſit, quod nō in litteras retulerit. Itaque unum ipſius opus, quod de plurimis extat, Naturalis hiſtoriæ, inſtar ingentis bibliothecæ videri poteſt *a*.

Ita Muretus & Pontanus de Plinio ſenſere; ita nos de Mureto & Pontano ſentiamus, eos ſine copioſis ac variis Excerptis tam multa variáque numquam ſcripturos. Eruditionem tam multijugem Excerpta pariunt & Notæ. Sed hoc jam pluribus confirmo.

a Muret. volum. 2. orat. 13.

CAPVT VII.

Excerpendum eſſe teſtimoniis & exemplis plerorumque omnium eruditorum.

QVOD de Excerptis jam diximus, id omnium pænè doctorum hominum voces & exempla firmant. Quiſquis umquam in litteris ſeriò proficere laboravit,

vit, Notandi & Excerpendi laborem non fugit. Hæc una ad artes & ſcientias compendiaria via eſt. Fugis hos labores? fugis ergo ſcientias, & ut deſidiam non repellas, ignorantiam amplecteris, quia mavis plurima neſcire, quàm ea cum ſtudio *Excerpere*.

Longè aliter ii, apud quos in pretio eſt lectio non otioſa. Omnes eruditorum claſſes percurramus, & quod dixi, veriſſimum affirmabimus. Inſpice Poëtas, Virgilium Maronem, Ovidium Naſonem, Claudium Claudianum, Iacobum Sannazarium, Iacobum Bidermanum, Franciſcum Remondum, Hermannum Hugonem.

Virgilius inter Latinos princeps Poëtarum Bucolica ſua annis ſeptem, ſuam Æneïda annis undecim elaboravit, & primus ipſe ſui rigidiſſimus cenſor ac judex divinam ſcriptionem ad rogum damnavit. Virgilius verò, ut ſcias, non tantùm legit, ſed & excerpſit, & excerpta in ſuum poëma tranſtulit. Ovidii Metamorphoſin inſpice, & dic an caruerit Excerptis. Claudianum Poëtarum ocellum volve, & idem dices.

Iacobus Sannazarius de partu Virginis tres libellos edidit, quos viginti annorum limâ perpolivit: Notandi laborem non fugit

Iacobus Bidermanus meus olim condiſcipulus, quem ut Magiſtrum meum ſemper veneratus ſum, Excerpta non ſolùm magno judicio, & ſingulari induſtriâ paravit, ſed & iis ingenioſâ dexteritate uſus eſt. Tot ejus ſcripta pro me loquuntur.

Hermannus Hugo deliciæ meæ (quid apud te diſſimulē!) ſcriptor mihi è millibus charus: Nec putem à multis ſæculis venuſtius aliquid, & ſuaviſſimis affectibus concitandis potentius in lucem datum. Hermannus autem maximè uſus eſt Excerptis, nec aliter potuit. Nam elegans ille contextus è priſcorum Patrum teſtimoniis, hac unâ ratione confectus. Guſta hoc ſcribendi genus, auribus & oculis loquitur. Confer ſententias Bibliorum cum dictis Patrum, ac chalcographi nobiliſſimi cælaturâ, & laudabis, ſcio, artificioſiſſimam mixturam. Nam modò elegidion & terſum carmen, modò proſa oratio, modò naturam & vitam ſpirans imago affectus ſuggerit dulciores. Sed liber non unius aſſis eſt; libri pretium auxit æraria ſcalptura. Placet emere? unicum omittamus ſympoſium, & noſter eſt liber. Inſcriptio & frons libri eſt: *Pia Deſideria*. Nec ſolum hunc edidit Hermannus. Scripſit inſuper Obſidionem Bredanam, Vitam Caroli Spinolæ, qui in Japòne religionem Chriſti inter flammas defendit uſque ad extremum halitum, Vitam Ioannis Berchmanni, de Primâ ſcribendi origine, & universâ rei litterariæ antiquitate, de Militiâ Equeſtri antiquâ & novâ libros quinque.

Sed hæc de Hermanno Hugone, cujus venuſtiſſimas elegias veneror & adoro. In cujus ſcriptione ſolutâ incredibilem Excerptorum uſum agnoſco & exoſculor. Diſcamus, quod colimus, imitari. Sed jam

&

& Hiſtoricos luſtremus, an non & illi Excerptis uſi? nomino paucos tam recentiores quàm priſcos, ſed quos ego ceteris eminentiores cenſeo: Titum Livium, Criſpum Salluſtium, Cornelium Tacitum, Quintum Curtium, Carolum Sigonium, Iacobum Salianum, Ioannem Marianam, Petrum Maffeium, Andream Brunnerum.

Nulla hiſtoriæ foret ætas, nulla vita, ſi diaria, ſi ephemeridas, ſi commentarios, ſi Notas & Excerpta tollas. Ab his animam accipit Hiſtoria. Hinc faſti & annales publici conflantur, hinc rerum geſtarum fides petenda. Hinc Livius & plures alii ſuam quiſque concinnavit hiſtoriam. Hominum privatorum Notæ, familiarum inſigniorum diaria Livianam hiſtoriam pepererunt. Quis autem Hiſtoricorum præ ceteris lectioni deſtinandus, dicemus infrà, cùm plura de legendis auctoribus dicendi erit occaſio. Conſideremus oratores: Tullium Ciceronem, Antonium Muretum, Ioannem Perpinianum, Franciſcum Bencium, Dionyſium Petavium, Tarquinium Gallutium, Franciſcum Remondum.

Num horum aliquem, Fauſtine, ad illum eloquentiæ apicem conſcendiſſe autumas ſine plurimis Excerptis & Notis? Oratoris eſt per ſcripta plurimorum ire, & ex iis ſuccum meliorem trahere in deſtinatam paginam. Hoc Muretum, hoc Perpinianum, hoc ceteros feciſſe ne dubita.

Marci Tullii aſſiduum in legendo ſcribendóque ſtudium teſtātur illius libri, tum

quos habemus, tum etiam quos deſideramus. Illud mirum eſt inter tot Reipub. tempeſtates ac procellas, eum vel ad cogitandum locum, vel ad ſcribendum otium habuiſſe. Negabat Cicero, ſi duplicaretur ſibi ætas, habiturum ſe tempus, quo legeret Lyricos; eodem modo Dialecticos *a*.

Vis alios complures nominem Oratoribus affines? Perluſtra, obſecro, Claudii Æliani Variam hiſtoriam, & de Animalium naturâ libros 17. & Auli Gellii Noctium Atticarum libros 20. Cælii Rhodigini Antiquarum lectionum libros 30. Alexandri Neapolitani Genialium dierum libros 6. Adriani Turnebi Adverſariorum libros 24. Petri Fabri Semeſtria: Petri Victorii Variarum lectionum libros 31. opus eruditionis omnigenæ refertum, tomis duobus Pariſiis editum *b*. Horum omnium, quos dixi, tam varia, tam abundans doctrina ſanè non niſi Excerptorum & Notarum ſedulitate ad illud faſtigii excrevit. Scriptionem illorum examina, & pænè mera dices Excerpta, ſed arte ac judicio collecta. Tanti eſt vegetiores annos huic curæ ſtudioſiùs impendiſſe. Sed ad Porticum & Stoam tranſeamus. Philoſophi: Ariſtoteles Stagirita. Decem millia philoſophorum nominavi, cùm Anteſignanum hunc unum dixi.

Ariſtoteles Nicomachi filius, Platonis diſcipulus, Alexandri Magni præceptor, om-

a *Seneca epiſt. 49. mihi pag. 466.*
b *Anno 1564 & 1565.*

omnis philoſophiæ Phœbus infinitos ſcripſit libros eâ diligentiâ, eóque artificio, ut ſuperiores omnes vicerit, poſterioribus omnibus palmam præripuerit. Quidam librorum ejus etiámnum vivunt; plurimos tempus injuriosâ nocte ſepeliit. Non autem infinita tantùm ſcripſit, ſed & infinita legit, imò, quod ſolebant veteres, infinita è lectis excerpſit Ariſtoteles. Vidit utique vir ingenii perſpicaciſſimi tantam lectionis copiam non poſſe concoqui, niſi placeat ſimul etiam plurima excerpi. Cælius Rhodiginus hanc priſcorum navitatem laudatiſſimam in exemplum ſtatuens: Scimus profectò, inquit, veteribus omnibus uſitatiſſimi fuiſſe moris, ut omne ſcriptorum genus excuterent, nullas quas poſſent commentationes illectas intactáſque præterirent, quod in primis Ariſtoteles exactiſſimè fecit, qui ex nobili lectionis multijugæ variantíſque curâ eſt à Platone Anagnoſtes *a* nuncupatus, tamquam lector foret infatigabilis, & χαλκέντερος planè, ut Græci dicunt, ſititor inexplebilis *b*. Hinc nullis ſumptibus comparſit, ut quos melioris notæ libros cenſuiſſet, emeret. Teſtatur Gellius Ariſtotelem libros pauculos Speuſippi philoſophi poſt mortem ejus emiſſe talentis Atticis tribus. Ea ſumma fit nummi noſtri HS duo & ſeptuaginta millia. Sunt mille octingenti philippei Nec Plato hac in re parcior. Nam memoriæ mandatum eſt, Platonem

C 5 tenui

a Lector. b *Cælius l.* 17. *Antiq. lect. c.* 17. *poſt init. mihi pag.* 646.

tenui admodum pecuniâ familiari fuiſſe, atque eum tamen tres Philolai Pythagorici libros decem millibus denariûm eſſe mercatum *a*. Tantus inerat his viris & legendi & excerpendi ardor.

Medici, Hippocrates Cous, Claudius Galenus.

Hippocrates medicorum antiquiſſimus, cùm intelligeret medicinæ ſtudium præceptionibus egere, varias peregrinationes obiit, & quidquid in has curas uſpiam invenit utile, ſollerter excerpſit. Adeò autem Excerptorum amans & ſtudioſus fuit, ut in ipſis templis morborum hiſtorias in tabellis anathematum deſcriptas diligentiſſimè excerperet & conſcriberet. Ita obſervationes plurimas in ordinem componens, primus extitit qui artis medicæ præcepta generalia tradiderit *b*. De ſcriptis Hippocratis illud licebit pronuntiare: pauperis eſſe numerare pecus; libros vir iſte doctiſſimus plurimos venturis ſæculis reliquit.

Secutus hunc Galenus, qui ſcriptorum multitudine Hippocratem non æquavit tantùm, ſed etiam ſuperavit. Inde hoc elogii à doctis accepit: Galenus medicorū præſtantiſſimus libros ſcripſit pænè infinitos, quos ipſe commemorat peculiari ſcripto de libris propriis edito. Joannes Fernelius Ambianenſis præfatione Medicinæ ad Henricum

a *Gell. l.* 3. *Noct. Attic. c.* 17. *Sunt* 20000. *bacii, ſeu victoriati*, 1333. *floreni &* 5. *bacii, philippei* 1000. b *Plin. lib.* 29. *Nat. hiſt. proœmio, Soranus in ejus vitâ.*

ricum II. Galliarum Regem, aſſerit à Galeno libros de re medicâ ſupra quadringētos, de aliis diſciplinis ducentos quadraginta ſcriptos. Quis noſtrûm tot evolvet legendo, quot ille commentando ac ſcribendo? Quis jam dubitare poſſit, quin Galenus in excerpendo & annotando ſummè induſtrius fuerit, qui libros pænè octingentos edidit? Excerpta & Notæ theſauris litterariis opulentant. Sequuntur Juriſconſulti.

Ex his unicus Servius Sulpitius libros centum & octoginta de Jure Civili edidit; utique ſupellectili Excerptorum ampliſſimâ inſtructus fuerit, ſcriptionem tam prolixam nemo ſani capitis abſque Excerptis copioſiſſimis aggrediatur.

Sed aliquos etiam è Theologorum ſenatu huc ſiſtamus. In priorum claſſibus nominandis id obſervavi, ut vel ſcientiarum duces, vel ceteris celebriores, aut mihi notiores, ac commendatiores nominarem. Idem in ultimâ hac claſſe attendam.

Theologi: Auguſtinus Hipponenſis, Hieronymus Stridonienſis, Bernardus Claræ-vallenſis, Thomas Aquinas, Alphonſus Toſtatus, Alphonſus Salmeron, Franciſcus Sûarezius.

Non temere hos nominavi; rationem addo, & unà oſtendo quantum maximis his viris profuerint Excerpta. Auguſtinus plura ſcripſit, quàm quis legerit, ſi fides Poſſidonio, Præſuli Africano, teſti locupletiſſimo. Hic eum opinione ſuâ falli judicat, qui omnia, quæ Auguſtinus ſcripſit, legiſ-

ſeſe arbitratur *a*. Acceſſit his Auguſtini libris tanta auctoritas (quod felicitati, vel ſapientiæ viri aſſignari poſſit) ut nullius ſcriptis ſecundùm Euangelii hiſtoriam, & Tarſenſis Pauli epiſtolas, &c. major hominum conſenſus acceſſerit *b*. Elucubravit Auguſtinus inter cetera, viginti duos libros de Civitate Dei, opus profectò grande ac admirandum. Tu iſtud ſolum hoc tomo quinto inſpice, & dices abſque multiplicibus Excerptis hanc talem ſcriptionem numquam potuiſſe confici. Volumen hoc eruditionis pleniſſimum incredibilem notantis & excerpentis Auguſtini diligentiam teſtatur.

Hieronymus ſex millia librorum Origenis affirmat ſe legiſſe; an nihil excerpſiſſe & ſubnotaſſe? Auxerunt aliorum ſtudia bibliothecas, ac per partes compleverunt: unus ac ſolus Origenes ingenii felicitate bibliothecam unam quantamvis magnam implere potuit. Hanc Hieronymus legendo exhauſerit, & nihil inde in ſuũ uſum extraxerit? Præſertim cùm de viro hoc jam olim ſparſum fuerit: Neminem ſciſſe quod Hieronymus ignorarit. Hoc certè priſcorum erat ſtudium, innumera legere, multa excerpere, plurima conſcribere.

Cyprianus ſanè vir ſanctiſſimus perinde ac

a *Quâ auctoritate magni nominis Eccleſiaſtes publicè pro ſuggeſtu dixerit, triginta millia librorum ab Auguſtino ſcripta, ego quidem neſcire me fateor.*

b *Antonius Coccius l. 1. Exemplor. c. 7.*

ac doctiſſimus, facundus olim Carthaginienſis Rhetor, nullum prætermiſit diem, quem Tertulliani lectione non imbueret. Hunc verò auctorem cùm poſceret, *Da Magiſtrum*, dicere ſolebat. Ita de Cypriano Hieronymus *a*.

Bernardus verè Claræyallenſis Apis ſedulitate ſolâ ſine Magiſtris (quod perquam rarum) maximos in litteris progreſſus fecit. Solebat autem conqueri, nihil temporis ſe magis perdere, quàm quod ſomno daret. Non occupatum numquam inveniſſes. Nullæ Bernardo feriæ, quies nulla. Aut enim orabat, aut legebat, aut meditabatur, aut ſcribebat, aut concionabatur. Apiculam agebat ſummè ſedulam, quæ ſemper aliquid ex optimo florum genere conveheret in ſuum alveare. Bernardi effigiem videre cupis? ſcripta intuere. Verbis diſertus, ſententiis venuſtus, rebus abundans, ſenſu ac ſucco meliore plenus, nervo dicendi lacertoſus, eloquio ſuavis, & mera pietatis mella ſtillans aſſiduè, veritatis ſemper amantiſſimus. Superi! quàm ille delectat, docet, ſtringit, movet, perſuadet, expugnat! Eam ſui imaginem ſcribendo efformavit, ut illi Ambroſianum illud ex aſſe conveniat: *Laureatus ſpiritu ſcriptis coronetur ſuis*. Quinque Conſiderationum libros ad Eugenium Pontificem ſcriptos aperio; tu tolle, lege, ac vide num Bernardus non accuratiſſimè, quæ ſui usûs judicaret, excerpſerit? Liceat dicere: In ſcripto

a Hieron. de Scriptor. Eccleſ. in Tertull.

hoc Bernardus ſuperavit Bernardum. Nam modò cautum œconomum, modò ſollicitũ patremfamilias, modò fidelem monitorem, modò ſerium præceptorẽ; jam aſcetam, jam ethicum, jam & politicum, nunc philoſophum, nunc conſiliarium, nunc Theologum agit. Illuſtre prorſus ſcriptum à multiplici eruditione. Hoc unum in tot Bernardi ſcriptis miſerum; Bernardo multa tribui, quæ Bernardi balſamum planè non oleant. Sed illud ad rem noſtram in Bernardo maximè laudem, quòd ſacram paginam non ſolùm aſſiduiſſimus legerit, ſed eam in ſuas ſcriptiones ita excerpſerit, ut Bernardi calamus fluxu pænè continuo divinum inſtillet liquorem.

Thomas Aquinas Theologiam omnem in eum deduxit ordinem, eâ perfudit luce, iis locupletavit incrementis, ut univerſa poſteritas illi quàm plurimum debeat. Compendio utendum eſt in hujus viri elogiis, alioqui ea ad diei finem non finiemus. Aquinas ſapientiæ ac ſanctitatis magnum jubar, tametſi opem divinam ſuis ſcriptionibus faventem habuerit, humanam tamen induſtriam in ſe deſiderari neutiquam paſſus eſt. Legit plurima, & excerpſit. Conſidera ſeptemdecim tomos editionis Romanæ quos Thomas poſteris reliquit: imò vel tres ſolùm tomos inſpice, decimum, undecimum, duodecimum, quibus tres partes Summę Theologię complexus eſt. Quanta, Deus, in his ſcriptis, quàm varia, quàm ſublimis eruditio, quot è priſcis Patribus, aliiſque

que ſcriptoribus teſtimonia? Hæc profectò Notas & Excerpta poſtulant quàm maximè. Itaque non ſolùm innumera legit beatus Thomas, ſed & excerpſit, & ſua fecit.

Alphonſus Toſtatus Abulenſis Antiſtes, vir ſanctimoniâ & doctrinâ celeberrimus, non niſi annos quadraginta vixit, & tamen quindecim tomos bene magnos in lucem edidit. In his quæſtiones innumerabiles diſſolvit. Hinc de eo illuſtre illud encomium verſu, ſed parum venuſto, ſcriptum:

Hic ſtupor eſt mundi, qui ſcibile diſcutit omne.

Alphonſum tam brevi tempore ſcripſiſſe tam multa, nullis Excerptorum, aut Notarum ſubſidiis adjutum, cras credam, hodie non. Non fuit, non erit ullum tam felix ingenium, quod omnia è ſeipſo, velut aranea è ſuo utriculo fila, educat. Hanc igitur Excerpendi ſollertiam in Toſtato etiam fuiſſe non negandum: quam nos rectiſſimè venerabimur imitando.

Alphonſus Salmeron Toletanus à puero vitam omnem ad ſupremam ſenectutem in litteris conſumpſit. Vir Religioſus è Societate Iesu, celeberrimas Italiæ civitates concionibus ad leges Chriſtianas formavit. Peregrinationes laborioſas, eáſque plurimas in Galliam, in Poloniam, in Hiberniam, in Superiorem & Inferiorem Germaniam objvit, non tam ſuæ, quàm alienæ ſalutis cauſsâ. Dixiſſes Salmeronem ad terras alio atque alio ſole calentes obeundas natum. Viribus utcumque jam fractis, cùm

voce

voce non poſſet, ſtylo ſtatuit alios erudire. Ita Neapoli ad quietem laborioſiſſimam ſeſe componens, ſedecim grandes tomos elucubravit pleroſque omnes de Chriſto Domino. Nam poſt Euangelii hiſtoriam pluribus voluminibus explicatam, Apoſtolorum cùm res geſtas, tum epiſtolas tomis aliquot eſt proſecutus. Magnum in ſcriptione hac ampliſſimâ eruditionis mare cernitur, quod è plurimis Notarum & Excerptorum rivulis indubiè collectum & auctum. Hîc Adverſaria juvent neceſſe eſt, plurimáque ſupellex ſcriptioni cogitatæ congeſta. Nemo ſibi utilis erit lector, qui non ſimul infatigabilis, ſic loquor, ſit Excerptor. Res ipſa loquitur, à Salmerone hoc præſtitum impigerrimè.

Franciſcus Suarezius Granatenſis Theologiam publicè pluribus annis profeſſus Romæ, Pinciæ, Salmanticæ, Compluti, Conimbricæ demum calamo manum addixit, ſcriptioni ſe totum mancipavit, & illuſtrandæ Philoſophiæ ac Theologiæ tomos minimùm viginti & unum (quos ego quidem viderim) typis commiſit *a*. Hunc librorum numerū edidiſſe, & priùs nihil annotaſſe, nihil excerpſiſſe, nemini ſit credibile.

Cornelius à Lapide Scripturam ſacram pænè totam uberioribus commentariis illuſtravit. Illic in illis forulis ſeptem grandes tomos cernis: in dies expectamus plures. Jam Pentateuchum Moſis, Proverbia Salomonis, Eccleſiaſticum, 4. Majores Prophetas,

a *Mortuus anno* 1617. *die* 25. *Septemb.*

tas, 12. Minores, Acta Apoſtolorum, Epiſtolas D. Pauli, Epiſtolas Canonicas, Apocalypſin explicavit uberrimè ad omnem uſum. Plura, ut audio, ſequentur, ut etiam à mortuo diſcant vivi. Jacobus Gretſerus ſuo unus ipſe calamo pæne integram bibliothecam conſcripſit.

FAVST. Ego nec tot libros, ſed nec tot paginas typis cogito committere, quid ergo mihi cum Excerptis? EVLOG. Num idem ſæpiùs rogandus es? Quæſo te, Fauſtine, ne deſignatum ordinem præproperè turbemus. Erit locus, quo ſatisfiat tuis objectionibus. Hoc jam contendimus, *Excerpendum eſſe*. Quomodo ſit Excerpendum, & à quibus, id hujus quæſtionis non eſt; ad iſtud infrà reſpondebimus: auditor

Si modò culturæ patientem commodet aurē a.

Præproperum tuum eſt ingenium. FAVST. Perge, quo cœpiſti, pede; perge bonis avibus. EVLOG. Hoc igitur ajo, quod in fronte capitis hujus aſſerui, pæne omnium eruditorum vocibus & exemplis Excerpta & Notas commendari: imò hoc genus induſtriæ tam eſſe neceſſarium, ut eo neglecto vix ullus ſit ad eruditionem ſolidam acceſſus. Quò autem plus eruditionis quæritur, hòc Excerptorum & Notarum ſtudium contentius exigitur. Si priſcum ævum huc arceſſimus, ii plerumque plurimum ſcripſerunt, qui plurimum legerunt & excerpſerunt.

Zoroaſtres Perſa vicies centena millia ver-

a *Horat. l. 1. epiſt. 1.*

verſuum, de Magiâ ſolùm edidit *a*.

Theophraſtus trecenta volumina reliquit, quorum catalogum recitat Laërtius *b*.

Chryſippus volumina ſeptingenta, & plura ſcripſit, è quibus trecenta undecim Dialectices artem exponunt *c*.

Ariſtarchus Grammaticus Alexandrinus ſub Ptolemæo Philometore ſupra mille commentarios poſteris conſignavit.

Chryſanthus Sardianus, Juliano Cæſari familiaris, octogenario major tantum librorum numerum ſuâ manu exaravit, quantum vix alii juventâ vegeti ac florentes legunt. Quo factum eſt, ut extremi digitorum articuli, ob juge ſcribendi exercitium incurueſcerent intorti *d*.

Didymus Grammaticus, quod Seneca teſtatur, quatuor millia librorum ſcripſit *e*.

M. Varro libros compoſuit pænè infinitos eruditione mirâ refertos. Ideò Auguſtinus hunc apud Latinos, Origenem & Didymum apud Græcos plus ceteris ſcripſiſſe commemorat. Tam multa verò legit, ut ei vacaſſe quidquam ſcribere miremur; tam multa ſcripſit, quàm ullum potuiſſe legere credamus.

De

a *Plin. l. 30. Nat. hiſt. c. 1. poſt init.* b *Laërtius ubi de eo.* c *Suidas & Volaterr. l. 13. c. 4.*

d *Eunapius in ejus vitâ.* e *Suidas notat tria millia & quingentos ſcripſiſſe. Dictus fuit Didymus ab aſſiduitate & perpeſſione laboris* χαλκέντερος, *ferreis viſceribus: vixítque Ciceronis & Auguſti ævo. De Didymo Seneca epiſt. 88. poſt med.*

De Euſebio Cæſareæ Palæſtinæ Epiſco- Hieronymus hoc teſtimonii tulit: Euſe- us in Scripturis divinis ſtudioſiſſimus, & bliothecæ divinæ cum Pamphilo Marty- diligentiſſimus perveſtigator edidit infi- ta volumina *a*.

Iamblicus affirmat Mercurium Triſme- ſtum, non ſolùm philoſophiæ, ſed om- ium pænè ſcientiarum in Ægypto aucto- em, de univerſâ Ægyptiorum ſapientiâ cripſiſſe triginta ſex millia librorum, quin- gentos viginti quinque *b*. Si vera fides Iam- blico, aut Angelus fuerit Triſmegiſtus, aut magnum hominis prodigium. Tot libellos evolvere maximi laboris ſit, tot libros ſcri- bere operis immenſi.

Hi omnes aliíque complures tot libro- rum velut copioſiſſimæ ſobolis parentes, non tantùm indefeſſi ſcriptores, & aſſidui lectores, ſed & ſtudioſiſſimi Excerptores, quod veroſimillimum, fuerunt. Quòd ſi voce priſcâ clametur: *Numera ſenatum*; li- cebit pronuntiare: *Omnes omnes* in hanc eunt ſententiam, *Excerpendum eſſe*.

Nos, Fauſtine, ad facultatis noſtræ mo- dulum tot optimos viæ duces ſequamur. Excerptis & Notis, in omni litteraturâ, quàm plurimum juvabimur. Ad eruditio- nem variam per hos velut cuniculos tuti gradiemur. Excerpta & Notę annorum plu- rium labores fideliſſimè cuſtodient; & ubi- cunque

a *Hier. de Scriptorib. Eccleſ. in Euſeb.*

b *Iamblic. l. de Myſteriis Ægypti, quem lau- dat Perer. tomo* 1. *in c.* 2. *Exod. diſput.* 8. *med.*

cumque defecerit memoria, his ſubſidiis fulciemur. Quidquid agas, Excerpendum & Notandum eſt.

CAPVT VIII.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo hîc differentis Eulogii, aliorúmque complurium.

SI me in teſtem cum prioribus admittas, quod hactenus velut per ſatyram *a* exquiſitis ſententiis docui, ego jam teſtimoniis exploratiſſimis firmabo.

In primis id probè ſcire te velim, hîc nihil à me doceri aut ſuaderi, quod prior ipſe non fecerim. Horatianum illud noveram: Flendum ei priùs, qui flere velit alios *b*. Ita te meo etiam exemplo ad Excerpta facienda humaniſſimè invito. Non pœnitebit operæ; ſecurus polliceor. Mea ego Excerpta nullo pretio vendiderim. Iſocrates orationem unicam talentis viginti, ſeu, duodecim millibus philippeorum vendidit *c*. Da alterum tantum, nil Excerptorum vendo. Da auri & gemmarum, quantum vel avariſſimus optare poteſt, da vel montes aureos, ego meas tibi chartas non vendo. Auge pretium, & neſcio quos favores adde,

a *Lex Satyra uno rogatu multa ſimul complectebatur.* b *Horat. de Arte poët. mihi pag.* 61. c *Plin. l. 7. Nat. hiſt. c. 30. initio.*

dde, non vendo. Summos honores, orbis mperium ſponde, non vendo. Cælum policere, Chriſtum licitatorem appone: Jam endo. Huic mea omnia ſacravi; hunc adnitto emptorem; ceteris omnibus excluiſſimis.

Sed quæris, quid inde commodi vel utitatis hauriam? Optimâ fide, quod res eſt, atebor. Fructus Excerptorum quotidianus x multiplex. Mittamus eum in digitos, & iumeremus.

I. Eſt, quocumque themate propoſito, iominare poſſe auctores, qui de eo ſcripſeint. Res hæc ſummæ utilitatis, & quotiliani uſûs eſt. Fuit ut Rhetoricæ ſtudioſis ompluribus poteſtatem facerem ponendi ualecumq; vellent thema, vel rem quamumque aliam nominandi, quæ in diſſertaonem venire poſſit, mox à me nominanos è Notis auctores, qui eâ de re illóve iemate ſcripſiſſent. Diverſiſſima hîc quæta: Quis de typographiis, quis de camanis, quis de horologiis, quis de alchimiâ, uis de bombardis & tormentis bellicis, uis de venatu, aucupio, piſcatu, quis de deribus, de gemmis, de fontibus, de ſilvis, ortis, arboribus ſcripſiſſet. Quærebant alii, uínam de ſtatuis, pyramidibus, ædificiis, hermis, palæſtris, armamentariis: quis de eterum triumphis, ludis, nuptiis, funeriıs, exequiis: quis de horis, clepſydris, co- nis, navigiis, bibliothecis: quis de purpuı, mercaturâ, de muſicâ, picturâ; de re veiariâ, nummariâ, cibariâ: quis de animantibus

cumque defecerit memoria, his ſubſidiis fulciemur. Quidquid agas, Excerpendum & Notandum eſt.

CAPVT VIII.

Excerpendum eſſe teſtimonio & exemplo hîc differentis Eulogii, aliorúmque complurium.

SI me in teſtem cum prioribus admittas, quod hactenus velut per ſatyram *a* exquiſitis ſententiis docui, ego jam teſtimoniis exploratiſſimis firmabo.

In primis id probè ſcire te velim, hîc nihil à me doceri aut ſuaderi, quod prior ipſe non fecerim. Horatianum illud noveram: Flendum ei priùs, qui flere velit alios *b*. Ita te meo etiam exemplo ad Excerpta facienda humaniſſimè invito. Non pœnitebit operæ; ſecurus polliceor. Mea ego Excerpta nullo pretio vendiderim. Iſocrates orationem unicam talentis viginti, ſeu, duodecim millibus philippeorum vendidit *c*. Da alterum tantum, nil Excerptorum vendo. Da auri & gemmarum, quantum vel avariſſimus optare poteſt, da vel montes aureos, ego meas tibi chartas non vendo. Auge pretium, & neſcio quos favores adde,

a *Lex Satyra uno rogatu multa ſimul complectebatur.* b *Horat. de Arte poët. mihi pag.* 161. c *Plin. l. 7. Nat. hiſt. c. 30. initio.*

ꝛdde, non vendo. Summos honores, orbis imperium ſponde, non vendo. Cælum pollicere, Chriſtum licitatorem appone: Jam vendo. Huic mea omnia ſacravi; hunc admitto emptorem; ceteris omnibus excluſiſſimis.

Sed quæris, quid inde commodi vel utilitatis hauriam? Optimâ fide, quod res eſt, fatebor. Fructus Excerptorum quotidianus & multiplex. Mittamus eum in digitos, & numeremus.

I. Eſt, quocumque themate propoſito, nominare poſſe auctores, qui de eo ſcripſerint. Res hæc ſummæ utilitatis, & quotidiani uſûs eſt. Fuit ut Rhetoricæ ſtudioſis compluribus poteſtatem facerem ponendi qualecumq; vellent thema, vel rem quamcumque aliam nominandi, quæ in diſſertationem venire poſſit, mox à me nominandos è Notis auctores, qui eâ de re illóve themate ſcripſiſſent. Diverſiſſima hîc quæſita: Quis de typographiis, quis de campanis, quis de horologiis, quis de alchimiâ, quis de bombardis & tormentis bellicis, quis de vēnatu, aucupio, piſcatu, quis de ſideribus, de gemmis, de fontibus, de ſilvis, hortis, arboribus ſcripſiſſet. Quærebant alii, quínam de ſtatuis, pyramidibus, ædificiis, thermis, palæſtris, armamentariis: quis de veterum triumphis, ludis, nuptiis, funeribus, exequiis: quis de horis, clepſydris, coronis, navigiis, bibliothecis: quis de purpurâ, mercaturâ, de muſicâ, picturâ; de re veſtiariâ, nummariâ, cibariâ: quis de animantibus

tibus, equis, canibus, elephantis ageret. Alii quærebant longè rariora, & minimè in vulgus nota, quis de ductili vitro, de incombuſtili oleo, de lino vivo, de ære Corinthio, de papyro & byſſo ſcripſiſſet. Malebant alii de virtutibus, aut vitiis ſciſcitari, quóſnam laudatores, aut vituperatores habuiſſent. Ita quærebatur, quis de virtute illâ vix noti nominis Indifferentiâ, quis de ſui Contemptu, de ſui Diffidentiâ, de Longanimitate, de Familiaritate cum Deo; quis de vitio humanæ gentis Curioſitate, de Choreis, de noxio pudore, de malâ triſtitiâ, de munerum corruptelis, de prohibitis ſpectaculis, de damnosâ procraſtinatione, de noxarum iteratione ſcriptis diſſereret.

Hîc auſim è vero dicere, ad omnes poſitas quæſtiones, & alias tales innumeras è Notis & Excerptis meis facilè ac promptè reſponderi, & ad ſingulos titulos ſeu themata, non unum dumtaxat, ſed plures nominari poſſe auctores, qui rem illam quamcumque propoſitam, ſcripto explicarent. Notare autem & excerpere puer cœpi; ante annos verò quadraginta has Notas & Excerpta in formam meliorem certáſque claſſes redegi, quas etiámnum retineo, eas parte alterâ explicaturus.

E Societate JESV Patres novi quàm plurimos, qui hanc excerpendi ſollertiam non laudant ſolùm, ſed jam pridem uſurpant. Singulorum chartas non inſpexi, an hac ipsâ methodo, quam traditurus ſum, ſibi lectionem faciant fructuoſam. Nec iſtud

iſtud mihi hoc loco inquirendum. Iam enim hoc unum ago: Excerpendum. De modo videbimus.

Eſt igitur maximi usûs, ſummæque utilitatis, re quacumque in diſceptationem aut familiare colloquium adductâ, nominare poſſe ſaltem è chartâ, quis ſcriptor ejus rei faciat mentionem. Hoc olim illuſtris Theologus tanti æſtimavit, ut totam hanc lemmatum ſeriem, quæ rerum omnium auctores complectitur, permitterem ſuo bono deſcribi, valdè rogaverit; nec ceſſiſſet, niſi audiiſſet ſuas cuique familiares notas parum aliis profuturas, cùm character lectu nonnihil difficilis, contractior etiam ac compendiarius ſit modus; cùm inſuper auctorum plurimi, eos, à quibus lecti non ſint, parum adjuturi ſint.

Prima igitur utilitas, primúſque fructus Excerptorum eſt, quocumque themate propoſito, auctores, qui de eo ſcripſerint, compendio recitare poſſe.

Cteſiphon Rhetorem eum non cenſebat eſſe, qui non poſſet die integro de quavis re propoſitâ diſſerere. Ego illum non diu, nec multum excerpiſſe judico, qui non de quolibet themate in medium allato, ſaltem horâ integrâ, ſi non pluribus, è Notis & Excerptis ſuis perorare queat.

II. Excerptorum fructus eſt, plurima ſupellex ad dicendum è cathedrâ. Ajunt Concionatorem, qui annis pluribus eodem loco pro ſuggeſtu dicat, non poſſe non exhauriri. Si ſermo ſit de Concionatore, qui tan-

tùm legat, nihil autem excerpat, aut probum excerpendi modum neſciat, aſſentiemur non ægrè; ſin homo ſit induſtrius, & Excerptorum gnarus, nec centum quidem annis exhaurietur *a*. Sic ajo, atque, ſi opus teſte, agam experientiâ. Ecquid dicitis, ô boni, Eccleſiaſtæ materiam & rem ad dicendum deficere? Injuriam facitis divinæ paginæ. Si enim vel ſola tantùm ſacra volumina Eccleſiaſtes aſſiduè legat, & in ſuas paginas excerpat, ad dicendi fundum numquam pertinget. Addo ſacrorum codicum tot interpretes, & notæ melioris commentarios, qui novam identidem meſſem exhibent, ſed falci ad ſecandum expeditæ. Evolve legum divinarum tot Scholiaſtas, & numquam deerit, quod è publico doceas. Quis umquam Concionatorũ ſacra Biblia à capite ad calcem deduxit explicando? Divini libri nullis concionibus exhauriri queunt *b*. Addamus jam divinis litteris ceterorum ſcriptorum multitudinem immenſam, quis dicendi ſterilitatem excuſare poterit, ſi modò ſe lectorem aſſiduum, & notatorem gnavum præſtare velit? Priùs profectò vitam, quàm dicendi materiam abſolvet. Ego reverà ſic ſentio.

III. Excerptorum fructus eſt, poſſe pluribus, præſertim interrogantibus, & inſtrui volentibus prodeſſe. Cùm Excerpendi laborem multi fugiant, in plurimis, cùm aqua hæret, interrogare illos coguntur, quos

a Er wirdt ſich nie gar außſecklen.
b Die Bibel laſſt ſich nie außpredigen.

quos talium Promos Condos ſcierint. Subinde rem lectam, vel auditam meminimus, ſed locum, tempus, & ceteras attributiones rei jam pridem excuſſit oblivio; hîc prorſus neceſſarium ex aliis quærere, quo loco, quo tempore, quâ fide hoc geſtum? Ad ejuſcemodi quæſtiones omnium opportuniſſimè reſponderit ſtudioſus Excerptorum cuſtos, qui aut promptiùs è memoriâ, aut certiùs è chartâ ſatisfaciet ad quæſita. Non facilè fallent conſulti crebrò indices.

IV. Poſſe in multum tempus partis vivere, ſine novi lucri acceſſione. Explico. Eſt qui morbo, vel cauſſâ ſonticâ, vel negotiis impeditus, ſibi ac litteris vacare non poſſit multo tempore. Quid hic agat? Struenda nihilominus eſt oratio, paranda concio, accuratiùs aliquid ſcribendum; non vacat legere, novum apparatum corrogare non ſinit tempus, forſan nec libri, quos vellet, ſuppetunt: Notas igitur & Excerpta proferat, de ſuo vivat, ærariolum domeſticum aperiat, utatur reconditis. O miſerum, ſi nec olim voluit recondere, neque jam ſinitur mendicare. Inter ſacrum & ſaxum deprehenſus, aut præſentem fateatur inſcitiam, aut præteritam accuſet inertiam. Pulchrum eſt, imò quandoque neceſſarium eſt, ſuo ſumptu ac ſucco poſſe vivere, & lætari partis. Miſerum eſt, alienas ſemper quadras lambere. Hoc fatum illos ſequitur, quos Excerpendi tædium facit inopes, iis perſimiles qui quando prandendum eſt, à vacuo caniſtro ad piſtoris miſericordiam ac-

currunt a, & opes alienas implorant, qui ſuis poterant gaudere. In æſtate igitur vive memor hiemis; cum formicâ melioribus annis collige, quod deterioribus conſumas. Incredibilem utilitatis fructum præbet, maturè rem quærere, notare ac excerpere, ut, cùm neceſſitas urget, ſuo liceat victitare peculio, & re partâ frui. Experior id ego in dies, quod in conſpectu Domini teſtor, ad omne ſtudiorum genus vix quidquam magis conducere, quàm pluribus annis Excerpendi ſollertiam perpetuaſſe. Hinc dives ſenectus & contenta ſuo. Ego jam, Fauſtine, oculis meis me vivente præmortuis, vix pauca, nec ſine magnâ difficultate queo legere; nox utrumque lumen occupavit. Jam nimis ſerum eſſet parandis concionibus ſermonarios, aut homiliarios, quos vocant, ſcriptoréſve alios evolvere: nec tempus, nec oculi permittunt. Notis igitur & Excerptis fruor complures jam annos. Eam autem triginta plurium annorum Excerpta (quod præfiſcini dixerim) dicendi ac ſcribendi ſupellectilem ſuppeditant, ut vita quantumvis longa his ſeſe præſidiis ſolari poſſit, ad Excerptorum fundum numquam perventura. Addo igitur, & affirmatè, ut teſtis pronuntio.

V. Excerptorum fructus eſt, ingens ad omne dictionis ac ſcriptionis genus ſubſidium. Candidiſſimè dico: Da mihi centum annos, & acriores oculos, & ego in annum

a Wann man eſſen will / iſt kain Brodt im Hauß.

num quemlibet duos minimum libros polliceor materiæ diverſæ, quam liberaliter, ſat ſcio, ſubminiſtrabunt Excerpta. Nec enim arbitror, difficile illi erit ædificium educere, qui delectâ jam areâ, calcem, afferes, arenam, ligna & lateres convexerit. Ædificandi materies collecta eſt, hanc ſolùm digerat, & ædificet. Hæc Notarum commoditas, hoc lucrum eſt: materiam ſtruendi convehunt; accede & conſtrue: Excerpta dicendi ac ſcribendi copiam ſubminiſtrant; adde manum, linguam, calamũ, & dictionem aut ſcriptionem ordire. Hic unicus ſanè ac optimus in ædificio litterario promovendo modus eſt. Cùm Excerpta, ut Gellius loquitur, ejus generis ſeminíſque ſint, ex quo facilè adoleſcant aut ingenia hominum vegetiora, aut memoria adminiculatior, aut oratio ſollertior, aut ſermo incorruptior, aut delicatior ſit notio [a]. Varius & amplus Excerptorum uſus eſt. Dixi quæ à me pro teſtimonio volebas dici. Nunc ire porrò pergamus.

[a] *Gell. l. 20. Noct. Attic. c. ult.*

CAPUT IX.

Excerpendum eſſe diverſis rationibus docetur.

TESTIMONIIS & exemplis docuimus, Excerpendum eſſe. Idem rationibus confirmatum imus.

Prima eſt: Lectoris intentio ſcribendi & annotandi curâ multùm acuitur. Ita lectio fit multò meditatior, tantóque meliùs res intelliguntur, quantò exactiùs, dum in notas tranſeunt, expenduntur. Sapuit ſibi Demoſthenes, qui, ut ſuprà dictum eſt, Dionyſio Halicarnaſſeo teſte, Thucydidem totum ſuâ manu octies deſcripſit. Multa etiam volumina ſuâ manu exſcripſit Hieronymus. Multa quoque alii tranſcripſerunt profectûs cupiditate accenſi.

Theodoſius Junior Auguſtus Imperator, non ſolùm venuſtos characteres, cùm ſcriberet, efformavit, quod Nicephorus commemorat, ſed etiam tam multa deſcripſit, ut, ſi fortunæ tenuis fuiſſet, alere ſeſe ſcribendo commodè potuiſſet. Nec diem dumtaxat, ſed inſuper & noctes ſcriptionibus, ad illam pervigilem lampadem ſuam impendit *a*.

Altera ratio eſt. Quod exſcribitur, intelligentiam profundiùs ſubit, menti altiùs imprimitur. Nam ſæpiuſculè lector oculis per paginas volat, & curſim ad alia atque alia properat; cùm gnaviter excerpit, & annotat, crebriùs ſubſiſtere cogitur, & pedem figere; ita dum lectis immoratur, dum relegit. & retractat, longè meliùs, quæ retinenda, penetrat. Vide Argentarium, quàm is ſedulò philippeum aut aureum nummum examinet, quem modò coticulæ, modò libellæ admovet, jam metalli ſonitum, jam fidem oculorum poſcit, ſic monetam

a *Niceph. l. 4. hiſt. Eccleſ. c. 3. poſt init.*

netam probam ab adulterinâ diſcit diſtinguere : ita qui multa ſeligit ac notat,& auctores noſſe , & ſtylum à ſtylo incipit diſcernere. Ita cura excerpendi attentionem legentis exacuit, feſtinationem remoratur, & altiùs infigit menti quidquid annotatur.

Tertia ratio. Excerpta & Notæ medicamentum oblivionis nobiliſſimum, memoriæ ſuppetias ferunt ſuaviſſimè , quod ſingulari capite jam ſuprà demonſtratum eſt. Memoria humana,ſegnis,lenta, labens,infida,fallax, rimarum plena,ut verbo dicam, cribrum eſt. Nimiùm eam oneras ? obruitur : plus æquo imples ? confunditur: commiſſa minutiùs & ad unguem repetis ? turbatur:ſcrupuloſiùs eam ſtimulas & ſcrutaris ? penitus ſubinde obmuteſcit. Quid illi facias ? rerum plurimarum capax eſt , ſed non omnium. Finita eſt , ſuíſque & ipſa terminis ac finibus arctatur , ubi dicere liceat : *Nihil ultrà*. De imaginariis extra cælum ſpatiis multa Theologi diſceptant,hæc in infinitum protenduntur; quocumque in iis progrediare, ſemper audies , *Plus ultrà*. Non eadem memoriæ ratio eſt, ſuis illa clauditur angulis, quos ſi tranſire velis, merum inane ac vacuum reperias. Hîc memoriæ ſubſidium ab Excerptis & Notis petendum, ut, quod illi ſurripit oblivio , hoc chartæ in ſuas claſſes digeſtæ reſtituant. Uti ſæpiùs è chartâ ſapere, ita etiam ſæpiſſimè è chartâ meminiſſe ac recordari cogimur. Ei, qui ſolùm legit , elabuntur innumera,quæ in Notas relata ma-

gno forent uſui. Fauſtine, ut poſſis eſſe Promus, fias antè Condus. In chartas conde, in Notas exſcribe, quorum conſtanter meminiſſe cupis. Labat & vacillat, imò nulla eſt memoria noſtra, cùm deſunt ejuſcemodi adjumenta. Effluit, quod in notas non venit; pænè totum fruſtra legitur, quod in Excerpta non ſeligitur. Ergo memoriam his fulcimentis firma. Ut compendiosè excerpas, lege; ut utiliter legas, excerpe. Alterum ſine altero, inanis & caſſus labor.

Quarta ratio. Volumina plurima communi bono prodierunt ab hac unâ Excerpendi ſollertiâ. Nam inde Variarum, inde Antiquarum lectionum tot libri; inde Miſcellanea, Florilegia, Epitomæ, Summaria, Pandectæ, Collectanea & Conjectanea, Adverſaria, Promptuaria, Rerum Silvæ, Quæſtiones epiſtolicæ, Horæ ſubſecivæ, Farragines eruditæ, Memoriales tituli, Electorum libri, Muſarum horti. Quibus omnibus litteraria Reſpublica careret, ſi notare ac excerpere deſidia vetaret. Quòd ſi ea, quæ alienus labor annotavit, legenti ſunt utilia, quantò magis illa proderunt, quæ quis ipſe ſibi, ſuúmque in uſum collegerit?

Hîc ego cum cochleâ velut oraculum proloquor: Domus propria, domus optima: Notæ propriæ, Notæ optimæ. Unica Excerptorum pagina tuo labore ſcripta, magis tibi erit uſui quàm decem, quàm aliæ viginti, quàm aliæ centum, quas diligentia obtulerit aliena. Noſtra nobis & magis ſapiunt, ut ſuaviora; & magis proſunt,

ſunt, ut notiora. Sed hoc, cùm opportunum fuerit, luculentiùs ingeram, & liberaliore cinere vas iſtud infricabo *a*.

His & illud addo: Quàm multa ſunt, quæ ſcriptores alii, aut ſtudio prætermittunt, aut incurioſi tranſeunt, aut ad alia feſtinantes negligunt, aut reperta mutilant & frangunt? quæ attentus lector, hinc illinc ingenti ſuo commodo decerpet.

Quinta ratio. Hebræus Sapiens ad formiculas & apiculas colligendi magiſtras nos ablegat. Formicula illa parvula, atque ruricola omniparentis terræ agilis alumnula, promptâ repens velocitate, diſcurrens gnaviter, æſtate congerit unde habeat quod conſumat hieme; itionibus ac reditionibus eamdem viam relegit millies, fatigari neſcia; inertis otii ſterilitatem aſſiduis damnat laboribus; futuri provida materfamilias, æſtivi ſideris perita, plurimum annonæ in ſuum penu convehit: ita brumæ injurias non metuit, famis imperium non horret, infecundam hiemem commeatu jam condito non ægrè tolerat. Dixerim, dum licuit, fideliter laboravit, nec ſegniter excerpſit, ita partis jucundè fruitur. Non tamen unus formicis omnibus eſt labor. Hæ bajularum vices obeunt, & faſcem ferunt ſe grandiorem, ut majora ſint onera quàm corpuſcula. Aliæ viarum obſtacula moliuntur & amovent; aliæ herbarum ſemina, oris forcipe trahunt, aliæ terram è foveis egerunt, & meatus aquæ aggeribus excludunt,

a Wils beſſer nein reiben.

dunt. Iſtæ, ne madefacta humus horrea in herbam vertat, illata ſemina prærodunt; iſtæ celebri luctu corpora defuncta efferunt. Quod mirius in tanto diſcurrentium agmine, egrediens non obſtat intranti; quin potiùs, ſi quam viderint ſub onere fatiſcentem, aut ſub faſce corruentem, humeris ſuppoſitis juvant & erigunt. Ubique fervet opus; omnes laborioſæ, nullæ otioſæ.

Vade ad formicam, quiſquis excerpendi & annotandi moleſtiam fugis: diſce congregare, dum vires & anni favent. Hiemem ſenectutis proſpice; jam ergo collige, jam reconde, quo ætas poſterior ſeſe ſoletur. Idem te docet apicula, & ad excerpendum ſedula præit.

Apiculam intuere in Hyblâ volitantem, modò teretes hederarum corymbos, modò dulces tiliæ florentis ſurculos, modò gratos thymi odores, modò croceata geniſtarum *a* cacumina, modò pallentium violarum ſuaves divitias, modò rubentium roſarum odoratas gemmas ore legulo populantem, & numeroſis crurum atque coxarum villulis implicantem. Omnes apicula flores delibat, ab omnibus excerpit, quod ſuum faciat. Hinc alveare ditat, hinc ceram liquoribus ſtipat, hinc favos conſtruit, hinc mella diffundit. Sed apiculæ, ut ſciamus, cum delectu maximo, & velut judicio excerpunt (quod in congerendis excerptis primum) nec enim temere quoſ-
vis

a *Geniſta humilis arbuſcula, minutâ fronde, flore luteo, apibus gratiſſima.*

vis flores inſident, nec extrahunt, niſi quod melioris ſucci eſt, tam ceræ, quàm melli faciendo aptius. Venenum eſt, quod in flore deterius araneis relinquunt. Hæc apum ſedulitas atque in excerpendo ſtudium eſt, quod mellis & ceræ theſauris orbem opulentat.

Hîc ego tibi Senecæ verba ingero: Apes, ut ajunt, debemus imitari, quæ vagantur, & flores ad mel faciendum idoneos carpunt: deinde, quidquid attulêre, diſponunt ac per favos digerunt, & ut Virgilius noſter ait,

——— ——— *liquentia mella*

Stipant, & dulci diſtendunt nectare cellas a.
Ita quidquid lectione collectum eſt, ſtylus redigat in notas *b*.

Vade igitur ad apiculam, quiſquis excerpendi modum aut ignoras, aut ignaviam amas. Quin ſequimur, Fauſtine, melligeram hanc plebeculam, quin volucres innubas, & florilegas aviculas iſtas imitamur? Obſecro, non minùs his animalculis in rem noſtram ſapiamus. Præſtantiores auctores veluti flores nobiliores eligamus, hinc ſuccos exugamus meliores. Stertimus & otiamur? avolat æſtas, fugiunt anni hauriendis ſcientiis apti; nos neque mel, neque ceram facimus; jejuna ſemper erit & dictio noſtra & ſcriptio; tam oris, quàm calami paupertatem numquam effugiemus. Excerpendum, & Notandum eſt.

Sexta ratio Excerpta nobis inſtar bi-

a *Virgil. l.* 1. *Æneid.*

b *Senec. epiſt.* 84. *init.*

 blio-

bibliothecæ ſunt. Locorum varietas,& librorum penuria hoc nobis compendium facilè perſuadebunt.Expertus ſum ego jam ſæpiſſimè hanc in libris permoleſtam difficultatem: quis enim eos ſemper ad nutum habeat? Non ita pridem vir Religioſus mihi graviter queſtus: Quos libros Auguſtæ, inquiebat, quos Ingolſtadii, quos Dilingæ, quos Lovanii, quos Coloniæ, quos alibi ad manum habui, illos jam quæro, & nuſquam reperio, aut tali domino mancipatos, qui eis carere nolit. Meis itaque fruor Excerptis, quæ mihi bibliotheca ſunt, facili negotio in omnem locum aſportanda. Felix eram Lovanii, ubi poëtas veteres, ubi priſcos hiſtoricos omnes, & omnia Lipſii opera; ubi melioris notæ Philoſophos & Theologos in meo muſeo inter ceteros numerabam. Nunc ſubinde vacuus in ſcopulo piſcator hæreo. Vix pauculos hiſtoricos, & quidem editionis flagitioſæ cerno; Lipſium hoc loci in Pentheum migraſſe credo, adeò lacer & diſſipatus eſt; illius pauca invenio, & editionis diſſimillimæ. In melioribus libris ceteris ſupellex curta. Itaque urſum æmulor, & ſuctu unguium meorum victito, Excerptis meis utor. Excerpta non confeciſſem, nec dicere quidquam, nec ſcribere haberem. Libri deſtituunt, memoria non ſuccurrit, olim lecta jam pridem effluxerunt, interim dicendum aliquid & ſcribendum eſt. Ad meam igitur bibliotheculam memet recipio, Notas meas repeto: voces Timonis Venuſini jacto,

popu-

——— *populus me ſibilat: at mihi plaudo*
Ipſe domi, ſimul ac nummos contemplor in
arcâ a,

ſimul ac dicendi ſcribendíque copiam in familiaribus mihi paginis intueor. Hæc apud me vir mihi amiciſſimus perorabat, cui ego totus aſſentior.

Incredibile profectò eſt, quàm utile volumen rerum ſelectarum, tempore non multo poſſit confici; è quo utilitatis plurimum ad eum redundabit, qui in hoc non hoſpes fuerit, ſed civis. Hæc una Excerptorum opportunitas, ſi vel ſola ſit, omnem Excerpendi laborem abundantiſſimè compenſat. Excerpta propria, bibliotheca compendioſiſſima, optima.

Septima ratio. Hominum eruditorum ac ſapientum pænè omnium teſtimonia, voces, & exempla, quod uberiùs jam ſuprà demonſtratum eſt. In multis reperias doctores & ſuaſores plurimos, plerumque tamen non adeò multos factores. Suadere pronum eſt, promptúmque vel imperito cuique, dextrè facere paucorum. Hîc verto & canto: Plures numerabis, qui fecerint iſtud, quàm ſuaſerint. Neque enim omnibus lubuit ſui profectûs rationem aliis detegere. Suaſerunt hoc multi, ſed plures ſuaſoribus fecerunt, de compendio arcano ſibi plurimùm gratulati. Exercitium utique multò utiliſſimum eſt, & reverà neceſſarium ad eruditionem non plebeiam anhelanti. Si nos, Fauſtine, hîc ſoli

a *Horat. l. 1. Serm. ſat. 1.*

velimus ſapere, deſipiemus ſoli, ſed in noſtram perniciem. Ego ſatius duco cum multis, ſed eruditis deſipere, quàm ſolum ſapere. Licebit quidem non excerpere, ſed licebit etiam plurima neſcire, innumera oblivisci, pæne omnia incaſſum legere; licebit tempus fruſtra terere, & optimas horas peſſimè perdere. Hoc ſenatus doctiſſimorum hominum pridem obſervavit, ideò è lectione omni excerpendum cenſuit; qui ſecùs faxit, in ſupplicium habeat ignorantiam, & amiſſi temporis jacturam. Ita doctiſſimi quique ſentiunt. Adversùs hunc torrentem obluctari fatuum eſt. Sed tuas nunc objectiones audiam.

CAPVT X.

Objectionibus contra Excerpendi ſollertiam reſpondetur.

FAVSTIN. Ergo fari jubes, & dictis tragulam *a* injicere. EVLOG. Liberrimè; ſanatur ulcus cùm rumpitur, & ejecta tragula quandoque in auctorem revolat. Dic quod ſentis.

FAVSTIN. Principiò de illis faſtigiis hominum multa diſſerebas, qui neſcio quot decades librorum typis mandarunt. Nihil hoc contra me; talem ego arietem, meíque ſimiles non timemus; hoc epichiremate nihil perſuades, Ego nulla molior volu-

a *Teli genus, haſtæ ſimile.*

volumina, nec umquam in lucem quidqũam extrudere cogitavi. Typi à meis libris æternùm feriabuntur. Ego Plinios, ego Lipſios, Pontanos, Delrios non expungam codicum edendorum multitudine. Nec cupio tot libros ſcribere, quot Didymus, quot Origenes, quot Triſmegiſtus, aut Toſtatus aliquis; ego me inter lectores cenſeri volo, non ſcriptores: quid ergo mihi cum Excerptis? hæc illi curent, qui publico ſua parant vendere. Evlog. Audio; & verum eſto, ut illud nõ cogites, ſaltem ſubinde voles, aut etiam cogêris oratiunculam, vel epiſtolium componere: affirmatè dico, nec hoc ipſum quidẽ cum dignitate poteris, abſque Excerptis. Vide plurimorum epiſtolas rerum omnium inanes, flaccidas, elumbes, ſteriles, ineptas, plumbeas, ſine nexu, ſine nervo, ſine ullo colore, in quibus nec priſcæ, nec novæ litteraturæ vel veſtigium reperire ſit. Sed eorumdem ſcriptas orationes inſpice; verborum flumen eſt (& nec hoc quidem) rei aut rationis nihil, ſed rivulus gracilis, & ſolo ſtrepitu loquax; nullæ hîc elegantiæ, nulli ſales, nullus nitor, gratiarum nihil eſt, ſubinde nec miculam in iis deprehendes, quæ priſcam eruditionem ſapiat, nihil ſani aut vivi coloris; nil florum aut amœnitatis quidquam aſperſum. Quod ille de Luſciniâ, hoc de ſcriptis talibus dicendum: Vox es, prætereáque nihil. Cauſſam tantæ paupertatis ne quęre; in promptu eſt: nec verborum, nec phraſium, multò minùs rerum Excerpta habent: in dies vi-

vivunt; parati nihil eſt. Hinc dictio & ſcriptio tam paupertina, ſordida. Imò fit nonnumquam ut talibus dicendum in publico, cùm Philoſophiæ, aut Medicinæ, aut Juriſprudentiæ, vel Theologiæ Doctores jubentur; ſed illi tales, quia fodere noluerunt, mendicare coguntur. Cùm enim eorum nihil habeant, quæ ad orationem ſtruendam faciunt, velut pueri vix Grammatices gnari alios appellant: Quæſo te, orationem mihi ſcribe, gratiarum actionem para, ad quæſtionem poſitam reſponde. O mendicimonium ignavum! ſi quidquam excerpere voluiſſent, jam aliis non ſupplicarent; ſed quia non tantùm nihil notatum habent, ſed etiam ignorant, ubi ſcribendorum aliquid quærant, unde dicendi ſubſidium petant, ideò ad mendicitatem indoctiſſimam ſeſe applicant. Inſcitiam malunt prodere, quàm emendare.

Vides, Fauſtine, non tantùm libros ſcripturis, ſed etiam orationem, aut tale quid compoſituris, Excerpta eſſe neceſſaria.

FAVSTIN. Sed alteram in Excerpta tragulam intorqueo: Minùs memoriæ ſtudent, qui Excerpta curant: nam ubi quidpiam in Adverſaria ſua retulerint, ſine curâ ſunt, & ſegni animo, tamquam ipſi jam teneant, quod chartis commiſerunt. EVLOG. Mantelum pigritiæ coloratum, & ſcitè factum, ſed lacerum: quaſi verò primarium memoriæ ſubſidium memoriam oppugnet. Dixi neminem tam felicis eſſe memoriæ,

moriæ, qui omnia, quæcumque legerit, complectatur, & retineat. Igitur ab Excerptis petenda ſunt adminicula, non ut memoria minùs exerceatur, ſed ut feliciùs in opere ſuo promoveatur. Addo: Nemo Excerpta cum ſuis indicibus peritè tractaverit, qui noluerit reminiſcentiam exercere. Nec enim ſatis eſt excerpere, niſi memineris, an, & quid excerpſeris: Atque adeò Excerpta & Notæ memoriam non ad deſidiam reſolvunt, ſed ad labores adigunt. Quiſquis igitur memoriæ quàm maximè conſultum cupit, Excerpta & Notas perpetuet. Niſi forſan Charmides Græcus ſit, aut ejus frater, qui ſimillimus Charmidæ. Vir iſte oriundus è Græcis eâ vi memoriæ pollebat, priſcis aſſeverantibus, ut quoſcumque libros in bibliothecis legiſſet, eos confeſtim memoriter recitare poſſet *a*. Si talem te profitearis, Fauſtine, ab Excerptis te liberum pronuntio: ſin minùs, nec te, neque ullum alium à conſcribendis Notis eximium dico. Spartam quam nactus es, orna; memoriam, quam adeptus es, juva.

FAUST. Sed tertiam in Excerpta jacto tragulam: Plurimi ſunt, nec adeò indocti, qui hanc Excerpendi artem aut hactenus ignorarunt, aut certè non uſurparunt. EULOG. Hîc velim digitum imponas ori, & ficulneam argumentationem tuam alto ſilentio defodias. Argumentum iſtud, fateor, uſitatiſſimum eſt, ſed peſſimum: Plurimi hoc faciunt. Ergo. Tu verò quid inde commonſtras? Non ideò bene fit, quod à mul-

a *Plin. lib. 7. Nat. hiſt. c. 24.*

multis fit. Errantium multitudo nihil patrocinatur errori. Noli eos numerare, qui à viâ deflectunt. Sequere vel pauciſſimos, ſed recto calle incedentes. Pythagoræ monitum eſt: *Per viam publicam non ito.* Non ut eam inceſſu vitemus, ſed ut ſenſu, moribus, vitâ. Ignavia numquam erit pulchra, quòd ea multis placeat. Multi, ais, nil excerpunt. Quid tum? Multi etiam parum ſupra vulgus proficiunt, hinc inter eruditos in imo hærent ſubſellio. Nec illi hoc penſi habent, modò farinam & panem eruditione quantumvis debili lucrentur. Neque verò quidquam dubii eſt, quin illi tam parcæ diligentiæ juvenes, multò præſtantiores evaderent, ſeu Philologi, ſeu Medici, ſeu Juriſconſulti, ſi maturè ac ſedulò, excerpere inciperent. Multis danda venia ob ignorantiam; nil illis ignoſcendum eſt, quos laboris odium abſterret ab exercitatione tam fructuosâ. Sed perge opponere.

FAVST. Quartam ergo tragulam expedio: Priſcorum ſapientum ævo, cùm artium & ſcientiarum cultus maximè floreret, auditione ac commentatione, non ſcripto tradebantur diſciplinæ. Hoc Pythagoreorum in Italiâ, hoc Druydum in Galliâ, hoc Gymnoſophiſtarum in Indiâ fuit inſtitutum. EVLOG. Speciosum videri poſſet hoc argumentum, niſi eſſet vitioſum non unâ parte. Fac eſſe, nil ſcripſerint in ſcholâ, nil ergo in tabellas domi retulerunt? unde igitur eorum ſcripta ad nos permanarunt? Deinde, priſcorum ſcriptio fuit admodum

modum operoſa & difficilis, nec ſine majore ſumptu. Cerâ illi, aut lino, philyris, corticibus, foliis arborum, plumbo, membranis, palimpſeſto utebantur a. Nos commodiſſimè chartâ utimur, typographiis gaudemus; ratio ſcribendi expeditiſſima, modò non magis placeat labore otium. Addo: Si argumentatio tua ullarum ſit virium, mos Academiarum omnium erit abolendus; ubi non audire ſolùm, ſed & ſcribere atque annotare diſcipuli ſolent. Quin igitur ad Academias excurris, & tuam illis auditionem ac commentationem ingeris, omnémque ſcriptionem tollis? cave hîc verbulum addas, aut ſupploſione pedum ſalutaberis. Sed quia pharetram tuam, ut conjicio, nondum exhauſiſti; dic porrò, & oppone plura.

FAUST. En ergo quintam tragulam: Quid ſi ejuſcemodi commentaria & Notæ tineis, muribus, blattis in epulum cedant, quid ſi aquæ illa jugulent, quid ſi canis ea concerpat, fur auferat, ignis comburat, caſus alius eripiat? EULOG. Quid ſi cælum ruat? hi hoſtes non tantùm libris, ſed & veſtibus, pecuniis, domibus timendi: num ideò veſtem non conficias, pecuniam non colligas, domũ non conſtruas, quia hæc vel auferri, vel comburi poſſunt? Non neſcio quid Antiſthenes cuidam dixerit, qui librum, in quem omnia retuliſſet, perditum plora-

a *De veterum ſcribendi ratione fuſiùs Guido Pancirollius, volum. 2. Memorab. tit. 13. & in eum Henricus Salmuth.*

plorabat. Cui vir ſapiens: Atqui hæc, inquiebat, oportuit, animo commendare, non chartis. Quo effato philoſophus non voluit memoriæ mandari omnia (quis enim id poſſit?) ſed multa, quod & nos docemus, ne ſcrinia noſtra doctiora ſint, quàm ingenia noſtra. Sed perge, ſi libet, obducere.

FAVST. Sextam igitur extollo tragulam: Quis chartaceam ſupellectilem ſuam quocumque ſecum circumvehat? Stilpon ſua ſecum omnia ferebat mente, non chartis.
EVLOG. O te militem, Romanum ſcilicet, & priſci roboris! Vetus Romanus miles pro more ac ritu militiæ hæc habuit, quadruplicia portanda onera: *Cibum*, *Vtenſilia*, *Vallum*, *Arma*. Expende ſingula. *Cibus*, panis fuit buccellatus in menſem dimidium, ſæpè totum. *Vtenſilia*, Haſta & Scutum, præter hæc, ſerra, corbis, rutrum, ſecuris, lorum, falx, catena, olla, veru, & ſi quæ alia ad victum ſunt. *Valli*, tertium onus, Ex uſu ternos, aut quaternos, aliquando ſeptenos, aut etiam duodenos vallos *a* tulerunt, ut, ſi caſtra ſubitò locanda, vel alia foret neceſſitas, vallare ſtatim ſe liceret. *Arma*, quartum onus, galea, lorica, gladius. Iſta omnia Romano militi ferenda *b*. Hæc mihi, ut ſcias, è Lipſio Excerpta ſuggerunt. Et numquid rectè talem te militem dixi, quadruplici, tantóque huic oneri portando parem, qui duos treſve chartaceos libellos ferre refugis? Addo: Excerpta, ſi cum ju- dicio

a *Vallus*, ein Pfal oder Rebſteck.
b *De his Lipſius l. 5. Rom. milit. dial.* 11.

dicio fiant, non facilè umquam in eam molem excreſcent, quæ non expeditè commodéque ex uno loco in alium transferatur. Mecum ſenties, cùm Excerpendi modum à me accipies. Stilponi pax ſit, & eat bonis avibus, qui Demetrio Poliorcetæ interroganti; Num quid perdidiſſet? *Nihil*, inquit, *omnia namque mea mecum ſunt*. Cùm tamen patrimonium illius in prædam ceſſerit, filias & patriam hoſtis rapuerit. At ille habebat ſecũ vera bona, intelligentiam & memoriam artium & diſciplinarum omnium capaces, inſuper & virtutes rectíque conſcientiam. His ſeſe bonis ſolabatur Stilpon *a*. Sed quid hæc adversùs Notas & Excerpta? Etiámnum habes, quod obducas? Septimam quoque tragulam emitte.

FAVSTIN. Dictis acquieſcere ſtatueram: ſed, ut jubes, hæc addo: Videri tempus non adeò religiosè ac utiliter expendi colligendis Excerptis. EVLOG. Hæc quidem, Fauſtine, commodiùs retinuiſſet ſilentium. Cave hîc idem tibi occinam, quod Apelles Alexandro Macedoni de coloribus imperitè multa diſſerenti, ſilentium comiter ſuadens: Aut ſile, ait, aut pueri, qui colores terunt, te ridebunt. Túne temporis prodigentiam hîc objicias? Re nullâ utiliùs expendes tempus quàm conficiendis Excerptis. Illud veriſſimè tempus eſt non ſolùm prodigere, ſed ſtudio perdere, libros otiosè volvere, multa legere, nihil excerpere, nihil

a *De hoc vide Senecam l. de Conſtantiâ ſap. c. 5. & epiſt. 9. poſt med.*

hil memoriæ recolendum ſeponere. Hæc vera temporis jactura eſt, legiſſe, & aut nihil retinuiſſe, quod diu inhæreat, aut nihil excerpſiſſe, quod uſui futuro ſerviat. Si temporis pretium æſtimare noris, nil umquam leges, nec quidem animi cauſsâ, quin ſimul excerpas. Otioſa, vana, nugatoria eſt lectio, cui nulla miſcetur ſcriptio. Niſi Thomam Kempenſem aut ſimiles legas. Quamvis nec hanc quidem lectionem velim annotationis omnis expertem. At ſunt, qui ſtudioſos ſe putent, cùm libro ſignum infixerint, eúmque fecerint ſtigmatiam. Ohe libellum miſerum! ohe, quem tales ſauciant injuriæ. Nam ungue codici notam imprimere, pagellæ auriculam inflectere, atramento aut minio, quæ placent, inducere, pigritia eſt prorſus ſordida, & maximam partem inutilis, ac ſupervacanea. Quid libros his contumeliis inceſtamus? Exiguum, aut nullum eſt memoriæ ſubſidium, & magna libri infamia. Si quid notatum vis, breviter exſcribe, & librum præſta immunem ab hoc dedecore.

Si quid tragularum, Fauſtine, ſupereſt, pharetram omnem vacua; concute fecundum pectus *a*, & objectiones ſparge toto plauſtro.

FAVST. Reſtat unica, ſed nõ hebes, ut arbitror. Octavam ergo tragulã emitto: Sunt hoc ævo ſcriptorum pæne omnium indices copioſi, indices optimi. Quid fatiger fruſtra: ab indicibus petã, quod lubet diſcere.

EV-

a *Virgil. l. 7. Æneid. circa med.*

Evlog. Has voces jam novi. Hoc pigri aut juvenculi ab experientiâ invalidi dicunt. Novi ego imperitiſſimos hóſce ſermunculos. Sunt adoleſcentuli vix litteris primis leviter tincti, qui his ſeſe inaniis quietos reddunt: Ad indices, ajunt, confugiemus, & eruemus inde non grandi labore quidquid placuerit. O boni pueri, erratis toto cælo. Conſilium ridiculum & vanum. Expertus ſum ego ipſe ſępiſſimè, inter indices plerumq; id minimè inveniri, quod maximè quæritur. Non dicam, quod amplius eſt, à plurimis ipſam quærendi artem ignorari, præſertim cùm indices ſibi ſint diſſimillimi. Sed neque hîc indices in jus ambulare cogam, qui ſæpè fallunt, & ludificant quærentem falſis numeris; non rarò magnum quid pollicentur, & vix paucculas repræſentant voculas. Quoties totas horas, totos imò dies jejunus & avidus ſcrutator indices perveſtigat, & vix quidquam, quod ad rem ſit, expiſcatur; oleum perdit, & operam ludit. Quid? quòd auctores plurimi, eos indices, quos ſuis libris attexunt, non ipſi conficiant, ſed id genus operæ aliis committant. Hinc errores in indicibus innumeri. Hoc autem creberrimè fieri, certò mihi conſtat. Quid verò facias libris illis, qui quidem optimi, ſed nullos habent indices? undique repulſam ferimus. Verùm, ut ſint iſta, quæ opponebas, veriſſima, numquam tamen alienis tam jucundè, nec tam appoſitè, neq; utilitate tantâ, ut noſtris utimur. Et, ô mi Fauſtine, ſe-

rum nimis eſt, cùm monſtranda eruditio, eam ex alienis libris, aut librorum indicibus conari effodere. Negotium anceps & reverà fallax eſt, velle fieri eruditum ejuſcemodi Elenchis & Nomenclaturis.

Sed omnes pulchellas rationes iſtas excogitat pigritia. Hæc, ut ſcias, nonnumquam ingenioſa eſt, præſertim in ſui patrocinium. Quòd Excerpendi curam averſemur, ratio penè unica hæc eſt: Odimus laborem & fugimus. In eo res vertitur *a*; pigri ſumus, & moleſtiam enotandi nolumus ſubire; ideò legimus, & nihil nobis ſeligimus, ut non laboremus. Operoſum nobis videtur ſemper ad manum habere chartam, calamum, atramentum, & inter legendum, modò ſellâ ſurgere, modò has, modò illas chartas prehendere, lectionem turbare, ſcriptionem interjungere. Lectores eſſe otioſi volumus. Ita dum alimus deſidiam, fovemus ignorantiam. Hoc uno nobis blandimur, quòd multa legerimus. Optimè dixit Ariſtippus: Non, qui plurima comedunt, ii perinde ſani ſunt; item, non qui plurima legunt, ii perinde docti ſunt *b*. Apage mihi otioſulos lectores illos, qui animi tantùm, voluptatis, & otii cauſsâ legunt, qui, ut tempus fallant, librum arripiunt, & quod ſors obtulerit, curioſis oculis percurrunt. His omnibus illud Plinii inſuſurrandum: Poteratis, ô boni, has horas non perdere. Quæ enim hæc lectio eſt, quæ

a Da ligt der Haß im Pfeffer.
b *Laërt. in Ariſtipp.*

quæ nihil in Adverſaria, nihil in ſcrinia recondit, quæ oblivioni & ventis ſpargit, ſi quid boni ſeminis repertum. Idem iſti faciunt, quod, qui multum edendo ingerunt, & nihil digerunt. Ut concoquas, ſic comede; ut excerpas, ſic lege: Hoc litterarum ſupellectilem parat, hoc ſeriam eruditionem conciliat. Non caret res labore, fateor; quid autem magni ſine hoc mortalibus venditur? Novi ego complures mediocris ingenii homines, qui per hanc ipſam Excerptorum induſtriam evaſerunt ad magna. Quod illis nec memoria, nec ingenium contulit, id liberaliter Notæ dederunt & Excerpta. Hoc verè tuum eſt, quod tuum feceris annotando, hoc tibi utiliſſimum experieris, quod in tuam extraxeris utilitatem excerpendo.

In primæ partis coronidem do teſtem virum doctiſſimum Franciſcum Sacchinum, qui hanc ipſam Notandi ſollertiam ſummè approbans, his omnino verbis: Maximi, ait, quique viri & commendant, & adhibent ſedulam Excerpendi curam. Profectò fidem ſuperat, ſi quis & accuratè, & continenter ſcripto conſervet, quidquid conſtans lectio memoriâ dignum in dies offert, quanta, quàm brevî egregiarum rerum copia congeratur *a*.

Veriſſimum eſt, & oraculum puta. Teſtes adjungo mihi familiariſſimos, qui mirari ſe ajebãt, & verò etiam lætari litterariâ ſupellectilem ſuam tam ſuaviter, tempore non adeò

a Sacchin. de Ratione libros legend. mihi p. 76.

adeò multo è Notis creviſſe. Levibus impendiis licet hîc diteſcere. Fauſtine non legendum tantùm, ſed & excerpendum. Atque hæc præfari oportuit. Jam conſtat, ni fallor, Excerptorum neceſſitas, quæ autem eorum methodus, & quomodo excerpendum ſit, parte alterâ trademus. Atque ita jam diem deduximus ad umbilicum. Pars altera in pomeridianum tempus commodè reiicietur. Tu verò meus hodie conviva eris. Sed morem meum nôſti; nec Plautinum illud ignoras: Propter te vicinia non videbit majorem fumum. Eamus; vocat menſa, ſed, quod præmoneam, frugalis.

PARS ALTERA.

Excerptorum Methodus, *ſeu* Quomodo Excerpendum ſit.

CAPUT I.

Ingreſſus ad ſermonem de Excerptorum modo.

EVLOGIVS. En uvas, Fauſtine, per hiemem ſervatas: præludamus fami hac promulſide. FAVST. Quid hoc novi moris in tuâ domo? Alibi vindemiam ſecundis menſis inferunt inter bellaria. Hîc ferculorum omnium anteambulones ſunt uvæ. EVLOG. Memoriam mihi refricas uvæ ambulantis, quam mea mihi Excerpta, ni fallor, explicabunt. Sed priùs accuſatio, de more novo, amolienda. Hóccine tibi peregrinum, aut novum videtur, in prandii caput apponi uvas? Medicorum placitis fit. Ajunt ſtomachum eo ſucco, præſertim ſi recentes ſint uvæ, non malè initiari, cùm ad acuendam appetentiam, tum ad alvum ducen-

ducendam. FAVST. Vt ſeſe dant initia, non tam dapes hodie, quàm eruditionem prandebimus. Pareamus ergo Medicis, & uvas præmittamus offæ. Bromius præcedat Cererem. Sed tu interim, quæſo, quod de ambulante uvâ cœperas, exequere. Prodigium luculentum, ſi uſpiam uvæ ambulant. EVLOG. Quî ſapit hæc guſtatio? FAVST. Puto Apianas *a* eſſe, adeò dulces ſunt. EVLOG. Nec mea familia, nec aves id neſciunt, nam & illa, & illæ, valdè appetunt hoc genus vitis. Et quod ſanè lepidū eſt, cùm domeſticos furtivæ vellicationis inſimulo, culpam in aves regerunt; ſi aves loqui ſcirent, domeſticorum gulam accuſarent. Tu botrum hunc totum jugula; modò ſapiat. Hoſpiti hæc victima debetur. Ceteri miſſus non obruent te.

De ambulante uvâ, & legere me memini, & Excerpere. Heus puer porrige ſis Adverſaria illic, & Lemmata cum indicibus. Huc oculos, Fauſtine, & animum: cerne paginam Adverſariorum centeſimam quinquageſimam quartam. UVA AMBVLANS majuſculo charactere ſcriptum, Explicatio hæc eſt. Erinaceus erga ſuos catulos ſollicitus paterfamilias, non patitur deeſſe illis pabulum, quod furto aut rapto colligit. In curam hanc intentus ingenioſè prorſus furatur. Nam ſub adultum Autumnum ad vites perrepens uvarum baccas pedibus in terram decutit, quas, ſeſe circumvolvens, ſpinis excipit, deinde in cavernam ſuam deſcendens illas catulis ſuis præbet

a Muſcateller.

decer-

decerpendas. Hoc nobis omnibus aliquando ſpectantibus & admirationem movit, & riſum. Echinus verò ſic acinis onuſtus ſpeciem exhibuit uvæ ambulantis. Vin'& aliam explicationem?

Inſigniorem uvam unus aliquis Macario Alexandrino *a* detulit benevolentiæ argumentum. Macarius, qui ſeipſum odiſſe, & gulam ſubſtringere jam didicerat, vicino ſuo, qui fractioris videbatur eſſe valetudinis, uvam obtulit. Ille humaniter gratias egit huic amoris officio, ſed quia vicinum ſuum hoc edulio digniorem, quàm ſe credidit, uvam retinere nefas cenſuit, & pertulit ad eum, qui proximus habitavit. Sed & iſte obſequioſum hoc honoris ferculum alteri mittendum duxit. Et ille rurſus ad alium, & alius iſte iterum ad alium, & ita deinceps alter alterum ſeſe potiorem ratus, oblatum munus porrò ambulare juſſit. Sic uva per tuguria plurimorum valdè diſtantia ambulans ad primum rediit, dum ignorarent ſinguli, quis primus mittere cœpiſſet. Macarius ſibi, ſuíſque gratulatus de tam nobili continentiæ atque amoris ſpecimine, Deo gratias egit. Sed nec ipſe quidem hanc ambulantem uvam vel libare ſuſtinuit, in quâ tot alii, charitatem & temperantiã exercuiſſent *b*. En, Fauſtine, ambulantem uvam. Hac etymologiâ ferculum, aut poculum, quod

a *Qui & junior Ægyptio.*

b *Ruffin. Aquil. c. 29. apud Roſvveyd. mihi pag. 481. Pallad. c. 20. mihi pag. 721.*

in menſâ obit, ambulans cibus, ambulans calix congruè vocatur. Hæc mea mihi ſuggerunt Adverſaria. Addo aliud ex iiſdem, paginâ centeſimâ ſeptuageſimâ.

Turcæ vinum non bibunt, præſertim cùm habent ſpectatores. In abdito, cunctíſque arbitris remotis legem violare, non ducitur religioni, dummodò potator ſuos ſibi oculos & linguam fideles ſpondeat. Licet ergo liquorem vitis ex lege non bibant, uvas tamen comedunt quovis tempore recentes. Sed eas ſic ſervant. Dolioli fundum ſinapi foliis ſternunt, dein botros imponunt; iterum miſcent folia, iterúmque racemos, dum doliolum impleatur. Ut autem quidquid hîc vel aëris, vel vacui eſt excludatur, muſtum affundunt, & arculam diligentiſſimè obturant. Hinc mediâ hieme uvas eximunt, velut à vite recentiſſimas. Liceat paucula de uvis attexere, ut Excerptorum utilitatem, vel hinc etiam diſcas.

Affirmat Plinius in interiore Africæ parte botryones ac uvas naſci tam grandes, ut infantium puerorum magnitudinem exuperent *a*. Nil ſupra fidem locutum autumo. Nam divinæ paginæ auctoritas aſtruit, Palæſtinæ botrum eâ mole fuiſſe, ut illum vix duo viri ex Nechel - Eſcol ad Iſraëlis populum in vecte detulerint; ad fertilitatem terræ teſtandam.

Nicolaus Chriſtophorus Radzivill Princeps Polonus, Eques Hieroſolymitanus, cùm in Palæſtinam haberet iter, Alexan-

a *Plin. l. 4. Nat. hiſt. c. 1.* driæ

driæ uvas Rhodias non ſpectavit tantùm, ſed & comêdit. De harum magnitudine oculatus teſtis affirmat; acinos earum eſſe ad inſtar noſtratium prunorum *a*, illarum verò longitudinem tres partes ulnæ noſtratis exæquare *b*. Hîc botrus unicus non prandii proludium, ſed cena ſit aut prandium.

De uvis penſilibus quæ multo tempore aſſervari ſolebant, ut mea mihi lemmata dicunt, mentionem facit Aurelius Macrobius l. 4. Saturnaliuṁ c. 20 Hieronymus Mercurialis l. 4. Variarum lectionum c. 11, Iſaacus Caſaubonus in Athenæum. En guſtulum ad pomeridianam diſſertationem noſtram de modo Excerpendi. Sed ſeponamus tantiſper iſta, dum fami dentes excuſſerimus. Dum calet cibus, ſapiet.

a Wie unſere Pflaumen.

b Drey Viertel lang / von einer Elen. *Ita Radzivill in ſuo Hodæporico, epiſt. 3. mihi pag. 191.*

CAPVT II.

Leges pauculæ ad Excerpendum ſcriptæ.

EVLOG. Parentatum eſt, ſi non gulæ, ſaltem fami. Ergo ad rem. Excerpendum eſſe diximus. Nunc porrò dicamus, quomodo ſit excerpendum. Leges ad Excerpendi methodum præmitto.

Excerpe,

1. MATVRÈ.
2. CVM IVDICIO.
3. ASSIDVÈ.
4. SELECTA & NOTATV DIGNA.
5. EXCERPTA ſubſecivis horulis RELEGE.
6. EDISCE quædam, non tantùm EXSCRIBE.
7. FINEM ſtudiorum ATTENDE.

Singula hæc paucis explico, & quid hæ leges ſibi velint, ſummatim ac breviter inſtillo.

1. Excerpendum MATVRÈ. Si fieri poteſt, à puero, & ab annis vegetioribus in hanc curam totâ mente incumbe. Tanto namque copioſior erit ſupellex, quantò ſtudium hujus induſtriæ fuerit diuturnius. Ut illis, qui ad fidicinam deſignantur, jam in ipſis cunis datur plectrum, & laceratæ citharæ nondum omnino ſoluta compages, ut infantibus ipſa lux non ſit antiquior, quàm paternæ artis rudimentum: ita conducit hoc ſtudiorum genus quàm maturrimè inchoare. Nil tamen obſtat quin ſenex & grandævus hoc artis compendium ordiatur. Præſtat ſeriùs, quàm numquam incepiſſe.

2. CVM IVDICIO. Hîc Rhodus, hîc ſaltus, hîc omnis Excerptorum cardo vertitur. Quid transeas, quid Excerpas, è quibus auctoribus, quo titulo præfixo, quo lemmate adſcripto, quâ claſſe quidvis recipias, noveris. Judicium huic rei aptum hîc com-

commonere, non autem dare poſſumus. Abſit judicium, & labor ceteroqui utiliſſimus non multum commodabit: judicio res fiat, & laborem fructus non leviter ſuperabit. Vitii eſt omnia & obvia quævis excerpere; ſed longè majoris eſt vitii nihil excerpere. Malim te in illam, quàm iſtam culpam incidere. Hîc ergo ſæpiùs monendi ſumus: Quod facis, fac cum judicio.

3. ASSIDVE. Nec tantùm lecta, ſed etiam audita, quandoque etiam viſa, in Notas referenda. Dicere ſolebat natu major Plinius: Nullum eſſe librum tam malum, ut non aliquâ ex parte prodeſſet [a]. Stylus itaque numquam è manibus dimittendus, & ſcribendi aſſiduitate, quod initio difficile videbatur, in naturam mitiorem cogendum: veluti feras cernimus ſæpiùs manu plauſas ſaltus & nemora dediſcere. Quantò conſtantior fuerit hæc ſtudendi ſedulitas, tantò major erit excerpendi agilitas. Omni ergo lectioni miſceatur enotatio. Nec ullum cenſuerim legendum librum, quin ſimul etiam excerpendum.

4. SELECTA & NOTATV DIGNA. Nec enim omnia, ut dixi, in Notas trahenda. Quod obvium, quotidianum, protritum, millies decantatum eſt, ſine damno tranſiri poteſt. Quamvis non rarò in communiſſimis hallucinemur: nam licet ea ſciamus, auctorem tamen, & librum, libríque caput, aliáque rei attributa ignoramus. Ideò multa non quaſi nota & invulgata

 ſper-

a *Plin. Iun. l. 3. epiſt. 5. ad Macrum.*

ſpernenda, ſæpè nec communiſſima negligenda ſunt. Illos qui hac in re nimii,& obvium quidvis in Excerpta rapiunt, perſtringens Gellius: Græci maximè, inquit, multa & varia lectitantes, in quaſcumque res inciderent,albâ,ut dicitur,lineâ,ſine curâ diſcriminis,ſolam copiam ſectati converrebant *a*. Ergo ſelige,& excerpe.

5. EXCERPTA horulis ſubſecivis RELEGE. Ad ſequentem lex iſta ſpectat. Sic enim memoria firmatur, quando non ſolùm exſcribimus, ſed exſcripta cùm opportunum, relegimus. Sic pleraque omnia & voluptati erunt legere, & cultui legiſſe, & uſui meminiſſe. Incredibile dictu eſt, quantum mixtura hæc lectionis, memoriæ, ſcriptionis ad omnem ſtudiorum facultatem conferat. Qui nullas hoc genus vigilias vigilârunt, vix umquam eruditionis mediocritatem ſuperârunt. Vigiliis hic opus eſt, non militaribus & rigidis, ſed Socraticis & nemini non facilibus.

6. EDISCE quædam, non tantùm EXSCRIBE & RELEGE; idq; memoriæ colendæ, quæ augetur, cùm frequentiùs exercetur. Idcircò illuſtriora nõ tantùm ſcribenda, & Notis inſerenda, ſed inſuper etiam ediſcenda judico. Nõ enim cùm Excerpendum dico, exercitationem memoriæ negligẽdam cenſeo. Alterum ab altero juvetur. Memoriæ opitulentur Excerpta, his illa ſuppeditet adjumentum. Hinc iſta in familiari uſu, colloquiis eruditis, ſcribendis litteris, diſputationi-

a *Gell. l.* 20. *Noct. Attic. c.* 11.

tationibus privatis & publicis dextrè miſceri poſſunt, quò altiùs memoriæ inhæreant.

7. FINEM ſtudiorum ATTENDE. Cum hoc Excerpta ſunt commetienda. Nam aliter Philologus excerpit, aliter Orator, aut Concionator, aliter Juriſconſultus, aut Aſtronomus, aliter Medicus, aut Theologus. Ad ſua quiſque ſtudia hanc annotandi operam attemperat, quod brevî uberiùs dicemus.

CAPUT III.

Tres Excerptorum claſſes faciendæ, ſuus cuique aſſignandus Index.

HIc Fauſtine, feriò velim animum advertas. Id jam docendum, quod principiò maximè viſus es expetere. Modus excerpendi nunc tradendus eſt. Tres ajo faciendas claſſes, & ſuum cuique Indicem aſſignandum. Quidquid enim notatu dignum videtur, aut in LEMMATA, aût in ADVERSARIA, aut in HISTORICA Excerpendum. Singulas claſſes ſub aſpectum dabo. Nunc eas breviter, ne peregrinæ videantur voces, explico.

I. Claſſis, LEMMATA. Sic appello. Huc ſpectat, & in hanc claſſem referendum, quidquid hiſtoria non eſt, & fusè non exſcribitur, ſed annotatur tantùm auctor, liber, caput, vel paragraphus, pagina, &c. Additis

ditis ſubinde voculis ſeu clauſulis : *Hic breviter , Iſte fusè , Ille optimè.* Huc præcipuè ſpectant virtutes, vitia, omniáque alia, quæ in ſermonem familiarem adduci ſolent. Exempli gratiâ : Cælum, Sidera, Meteora; item Beatitudo , Cælites , Elementa , Animantes, Volucres, Quadrupedes, Piſces, Arbores, Montes, Metalla, Bombardæ , Horologia, Campanæ, Muſica , Coronæ, &c. Infinita talia, quæ diſceptationi hominum ſubjiciuntur. Sed ſpeciem Lemmatum ſub oculos ponam ſingulari capite.

II. Claſſis, ADVERSARIA. Hoc illis do nomen. Huc ſpectat & in hanc claſſem enotandum , quidquid hiſtoria non eſt, ſed tamen (nota diſcrimen à priore) paullò fuſiùs exſcribitur. Additis pari modo, auctore, libro, capite, paginâ , &c. In hanc claſſem potiſſimùm referuntur Ritus priſci, Epitaphia, Deſcriptiones inſigniores , Sententiæ , vel Dicta uberiùs explicata , Rara, Admiranda, Nova, Vetera. Si tamen hæc, ut dixi, nō ſint hiſtoriæ, & pluſculis verbis excerpantur. Exempla horū infrà dabimus, ut nemo ſit , qui ea non facili negotio capiat.

III. Claſſis , HISTORICA. Sic claſſem tertiam vocemus. Huc ſpectat , & in hac claſſe collocandum, quidquid hiſtoria eſt, vel (ut pueri loquuntur) exemplum, ſive id fuſiùs exſcribatur, ſive non. Notatis pariter auctore, libro, capite ; diligentiores etiam paginam obſervant. Tribus his claſſibus triplex accommodandus eſt index in libro chartacco, ſed ſeparato, ut docebimus.

Hæ

Hæ claſſes ita conſtitutæ ſunt, ut quidquid in lectione occurrit excerpendum, notatu dignum, in unam illarum poſſit excerpi. Quidquid enim hiſtoricum eſt, ad HISTORICA: quidquid hiſtoricum non eſt, ſed vel ritus priſcus, vel ſimile quid, & cum explicatione aliquâ videtur inſcribendum, ad ADVERSARIA ſpectat. Quidquid aut hiſtoricum non eſt, ſed virtus, vel vitium, vel res aliqua quæcumque, de quâ poſſit inſtitui ſermo, ad LEMMATA pertinet, ſi quidem auctor tantùm ſit notandus, qui ejus rei mentionem faciat. Res erit clariſſima, ubi non auribus tantùm, ſed & oculis loquemur.

Hâc autem enotandi methodo, vel centum, vel ſexcentos auctores diverſorum idiomatum die uno legere poſſum ordine prorſus imperturbato. Nam in dictis tribus his claſſibus nihil attendendum ad ordinem: quo res loco venerit, eo recipiatur; in ſolo indice ordinata ſeries Alphabeti obſervanda. Nec opus magnis chartarum voluminibus, modò unicus liber chartaceus *a* triplici deſtinetur Indici. Ceterarum trium claſſium queᶺvis à quaternione duplicato faciet initium. Cùm duplicatus hic quaternio fuerit impletus Notis, alius atque alius ei addedus. Nunc ſingulas claſſes iſtas oculis exhibeo; ídque practicè prorſus & mechanicè (da veniam fuliginoſis voculis) aliter certè hæc talia non capiuntur.

E 6 CAPUT

a *In octavo, ut bibliopegorum pueri ſolent loqui.*

CAPVT IV.

LEMMATA *quâ ratione ſint facienda.*

VT promiſſis ſtem, Fauſtine, inſtitutionem planè practicam, atque mechanicam accipe. Duo ſint quaterniones chartæ, complicati in quarto (ut bibliopolarum officinæ loquuntur) ſibímet inſerti, habeántque latiores paullò margines; his præfige titulum, LEMMATA. En tantillæ molis eſt Excerptis initium dare. Si duos tantummodò quaterniones habeas, ſat chartarum, ſat libri eſt. Ubi duos quaterniones illos impleveris, alios illis atque alios appone, prout multum exceŗpſeris. Ita hæc res in infinitum poteſt creſcere ſine ullo chartæ diſpendio. De indicibus infrà ſingillatim agemus. Habemus chartam rei deſtinatæ idoneam; præfixa frons eſt, LEMMATA. Iam inſcribendi modum, & ipſa LEMMATA, ſeu titulos Lemmatum, nullâ ordinis ratione habitâ ſubjungo. Exempli gratiâ.

LACRIMÆ, & quidquid ad illas. De his Cæſar Baronius tom. 2. an. 253. numero 80. & an. 254. n. 55. Thamuz idoli concavi oculis infuſum plumbum, & accenſus intus ignis, ut idolum flere videretur. Hieronymus Pradus tomo 1. in Ezech. cap. 8. fine omnino. B. Genovefa quoties cælum ſuſpi-

ſuſpiciebat, flebat. Zacharias Lippeloo tom. 1. die 3. Ian. De Annibalis riſu inter flentes, Livius l. 30. fine. De lacrimis Chryſoſtomus hom. 1. in Epiphan. Domini. Pererius tom. 4. in c. 37. Geneſ. verſ. 33. Pſalm. 118. verſ. 136. Vide Commentatores Bellarminum, Lorinum, alios. Eleganter dictum: Nimium riſûs pretium eſt, ſi cum probitatis impendio conſtat. Cumis in arce Apollinem triduo lacrimaſſe duo æditimi Romæ nuntiarunt. Livius lib. 43. Perſeus pro concione dicturus lacrimis impeditur. Livius lib. 44. fine, & l. 45. initio Sortis humanæ memor lacrimat Æmilius. Juliana virgo Martyr rogum lacrimis extinxit, Lippeloo die 16. Feb. De lacrimis Athanaſiæ idem 26. Feb. Ericius calidis aquis necatur; ita dæmon lacrimis. De lacrimis Bellarmin. libr. 2. de Pœnitentiâ c. 11 De divinæ Matris lacrimis juxta crucem ſtantis, Delrius in Opere Mariano, ſacrâ lectione 4. propiùs finem, ubi de pulchritudine Chriſti. Soror in ſororis funere ſanguineas lacrimas fudit, idem Delrius Polemicâ 2. Marcellus expugnatis Siracuſis flevit. Valerius Max. l. 5. c. 1. Iul. Cæſar illacrimavit capiti Pompeii hoſtis capitaliſſimi, ibidem. Lacrimæ legati ad Deum; Lacrimæ, oratio ſunt efficaciſſima, Maldonatus in c. 2. Ioan. v. 13. De Xerxis lacrimis, ſpectato exercitu, Valerius l. 9. c. 13. Alexander Macedo illacrimat funeri conjugis Darii, Curtius l. 4. poſt med. Darius etiam velato capite diu plorat. Lacrimæ vidua-

duarum ex oculis in cælum ſubſiliunt; Eccleſiaſtici cap.35.v.17. ad v 20. illuſtris locus. Regius puer flevit quòd menſulam in quâ Darius comediſſet, Alexandri pedibus ſubjiceret Curt. lib. 5. Alexandro Magno occurrunt quatuor millia Græcorum, quorum alii pedibus, alii manibus, auribúſque mutili, frontibus inuſti lacrimas lacrimando provocant. Curtius lib 5. Crocodili lacrimæ, quales apud Darium Nabarzanis & Beſſi. Curtius l. 5. prope finem. Ubi ſimulatiſſimis lacrimis rex etiam illacrimavit. Alexander obortis lacrimis queritur de militibus in patriam redire cupientibus. Idem lib.6. initio. Exercitus omnis lacrimatur. Eodem med. & l. 9 poſt init. Alexander ſuper Clyti à ſe interfecti corpore acerbè plorat Idem lib 8 initio. Cùm Perdiccas diadema veſtémque Alexandri cum armis & annulo ſibi tradito in ſellâ regiâ poſuiſſet; illorum aſpectu omnibus obortæ lacrimæ integraverunt luctum. Curtius lib. 10. *Obſerva, Fauſtine, non tantùm lectum à me Curtium, ſed etiam excerptum. Illud etiam nota, nil bonum de lacrimis in indice Curtiano poſitum. I, nunc, & indicibus fide, quos adeò laudaſti. Sed pergo.*

De riſu Sardorum miſto lacrimis, Pacatus in Panegyri ad Theodoſium. De lacrimis Chriſti, Maldonatus & Alvarez tom. 1. de vitâ Spirit. & Hieronymus Natalis die Palmarum. Franciſc. Borgia in opuſculis. Alii. De lacrimis copiosè & bene Alphonſus de Horoſco, in Horto ſacro, c, 21. c. 22. c. 23.

c. 23. c. 26. Azot tomo 1 l. 3. cap. 14. Clarus Sylvius Commentario in 12. tabular. leges, cap. 24. Homo cùm primùm plorat, vigilat; cùm primùm in cunis ridet, dormit. Cardanus l. 8. de Rerum varietate cap. 43. propiùs finem. De ſingulari dono lacrimarum in viro Religioſo, Joan. Nyder. l. 4. de Formicis, cap. ult. Braſilienſes carorum adventum, circumdatis collo brachiis, appreſſo ad pectus capite, cum effuſâ comploratione, altíſque ſuſpiriis primùm excipiunt, viæ laborem & incommoda commiſerantes: momento dein ſiccant oculos, habéntque lacrimas in poteſtate. Maffeius l. 1. hiſt. Ind. De virgine per lacrimas curatâ, Bredenbach. l. 4. Collat. ſacrar. c. 7. De primis lacrimis infantis, Guevarræ Zeitkürtzer. De lacrimis & illarum origine, Guevarra l. 1. epiſt. materteram ſuper catelli funere conſolans. Narſes qui Galliam ſubegit, Germanos vicit, numquam pugnavit, quin priore proximâ nocte fleverit. Ibid. Non abſurdè dixit Regina Ehiquiti mater: Dignum eſt ut fleant ſicut feminæ, quia non pugnaverunt ſicut viri. Guevarra l. 2. epiſt. Ubi de regno Granatenſi. De lacrimarum & fletûs utilitate, l. 3. epiſt. Ptolemæus Philadelphus Ægypti Rex, cùm ei libri ſacri, quorum magno deſiderio tenebatur, litteris aureis deſcripti porrigerentur, ingenti lætitiâ velut ebrius illacrimavit ubertim. De la Cerda in lib. 1. Virgilii, Verſum, Conſtitit & lacrimans, &c. Alexander Aphrodiſ. Problem. l. 1. c. 32. Lacrimas Orphei,

phei, & quæ ſimilis notæ ſunt, tranſeo. De piis lacrimis Meffret ſerm. 1. Dominic. 1. poſt Epiphan. & feriâ 6. poſt Domin. Oculi. & feriâ 4. poſt Dom. Lætare. De tyranno qui primò ſermones, dein nutus, tandem & lacrimas vetabat, Philipp. Boſquier. in Arâ Cæli conç. 23. c. 1. Imago Crucifixi per aliquot dies viſa flere. Henricus Spondanus anno 888. n. 5. Ramirus rex ſub vitæ finem cum lacrimis clamavit: Nudus egreſſus ſum, &c. Spondanus anno 950. Otho III. Imperator palàm lætus erat, ſed ob monita Beati Heriberti occultè ingemiſcebat & flebat. Spondanus anno 1001. n. 7. *Hunc compendii cauſâ nomino, qui Cæſarem Baronium traxit in compendium. Sed ulteriùs paullulùm.* Hipponenſis Virgo, cùm ſe oleo perunxiſſet, cui pro illâ orans presbyter inſtillaverat lacrimas ſuas, mox à dæmonio ſanata eſt. Auguſtin. tom. 5. l. 22. de Civit. c. 18. mihi pag. 298.

Pachomius nocte totâ ſudans & lacrimans oravit, ut manè rivuli cernerentur in pavimento. Heribert. Roſweydus l. 1. in illo c. 15. plura c. 38. & 52. Quidam per annum integrum ſeipſum deflevit. Sebaſt. Barradius tom. 1. l. 10. c. 17. De lacrimis in oratione, Dux ſpiritualis Ludovici de Ponte part. 1. tract. 1. c. 17. maximè pag. 280. Mirificum ac ſingulare lacrimarum donum habuit Domnina. Roſweyd. pag. 850. col. 2. De Iuliani Sabæ lacrimis in fontem verſis, idem pag. 796. col. 2. De lacrimis bene Malvenda in Speculo Principum

cipum l. 1.c.2. Diæta ſalutis Bonaventuræ. Lacrimæ cervorum in pharmacopoliis aſſervantur. De lacrimis Peraldus in Summâ virtutum, &c. tom. 1. ubi de beatitudine luctûs. De his multa optimè Didacus Vega in Pſalmos Pœnitent. & in concionibus de Quadrageſimâ. De his Boſquier part. 4. Academiæ, conc. 16. pag. 309. & ſeqq. uſque ad pag. 317. Plus nos ridere, quàm flere, idem in Ientaculis ſobriis, conc. 8. initio, & conc. 15. c. 2. pag. 579. & conc. 16. c. 1. pag. 637. & ſeqq. De lacrimis fictis non ſponte cadentibus, ſed extruſis vi, Sanctius in l. 2. Regum c. 11. pag. 686. fine. Alexander Macedo cùm ſibi multa de matre ſcripſiſſet Antipater: Ignorat Antipater, inquit rex, unicam matris lacrimam multarum calumniarum epiſtolas deleturam. Plut. in Alexandro. Divinæ paginæ fontes patent omnibus. Nimius ſim, imò infinitus, ſi ſermonem omnē de lacrimis huc traham. Illud in Bibliis illuſtre: Flens David, & univerſus populus cum eo plorans aſcęndit in collem olivarum, 2. Reg. c. 15. & l. 1. Reg. c. 30. David & populus planxerunt, donec deficerent in eis lacrimæ.

Huc ſpectant juges D. Petri lacrimæ ob negatum Chriſtum; de quibus Boſquier in Notis de Paſſione Dom. conc. 28. c. 3. Huc lacrimæ Magdalenæ, cujus oculi velut geminę fornaces incendiorum ordinem mutavère: nam qui erant amoris lumina, cupidinis tela & fulmina, facti ſunt lacrimarum flumina. Sic illa tota in fletus verſa,

per oculorum ſtillicidia guttatim deflue-
bat, unà & Dominicos pedes abluens, &
ſuas ſordes. Huc verſiculi,

Conſule tunc oculos, lacrimis albabere fuſis;
Hunc habet ad ſordes felix Metanæa canalem.

Huc & alii referendi lacrimarum dono divites: Qualis beata Monica, & filius Auguſtinus. Arſenius ob copiam lacrimarum ſemper ad manum habebat linteum, quo eas extergeret.. De his & Pambonis lacrimis, Roſweyd. l.3. pag. 524. B. Adelhardus his quotidie magno pietatis ſenſu flevit. Catharina Senenſis triduo lacrimis fluebat. Gertrudis noctes diéſque lacrimis & precibus ſociabat. B. Domnolus uti menſam numquam ſine mendicis, ita aram numquam ſine lacrimis acceſſit. Piis lacrimis plurimum indulſerunt Hilarion, Hieronymus, Franciſcus, Dominicus, Ignatius, Anthelmus, Philibertus, Philippus Nerius, viri ſanctiſſimi, Lupus, Thomas, Stephanus etiã Epiſcopi. Macarius dono lacrimarum potens, ſudario, quo eas abſterſerat, leproſum ſanavit. Eleutherius mortuum ad vitam lacrimis revocavit. Claræ virgini continuos lacrimarum fluxus cæcitatis metu diabolus diſſuadere niſus eſt. Hedwigis princeps Poloniæ cæleſte epulum numquam ſine copioſis lacrimis acceſſit. B. Tereſa his pluviis crebrò rigabatur. De his part. 1. operum Tereſæ, pag. 114. & 116. & 190. Parte 2. operum Tereſæ pag. 107. & 261. Bruno Archiepiſcopus aſſiduis pænè rivulis

bis madebat. Engelbertus pariter Archiepiſcopus exomologeſin obibat lacrimis infuſus. Sanctus Anno concionaturus magnam vim lacrimarum profudit, & alios etiam ad has commovit. Sanctus Nonnus Pelagiæ vaniſſimam diligentiam lacrimis deploravit. De his & aliis innumeris Laurentius Surius, Zacharias Lippeloo, Franciſcus Haræus.

De lacrimis, Fauſtine, copioſiora paullulùm Excerpta propoſui, nam lacrimæ, principium & finis ſunt humanæ vitæ. Hæc autem obiter & aliud agendo, atque, ut vides, ordine neglecto, dum alia quærerem, de lacrimis jam olim excerpſi, quæ in indicibus, ſat ſcio, non reperies. Ne verò faſtidium tibi parerem, multa præterii, lacrimis alioqui accenſenda. Sed Lemmatum exempla ſubjicio breviora.

RESVRRECTIO. De hac Tertullianus libro ſingulari. Ambroſius tomo 4. Ribera de Templo. Delrius in Opere Mariano, de Reſurrect. Chriſti. lect. 13. de Reſurrect. Carnis lect. 38. Viegas in Apocalypſin. Maldonatus in Joannem, pluribus. Multa Azor tomo 2. Inſtit. moral. De Paſchate Bellarm. tomo 2. l. 3. De Cultu Sanctorum cap 12. De Reſurrect. eleganter Minucius Felix in ſuo Octavio propius finem. Univerſalis Reſurrectio miraculum maximum, Bellar. De Aſcenſione mentis in Deum gradu 11. c. 3. Platonici ajebant poſt 36. millia annorum renaſcituros omnes denuò, denuóque morituros, atque hoc iterum iterúmque

rúmque futurum. De Reſurrect. Sanchez lib. 8. de Regno Dei c. 3. Suarez tom. 2. in partem 3. D. Thomæ, diſput. 44. & ſeqq. copioſè, &c.

Obſerva, Fauſtine, ad Lemmata rectiùs facienda, & meliorem auctorum notitiam, voculas illas ſubinde inſerendas: Hic breviter, ille copioſè, iſte eleganter, hic optimè. Hæ annotatiunculæ eò etiam conducunt, ut inter Auctores poſſis inſtituere ſelectum, & cùm tempus non ſuppetit inſpiciendi omnes, omnium optimos, aut ceteris meliores conſulas. Nec obſtat, quin etiam ſententiæ, aut alia ejuſcemodi ad Lemmata trahantur, idque in eam claſſem, quæ res ipſis cognatas continet. Uti in proximo lemmate mentionem fecimus Platonicorum, quorum ridicula aſſertio ad Reſurrectionem pertinet. Idem fecimus in lemmate de lacrimis, frequentiùs. Sed alia atque alia lemmatum exempla ſubjungo, quò res meliùs capiatur.

INIMICORVM AMOR. De hoc Lorinus multa in c. 7. Actor. v. 60. Azor tomo 2. Moral. inſtitut. lib. 12. Buſæi Panarium. Boſquier conc. 39. Monomachiæ. Didacus Stella l. 3. de Mundi vanitatibus, cap. 9. & ſeqq. uſque ad cap. 14. Viexmontius de Pœnit. part. 3. per 4. capp. Inimicos amandos eſſe, optimè docet octo rationibus Meffret, feriâ 6. poſt Cineres ſerm. 2. Guevarra lib. 1. epiſt. 1. Diogenes ajebat, opus eſſe homini aut fidis amicis, aut acribus inimicis. Quàm utiles ſint inimici, & quomodo iis bene-

benefaciendum, Veridicus Chriſtianus c. 58, 59. 62. 63. 64. De his jucundiora quædam Guicciardini Horæ Relaxat. pag. 211. 222. 310. 448. Urbes non ab amicis didicerunt alta mœnia extruere, longas naves facere, &c. Suidas verbo Ἐχθροῖς, mihi pag. 361. Cum inimicis edere, affert reconciliationem. Ubi & hoc, Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. Porta cæli, injuriarum perpeſſio: Roſweyd. pag. 659. Optimè Ludovicus de Ponte, tomo 3. de Perfect. tract. 1. c. 6. Plurima copioſiſſimè Hieron. Baptiſta de la Nuza, parte poſter. tract. 4. & ſeqq. Cur inimicis ignoſcendum, rationes 17. adfert Taulerus in Inſtitution. c. 31. pag. 61. De his ſingularia quædam Carbonis Vir juſtus, cap. 47. pag. 127. Barth. de Scobar, de vitâ Joſeph, ſerm. 4. Cornelius à Lapide in cap. 12. epiſt. ad Rom. pag. 188. Thomas Morus ajebat: Ethnici & ingrati beneficia pulveri; ſi quid mali patiuntur, marmori inſcribunt: Chriſtiani eſt injurias pulveri, beneficia marmori inſculpere. Ludov. Carbo in Theologiâ Pract. l. 3. cap. 9. 10. 11. 12. & 19. Alphonſus Avila tom. 1. conc. p. 145. & tom. 2. pag. 93. & 121. Bellarm. de ſeptem verbis Domini c. 3. & 4. Pantheologia Raynerii tom. 1. pag. 644. Cælius Rhodig. l. 8 Antiq. lect. c. 17. Valer. Max. l. 7. c. 2. Olim urbium medio templum Charitum ſitum, ut inter cives eſſet mutua benevolentia. Amicitias decet eſſe immortales, inimicitias mortales. Pulchrè Aug. tom. 8. in pſ. 58.

pſ.58.pag.213.& 214.& in pſ.93.pag.429. & 430. Idem Auguſt. tom.10. pag.334. & 335.Caſſian. collat.16. c.24.Chryſ.tom.5. hom.71.ad pop.pag.375. Boſquier parte 4. Academiæ,pag.358.& 587.& parte 5.Academiæ, pag.289. Mori à perſequente,martyrium in aperto opere eſt; ferre verò contumelias, & odientem diligere, martyrium eſt in occultâ cogitatione.Greg. hom. de Martyr. Diſce diligere inimicum, ſi vis cavere inimicum. Auguſt.in pſal.100.

Omitto alios plurimos. Hos ordine confuſo,ſed eo notavi, quo dabat lectio. Non nego his lemmatibus miſtas ſubinde hiſtoriolas, quæ alioqui ſpectarent ad HISTORICA. Sed hîc non anxiè agendum, modò excerpamus. Nec obſtat quin idem aliquid in plures claſſes excerpatur, tantò enim firmiùs hærebit, & quæſitum certiùs occurret. FAVST. Sed ego auctores, quos nominâſti, nec legi, nec forſan lecturus ſum. EVLOG. Non refert: tuos tibi habeas, & ex iis, quod tibi videtur, enota. Addamus unum alterúmve lemma profanius prioribus.

CHOREÆ & SALTATIO. De his Lorinus in c.7.Actor.v.41. Caſaubonus in l.1. Athenæi. Scaliger in ſuâ Poëticâ.Lucianus in ſuis dialogis, tom.4. fusè. Dio Chryſoſtomus. Macrobius l 3.c.14. Petrus Nannius l.4. Miſcellan. c.22. Cælius l 5.Antiquar.lect.cap.3.& 4.Martinus de Roâ l.3. Rerum ſingularium c.16. Petrarcha l.1. de Fortunæ utriuſque Remed.c.24.Buſæus in ſuo

ſuo Panario. Rex Alphonſus dicere ſolebat: Saltatorem & ſtultum eo tantùm diſtingui, quòd ille totâ vitâ; iſte, dum ſaltaret, ſtulteſceret. Guevarra l.2. epiſt.pag.73. & l.3. pag.69. uſque ad pag.80. Vetus dictum: Chorea eſt circulus, cujus centrum eſt diabolus, & circumferentia omnes angeli ejus. Meffret Domin. Quinquageſimâ ſerm.2. ubi ſaltus, ibi diabolus. Cornelius à Lapide in c.15. Exodi, pag.436. E SS. Patribus videndi, Ambroſius l.3. de Virginibus, poſt initium. Chryſoſt. tom.1. in c.30. Geneſeos, hom.56 p.375. Idem tom.2. pag.281. & 363. & 364 tom.5. pag.660.

BACCHANALIA & EORVM ORIGO. De his Barthol. de Scobar, tom. de Quadrageſ. circa finem tomi, pag.826. Quo ſpectaculo Bacchanalia ſint impedita, Hiſtoria Societatis JESV tom.1. l.12. nu.52. Contra Larvatos Petrus Chryſologus ſerm. 155. pag.387. De Lupercalibus Romanis, quæ Bacchanalibus noſtris non abſimilia, Alexander Neapolit. Roſinus, alii. De Bacchanal. Delrius in opere Mariano lect. 4. de Paſſione Dom. Polydorus Virgilius l.3. c.17. Idem de perſonatis & larvatis l.5. c.2 Clarus Sylvius commentario in 12. Tabb. leges c.17. & alibi. Aphthonius in ſuis progymnaſm. Simon Majolus part.2. Canicular. ubi de corporis voluptatibus. Idem de larvatis Comitibus miſerè uſtulatis Colloq.5. & 6. ubi Hilaria vocat. Quâ ratione Turcæ ſuam Quadrageſimam ordiantur, Dux Polonus Radzivill in ſuo Hodœporico;

co, epiſt.3. pag. 188. De Bacchanalibus Boſquier Tab. 1. Naufragii. Philoſtratus in Apollonio l. 4. c.7. &c. &c.

Si alicubi, Fauſtine, minùs accuratè librum,caput,paginam numeravi,da veniam, ſubinde bonus dormitat Homerus. Ante annos triginta & plures cùm initium darem Excerptis, nonnumquam leviore brachio hoc negotium curavi. Pœnitet oſcitantiæ. Quòd ſi numeri à me notati cum libro non conſentiant, ſcito, me fide optimâ egiſſe. Sed quia editiones diverſæ numeris multùm variant, hinc paginæ non concordant. Sed antequam ad indicem Lemmatum procedam, paucula velim obſerves.

1. Hos titulos ſeu lemmata *Lacrimæ, Reſurrectio, Chorea*,&c. non ſtudio, nec ordine collegi, ſed ea mihi auctores ſuggeſſerunt, quos legi. His nova quotidie addo, cùm ſcriptores alia atque alia ſubminiſtrent. Quâ quidem ratione in infinitum augeri poſſunt.

2. In ipſo margine, ut cernis, titulum ſeu lemma grandiore paullùm charactere ſcribo,ſeu vox una ſit, ſeu plures. Cetera omnia poſt marginem.

3. Spatium inter lemma & lemma plerumque duorum aut trium digitorum relinquo: eo ſpatio impleto, titulum eundem, idémque lemma, ſi redierit, ibi colloco, ubi poſt ultimum lemma, ſpatium reperio. In ſolo indice diverſarum ac plurium paginarum numeros appono. Dixi

hæc

hæc talia ægrè capi, niſi pragmaticè ſubiiciantur ſub aſpectum. Et en enotandi formam oculis ſiſto in hac chartâ, & unum tantummodò alterúmve auctorem laudo, relictis ſpatiis ad alios adjungendos. Exempli gratiâ.

Ivdicivm Extremvm. De hoc Gabriel Inchinus de 4. Noviſſimis, parte 2. De hoc eodem innumeros notavi, quos hîc omitto.

Avla, Avlici, Mores, Miseriæ. De aulâ Pontificiâ Scioppius in ſuo Hypobolimæo pag. 274. De aulâ Cæſareâ Bulengerus fusè ac benè l. 2. de Imperatore Rom. Aulicis præcepta dat Joan. à Chokier in Auctario Aphoriſmorum politic. l. 3. cap. 32. à pag. 339. uſque ad pag. 368. Non addo plures, ne minùs ſervem, quod promiſi.

Ivdicivm temerarivm. De hoc Dux peccatorum Granatæ l. 2. c. 11. Amuſſis de Rectâ intentione l. 2. c. 7. Quomodo hoc ferendum ſit, Scribanii Politica p. 436. Conſultò non plures nomino.

Ivdicivm particvlare. Qui de eo librum ſcripſerit, neminem ſcio; qui ſparſim illius mentionem faciant, plures. Petrus Thyræus de eo diſſeruit, prout in ſcholis Theologorum mos eſt. Tu vide Tribunal Chriſti editum Monachii anno 1632. Latinè & Germanicè.

Amen. De hac voce profectò plurimi; nomino unum alterúmve: Toletus in c. 3. Joannis. Sanctus Neſtor cùm poſt preces in cruce dixiſſet, Amen, expiravit. Lippeloo

phei, & quæ ſimilis notæ ſunt, tranſeo. De piis lacrimis Meffret ſerm. 1. Dominic. 1. poſt Epiphan. & feriâ 6. poſt Domin. Oculi. & feriâ 4. poſt Dom. Lætare. De tyranno qui primò ſermones, dein nutus, tandem & lacrimas vetabat, Philipp. Boſquier. in Arâ Cæli conç. 23. c. 1. Imago Crucifixi per aliquot dies viſa flere. Henricus Spondanus anno 888. n. 5. Ramirus rex ſub vitæ finem cum lacrimis clamavit: Nudus egreſſus ſum, &c. Spondanus anno 950. Otho III. Imperator palàm lætus erat, ſed ob monita Beati Heriberti occultè ingemiſcebat & flebat. Spondanus anno 1001. n. 7. *Hunc compendii cauſſâ nomino, qui Cæſarem Baronium traxit in compendium. Sed ulteriùs paullulùm.* Hipponenſis Virgo, cùm ſe oleo perunxiſſet, cui pro illâ orans presbyter inſtillaverat lacrimas ſuas, mox à dæmonio ſanata eſt. Auguſtin. tom. 5. l. 22. de Civit. c. 18. mihi pag. 298.

Pachomius nocte totâ ſudans & lacrimans oravit, ut manè rivuli cernerentur in pavimento. Heribert. Roſweydus l. 1. in illo c. 15. plura c. 38. & 52. Quidam per annum integrum ſeipſum deflevit. Sebaſt. Barradius tom. 1. l. 10. c. 17. De lacrimis in oratione, Dux ſpiritualis Ludovici de Ponte part. 1. tract. 1. c. 17. maximè pag. 280. Mirificum ac ſingulare lacrimarum donum habuit Domnina. Roſweyd. pag. 850. col. 2. De Iuliani Sabæ lacrimis in fontem verſis, idem pag. 796. col. 2. De lacrimis bene Malvenda in Speculo Principum

cipum l. 1. c. 2. Diæta ſalutis Bonaventuræ. Lacrimæ cervorum in pharmacopoliis aſſervantur. De lacrimis Peraldus in Summâ virtutum, &c. tom. 1. ubi de beatitudine luctûs. De his multa optimè Didacus Vega in Pſalmos Pœnitent. & in concionibus de Quadrageſimâ. De his Boſquier part. 4. Academiæ, conc. 16. pag. 309. & ſeqq. uſque ad pag. 317. Plus nos ridere, quàm flere, idem in Ientaculis ſobriis, conc. 8. initio, & conc. 15. c. 2. pag. 579. & conc. 16. c. 1. pag. 637. & ſeqq. De lacrimis fictis non ſponte cadentibus, ſed extruſis vi, Sanctius in l. 2. Regum c. 11. pag. 686. fine. Alexander Macedo cùm ſibi multa de matre ſcripſiſſet Antipater: Ignorat Antipater, inquit rex, unicam matris lacrimam multarum calumniarum epiſtolas deleturam. Plut. in Alexandro. Divinæ paginæ fontes patent omnibus. Nimius ſim, imò infinitus, ſi ſermonem omnē de lacrimis huc traham. Illud in Bibliis illuſtre: Flens David, & univerſus populus cum eo plorans aſcendit in collem olivarum, 2. Reg. c. 15. & l. 1. Reg. c. 30. David & populus planxerunt, donec deficerent in eis lacrimæ.

Huc ſpectant juges D. Petri lacrimæ ob negatum Chriſtum; de quibus Boſquier in Notis de Paſſione Dom. conc. 28. c. 3. Huc lacrimæ Magdalenæ, cujus oculi velut geminę fornaces incendiorum ordinem mutavère: nam qui erant amoris lumina, cupidinis tela & fulmina, facti ſunt lacrimarum flumina. Sic illa tota in fletus verſa,

per

per oculorum ſtillicidia guttatim defluebat, unà & Dominicos pedes abluens, & ſuas ſordes. Huc verſiculi,

Conſule tunc oculos, lacrimis albabere fuſis;
Hunc habet ad ſordes felix Metanœa canalem.

Huc & aiii referendi lacrimarum dono divites: Qualis beata Monica, & filius Auguſtinus. Arſenius ob copiam lacrimarum ſemper ad manum habebat linteum, quo eas extergeret.. De his & Pambonis lacrimis, Roſweyd. l.3.pag.524. B. Adelhardus bis quotidie magno pietatis ſenſu flevit. Catharina Senenſis triduo lacrimis fluebat. Gertrudis noctes diéſque lacrimis & precibus ſociabat. B. Domnolus uti menſam numquam ſine mendicis, ita aram numquam ſine lacrimis acceſſit. Piis lacrimis plurimum indulſerunt Hilarion, Hieronymus, Franciſcus, Dominicus, Ignatius, Anthelmus, Philibertus, Philippus Nerius, viri ſanctiſſimi, Lupus, Thomas, Stephanus etiã Epiſcopi. Macarius dono lacrimarum potens, ſudario, quo eas abſterſerat, leproſum ſanavit. Eleutherius mortuum ad vitam lacrimis revocavit. Claræ virgini continuos lacrimarum fluxus cæcitatis metu diabolus diſſuadere niſus eſt. Hedwigis princeps Poloniæ cæleſte epulum numquam ſine copioſis lacrimis acceſſit. B. Tereſa his pluviis crebrò rigabatur. De his part. 1. operum Tereſæ, pag. 114. & 116. & 190. Parte 2. operum Tereſæ pag. 107. & 261. Bruno Archiepiſcopus aſſiduis pænè rivulis

lis madebat. Engelbertus pariter Archiepiſcopus exomologeſin obibat lacrimis infuſus. Sanctus Anno concionaturus magnam vim lacrimarum profudit, & alios etiam ad has commovit. Sanctus Nonnus Pelagiæ vaniſſimam diligentiam lacrimis deploravit. De his & aliis innumeris Laurentius Surius, Zacharias Lippeloo, Franciſcus Haræus.

De lacrimis, Fauſtine, copioſiora paullulùm Excerpta propoſui, nam lacrimæ, principium & finis ſunt humanæ vitæ. Hæc autem obiter & aliud agendo, atque, ut vides, ordine neglecto, dum alia quærerem, de lacrimis jam olim excerpſi, quæ in indicibus, ſat ſcio, non reperies. Ne verò faſtidium tibi parerem, multa præterii, lacrimis alioqui accenſenda. Sed Lemmatum exempla ſubjicio breviora.

RESURRECTIO. De hac Tertullianus libro ſingulari. Ambroſius tomo 4. Ribera de Templo. Delrius in Opere Mariano, de Reſurrect. Chriſti. lect. 13. de Reſurrect. Carnis lect. 38. Viegas in Apocalypſin. Maldonatus in Joannem, pluribus. Multa Azor tomo 2. Inſtit. moral. De Paſchate Bellarm. tomo 2. l. 3. De Cultu Sanctorum cap 12. De Reſurrect. eleganter Minucius Felix in ſuo Octavio propiùs finem. Univerſalis Reſurrectio miraculum maximum, Bellar. De Aſcenſione mentis in Deum gradu 11. c. 3. Platonici ajebant poſt 36. millia annorum renaſcituros omnes denuò, denuòque morituros, atque hoc iterum iterúmque

rúmque futurum. De Reſurrect. Sanchez lib.8. de Regno Dei c.3. Suarez tom. 2. in partem 3. D.Thomæ, diſput. 44. & ſeqq. copiosè, &c.

Obſerva, Fauſtine, ad Lemmata rectiùs facienda, & meliorem auctorum notitiam, voculas illas ſubinde inſerendas: Hic breviter, ille copiosè, iſte eleganter, hic optimè. Hæ annotatiunculæ eò etiam conducunt, ut inter Auctores poſſis inſtituere ſelectum, & cùm tempus non ſuppetit inſpiciendi omnes, omnium optimos, aut ceteris meliores conſulas. Nec obſtat, quin etiam ſententiæ, aut alia ejuſcemodi ad Lemmata trahantur, idque in eam claſſem, quæ res ipſis cognatas continet. Uti in proximo lemmate mentionem fecimus Platonicorum, quorum ridicula aſſertio ad Reſurrectionem pertinet. Idem fecimus in lemmate de lacrimis, frequentiùs. Sed alia atque alia lemmatum exempla ſubjungo, quò res meliùs capiatur.

INIMICORVM AMOR. De hoc Lorinus multa in c. 7. Actor. v. 60. Azor tomo 2. Moral.inſtitut.lib.12.Buſæi Panarium.Boſquier conc.39.Monomachiæ.Didacus Stella l.3.de Mundi vanitatibus,cap.9.& ſeqq. uſque ad cap. 14. Viexmontius de Pœnit. part.3. per 4.capp. Inimicos amandos eſſe, optimè docet octo rationibus Meffret, feriâ 6.poſt Cineres ſerm.2. Guevarra lib.1. epiſt.1. Diogenes ajebat, opus eſſe homini aut fidis amicis, aut acribus inimicis. Quàm utiles ſint inimici, & quomodo iis bene-

benefaciendum, Veridicus Chriſtianus c. 58, 59. 62. 63. 64. De his jucundiora quædam Guicciardini Horæ Relaxat. pag. 211. 222. 310. 448. Urbes non ab amicis didicerunt alta mœnia extruere, longas naves facere, &c. Suidas verbo Ἐχθροῖς, mihi pag. 361. Cum inimicis edere, affert reconciliationem. Ubi & hoc, Ἐχθρῶν ἄδωρα δῶρα. Porta cæli, injuriarum perpeſſio: Roſweyd. pag. 659. Optimè Ludovicus de Ponte, tomo 3. de Perfect. tract. 1. c. 6. Plurima copioſiſſimè Hieron. Baptiſta de la Nuza, parte poſter. tract. 4. & ſeqq. Cur inimicis ignoſcendum, rationes 17. adfert Taulerus in Inſtitution. c. 31. pag. 61. De his ſingularia quædam Carbonis Vir juſtus, cap. 47. pag. 127. Barth. de Scobar, de vitâ Joſeph, ſerm. 4. Cornelius à Lapide in cap. 12. epiſt. ad Rom. pag. 188. Thomas Morus ajebat: Ethnici & ingrati beneficia pulveri; ſi quid mali patiuntur, marmori inſcribunt: Chriſtiani eſt injurias pulveri, beneficia marmori inſculpere. Ludov. Carbo in Theologiâ Pract. l. 3. cap. 9. 10. 11, 12, & 19. Alphonſus Avila tom. 1. conc. p. 145. & tom. 2. pag. 93. & 122. Bellarm. de ſeptem verbis Domini c. 3. & 4. Pantheologia Raynerii tom. 1. pag. 644. Cælius Rhodig. l. 8 Antiq. lect. c. 17. Valer. Max. l. 7. c. 2. Olim urbium medio templum Charitum ſitum, ut inter cives eſſet mutua benevolentia. Amicitias decet eſſe immortales, inimicitias mortales. Pulchrè Aug. tom. 8. in pſ. 58.

pſ.58 pag.213.& 214.& in pſ.93.pag.429. & 430. Idem Auguſt. tom.10. pag.334. & 335.Caſſian. collat.16. c.24.Chryſ.tom.5. hom.71.ad pop.pag. 375. Boſquier parte 4. Academiæ,pag.358.& 587.& parte 5.Academiæ, pag.289. Mori à perſequente,martyrium in aperto opere eſt; ferre verò contumelias, & odientem diligere, martyrium eſt in occultâ cogitatione.Greg. hom. de Martyr. Diſce diligere inimicum, ſi vis cavere inimicum. Auguſt.in pſal.100.

Omitto alios plurimos. Hos ordine confuſo,ſed eo notavi, quo dabat lectio. Non nego his lemmatibus miſtas ſubinde hiſtoriolas, quæ alioqui ſpectarent ad HISTÒRICA. Sed hîc non anxiè agendum, modò excerpamus. Nec obſtat quin idem aliquid in plures claſſes excerpatur, tantò enim firmiùs hærebit, & quæſitum certiùs occurret. FAVST. Sed ego auctores, quos nominâſti, nec legi, nec forſan lecturus ſum.EVLOG.Non refert: tuos tibi habeas, & ex iis, quod tibi videtur, enota. Addamus unum alterúmve lemma profanius prioribus.

CHORÆ & SALTATIO. De his Lorinus in c.7.Actor.v.41. Caſaubonus in l.1. Athenæi. Scaliger in ſuâ Poëticâ.Lucianus in ſuis dialogis, tom.4. fusè. Dio Chryſoſtomus. Macrobius l 3.c.14. Petrus Nannius l.4. Miſcellan. c.22. Cælius l 5.Antiquar.lect.cap.3.& 4.Martinus de Roâ l.3. Rerum ſingularium c.16. Petrarcha l.1. de Fortunæ utriuſque Remed.c.24.Buſæus in ſuo

ſuo Panario. Rex Alphonſus dicere ſolebat: Saltatorem & ſtultum eo tantùm diſtingui, quòd ille totâ vitâ; iſte, dum ſaltaret, ſtulteſceret. Guevarra l. 2. epiſt. pag. 73. & l. 3. pag. 69. uſque ad pag. 80. Vetus dictum: Chorea eſt circulus, cujus centrum eſt diabolus, & circumferentia omnes angeli ejus. Meffret Domin. Quinquageſimâ ſerm. 2. ubi ſaltus, ibi diabolus. Cornelius à Lapide in c. 15. Exodi, pag. 436. E SS. Patribus videndi, Ambroſius l. 3. de Virginibus, poſt initium. Chryſoſt. tom. 1. in c. 30. Geneſeos, hom. 56 p. 375. Idem tom. 2. pag. 281. & 363. & 364 tom. 5. pag. 660.

Bacchanalia & eorum origo. De his Barthol. de Scobar, tom. de Quadrageſ. circa finem tomi, pag. 826. Quo ſpectaculo Bacchanalia ſint impedita, Hiſtoria Societatis Jesu tom. 1. l. 12. nu. 52. Contra Larvatos Petrus Chryſologus ſerm. 155. pag. 387. De Lupercalibus Romanis, quæ Bacchanalibus noſtris non abſimilia, Alexander Neapolit. Roſinus, alii. De Bacchanal. Delrius in opere Mariano lect. 4. de Paſſione Dom. Polydorus Virgilius l. 3. c. 17. Idem de perſonatis & larvatis l. 5. c. 2 Clarus Sylvius commentario in 12. Tabb. leges c. 17. & alibi. Aphthonius in ſuis progymnaſm. Simon Majolus part. 2. Canicular. ubi de corporis voluptatibus. Idem de larvatis Comitibus miserè uſtulatis Colloq. 5. & 6. ubi Hilaria vocat. Quâ ratione Turcæ ſuam Quadrageſimam ordiantur, Dux Polonus Radzivill in ſuo Hodœporico;

hæc talia ægrè capi, niſi pragmaticè ſubiiciantur ſub aſpectum. Et en enotandi formam oculis ſiſto in hac chartâ, & unum tantummodò alterúmve auctorem laudo, relictis ſpatiis ad alios adjungendos, Exempli gratiâ,

JUDICIUM EXTREMUM. De hoc Gabriel Inchinus de 4. Noviſſimis, parte 2. De hoc eodem innumeros notavi, quos hîc omitto.

AULA, AULICI, MORES, MISERIÆ. De aulâ Pontificiâ Scioppius in ſuo Hypobolimæo pag. 274. De aulâ Cæſareâ Bulengerus fusè ac bene l. 2. de Imperatore Rom. Aulicis præcepta dat Joan. à Chokier in Auctario Aphoriſmorum politic. l. 3. cap. 32. à pag. 339. uſque ad pag. 368. Non addo plures, ne minùs ſervem, quod promiſi.

JUDICIUM TEMERARIUM. De hoc Dux peccatorum Granatæ l. 2. c. 11. Amuſſis de Rectâ intentione l. 2. c. 7. Quomodo hoc ferendum ſit, Scribanii Politica p. 436. Conſultò non plures nomino.

JUDICIUM PARTICULARE. Qui de eo librum ſcripſerit, neminem ſcio; qui ſparſim illius mentionem faciant, plures. Petrus Thyræus de eo diſſeruit, prout in ſcholis Theologorum mos eſt. Tu vide Tribunal Chriſti editum Monachii anno 1632. Latinè & Germanicè.

AMEN. De hac voce profectò plurimi; nomino unum alterúmve: Toletus in c. 3. Joannis. Sanctus Neſtor cùm poſt preces in cruce dixiſſet, AMEN, expiravit. Lippe-

loo die 26. Febr. Julius Mazarinus in pſalmum Miſerere, &c. conc. 110. & conc. 150. copioſiſſimè.

NEMO LÆDITVR NISI A SEIPSO. Præter Chryſoſtomum divinè de hoc diſſerentem, tom. 5. pag. 637. Epictet. in Enchirid. c. 3. c. 22. c. 26. c. 27. Chilon: Cave tibi ipſi, & cave teipſum. Taceo tot alios, Bellarminum, Boſquierium, ceteros.

JVDICIA DEI OCCVLTA. De his Benedictus Pererius tom. 4 in cap. 40. Geneſ. fine, de pincernâ & piſtore Pharaonis. Idem in Danielem l. 3. verſu: Omnia judicia tua vera ſunt: & l. 5. verſu: Nunc igitur ego Nabuchodonoſor. Idem in c. 11. Exodi, diſput. 5. fine.

En ideò ad quodvis lemma ſpatium eſt relictum, ut auctores ſecuturo tempore legendi poſſint addi jam notatis. Quòd ſi ſpatium lemmatis alicujus ſit impletum, idem lemma, eumdémque titulum illic iterum ſcribo, ubi lemma ultimum eſt, & ubi notare deſii. In indice tantùm novæ paginæ numerum appono. Ita & chartæ parcimus, & facillimè, quidquid placet, in ſuam claſſem, ſuúmque lemma excerpimus. Addamus paucula de Lemmatum Indice.

CA-

Caput V.

Lemmatum *Index quâ ratione diſponendus.*

Vti Lemmata in quarto ſcribenda ſuaſi, ſic Indicem in octavo, ut vocant, diſponendum cenſeo. Quâ quidem ratione unicus liber chartaceus paullò craſſior ad triplicem Lemmatum, Adverſariorum, Hiſtoricorum indicem conficiendum ſuffecerit, niſi tu eum malis in duos aut tres libros dividere;hoc tui arbitrii eſt.

Dixi ad Lemmata reduci poſſe omnes virtutes, vitiáque omnia, & quidquid diſceptatione dignum familiaribus colloquiis miſceri poteſt, ut breví oſtendam. Ille hîc egerit rectiſſimè, qui ad ſtudiorum ſuorum finem, quem ſibi præfixit, opportuniſſima excerpſerit. Vitanda verò eſt infelix illa diligentia,quæ nugas, & apinas, affaniáſque colligit, vix umquam uſui futuras. Hujus generis lepidum quid commemorans Gellius: Homo nobis familiaris, inquit, in litterarum cultu non ignobilis, librum grandi volumine mihi dedit, doctrinis omnigenis, ut ipſe dicebat, præſcatentem, quem ſibi elaboratum eſſe ait ex multis, & variis, & remotis lectionibus, ut ex eo ſumerem quantum liberet rerum memoriâ dignarum. Accipio lubens tamquam co-

piæ cornu nactus eſſem, & recondo me penitus, ut ſine arbitris legam. At quæ ibi ſcripta erant, prô Iupiter, mera Grammaticorum miracula! Quo nomine fuerit qui primus Grammaticus appellatus eſt: quot fuerint Pythagoræ nobiles, quot Hippocrates: Euryclia Telemachum quo genere clauſtri incluſerit, & quapropter idem poëta roſam non nôrit, oleum ex roſâ nôrit: quæ nomina fuerint ſociorum Ulyſſis, qui à Scyllâ rapti laceratíque ſunt; quis adeò verſus ſit, qui per ſingula vocabula, ſingulis ſyllabis increſcat: & ex quinque operimentis, quibus Achillis clypeus mœnitus eſt, quod factum ex auro eſt, ſummum ſit an medium, &c. Hæc atque item alia multa iſtiuſmodi ſcripta in eo libro fuerunt, quæ cùm ſtatim properans redderem: Virorum doctiſſime, inquam, librum hunc opulentiſſimum recipe, nil prorſus ad noſtras paupertinas litteras congruentem *a*.

En bellam varietatem ridicularum quæſtionum, quas ſcire, aut cum curâ exſcribere, operæ non cenſeam; hæc colloquiis rarò inſeruntur.

Vitandus eſt morbus hominum operosè nihil agentium. Thomas Haſelbachius, Theologus & profeſſor Viennenſis, quod Æneas Sylvius *b* recenſet, duos & viginti annos in capite primo Iſaiæ explicando conſumpſit. quòd ſi eâdem methodo hiſtoriam, quam meditabatur, ſcripſiſſet, Antimachi

a *Gell. l.* 14. *Noct. Attic. c.* 6.
b *Æneas Sylv. l.* 1, *epiſtol. epiſt.* 165.

machi Thebaida longè ſuperâſſet. Antimachus Colophonius poëta Græcus bellum Thebanum ſcribere aggreſſus, viginti quatuor volumina implevit, antequam ſeptem duces ad Thebarum civitatem perduceret. Docta vanitas, & otioſa ſedulitas. Cur tempus conſumamus nugis, cùm illud deſit & neceſſariis?

Ut autem nôris, lemmatibus, & quod ſequitur, illorum Indici non virtutes ſolùm & vitia, ſed quævis alia profana poſſe miſceri, vide initium ad Alphabeti ſeriem digeſtū:

Architectura,
Aſylum.
Agricultura.
Aquarum admiranda,
Agilitas.
Annus.
Academia.
Ætna.
Aurum.
Acroamata, ſeu, conviviorum ludi.
Annuli.
Amor ſui, quàm truculenta beſtia.
&c, &c,

His titulis, ſeu lemmatibus, in indice adſcribendi ſunt tituli, qui ſignent paginam, in quâ lemma perſcriptum. Verbi gratiâ, inter lemmata mea hunc quoque enotavi, AFFLIGI UTILE. De hoc lemmate tam multi ac varii auctores ſcribunt, ideóque toties inter mea lemmata redit, ut ego ſanctè jurem his paginis omnibus, quas tuis oculis ſubjicio, hoc ipſum lemma, *Affligi uti-*

utile, impleto ſpatio reperiri. Nimirum pag. 9. 19. 49. 53. 68. 73. 86. 95. 100. 110. 111. 113. 115. 117. 122. 129. 132. 134. 135. His, inquam, omnibus paginis lemma illud enotavi, adſcriptis auctoribus unà cum libro, capite, &c. auctoris, miſtis ſubinde, ut in ſuperioribus vidiſti, ſententiolis, quæ ad rem, aut etiam hiſtoriolis. Ex his tot, támque variis lemmatibus nemini non promptum ſit toto die, ut Cteſias volebat, vel etiam anno toto dicere. Et vide, quæſo, Fauſtine, quàm multæ & prolixæ utilitatis ſit pedetentim, & velut per otium excerpere. Ex illo, quod dixi, lemmate unico decuriam librorũ facili negotio eduxerim. Sed plures Alphabeti litteras in exemplum hîc monſtro. Initium ſecundæ litteræ hoc dedi.

Balnea,
Byſſus, *carbaſus*.
Barba.
Balſamum.
Bombyces.
Brevitas corporis, *ſtatura*, *pygmæorum*.
Brevitas orationis, *ſtyli*.
Bibliotheca.
Bombardæ, *tormenta bellica*.
Barritus in bellis quid.
Bacchanaliorum deteſtatio.
Bivium Herculis.
&c. &c.

Ne dubita in hac Indicis ſerie reperiri etiam hæc lemmata: *Beatitudo*, *Beneficia*, *Benedictiones*, *Blaſphemia*, *Baptiſmus*, &c. &c.

Hanc ſeriem proximè comitatur iſta:
Cadu-

Caduceatores.
Convivia, & quidquid ad illa.
Calendæ quàm religioſæ, Calendarium.
Circus, & quæ ad illum.
Coma, Crines, Calvities.
Colores.
Crocodilorum mira.
Curſores.
Conſcientia.
Carceres.
Caſei, eorum bonitas, malignitas, varietas.
Cingulum, cincti, diſcincti.
&c. &c.

Uti hæc mixtim ad Lemmata revocavi, ita etiam Virtutes & Vitia, quę ad ſeriem hanc pertinent, non omiſi, quales ſunt è virtutibus Charitas Dei, Charitas proximi, Caſtitas, Cognitio Dei, Cognitio ſui, Contemptus ſui, Conſcientiæ examen, &c. è vitiis Curioſitas, Conſuetudo prava, Colloquia otioſa, Contemptus aliorum, &c. Sed addamus principium quod habet meus Index in proximos characteres duos.

Damnati ad beſtias, ad metalla.
Diſcipuli erga Magiſtros quales ſint.
Duella.
Dierum nomina, diſcrimina.
Depoſitio Beanorum Athenis, quæ.
Delphinorum mira.
Diſcordia.
Divinatio.
Deus videt omnia.
Diligentia.

Diaboli vafrities, doli, tentationes.
Devotio vera quæ.
&c. &c.

FAVST. Licétne interfari? EVLOG. Licet quàm maximè. FAVST. Quid autem hæc Lemmata juvent Medicum; quid Mathematicum, quid Juriſconſultum, quid Theologum? Hæc illis erunt, quod fuerunt Gellio narrata Grammaticorum miracula Hæc ſanè illorum ſcientiam non augebunt. EVLOG. Amico ſua verba non erunt periculoſa, ſpero, & ignoſces voci, Fauſtine; Homo es multæ præcipitationis, & finis appetens ante finem. Quid Medicus, quid Juriſconſultus, quid Theologus, in Lemmata, in Adverſaria, in Hiſtorica excerpat, loco & tempore dicemus opportuno. Tu interim moræ patiens ſubſtringe feſtinationem. Addamus quintam Alphabeti litteram: initium illius in meis lemmatibus hoc eſt:

Educatio liberorum.
Eluviones & diluvia.
Ebrietatis laus, vituperium.
Ebrietatis antidota.
Epiſtola occultè miſſa.
Extemporalitas.
Experientia & uſus.
Exilium.
Exercitationes corporis.
Electrum, ſeu, ſuccinum.
Echo.
Extaſis, Extatici,
&c. &c.

Ab hoc quinque litterarum initio conjecturàm

cturam facies de ceteris. Atque hic Lemmatum Index eſt. Gradum faciamus ad Adverſaria.

CAPUT VI.

ADVERSARIA *quomodo inſtituenda.*

ALTERA claſſis Excerptorum, *Adverſaria*. Huc ſpectat, quidquid hiſtoria non eſt, in quo cum lemmatis conveniunt; eo autem differunt, quòd in Adverſaria referantur res illæ, quæ paullò fuſiorem ſecum explicationem trahunt, uti eſſe Ritus priſcos, Epitaphia ſelectiora, inſigniores Deſcriptiones, & quæ his affinia.

Reverà fuſiùs ſubinde quædam exſcribenda ſunt, tum quia id, quod enotatur, ſelectum, memorabile, rarū, animadverſione præcipuum, notatu dignum; tum quia liber, qui in manibus eſt, non quovis loco conſuli poteſt: hîc ego ſuaſerim, ſi charta deſit, inſcribe manicæ aut ſtrophio, quod excerpendum venit, ne memoriâ excidat. Quemadmodum Baſilio Abbati Coſmas vir perinde ſanctus ac eruditus ſuadens: Cùm, inquit, inveneris aliquid ex opuſculis S. Athanaſii, nec habueris chartas ad ſcribendum, in veſtimentis tuis ſcribe illud *a*. Ita ego: Si liber, cujus

F 5 modò

a Ioan. Moſchus in Prato ſpirit. c. 40. propiùs finem.

modò copiam habes, ſit rarior, nec ubivis locòrum proſtet, exſcribe, ſi quid ſelectius, aut memorabilius occurrit; nec laboris, aut temporis pœniteat; laborem utiliter impenſum, tempus optimè collocatum putato. Sed accipe titulorum, qui in Adverſariis præfigi poſſunt, exempla.

LVSCINIA maximæ admirationi eſt, quòd in tam exili corpuſculo, vox tam varia, tam ſuavis, tam contenta inſit, quòd verno tempore, cùm arbores frondent, herbæ pubeſcunt, quindecim diebus ac noctibus uſque & uſque liquidiſſimos cantus tenui gutture funditet. Unde in aviculâ tam pertinax ſpiritus? unde vis illa animæ contentæ tanta, ut unâ cantûs continuatione geminatæ vocis & contentio & remiſſio audiatur? unde tam perfecta Muſices ſcientia, tam ingenioſa modulatio, tam dulcis ſonus, qui modò trahitur in longum ſpiritu continuo, nunc variatur inflexo, nunc diſtinguitur conciſo, copulatur intorto, promittitur revocato, infuſcatur ex inopinato? Quid? cùm iterum vocem revocat, & integrâ comprehenſione cantum edit? Quid? cùm modulos præter opinionem commutat? Quid? cùm ipſa ſecum jucundè murmurat? nulla ſanè tam varia cantio, quam ipſa non exprimat: plenam, gravem, acutam, crebram, contractam, diffuſam, attenuatam, inflatam, continenti aut intermiſſo ſpiritu emiſſam: vibrantem, ſummam, mediam, imam. Quid plura? tam parvulis in faucibus, tam anguſto in gutture,

omnia,

omnia, quæ ars vario labore, diverſis inſtrumentis, cantionum genera vix aſſequitur, plenè expreſſa reperiuntur. Plautinum nôſti: Numquam deficit vox luſciniæ. Feſtivè Plautus in Bacchidibus:

Pol magis metuo, in monendo ne mihi defluat oratio.

Ba. *Pol ego quoque metuo, luſciniola ne defluat cantio.*

Affirmat Plinius luſciniam in ore Steſichori infantis ceciniſſe. Nec illud minùs mirum: Plures ſingulis luſciniis ſunt cantus, nec iidem omnibus, ſed ſui cuique. Certant inter ſe, palámque animata contentio eſt. Victa ſæpè vitam morte finit, ſpiritu priùs deficiente, quàm cantu. Meditantur aliæ juniores, verſúſque quos imitentur accipiunt. Audit diſcipula intentione magnâ, & reddit; vicibúſque recitant. Intelligitur emendatæ correctio, & in docente quædam reprehenſio. Ergo ſervorum iis pretia ſunt, & quidem ampliora, quàm quibus olim armigeri parabantur. Sció ſeſtertiis ſex *a*, candidam alioquin, quod eſt propè inuſitatum, væniſſe, quæ Agrippinæ Claudii principis conjugi dono daretur. Viſum jam ſæpè, juſſas canere cœpiſſe, & cum ſymphoniâ alternaſſe *b*.

En Adverſariorum ſpecimen, quod ſolùm exempli loco poſui. Addamus paucula, ut tantò ſit clarior hic excerpendi modus.

a 150. Thaler / *nam utique ſeſtertium hic, non ſeſtertius nummus intelligendus.*

b *Plin. l. 10. Nat. hiſt. c. 29. med.*

Corvi piscatores. Sinarum populi prægrandes ac domeſticos alunt corvos capiendis piſcibus aſſuetos. Eorū colla nodo ita laxo conſtringunt, ut reſpiratione neutiquam intercluſâ, cibos tamen tranſmittere ac deglutire nequaquam valeant. Ita è caveis dimiſſi admirabili ſollertiâ ſeſe in aquas immergunt; piſciculos minutos ore conceptos, majores autem roſtro apprehenſos, domum, unde abiere, identidem referunt; quoad ſolutis omnino faucibus ad ſatietatem ipſi quoque paſcantur. Vide Maffeium l. 6. hiſt. Indic. med. ferè, pag. 163. & Guidonem Pancirollum, volum. 2. tit. 1. cum notis Salmuth.

Arbores vino rigatæ. Dionyſius prior Siciliæ tyrannus platanos in urbem Regium tranſtulit, domûs ſuæ miraculum. Tantúmque iis poſtea honoris increvit, ut mero infuſo illæ arbores nutrirentur: compertum id maximè prodeſſe radicibus; docuimúſque etiam arbores vina potare. Plin l. 12. Hiſt. Nat. c. 12. med.

Iſtud ideò exempli loco poſui, ut ſcires, quid ſit, *fuſiùs aliquid exſcribere*. Nec enim prolixam adeò ſcriptionem ſomnies velim, ſed cùm quippiam quatuor aut quinque pluribus aut paucioribus verſibus *a*, enotandum eſt, ad Adverſaria ſpectare ajo, cùm hiſtoricum non ſit, & tamen cum explicatiunculâ excerpatur, qualis eſt priſcus ille ritus in arboribus vino rigandis. Addo:

Arbor unica excavata triclinium. Clara eſt arbor in Lycia,

a 3cil. ciâ,

ciâ, gelidi fontis ſociâ amœnitate, itineri appoſita, domicilii modo, cava 80. & unius pedum ſpecu, nemoroſo vertice, & ſe vaſtis protegens ramis, arborum inſtar, agros longis obtinens umbris: ac ne quid deſit ſpeluncæ imagini, ſaxeo intus crepidinis corona muſcoſos complexa pumices, tam digna miraculo, ut Lucinius Mutianus ter Conſul, & nuper provinciæ ejus Legatus, prodendum etiam poſteris putaret, epulatum ſe intra eam cum duodevicesimo comite *b*, largè ipſâ toros præbente fronde. Atque hoc cavatæ arboris triclinium ab omni afflatu venti ſecurum, ſuis convivis lætiorem exhibuit aſpectum, quàm nitor marmorum, quàm picturæ varietas, quàm aurum, aut gypſum laquearium. In eodem hoc arboris triclinio Mutianus cubitavit *b*. Addo brevius.

MURES FURES. Vultures, milvi, caprimulgi, corvi, polypus, furacia quidem animalia ſunt, ſed illis non multùm mus cedit. In aurariis etiam officinis furantur mures (tanta eſt furandi dulcedo) ſed ob id alvi eorum inciduntur deprehendendo furto. Nota fuiſſe homines, qui cùm aurum baltheo, thoraci, calceis inſuere tutum non putâſſent, gluſierint, tempore ſeceſſûs depoſitum ab alvi fidelitate recepturi. Lavinii clypeos argenteos, Antii coronam auream arroſerunt mures. Livius l. 30 initio. Albertus Magnus ſcribit, viſum à ſe murem, qui in convivio candelam teneret.

a *Cum* 18 *ſervis.* b *Plin. l.* 12. *Nat. Hiſt. c.* 1.

De muribus Guido Panciroi. volum. 2. titul. 1. in Notis, Plinius l. 8. cap. 57. Nec mures tantùm, ſed & aviculæ domeſticæ, quas alis aliquantulùm acciſis alimus, nôrunt furari. Parus cæruleus *a* ex ære minuto patrisfamilias centum quadraginta tres nummos, totidem itionibus ac furtis ſubtraxit, & in fornacis verticem congeſſit *b*. Sed illud magis mirandum. Inter Helvetios Parochus quotidianos quatuor convictores habuit, murem, felem, canem, & aviculam, quos adeò familiares miti diſciplinâ & aſſuetudine reddidit, ut quoties vellet, ex eâdem jentarent, pranderent, cenarent ſcutellâ. Narravit is, qui ſuíſmet oculis ſpectavit.

ROSÆ ELOGIVM. Vide partem 1. Roſarum, quas Domini JESV Mater orbi exhibet c. 1. ante §. 1. De Roſâ videri poteſt Plin. l. 21. Nat. hiſt. c. 4. Politianus cap. 11. Miſcellan. Claudius Paradinus in Symbolis, pag. 215. & 228. Roſam loquentem optimè deſcribit Joan. Crombecius l. 2. de Studio perfectionis, c. 9. Addo:

ROSA HIERICHVNTINA. Venoſus eſt frutex, odoratus quando recens, ramulis duriuſculis & ſpinoſis, colore ſubflavo, bacculas habet racematim cohærentes, foliola olivæ ſimilia, flores violæ candidos; non altè à ſolo exurgit. Saligniacus teſtatur, prope fontem Eliſæi, hujus generis naſci roſaria, quorum fœtus ſint iſtæ ro-

a Blawmaiß.

b Hat 10 Batzen vnd 3. Pfenning auff die Ofenplatten pfenning weiß vertragen.

ſæ *a*. Nocte, quâ natus eſt Servator orbis, hæ roſæ, quamvis exſuccæ ſint, & vel centum annorum, paullatim tamen ſponte ſuâ hiare incipiunt, & tandem ſe totas pandere. Poſt eam noctem ramos iterum contrahunt, & in glomum ſeſe colligunt. Quod ipſe meis oculis ſpectavi annis pluribus. Id miraculi, pia fidelium devotio Virginei partûs honori, communibus ſuffragiis adjudicat *b*.

Multiformes porrò roſarum habitus ſunt. Eſt quæ anguſto foliorum galero tota contecta, faſtigiatum pyramidis acumen primùm abſolvit, corpus reliquum viridanti vaginâ continet. Aliam videas diu collectos in ſinum amictus lætam exſinuare, & foliorum ſuorum cenſum meditari, & patulo ridentis calathi honore, ſeminis incluſi crocum aureum oſtentare. Verùm caduca eſt omnis roſarum gloria. Videas in eodem horto roſas, virgines rore matutino florentes, & formoſas: redi poſt paucu-las horas, & videbis deformes anus, quæ decus omne ac divitias amiſerint. Heu quàm præceps jactura formæ! vix natæ conſeneſcunt, & terram nutricem ſuam exuviis ſuis operiunt: quæ denſo comarum igne modò riſerant, mox collapſis pallidæ

a *Salign. tom. 9. deſcriptionis terræ ſanctæ, cap. 6.* b *Ne tamen erres, Lector, hæc roſa vel etiam centum ac plurium annorum, ut dixi, omni die, cùm aquæ imponitur, ſeſe aperit. Ego ipſe rei experimentum ſumpſi, paratus id quavis horâ monſtrare.*

dæ foliis plorant & emarceſcunt. Hæc vitæ noſtræ conditio eſt: fugit ætas, avolat, evaneſcit. Quid moramur, quid procraſtinamus? Tartaro aut cælo ambulamus proximi. Vis, Fauſtine, poſt flores è meis Adverſariis, unam alterámve avium ſpectare? En quadrigam; Aquilam volucrum reginā, Pavonem ſuperbiæ, Pſittacum loquacitatis, Columbam ſimplicitatis imaginem. Sed vetuſtioribus aliquot voculis ignoſces.

AQVILA, Cùm ſeſe nubium tenus altiſſimè ſublimavit evecta alis, totum iſtud ſpatium, quà pluitur & ningitur, ultra quod cacumen nec fulmini, nec fulguri locus eſt, in ipſo, ut ita dixerim, ſolo ætheris & faſtigio hiemis. Cùm igitur eò ſeſe aquila extulit nutu clementi lævorſum, vel dextrorſum, tantâ mole corporis labitur, velificatas alas, quò libuit, advertens modico caudæ gubernaculo, inde cuncta deſpiciens, ibidem pennarum eminus indefeſſo remigio, ac paulisper cunctabundo volatu pænè eodem loco pendula circumtuetur, & quærit quorſus potiſſimùm in prædam ſupernè ſeſe ruat fulminis vice. De cælo improviſa, ſimul campis pecua, ſimul montibus feras, ſimul homines urbibus, uno obtutu ſub eodem impetu cernens, unde roſtro transfodiat, unde unguibus inuncet, vel agnum incurioſum, vel leporem meticuloſum, vel quodcumque eſui animatum, vel inanimatum fors a obtulit.

PA-

a *Alia editio: quodcunque eſui alatum, vel lanatum fors obtulit.*

PAVO. Quantum effert pavonem iris ſua, & è plumatis ſtellis verſicolor rota, quantum viſas & maximè laudatas extollit avis Junonia pennas; tantum deiicit illius & iridem, & rotam, & animos, pedum, quos habet turpiſſimos, ſolus aſpectus. Quid cauſſæ eſt, inquit Nazianzenus, cur arrogans ille & medicus Pavo elegantiam gloriámque adeò affectet, ut, quoties aliquem propiùs accedentem viderit, aut etiam feminis, ut ajunt, ſeſe oſtentare voluerit (nec enim pulchritudinis ſuæ ignarus eſt) protinus elatâ cervice, penníſque in orbem concinnatis, atque oculis aureo quodam gemmantíque fulgore in acervum contractis, corporis ſui elegantiam, cum faſtuoſo inceſſu, velut in theatro ſpectandum proponat *a*. De hac avi, Ovid. lib. 1. Metamorphoſ. fab. 19. De ovis pavoninis in Trimalcionis convivio, Arbiter. De pavonis cocti è menſâ regiâ avolantis prodigio, Bavaria Sancta volum. 1. pag. 113. ubi de Gunthero. Cetera de hoc alite dicet Ulyſſes Aldrovandus in ſuâ Ornithologiâ.

PSITTACUS, Indiæ avis eſt, inſtar illi minimo minus quàm columbarum *b*: ſed nec color, ut columbarum. Non enim lacteus ille, vel lividus, vel utrimque ſubluteus, aut ſparſus eſt: ſed color Pſittaco viridis, & intimis plumulis, & extimis palmulis; niſi quòd ſolâ cervice diſtinguitur,

a *Greg. Naz. orat. de Theol.*
b *Quod de columbâ dictum.*

tur. Enimverò cervicula ejus circulo mineo, velut aureâ torque, pari fulgoris circumactu cingitur, & coronatur. Roſtri prima duritia; cùm in petram quampiam concitus altiſſimo volatu præcipitat, roſtro ſe velut anchorâ, excipit. Sed & capitis eadem duritia, quæ roſtri. Cùm ſermonem noſtrum cogitur æmulari, ferreâ claviculâ caput tunditur, imperium magiſtri ut perſentiſcat. Hæc ferula diſcenti eſt. Diſcit autem ſtatim pullus uſque ad duos ætatis ſuæ annos; dum facilè os, uti conformetur, cum tenerâ linguâ, uti convibretur. Senex autem captus, & indocilis eſt, & obliviosus. Verùm ad diſciplinam humani ſermonis facilior eſt pſittacus, glande qui veſcitur: & cujus in pedibus, ut hominis, quini digituli numerantur; non enim omnibus pſittacis id inſigne. Sed illud omnibus proprium, quò eis lingua latior, quàm ceteris avibus, eò faciliùs verba hominum articulantur patentiore plectro & palato. Id verò, quod didicit, ita ſimiliter nobis canit, vel potiùs eloquitur, ut vocem ſi audiàs, hominem putes: nam quidem ſi videas; idem conari non eloqui. Verùm enimverò, & corvus & pſittacus nihil aliud, quàm quod didicerunt, pronuntiant. Si convicia docueris, conviciabitur: diebus ac noctibus perſtrepens maledictis. hoc illi carmen eſt, hanc putat cantionem. Ubi omnia, quæ didicit, maledicta percenſuit, denuò repetit eamdem cantilenam. Si carere convicio velis; lingua excipienda eſt,

aut

aut quàm primùm in ſylvas ſuas remittendus *a*.

Cardinalis Aſcanii pſittacus, ut aiunt, totum Apoſtolorum Symbolum pronuntiare potuit. De pſittaco admiranda refert Plinius, l. 10. Nat. hiſt c 42. ferè toto.

COLVMBA candida, collo colorata, Ales, quam ſimplicitati dicatam, & quòd ſumma culmina petere ſit ſolita, Columbam dictam voluit antiquitas: inſtar illi minimo minùs quàm cornicularum, ſed nec color ut cornicularum, non enim niger ille vel lividus, vel cineri ſubæmulus, aut ſparſus erat; ſed color illi lacteus ac niveus, niſi quòd collum color diverſus imbueret. Enimverò cùm ſuper cerviculam ejus recidiſſet reverberatus dædali ſolis radius, omnem Parrhaſii penicillum & Apelleæ artis induſtriam ſuperavit. Pictiſſimæ enim iridis circulo velut aureâ torque, pari fulgoris circumamictu, luminis ingenio, cinxit & coronavit. Neq; tam variegatus eſt aut pſittacus in pennâ, aut pavus in caudâ, aut phaſianus in alâ, aut apus *b* in Hyblâ, quàm perſtrictum illud columbæ collum in Phœbi flaminâ: circa quod, adverſo ſole, mille coloribus ludere voluit ſolſers natura. Jam caput criſtis & plumeo apice honeſtabatur. Formoſum frontis ſuggeſtum geminis oculorum ſtellis intercurrentibus roſeum terminabat roſtellum, in pedibus mineis quini digituli,

a *Madaurēſis in Floridis, mihi p. 571. Vide etiā Statiū in Silvis, de Pſittaco.* b *Avicula nomē,*

tuli, in digitulis totidem falculæ unguium, ſed innoxiæ, numerabantur. Cetera omnia erant intactæ nivi ſimillima.

Avem è roſtro, ſcriptorem hunc è ſtylo facillimè noveris. Sed forſan non ingratum erit audire, quid è ſententiâ Platonis ſit Conſcientia. Ita loquuntur Adverſaria mea.

CONSCIENTIA. Plato autumat ſingulis hominibus in vitâ agendâ teſtes & cuſtodes ſingulos additos, qui nemini conſpicui ſemper adſint, arbitri omnium, non modò actorum, verùm etiam cogitatorum. At ubi vitâ editâ remeandum eſt, eumdem illum qui nobis præditus fuit, raptare & trahere veluti cuſtodiam ſuam ad judicium, atque illic in cauſsâ dicendâ aſſiſtere: ſi qua commentiatur, redarguere: ſi qua vera dicat, aſſeverare; prorſus illius teſtimonio ferri ſententiam. Proinde vos omnes, qui hanc Platonis divinam ſententiam me interprete auſcultatis, ita animos veſtros ad quæcumque vel agenda vel meditanda formate, ut ſciatis nihil homine præ iſtis cuſtodibus nec intra animum, nec foris eſſe ſecreti, quin omnia curioſè ille participet, omnia viſat, omnia intelligat, in ipſis penitiſſimis mentibus, vice conſcientiæ diverſetur. Hic, quem dico, prorſus cuſtos, ſingularis præfectus, domeſticus ſpeculator, proprius curator, intimus cognitor, aſſiduus obſervator, individuus arbiter, inſeparabilis teſtis, malorum improbator, bonorum probator, ſi ritè animadvertatur, ſedulò

cogno-

cognoſcatur, religioſè colatur, ita ut à Socrate induſtriâ & innocentiâ cultus eſt, in rebus incertis proſpéctor, dubiis præmonitor, periculoſis tutator, egenis opitulator. Qui tibi queat tum in ſomnis, tum in ſignis, tum etiam fortaſſe coràm, cùm uſus poſtulat, mala averruncare, bona proſperare, humilia ſublimare, nutantia fulcire, obſcura clarare, ſecunda regere, adverſa corrigere.

FORTVNATÆ INSVLÆ. Ubi nullæ umquam nubes cælum aſperant, nulla bruma ſegetes extinguit, nulli æſtus adurunt: ſed puro incorruptóque aëris tractu liquidi ac pellucidi fontes campos alluunt, patentéſque hinc inde plagæ, & amœna, ſeu ſalubritate montium, ſeu planitierum æquabilitate regio, homines alit genio loci & fortunâ ſuâ dignos. Non illic in honore ſupellex curioſa, non gemmæ, non imperium, non opes, non ea omnia, quibus impotens hominum libido pretium fecit: qualis hæc terra? quàm ſponte ſuâ, nullis ſubacta ligonibus, autumno fructûs omnis eſt ferax? vere primo flores humo exerit, hieme aprica eſt, nec comam ponit, æſtivo ſole, nemore & fonte frigeſcit. Has inſulas, beata hæc Tempe, hunc paradiſum nuſquam niſi in cælo reperire eſt.

Verùm ne profana ſolùm à me putes excerpta, en etiam ſacra meis Adverſariis inſerta. Sed ſatis erit, exiſtimo, nominâſſe titulos, eorum explicationes legemus, cùm plus otii fuerit.

VI-

VITIA ALIORVM TEGENDA.

NEMO MALVS NISI STVLTVS.

PECCATA OMNIVM OMNINO MALORVM CAVSSA.

Hujus generis innumera monſtrare poſſim, quæ cum delectu ſuperioribus annis collegi. Hos autem titulos, Neminem malum niſi ſtultum: Peccata omnium malorum cauſſam eſſe,. &c. illuſtriſſimè perſequitur & explicat Salvianus Maſſilienſis Epiſcopus, qui anno à Virginis partu quadringenteſimo ſexageſimo vixit, & plurima ſcripſit, ſed ad nos non pervenerunt, niſi quatuor libri de Eccleſiâ, & libri octo de Dei Providentiâ: ex horum quarto excerpſi titulos proximè notatos, præſertim cùm auctor ſit vetus, gravis, eruditus, illuſtris, & reverà ad illud ævi latinus ac elegans. Tantò autem in exſcribendo promptior fui, quantò certior eram, librum non ubivis fore obvium. Sed de Adverſariorum indice paucula ſubjungamus.

CAPVT VII.

ADVERSARIORVM *Index quâ methodo conſtruendus.*

QVOD de Indice Lemmatum dixi, hoc in iſto etiam obſervandum. Alphabeti ſeries attendatur, & cuivis characteri tres quatuórve, plures aut pauciores pagellæ aſſignentur, prout gracilis

cilis aut craſſus eſt chartaceus indicis liber. Nec enim opus, ut omnes litteræ pares numero pagellas habeant. Nam K. Q. X. Z. & ſimiles, qualis eſt etiam flatilis littera H. non grande Indicis ſpatium occupabunt. Jam ſuprà monui, Excerpta videri ſcribenda in quarto, indicem in octavo. Sicut igitur in Lemmata conſtruendum indicem dixi, ita ſuus etiam Adverſariis erit aſſignandus. Compendio ejus rei exempla ſubjiciam. In Lemmatibus è primis quinq; litteris exempla poſuimus, idem hîc faciamus è quinque ſequentibus. Verbi gratiâ, ſi Adverſariorum indicem inſpiciam, in charactere F. hoc reperio initium.

Funera Colchorum.
Faces prælii auſpices.
Faces funerum & nuptiarum indices.
Florum ſparſio.
Fatuæ Deæ ſacrificium.
Fortuna aurea.
Fugitivorum calumniatorum ſtigmata.
Flabellum ſomno conciliando, aut ventulo.
Fieri quæ tibi non vis, alteri ne feceris.
Familiæ ordinandæ præceptiones.
Formæ conciliandæ artes.
Fauſta nomina.

&c. &c.

Explicationes ſingularum inſcriptionum quâ paginâ ſint quærendæ, numerus adſcriptus indicat. Initium ſequentis litteræ G. hoc eſt.

Gigantes heroës.
Gemmarum vilitas, & pretium.

Gigantis fraterculus.
Glebæ injectio.
Gypſatiſſimæ manus.
Gulæ antidotum.
Gradus ad vitia deficientis.
Gladius Caſtrioti, & Bullionii.
Galli vaticinium.
Gallinæ appenſo milvi capite inquietiſſima.
Gloria fumus pretioſus, ſed momentaneus.
Græcæ Calendæ.

&c. &c.

Eadem eſt ratio litteræ flatilis, ſeu aſpirantis elementi, H.

H. D. M. Hæc domus mortui.
Hoc age.
Hiſtrionū ſollennia verba, muta loquacitas.
Herba viva.
Homo homini lupus.
Hieronica.
Hic vel ibi.
Hilarem & celerem datorem diligit Deus.
Hecaleſium ſacrum.
Horæ.
Helenium.
Herodiadis facinus.

&c. &c.

Hæc in exemplum recito; cetera omitto. Liquet, ni fallor, hic excerpendi modus, quem pariter in proximâ vocali obſervabis.

Iurandi ritus.
Inſignia principatûs, ignis, alia.
Iuvenalia.
Inferium vinum.
Injuriarum oblivio.

Ima-

Imaginationis vis maxima.
Imagines Imperatorum olim quanti fierent.
Inæqualitas in orbe maxima.
Iudicium temerarii quomodo refrenandum.
Impedimenta profectûs in virtute.
Iocare, aut tace, cùm ureris.
Iudicii humani contemptus.
&c. &c.

FAVST. Sed numquid inter Lemmata cenſebas jam ſuprà, *Iudicium temerarium*, quod modò inter Adverſaria collocaſti? EVLOG. Nihil piaculi hoc eſt: idem & inter Lemmata, & inter Adverſaria, & inter Hiſtorica referri poteſt. Ad Lemmata ſpectat, cùm rei auctores breviter annotantur. Idem Adverſariis inſerendum, cùm diductior accedit explanatio. Idem ad Hiſtorica pertinet, cùm rei geſtæ ſeries narratur, aut certè ſubnotatur, quis ſcriptorum eam narret. Et ut omni religione te ſolvam, nihil eſſe erroris ſcias, Adverſariis inſcribere, quod ad Hiſtorica videatur pertinere, modò inſcribatur, index dirimet controverſiam. Judicium hîc ſubinde hallucinatur; parum refert. Modò tui armenti pecus ſit; de ſtabulo non litigemus. Sed ut in paradigmate hujus indicis quinque characterum exempla ſint, prout cœpimus; vide initium etiam ſequentis elementi.

Larvata funera.
Lucar.
Laticlavii.
Luctus, inhonorus dæmon.
Littera breves.

Lua.
Litteræ lepori inſutæ.
Liber vitæ.
Locus non facit ſanctum.
Linum Indicum.
Lararia.
Laterna ſurda.

&c. &c.

Hæc omnia, quod ſæpiùs jam monui, in exemplum monſtro. Tu alios, atque alios tibi titulos para. Habes indicem Adverſariorum. Faciamus gradum ad Hiſtorica, quorum tibi paradigmata paucis exhibebo.

CAPVT VIII.

HISTORICA *ad quem modum excerpenda.*

HUic claſſi tertiæ nomen dedimus, HISTORICA. Quidquid igitur ad hiſtoriam ſacram, profanam, veterem, novam, Latinam, Græcam, barbaram ſpectat, in hanc claſſem excerpendum eſt, ſive id fuſiùs, & verbum è verbo placeat exſcribere, ſive hiſtoriam breviſſimè notare conſultius videatur. Utriuſque modi exempla ſubjiciam, tam hiſtoriæ breviter notatæ, quàm integrè deſcriptæ. Hic autem obvia ſumo, & quæ priùs oculos maníſque occupant.

FORTVNÆ LVDIBRIVM Alvarus Luna. Hic ab humili fortunâ ad ſummum perve-

pervenit: in præceps eum ambitio dedit. Nihil ei ad regnum præter nomen deerat. Tandem bona ejus omnia occupata, ipſe Majeſtatis damnatus, mulâ ad ſupplicii locum vectus eſt. In medio foro theatrum, in eo crux alta, & geminæ faces, tapete ſubſtrato. Luna conſcendens locum, crucem veneratus, annulum ſignatorium & galerum amanuenſi puero dedit: proximæ felicitatis cum præſenti fortunâ comparatio, inimicis etiam lacrimas excuſſerat. Erat uncus ferreus ſublimi ligno confixus. Rogat carnificem, & quem in uſum paratus eſſet? Ille, ut ſejunctum à trunco caput imponatur. Subdit Alvarus: Poſt mortem de corpore facito, quod lubet. Viro forti mors turpis eſſe non poteſt, nec immatura. Simul diloricatis tunicis intrepidè caput ſecuri ſubjecit, anno 1453. III. Nonas Iulii *a*. Triginta annos ita in aulâ dominatus eſt, ut nihil nec majoris nec minoris rei, niſi eo arbitro gereretur, ita ut nec Ioannes III. Rex Caſtellæ veſtem mutaret eo non conſcio. Truncus in theatro relictus, pelvi juxtà poſitâ ad colligendam ſtipem, quâ ſepeliretur homo paullò antè regibus potentiâ exæquandus. Sic res humanæ variant. Alvarus prioribus annis vatem conſuluit: prædictum eſt, Cadahalſum exitio fore. Eſt oppidum hujus nominis in Hiſpaniâ, quod ſemper vitavit Luna, & ſignificat etiam ferale theatrum, quod vitare non potuit. Ioan. Mariana l. 22. Rerum Hiſpan. c. 13. mihi pag. 47. De

a die 5. Iulii.

 Co-

Comite Eſſexio in Angliâ Jul. Cæſar Bulengerus lib. 11. Rerum Gallicarum, mihi pag. 335. Bironius capite plexus in Galliâ; eventus miri. Idem pag. 339. & ſeqq. *a*.

De ſimilibus fortunæ ludibriis innumera prorſus excerpſi. Ante diem clauſo componat veſper olympo, quàm hæc omnia recitem. Poſſim ego his talibus hominibus theatrum ingens implere, & adornare ſcenam ampliſſimam è tot támque variis tragœdiis. Fac initium excerpendi, Fauſtine, & experieris, quàm crebra ſint in omni hiſtoriâ hæc fortunæ crepitacula. Sed en etiam paradigmata hiſtoriarum quas breviſſimè annotavi.

TRANSFVGÆ CRVCIFIXI, & elephantibus ſubſtrati proterendi. Valer. l. 2. c. 2. Auctor paſſim obvius eſt, ideò rem paucis notavi. Hoc autem hiſtoriæ veteris eſt; addo recentioris.

NEBVLÆ DVLCIARIÆ *b* miſſæ juveni, ſed venenatæ; & qui mortem evaſerit. Sodalis Parthenius, l. 2. c. 8. pag. 317. liber in manibus eſt.

INVENTIO QVANTI ſit, Chriſtophori Columbi ovum monſtrabit. Lipſius l. 1. Antiquarum lectionum, initio. De Archimede hîc plura, pag. 143. & 145. Addo fuſiùs notatum.

FAVSTI VITES. Convivas habuit infauſtus

a *Liber hic minùs obvius eſt, nec cujuſvis ſumptu parandus, ideò exſcribere, neceſſarium duxi.*

b Zuckerwerck/ Marzepan/ Schleckwerck.

fauſtus ille Fauſtus multos amicorum. Petierunt hi, vites uvis prægnantes ſibi repræſentaret in mensâ ; quamvis putarint brumæ tempore ab uvis tam alieno, id fieri non poſſe. Nec tamen difficilis fuit magus perſuaſu. Vites igitur præſtigiis è mensâ evocat racemis vegrandibus plenas. Priùs tamen eam omnibus edicit legem, ut alto ſilentio expectent, dum jubeantur uvas carpere. Omnes ſe legi obtemperaturos recipiunt. Mox infamis artifex, incantamentis carminum ita oculos appotæ turbæ præſtrinxit, ut illis tot botri miræ magnitudinis, & ſucco maturo pleni apparerent, quot eorum menſa numerabat. Omnes ergo in gulam hanc avidiſſimi, jámque nonnihil ſitibundi è temulentiâ, ſuum quiſque cultrum ad uvam ſibi proximam apponit, dum modimperator Fauſtus jubeat ſecare. Natant omnium dentes ſalivâ, & in æſtivam hanc voluptatem pruriunt. Hoc ſitu aliquamdiu tenentur: ingens omnium expectatio, dum cultro jugulent jam captam prædam. Tandem formoſiſſima vitis evaneſcit & in fumum abit. Illi nebulâ magicâ jam diſpulsâ, viſi ſunt ſinguli ſuum quiſque tenere naſum appoſito cultello jam jam pro uvâ ſecandum. Quòd ſi quis immemor præcepti aut contemptor, botrum ſibi deſtinatum præſcindere voluiſſet, naſum ſibi joculari vulnere præſecuiſſet. Hîc omnium riſus, & indignatio.

Hoc totum excerpſi, ſed meis verbis.

 Vide

Vide Simonem Majolum part. 2. Canic. Ioachimum Camerarium in Horis Subſeciv. cap. 70. Ad has Fauſti vites, hiſtoriam refero nobiliſſimam, de Auxentio, qui à Licinio Imperatore juſſus, aut Baccho uvam ponere, aut militarem zonam ſolvere, ac faceſſere; ille nihil cunctatus zonam liberrimè ſolvit, Chriſtum confeſſus. Suidas id fuſè narrat, voce, Auxentius, pag. 156. Addo breviter enotata.

BOMBARDA HOMINE ONVSTA. Maffeius de Didaco Meſquitâ l. 9. Hiſt. Indicæ pag. 259. vide Lipſium in Poliorceticῶν analectis.

LIBERALITAS IN PAVPERES. Hîc hiſtoriarum mare eſt, quod ingredi non vacat. Auctores quàm plurimos conſignavi, qui narratu & fide dignas hiſtorias de eleemoſynis ſcripſerunt. Unicus Valentinus Leuchtius, 99. capita in Viridario Regio, idiomate vernaculo in hanc rem poſteris cum curâ excerpſit.

VINDICTA DIVINA. Hîc pænè diffuſius ſe mare offert: non ingredior. Hiſtorias pænè innumeras hujus thematis ſelegi, auctoribus ſedulò notatis. Nimirum in omne flagitium ultio divina vigilat. Nec ferè ullum eſt ſcelus, quod non à tergo & è veſtigio ſua ſequatur Nemeſis. Sed miſceamus hîc hiſtoriam fuſiùs excerptam, velut teſtem tertium.

VORACITAS UGOCIONIS [a] FAGIOLANI. Cùm in urbem Lucam properaret Ugo-

[a] *Aliis, Vguccio.*

Ugocio, ut Caſtruccium, quem in vinculis habebat, ſecuri feriendum objiceret, prandenti nuntiatum eſt, à Piſanis arma eſſe correpta. At ille tamquam incertus, & parùm verus eſſet nuntius, prandium continuavit. Adeſt alter & tertius, Piſis res perditas, Lucenſes quoque ad arma convolâſſe, carcerem effregiſſe, Caſtruccium è vinculis eduxiſſe, & principem civitatis ſalutâſſe. Ugocio comploratis rebus cum prætoriano milite ad Canem Scaligerum Veronam confugit; non ſine honore atque benevolentiâ recipitur, & multos dies lautè habetur. In convivio fortè mentionem facit Scaliger edonum & gulonum; cùm gloriabundus ſubjungit Ugocio, ſe juvenem quatuor altiles capos, totidem perdices, aſſas hœdi clunes, infarctum vituli pectus, præter ſalſamenta cetera, unâ in cenâ abſumpſiſſe.

—— *Dii talem terris avertite peſtem.*

Aderat tum & audiebat vir ingenioſus & ſalſus, Petrus Navus, qui gloriantem Fagiolanum facetè tangens: Non eſt mirum, inquit, hæc à te juvene abſumpta, cùm ſenex & invalidis dentibus duas urbes integras uno prandio conſumpſeris. Nam fama erat Ugocionem, ſi à prandio citiùs temperare voluiſſet, facilè duas urbes, Lucam & Piſas, ſervaturum fuiſſe. Vide Iovium l. 1.

De tam ſtrenuis comedonibus, manduconibus, potatoribus infinita ſeges hiſtoriarum eſt. Selectiores diverſas hoc ipſo

loco notavi. Egregium illud & certum epiphonematis loco addamus.

Femina Syra nobilis & locuples, tam tetrâ & prodigiosâ ingluvie laborabat, ut in ſingulos dies triginta gallinas devoraret, nec tamen inſaturabilem appetentiam ſedaret, alias triginta devoratura, ſi apponerentur. Dixiſſes eam quò plus ingereret, eò vehementiùs eſurire. Portentum famis, & quod pænè ſuperet Eriſichthonis gulam. Ita paullatim acciſæ opes, & in rem eſcariam exhauſti loculi. Cognati eſuritionis tam ſumptuoſæ miſerti, beatum Macedonium virum ſanctiſſimum conveniunt, & ejus auxilium implorant in feminæ tam malignam famem. Macedonius morbum precibus & hauſtu fontanæ, quam cruce ſignaverat, porrecto ita curavit, ut effreni appetitione jam pulsâ, gallinæ particula in alimoniam quotidianam ſufficeret. Theodoretus c. 14. de B. Macedonio, pag. 824. apud Roſweyd.

Alia glutonum & popinonum miracula facilè obſervabis, ſi excerpere cœperis. Addo triplex, ut cœperam, paradigma hiſtoriarum ſuccinctè tranſcriptarum, & *Hiſtoricorum* indicem propono.

FLAMMÆ SANCTORVM REVERENTES. De S. Mamerto Gregorius Turonenſis l. 2. Hiſt. Francorum, c. 36. fine. De ſancto Germano & aliis, Beda l. 1. Hiſt Anglorum c. 19 & l. 3. c. 10. 16. 17. De S. Theclâ in igne illæsâ, Baron. tom. 1. an. 47. ab initio, pluribus numeris. De S. Polycarpo,

idem,

idem, tom. 2. an. 167. n. 3. & ſeqq. De libris ſacris per ſubitos imbres rogo ſubtractis, idem tomo 2. an. 303. n. 38. Auctores & hiſtorias hujus thematis innumeras ſed breviter excerpſi. Nimíſque quàm prolixum ſit, texere catalogũ de ſanctiſſimis hominibus, Clemente Ancyrano, Conſtantio, Fauſtino & Jovitâ, Brictio, Modoaldo, Pontio, Franciſco de Paulâ, Pergentino & Laurentino, Simplicio, Bonifacio, Cyrillo, Zenobio, Apollinari, Mamante, Miniate, Sabâ, Heleno, Marcello, Copres, Apellen, Criſpino & Criſpiniano, &c. De Agnete, Julianâ, Luciâ, Kunegunde, Auſtrebertâ, Chriſtinâ, Ruffinâ & Secundâ, Menodorâ, Nymphodorâ, Metrodorâ, Theogniâ, Zenobiâ; horum omnium & plurium aliorum verè reverentes fuerunt flammæ. Surium, Lippeloo, Haræum conſule, & tot hiſtorias dicti thematis invenies, quot hîc nomina cernis. Ad aliud.

Operta omnia tandem aperta. Ibyci grues; Beſſi homicidium, &c. De hoc omnium optimè ac fusè Delrius tom. 2. Adagiorum ſacrorum pag. 440. Cornelius à Lapide, in c. 21. Deuter. pag. 1025. Agrum viduæ ab Eudociâ Imperatrice iniquè ademptum, tandem patuit. Spondanus an. 438. De Comite innocente dãnato & necato, idem an. 998. n. 3. Mitto cetera.

Gulæ victoria. Serapion Sindonites: Hominem, aiebat, tres perniciosi feneratores exagitant; Avaritia, Fornicatio, Gula: cùm à prioribus jam liber eſt, tyrannidem

nidem Gulæ vix unquam penitus evadit. Hiſtoriam fuſius narrat Palladius cap. 83. med. apud Roſweydum, pag. 761. Sub eodem hoc titulo in mea *Hiſtorica* excerpſi quàm plurima, quod meo Indici credo, qui paginas mihi diverſas nominat, in quibus hiſtoriæ illæ contractiùs pleræque ſunt perſcriptæ. Ipſum ergo Indicem ſaltem per tranſennam inſpiciamus.

CAPVT IX.

HISTORICORVM *index quî ordinandus.*

INDEX trigeminus, in *Lemmata* nimirum, in *Adverſaria*, & in *Hiſtorica* faciendus, commodè chartaceo volumine unico comprehendi poteſt *a*. Niſi quis illum malit in duos aut tres diſtinctos libros dividere, & cuivis characteri liberaliter pagellas plures aſſignare. Id tuo, Fauſtine, aliorúmque arbitratui permitto. Tu hoc unum maximè cura, ut titulum ſeu *Lemmatibus*, ſeu *Adverſariis*, ſive *Hiſtoricis* inſcribendum cum judicio formes, id ſollerter conſiderando, quid in eâ re, quam excerpturus es, cardo, aut caput, quid notius aut ignotius ſit. Exempli cauſsâ. Excerpendum eſt quippiam in Hiſtorica de incredibili divinæ gratiæ incremento. Tu imperitè prorſus & abſurdè feceris, ſi hunc titulum vel

a In octavo, ut diximus.

vel ad characterem D. vel ad I. retuleris hoc modo: *Incrementum incredibile divinæ gratiæ*; aut hoc modo: *Divinæ gratiæ incredibile incrementum.* Rectiùs facies atque peritiùs, ſi eum ad elementum G. revocaris, hoc modo: *Gratiæ divinæ incredibile incrementum.* In hoc namque titulo caput rei eſt *Gratia.* Eodem ſanè modo ſit excerpendum iſtud: *Aſſerem vel tabulam cavarunt genua creberrimè ſubmiſſa.* Hanc tu hiſtoriam non ad Indicis characterem A. nec ad C. nec ad S. vel T. ſed ad G. reduces, hîc enim res princeps, *Genua.* Ignoſce, quòd te velut bimulum, aut trimulum puerulum ad litteras colligendas revocem. Iam ſuprà dixi, hæc ſacra aliter non conſtare.

Occurrit hîc, quod Hiſpanus, vir Religioſus, memoriæ prodidit: Notum eſt, inquit, Ramirum Hiſpaniæ regem in ſuos proceres eò ſæviiſſe, ut quoſdam illorum in campanæ circulum ſuſpenderit; alios autem ad id ſpectaculi eo nomine evocatos, ut campanam illam admirabilem, novam viderent. Hanc hiſtoriolam quo titulo in tua Hiſtorica excerperes? Ego eam in elemento C. collocarem hoc modo: *Campana mirabilis Ramiri.* Nam vox *Campana*, faciliùs tibi occurret quàm Ramirus. Confirmo quod dixi: Chærilus poëtaſter peſſimus, Alexandri Macedonis bella deſcribere præfidenter aggreſſus eſt. Cum eo regem ſic pactum ferunt, ut pro ſingulis bonis verſibus numiſmate donaretur aureo; pro malis, colaphum reciperet. Placuerunt pacta,

conventa. Verùm tot mali verſus reperti ſunt, ut vatum miſerrimus colaphis pænè necaretur. Cùm è tantis vix ſeptem verſus probari poſſent. Horatius mentionem facit:

Chærilus incultis qui verſibus & male natis
Retulit acceptos, regale numiſma, Philippos a.

Tandem infelix apud Alexandrum captivus periit inediâ.

Incluſúſque necem caveâ patiaris, ut ille
Non profectura conditor Hiſtoria.

Suidas & Gyral. dial. 3.

Hanc ego hiſtoriolam meo Indici hoc titulo commiſi: *Colaphu poëta Chærilus penè necatus.* Certè vox *Colaphus* citiùs memoriæ ſe ſiſtet, quàm nomen Chærili. Quòd ſi de virtute, de morte Punici Ducis Annibalis aliquid excerpendum, ad primum elementum cenſeo revocandum hoc modo, *Annibalis militaris virtus. Annibalis generoſa mors.* Nomen iſtius ducis ignotum nemini. Ita in mille aliis, ita in cæteris omnibus agendum, ideò monui, titulum rei excerpendæ cum judicio formares, illud ſpectando, quid in eâ re magis primarium, quid notius ſit. Et en exempla paucula è meo Indice. Suprà è quinque characteribus poſui paradigmata, è totidem hîc ponam. Accipe initium mugientis elementi.

Majeſtas populi Romani in Popilio.
Mortis memoria apud Caliphum.

Mo-

a Horat. l. 2. epiſt. 1. ad Auguſtũ propiùs finẽ.

Modeſtia in morte ſervata.
Machina Salmonei regis inſani.
Mithridates fulmine bis tactus, nec laſus.
Morbo numquam tentati Aſclepiades, alii.
Magica faſcinatio Santabareni.
Minæ Saraceni regis cum ſacco caſtanearum.
Mortis præſagia.
Mors & vita ſimul in Demoſthenis calamo.
Muſca picta artificem monſtravit diſcendi cupidum.
Mutus pugil ex indignatione victoria ſibi abjudicata vocem recipit.
&c. &c.

Mithridatem fulmine ictum rectiùs fortaſſis ad fulminum miracula retuliſſem, quia tamen Mithridatis nomen ex omni hiſtoriâ notiſſimum, errori facilis erit venia. Nec enim hîc anxiè agendum: modò excerpas, etiamſi non ſemper convenientiſſimus Excerptis ſit locus. Elementum ſequens hoc mihi monſtrat initium.

Naufragia.
Nubes cinerem & ſaxa vehens, noctémque faciens.
Negotiorum cupiditas in Turannio.
Narſes miles optimus, inter feminas nere juſſus.
Navigii loco ſunt, crocodilus & delphinus.
Noctua neutrarum olim partium ſunt.
Nuntii quæ ignorarent nuntiantes.
Noctes precibus pervigilatæ.
Navis Raymundi pallium.
Nugandi tempus non eſt.
Nutriti à feris.

Neglectus rei divinæ quàm variè punitus.
&c. &c.

En ſacra profanis mixta Hi autem tituli, quos ſolùm loco paradigmatis recito, ſic à me facti ſunt, ut iis leviter inſpectis mox totam hiſtoriam, quam ſignant, in memoriam reducant. Numquid hoc utiliſſimum memoriæ compendium eſſe fateberis?

FAVST. Fateor ſanè; atque jam meis oculis plus credo, quàm olim auribus.

EVLOG. Elementum ſequens hoc exhibet principium.

Oculorum caſtigatio admiranda.
Orandi ſtudium ingens.
Origenis lacrimæ poſt lapſum.
Oblationes impiorum Deo invisæ.
Oleum ſtillant Sanctorum oſſa.
Orthyades a *ſcribit trophæum ſuo ſanguine.*
Olorum ſeniorum amor in pullos orto incendio.
Oculos Tigranis conjux in aſſertorem ſuum conjicit.
Obeliſcus Thebaicus quanto molimine erectus.
Obedientiæ ſubmiſſæ, ſimplicis, cæcæ ſpecimina.
Opum contemptus in multis quantus.
Occultiſſima Dei judicia.
&c. &c.

FAVST. Iam pænè totus in tuas partes tranſii. Eſt tamen etiámnum quod opponam. Sunt libri qui ejuſmodi titulos copioſiſſimè ingerant Florilegia, Polyanthææ,

a *Alii, Orthryades.*

Thea-

Theatra. EVLOG. Reſponſum do non unum; tu ea in digitos mitte. I. Hi libri, pace illorum & veniâ dixerim, nimis quàm ſimplici, aut græcâ fide agunt, lectorem diu fatigant, & crebrò miſerè fallunt, auctores aut non nominant, aut mutilum teſtimonium producunt: nam neque librum, neque caput, neque paragraphum, multò minùs paginam notant. Quis fidat his teſtibus? Labores talium ſcriptorum neutiquam ſperno, ſed majorem in iis accurationem deſidero. II. Sit accuratior aliquis in hoc ſcribendi genere (nominare forſan poſſim, ſed unicum) is tamen è certis ſolùm & paucis auctoribus quæ ad rem videbantur, ſelegit. Id autem longè gravius eſt, quod mihi exploratiſſimè conſtat; auctores quidem ſubinde ita nominantur, ut laudatum teſtimonium reperire poſſis, ſed verbis longè aliis conſcriptum. Ejus rei experimentum ſumpſi creberrimum: & tædet hoc ſæpiùs explorare velle. Ah quoties Auguſtinus, aut Chryſoſtomus, aut alius talis nominatur, verbis eorum in medium adductis: cùm verò Auguſtinum, aut Chryſoſtomum ipſum inſpicio, hem quàm longè alia ſunt verba Chryſoſtomi, longè alia Auguſtini, ab iis quæ liber objicit. Paullò pòſt, ubi ſermonem hodiernum finierimus, in rem præſentem te ducam, & collatis inter ſe libris oſtendam, quantum hîc fallaciarum ſit. Longè ſuaviùs, longéque tutiùs ex ipſo fonte bibes, tametſi parciùs bibas. III. In iis, quæ dixe-

ras, voluminibus, id plerumque minimè invenies, quod maximè quæſieris. Abi modò & ſcrutare tuos illos codices; quære è proximis titulis: *Mina Saraceni regis*, *Muſca picta artificem monſtrat*, *Navigium loco crocodilus*, *Noctes precibus pervigilata*, *Oculorum caſtigatio*, *Oſſa oleum ſtillantia*, & infinita talia ſi repereris, magnus mihi eris Apollo. Obvium ſe dabit quidquid tu ipſe excerpſeris. IV. Non cujuſvis marſupii eſt, grandiorem illam librorum molem emere. Anno milleſimo ſexcenteſimo trigeſimo primo, Theatrum vitæ humanæ auctius & emendatius in lucem datum eſt: ſi placet, eme; ſeptuaginta tantùm florenis vænit, quos bibliopolæ debeas, bibliopegum taceo. Hîc morbus noſter ægrè annuet emptioni, cùm plerique avariores ſimus nummorum, quàm librorum. V. In grandioribus illis voluminibus innumera ſunt, quæ tibi numquam proderunt, ſæpè non ſcriptorum, ſed tuo vitio aut ignorantiâ. Nam plurima in iis quidem comprehenſa, tu tamen numquam invenies, quia quo loco lateant ignorabis. Sapientia abſconſa & theſaurus inviſus, quæ utilitas in utriſque *a*? Tua, & à te collecta tibi erunt utiliſſima, hæc enim haud difficulter recenti memoriâ complectêris. Trigeminos indices, quos ſuaſi faciendos, dimidio die facillimè percurres; & inſuper tempus ſupererit aliis laboribus dandum. Sed ad numerum, quem hactenus ſervavimus,

a Eccli, cap. 20. v. 32.

mus, in hoc etiam tertio indice, quinque elementorum paradigmata ſtatuamus.

Piſcina Pollionis crudeliſſima.
Proditio proditori peſſima.
Pedibus ſcribens.
Pelluvium Amaſis.
Pomi argumentum Carthaginem evertit.
Pecunia in arcâ lapideſcit.
Petra amantium.
Pater projicit è mœnibus hoſti gladium jugulando filio.
Prunæ manibus allatæ.
Piſcis reddidit Attilano ſuum annulum.
Pecunia in plebem ſparſa; carpentum argenteum.
Panis menſæ non illatus ſata in venatione conculcata tacitè reprehendit.
&c. &c.

Nec dubita inter elementi hujus titulos comprehendi etiam iſtos multiplici variatione: *Patientiæ, Perſeverantiæ, Paupertatis, Pœnitentiæ, Providentiæ Divinæ* illuſtria ſpecimina. Sic etiam non omiſſa *Pigritiæ, Procraſtinationis, Puſillanimitatis, Pudoris noxii exempla.*

Litteram mutam, & ut Quintiliano a videtur, propemodum ſupervacaneam, (Q) quia raros habet titulos, tranſimus. Elementum ergo proximum, ejúſque initium inſpiciamus.

Roſæ, aliique flores exhibiti mediâ hieme.
Riſerunt, & cantarunt in morte plures.
Radbodus impius quærit ſocietatem apud inferos.

a *Quintil. l. 12. c. 10.*

Reges

Reges non iritandi.
Regale capillitium Chrotildis.
Rapa nobile donum regi.
Res è joco nata.
Regum Hieroſolymæorum coronatio.
Repentina clades tripudiantibus immiſſa.
Revixerunt aliqui in rogo.
Robuſtiſſimi, Glaucus Caryſtius, &c.
Riſus inter lacrimas.
&c. &c.

Ita nunc etiam paradigma Indicis in Hiſtorica dedimus. Hîc pono, explicatos modos Lemmatum, Adverſariorum, Hiſtoricorum, Oratori, Rhetori, Concionatori, Philologo cuicumque convenire. Tranſeamus igitur ad aliarum quoque facultatum exedras, ut conſtet tam Philoſophiæ ac Theologiæ, quàm ceterarum artium ac ſcientiarum ſtudioſis dictam excerpendi rationem profuturam.

CAPVT X.

Quî dictis Excerpendi modis Philoſophus, Mathematicus, Medicus, Iuriſconſultus, Theologus uti poſſint.

SVNT homines ſemidocti perquam tenui eruditione tincti, qui hiſtoriolas aliquot in medium recitare, dictum aliquod è melioribus proferre, facetias nonnumquam & ſales narratiunculis inſper-

ſpergere nôrint: Putes eos ex Hippocrenes fontibus largiter bibiſſe. Sed ſæpiùs cum iis verſare, & eadem atque eadem decies, tricies, centies narrari audies. Deeſt varietas, quam illis ſuggererent Excerpta. At illi hujus exercitationis aut ignari, aut negligentes, quidquid memoriæ tenaciùs inhæſerit, id ubique venditant. Deeſt nimirum ſupellex complurium ejuſcemodi dictorum, aut hiſtoriarum, quæ familiari colloquio miſceri poſſint. Sunt etiam, qui ſeipſos ſpecioſo nomine Politicos vocent. Suarum eſſe partium hi putant de quavis re, præſertim politicâ, facilè promptéque vel ad extemporalitatem uſque poſſe diſſerere. Sermo naſcitur de magiſtratu, rebúſque curiæ? copiosè diſputant. De pace ac tranquillo Reip. ſtatu? multa proloquuntur. De Marte rebúſque bellicis? etiam hîc ſapere videntur. De venatu, aucupio, piſcatu fit mentio? neque hîc tacent. De ſcientiis & artibus, de Poëſi & Rhetoricâ, de Philoſophiâ & Mathematicâ, de Medicinæ, de Juriſprudentiæ aut Theologiæ ſtudiis oritur diſputatio? neque hîc obmuteſcunt. Cenſeas eos per artium & ſcientiarum omnium hortos non ſine ſpoliis ambulaſſe. Sed penitiùs hos diſſertatores inſpice, & invenies quàm multa è ſuópte ſolùm ſenſu proferant, quàm exigua, & rara eorum eruditio ſit. Aſpergunt quędam è Matheſi aut Philoſophiâ naturali, è Galeno, aut Baldo, aut etiam Auguſtino quædam balbutiunt. Ex omnibus aliquid.

Iſti nimirum, quod dici ſolet, ex paleis inanibus trituram faciunt. Scire volunt, & ſciri, ſed viam ad ſcientias ignorant. Monſtremus illam comiter, ne noſtri promiſſi fidem accuſent. Quid, aut quomodo Medicinæ ac Juriſprudentiæ ſtudioſis excerpendum ſit, quæris. Proficiendi deſiderium aperis. Te igitur manu ducam. Quod de Medicis & Juriſperitis diximus, id etiam Mathematicis, Philoſophis, Theologis ſuaſum putato. Ordiamur ab Arte Medicâ, quam ego ſemper plurimùm & amavi & veneratus ſum. Imò huic ſtudio, ni divini nutus aliò duxiſſent, me totum conſecrâſſem in diſcipulum. Peritus Medicus ægroto Angelus, imò Deus eſt.

§. I.

Medicinæ ſtudium aggreſſurus, omnium primò, putem, ſcriptores notæ melioris, tam priſcos, quàm recentiores norit. Inter priſcos alii Græci, Arabes alii. E Græcis princeps *Hippocrates Cous*, qui ævo Artaxerxis Longimani vixit, annis circiter quadringentis octoginta *a* ante partum Virginis. Multa Hippocratis ſcripta lapſus ſæculorum nobis invidit. Hic facilè Medicorum primus ſit, etſi Medicinam in artem non redegerit, quod præſtitiſſe dicitur *Galenus Pergamenus*, ſexcentis annis poſterior, qui ævo Antonini Pii Romæ verè floruit. Secundùm iſtos medicinæ principes è Græcis

a *Alii*, 436. *valde variant hic auctores.*

cis celebriores numerantur *Oribaſius Sardus* (quem Galeni ſimiam dicunt) *Aëtius*, *Alexander Trallianus*, *Paulus Ægineta*.

Inter Arabes præcipui ſunt Avicenna, Meſue, Rhaſis, Joannes Serapion, Avenzoar, Haly abbas, Almanſor. Doctrinam horum rejicit Leonardus Fuchſius in Inſtitutionibus l. 5. c. 11. & ultimo. Sed erràſſe hìc Fuchſium pronuntiat totus ferè Medicorum ſenatus, qui Arabes illos ut ſcriptores eximios complectitur.

Medicorum Practicorum methodus pænè ab omnibus conſtituitur hæc triplex, Pathologia, Simiotica, Therapeutica.

Pathologia morborum nomenclaturas, ideam, ſtatum, naturam, differentias, cauſſas, adeóque pathemata, & quæ corpus patitur, declarat.

Simiotica continet morborum ſigna, tam ea, quæ morbum patefaciunt, & dilotica, vel pathognomonica dicuntur, quàm ea, quæ morborum eventus docent, & prognoſtica vocari ſolent. Hìc artificii eſt, comparatio virium cum morbi vi, & ſollers conjectura, utrum ab altero ſit vincendum.

Therapeutica morborum continet curationem, quæ ab indicationibus petenda. Porrò Therapeutica, pars Medicinæ obſequioſa in *Diætam*, *Chirurgiam*, & *Pharmaciam* dividitur. Diætæ accuratum ſtudium, & tibi, Fauſtine, & omnibus Medicinæ amantibus ſummè atque unicè commendo. De hac tibi plura ſuo tempore, ſed in aurem. Jam progrediamur.

Ego

Ego quidem tam Philoſophis, quàm Theologis, tam Medicis quàm Juriſconſultis geminas claſſes illas *Adverſaria* & *Hiſtorica*, cenſeo multùm profuturas, tam ad familiarem diſſertationem, quàm ad ſcientiæ augmentum; ſed maximè, meo quidem judicio, erunt adjumento *Lemmata*, quæ Medico quidem hunc in modum conficienda. Exempli gratiâ paucos titulos Lemmatum ſubjungamus.

Febres in genere. De his Galenus l. 1. de Different. febr. c. 1. 2. 3. l. 1. ad Glaucon. c. 1. Daniel Sennertus l. 1. de Febribus, primis quinque capitibus. Hieronymus Mercurialis l. 5. Practicæ medic. quatuor primis capitibus. Nicolaus Piſo l. de Febribus c. 1. Horatius Augenius l. 2. de Febribus, primis octo capitibus. Hercules de Saxoniâ l. 8. Panthei ſui, ſeu Medic. practicæ. Ioannes Fernelius in Generali ſuâ Methodo curandarũ febrium, toto tractatulo, capitibus 12. diſtincto. Ioannes Heurnius l. de Febribus, primis quatuor capitibus. Donatus Antonius ab Altomari, parte primâ totâ, de Medendo febribus. Sunt universè, 54. capita. Hieronymus Capivaccius l. 6. Medic. practicæ, qui de febribus agit, primis 28. capitibus. Ferdinãdus Mena in Methodo medẽdi febribus, quę Medicis Hiſpanis uſitata.

Hîc, Fauſtine, nota: Scripturus aut docturus publicè de febribus, hos omnes lege. Sed unum, inquis, non plures lectioni meæ permittit tempus: quem ſeligam? Salvo meliori judicio Danielem Sennertum,

nec

nec brevem nimiùm, nec nimis prolixum. In ceteris hic ſcriptor ſeipſum commendabit. Sed paullulùm pergamus.

Febris quotidiana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. c. 7. & 12. Sennertus l. 2. de Febribus cap. 19. Mercurialis l. de Febribus cap. 12. Augenius l. 5. de Febr. cap. 15. Piſo lib. de Febr. cap. 10. Capivaccius l. 6. Pract. medic. c. 32. Ab Altomari de Meden. febr. part. 3. c. 6. Fernelius l. 4. Pathol. c. 12. De Saxoniâ Panthei, lib. 8. c. 35. Heurn. l. de Febr. c. 23. Mena Meth. meden. febr. c. 32. & 33.

Febris tertiana, notha, ſeu ſpuria. Galenus l. 1. ad Glaucon. c. 5. & 10. Sennertus l. 2. de Febr. c. 18. Mercurialis l. 5. de Febr. c. 9. Augenius l. 5. de Febr. c. 14. Piſo l. de Febr. c. 9. Capivaccius l. 6. Pract. medic. c. 29. Altomarius de Meden. febr. part. 3. c. 4. Fernelius l. 4. Pathol. c. 23. De Saxoniâ Panthei, lib. 8. c. 32. Heurnius l. de Febr. c. 22. Mena Method. med. febr. c. 28.

Febris quartana. Galenus lib. 1. ad Glaucon. c. 6. & 11. Sennertus lib. 2. de Febr. c. 20. Mercurialis l. 5. de Feb. c. 11. Augenius l. 5. de Feb. c. 16. Piſo de Febr. c. 12. Capivac. l. 6. Pract. medic. c. 34. Altomarius de Meden. febr. p. 3. c. 5. Fernelius l. 4. Pathol. c. 14. De Saxoniâ Panthei, l. 8. c. 36. Heurnius l. de Febr. c. 25. Mena Meth. med. febr. c. 29 30 31.

Doctrina de febribus difficilis, neceſſaria, utilis.

Ophthalmia & Lippitudo, Chriſtophorus à Vegâ, l. 3. de Arte medendi, ſect. 2. c. 1. Heurnius

nius de morbis oculorum, aurium, naſi, oris, dentium, cap. 3. Mercurialis l. 1. Pract. Medicinæ c. 38. Piſo de morbis cognoſcendis & curandis, l. 1. c. 27. Capivac l. 1. Pract. Medic. cap. 31. Altomarius l. de Medendo corporis malis, cap. 10. Fernelius l. 5. de Partium morbis & ſymptomatis, c. 5. De Saxoniâ l. 1. Panthei, c. 19. Sennertus l. 1. part. 3. ſect. 2. c. 12.

Dentium dolor. Iidem, ſed aliis atque aliis capitibus.

Angina. Priores, mutatis locorum numeris.

Aſthma. Jam notati auctores, ſed diverſis capitum teſtimoniis.

Tuſſu. Priori modo ſcriptores annotandi. Ita, ſtomachi vitia; Gravedines, ſeu catarrhi, Vertigines, Bilis atræ & flavæ peccata, Pleuritis, Phlebotomia. Ita prorſus ſine certo ordine, (quem Lemmatum index dabit) omnis generis morbi in Lemmata redigendi, adſcriptis auctoribus eo modo, quem hîc oculis repræſentamus.

Quòd ſi aliquid ſingularis pharmaci & artificii medici legas vel audias, illud inter *Adverſaria* referes, & conſcribes fuſiùs, aut certè inſeres his ipſis lemmatibus. Scio Medicorum peritiſſimos id feciſſe, qui ſubinde ab aniculis quiddam vilioris in ſpeciem remedii audierunt, & in uſum induſtriâ grandi traxerunt a. Periti eſt addere, demere, cum judicio, quo vulgus caret.

Auctorum, quos laudavi, diverſæ ſunt edi-

a *Ita ipſe fecit Galenus.*

editiones: ego eam adhibui, ne erres, quam hîc oſtendo.

Galenus Venetiis apud Juntas, anno 1665. folio. Hieronymus Mercurialis Francofurti ad Mœnum, 1602. folio. Horatius Augenius Francof. 1604. fol. Nicolaus Piſo Francof. 1580 folio. Hieronymus Capivaccius Francof. 1603. fol. Donatus Anton. ab Altomari Lugduni, 1597. fol. Herculis de Saxoniâ Pantheum, ſeu Medicinæ Practicæ templum, Francof. fol. ſine anno. Chriſtophorus à Vegâ Lugduni, 1587. fol. Joannes Fernelius Francof. 1592. folio. Joannes Heurnius Lugduni Batavor. 1594. in quarto. Ferdinandus Mena Antverpiæ 1568. in quarto. Daniel Sennertus VVittebergæ 1628. in quarto.

Ex his auctoribus, creduntur omnium optimè ſcripſiſſe, Chriſtophorus à Vegâ, Donatus Anton. ab Altomari, & Nicolaus Piſo, ad hodiernum uſum Daniel Sennertus, vir multæ lectionis ac diligentiæ.

Et quamvis omnes illos auctores Excerptis neceſſariò uſos, iiſque plurimùm adjutos credam (quî enim aliter potuiſſent?) id tamen ſingulariter oſtendit Franciſcus Valleriola, qui Locos communes, excerpendo utique confectos, in lucem dedit.

Valleriolæ ſunt ipſiſſima hæc verba: lege, obſecro, lege: Itaque in id animum appuli, ut Medicinam longè latèque diffuſam, & quaſi incertis ſedibus vagantem, totam componerem, atque in ordinem cogerem. Quod hac ratione fieri poſſe

putavi, ſi ad cōſcribendos locos de Medicinâ communes, totum me darem, ut quæ in arte rudia, impolita, perplexa, obſcura, diſpersáve eſſent, quæ etiam confuſa, & quaſi Cimmeriis tenebris involuta, ea in ordinē cunćta atque compendium, adhibitâ methodo,. redigerem. Ut locorum de re Medicâ communium accuratâ tractatione, univerſæ Medicinæ placita atque ſcita ſuis ſedibus reponi, diſperſa in ordinem cogi, diffuſa colligi, & confuſa diſtingui poſſent. Quod cùm in aliis artibus ac diſciplinis effectum à ſummis earum profeſſoribus vidiſſem: ídque in noſtrâ tantùm deſiderari Medicinâ, in quâ id præſtari maximè, & ad compendium, & ad hominum utilitatem decebat, nolui hac in parte mutilam, mancámve Medicinam eſſe a.

Inſtitutiones porrò medicas ſcripſerunt *Leonardus Fuchſius, Daniel Sennertus, Ludovicus du Gardin*, cujus liber inſcribitur, Hortenſii Introductio, *Gilbertus Iacchæus*. Ex his materiam omnem medicam doctiſſimè cenſetur tradere Sennertus, quòd ſi brevitatem inſtitutionum quæras, omnibus præfertur Jacchæus.

Sed priuſquam ad Jureconſultos tranſeamus, tu cedò ex illis forulis, quæſo, Medicum illum, *Ioannes Iacobus VVeckerus* eſt, qui Medicinam univerſam non ingenioſo ſolùm, ſed perquam utili compendio complexus. Et en iſta libri inſcriptio: *Medicinæ utriuſ-*

a *Valleriola in epiſtolâ nuncupatoriâ ad Montmorentium Ducem, &c.*

utriuſque Syntaxes, ex Græcorum, Latinorum, Arabúmque theſauris, per Ioan. Iacobum VVeckerum, ſingulari fide, methodo ac induſtriâ cõcinnatæ. Acceſſit Index locupletiſſimus. Liber mihi in paucis charus, hinc ſemper ad manum eſt. Sine reſponſo non facilè dimittor, quotieſcumque illum conſulo: ſummatim brevitérque docet, quod interrogo.

Sed ecce totam ſimul bibliothecam Medicam commonſtro. Hæc libro præfixa frons eſt: *Bibliotheca Medica, ſive Catalogus illorum qui ex profeſſo artem medicam ſcriptis illuſtrârunt: Nempe Qui, Vbi, Quâ formâ, Quóve tempore ſcripſerint.* Libri auctor Paſchalis Gallus, qui parte primâ ſuæ Bibliothecæ mille ducentos viginti quatuor auctores percenſet, & ſingulos è ſcriptis exhibet noſcendos: Nonnulla ſcitu non indigna miſcet. Parte alterâ appendices nectit non inutiles: Quínam hucuſque de Medicinâ ſcripſerint Sermone Gallico, & Germanico: Quínam in Hippocratem & Hippocratis Aphoriſmos, in Galenum, in Avicennam, in Dioſcoridem: Quínam de re Chirurgicâ, Anatomicâ, Herbariâ commentarios dederint: Qui Pharmacopœas, qui Practicas, Conſilia medica, Peſtem, Luem veneream ſcriptis explicârint. Vide Bibliothecam, ſed compendioſiſſimam, & quam manu vel ſinu circumferas. Jam porrò Juriſprudentiam accedamus.

§. II.

E dictis, arbitror, ſatis luculentum, quomodo Civilis Scientiæ amans excerpat. Nam excerpendi ratio hîc eadem eſt cum priori, mutatis ſolùm auctoribus. Et *Adverſaria* & *Hiſtorica* Juriſconſulto proderunt, maximè verò *Lemmata.*

Quid autem Juriſconſulto de Sollertiâ Excerpendi universè ſit ſentiendum, doctiſſimus Jureconſultus, Mattheus Gribaldus Cherianus his omnino verbis, monitor præcellentiſſimus explicans: Ultimus, inquit, ſtudioſo juveni labor ſupereſt (poſteaquam & in legibus bene verſari, & Doctorum opiniones diſcutere ſubtiliter atque ingeniosè didicerit) memoriam firmiter ſtabilire, ne (ut aliquando prædiximus) tot vigiliæ, tótque labores interierant. Quippe & memoriam hominis labilem eſſe conſtat, & nullam ferè diſciplinã officium memoriæ magis, quàm legalem deſiderare. Quocirca magnoperè enitendum eſt, ut quod memoriæ viribus effici non poteſt, ſollerti id calamo ſuppleatur. Debet itaque juvenis, cùm ex lege aliquâ memorabilem regulam, vel ſententiam notaverit, aut ex gloſſematis Doctoribúſve enuntiatum aliquod *excerpſerit*, ociter in librum ſelectum, ſub congruis locis ac titulis referre, nec aliorum fidere repertoriis, quæ parùm quidem conferunt his, qui nullum laborem impenderunt. Id tandem firmiter retinemus,

mus, quod noſtro ingenio ac ſudore paravimus. Hoc certo certius eſt, nullum à legibus conditis ſpectatæ ſcientiæ virum, aut magni nominis Doctorem, ſuo indice, vel repertorio caruiſſe. Alius enim materiales tantùm regulas in elementorum ordinem redegit: alius Juris regulas ſub congruis titulis collocavit: plerique verò deciſiones Doctorum, ſeu communes opiniones, tum ex illorum commentariis, tum etiam conſiliis latiſſimè congeſſerunt, ut (quoties caſus occurreret) ſingula ad manum haberent. Mihi autem, ſtudioſi juvenes, diſponendus ſic liber videtur, ut ab initio in tres partes diſtinguatur: in quarum primâ regulæ materiales, in ſecundâ morales, in tertiâ Juris regulæ ſub congruis locis ac titulis ſtatuantur. Rurſum pars ultima, quæ Juris regulas continebit, in triplicem tractatum dividatur: quorum primus contractuum, ſecundus ultimarum voluntatum, tertius judiciorum regulas complectatur: atq; ita perfectiſſimus totius Civilis ſcientiæ index modico labore comparabitur. Nec eſſet fortè contemnendi laboris opus, omnes Bartoli theoricas in regulas & explicationes redigere: quod permultos quidem attentaſſe ſcio, perfeciſſe adhuc neminem. Sunt præterea nonnulli (ut prædiximus) qui labori magis, quàm ingenio vacantes, rejectis legum ſubtilitatibus, ſolas Doctorum opiniones amplectuntur, eáſque omnium voluminibus collectas in ordinem redigunt, ac diſponunt. Ad quod

abundè ſufficere poteſt ampliſſimum illud Firmani Bertachini repertorium in tria volumina diſtinctum. Nos aliquando (favente Deo) perfectum indicem in communem utilitatem proferemus, in quo non minus ingenio, quàm labori tribuiſſe probabimur. At verò, juvenes feliciſſimi, in præſentiâ ſatis ſit, hanc breviſſimam methodum, ex tempore meditatam, vobis progredi incipientibus, vice Saturnalitii muneris, edidiſſe; ut, quo pacto leges tractari debeant, tantiſper ediſcatis, donec alia majoris argumenti opera excudantur. Ceterùm locos ipſos, tam ad materiales, & morales, quàm ad Juris regulas pertinentes, ſtudioſè ſubjecimus, quò futuri indicis ſpecimen aliquod jam agnoſcere incipiatis.

Hæc ad verbum Juriſperitiſſimus Gribaldus, qui ut efficaciùs hoc ipſum perſuadeat, diverſis id diſſertationibus impenſiſſimè commendat, his omnino titulis ad diſſertationes ſingulas præfixis: Locos communes ingenii gratiâ habendos, & materiarum ſedibus memoriam adjuvandam, capite 17. De Locis communibus, capite 18. De Sedibus materiarum, capite 19. Philoſophos, oratores, hiſtoriographos, poëtas, alióſque idoneos auctores interdum recreationis gratiâ legendos, capite 20. Numquam parcendum calamo, & quæcumque vel ex legibus vel ex idoneis auctoribus excerpuntur, in repertorium atque ordinem redigenda, capite 22. docet

Quid ego his addam amplius? Ex ore meo,

meo, è ſenſu, è meo pectore locutus mihi videtur vir iſte Juris ſciētiſſimus. Et ne quis novitatem vocis, *Excerpere*, accuſare poſſit, hac ipſâ ille, cùm ea his ſtudiis ſit propria, peritè utitur: ita etiam memoriæ defectum *ſollerti calamo* ſupplendum opportuniſſimè monet. Vel mille teſtium loco, hic nobis unus ſit. Sed progrediamur paullulùm hoc calle.

Ad acuendam Excerpendi ſollertiam ſubſidium non leve conſcriptum à pluribus Jureconſultis, Joanne Nevizano, Ludovico Gomeſio, Joanne Fichardo, & Joanne Baptiſtâ Zileto, quos Joannes VVolfgangus Freymonius I. V. D. magnâ parte auctiores in lucem dedit hac libri inſcriptione: *Elenchus omnium auctorum, qui in Iure tam Civili quàm Canonico, vel commentando, vel quibuſcumque modis explicando, ad noſtram uſque ætatem claruerunt, Nomina & Monumenta complectens, &c.* Editus Francofurti ad Mœnum, anno MD.LXXIV. Non grandis eſt hic liber, & levi pretio parabilis. Sed opus illud ingens eſt, & quod unum bibliothecam pænè conſtituat, cui inſcriptio hæc præfigitur: *Tractatus univerſi Iuris in unum congeſti, XVIII. materias, viginti quinque voluminibus comprehendens. Præter ſummaria ſingulorum tractatuum acceſsêre locupletiſſimi Indices, ita diſtinctè & ordinatè compoſiti, ut Lector materias, temere antehac ſparſas artificioſâ diſtributione ſub uno quaſi aſpectu poſitas contueri poſſit.* Hæc primi tomi frons eſt. Soli autem indices tri-

bus juſtis voluminibus diſtinguuntur. Sunt ita universè viginti octo grandia volumina Venetiis edita, anno M D. LXXXIV. Uti verò non cujuſvis eſt Corinthum adire, ita nec cujuſvis eſt tot libros emere. Florenis ducentis illa tot volumina vix emeris. Expenſarum tamen neminem pœniteat, ſi poſſit ea emere vel trecentis. Vir Jureconſultiſſimus, mihi non ſolùm notus, ſed jam dudum familiaris, de hoc ipſo Juriſprudentiæ theſauro ſæpiculè diſſerens: Quid rivulos, inquit, ſectamur, quid libros congerimus, & bibliothecas implemus? Hîc ſimul omnia poſſidemus, quæ de Jure dicundo docemus. Tu verò quod deeſt monetæ, ne patiaris deeſſe ſollertiæ. Excerpe, & aurum lege, ex his quas monſtro Aurifodinis. Hîc te aurilegulum eſſe cupio.

Porrò juriſprudentię tironibus commendari præ ceteris ſolent Joachimi Minſingeri, Joannis Schneidiwini, Hermanni Vulteii commentarii ad Inſtitutiones ſcripti. Poſterior horum *a* tam Theoriæ quàm Praxi conducit. His Matthæi VVeſembecii & Jacobi Cujacii Paratitla ſuccedunt. Diſputationibus publicis & privatis ſerviunt Theſes Hieronymi Treutleri. Sunt qui Franciſci Duareni, Udalrici Zaſii, Jacobi Cujacii opera hoc ipſo fine legant. Sed hæc fortaſſe abſolutioris ſcientiæ viris plus commodant.

Henricus Caniſius vir integerrimæ vitæ, mihi olim Ingolſtadij notiſſimus, in Jus Canonicum Summam ſcripſit, quæ illius Ju-

a *Schneidivvin.*

ris

ris notitiam præbet. Huic parandæ aliqui legunt Inſtitutiones Joannis Pauli Lancelloti Peruſini, ſed rariùs; prior frequentioris uſûs eſt. *Ioannes Oldendorpius* Claſſes Actionum & Exceptionum ſcripſit, quas utiliter leget, qui à Theoriâ tranſit ad Praxin.

E recentioribus laudandâ methodo ſcripſerunt, *Franciſcus Cardinalis Mantica*, de Tacitis & ambiguis conventionibus. Item de Conjecturis ultimarum voluntatum. *Antonius Gomezius* Variarum Reſolutionum dedit Tractatum, ubi de Succeſſione ex teſtamento, de Contractibus, de Delictis agit. *Antonius Faber* de Obſervationibus practicis ſcripſit ordine librorum Juſtinianæi Codicis. *Andreas Fachinæus* de Controverſiis Juris, non minùs Praxi, quàm Theoriæ commodus videtur. Materiâ feudalem elaborârunt *Henricus Roſenthal*, & *Hermannus Vulteius*, qui priori neutiquam deterior, ſed ſuccinctior. Locos Communes, ſeu Excerpta ceteris meliùs cenſetur confeciſſe *Nicolaus Vigelius*, geminâ methodo Juris Civilis, & Controverſi, in primâ Leges, ſeu ipſos fontes; in alterâ certantes Doctorum opiniones refert. Sed ad ipſa jam Lemmata. Exēpli gratiâ his ea titulis ordiamur.

Teſtamenta. De his Jus Civile integros offert titulos. Inſtitutiones l. 2 tit. 10. Digeſta l. 18. tit. 1. Codex l. 6. tit. 23. Jus Canonicum l. 3. Decretal. tit. 25. Interpretes ad ſingulos titulos. Ad Inſtitut. *Schneidivv. Minſinger. Vulteius*, alii. Ad Digeſt. *Bartolus, Baldus, Caſtrenſis*, alii. Ad Cod. iidem, qui ad Di-

geſta : è recentioribus *Ioannes Sichard.* Ad Jus Canonicum *Abbas Panormit.* Rem teſtamentariam ex inſtituto tradit è recentioribus *Ioannes Dauth.*

Reſtitutio in integrum. Præter leges & auctores jam nominatos, *Petrus Coſtalius* ad Dig. Hanc materiam profeſsâ operâ tractant *Ioannes Mauricius*, ſed uberiùs illo *Sfortias Oddus.* De Reſtitutione minorum in ſpecie *Anton. Gomezius* tom. 2. c 14. *Covarruvias* Variar. reſolut. l. 1. c. 3. & ſeqq.

Vſuræ. Diſtinctè hic leges docent, De Uſuris rei judicatæ, De Uſuris Pupillaribus, De Fiſcalibus, De Uſuris & fructibus Legatorum, ſeu fidei commiſſorum, De Nautico fenore. Hanc omnem materiam ex inſtituto tractat *Henricus Caniſius.* Hoc uno ſat multos nominavi.

Cambium. Vox iſta Juriſconſultis forſan ignotior. De Cambio tamē ſcripſerunt *Thomas de Vio*, qui & de Monte pietatis ſcripſit. *Hieronymus de Lucâ* Theologiæ Profeſſor, è ſacrâ familiâ Servorum Æternæ Matris Virginis Mariæ, *Fabianus Genuenſis.*

Vſucapio, *Præſcriptio.* Poſt leges & auctores jam dictos, de Præſcriptione & Uſucapione, è recentioribus ſcripſerunt *Ioannes Bolognetus*, & profeſſis ſtudiis *Franciſcus Balbus.*

Nummaria res. Covarruv. de Veterum numiſmatum collatione. *Reinerus Budelius* de Arte cudendæ monetæ libro ſingulari: Addidit Quæſtiones Monetarias l. 1. *Albertus Brunus* de Augmento & Diminutione

tione monetarum. *Ioannes Bodinus* de Republicâ l. 6. cap. 3. *Regnerus Sixtinus* de Regalibus l. 2. cap. 7. Plures hac de re ſcriptores junxit Tractatus anno 1591. Coloniæ apud Joannem Gymnicum in quarto editus.

Ita, Fauſtine, alia atque alia lemmata, prout ſeſe offerunt legenti, diſponenda, appoſitis auctoribus, qui ea ſcriptione proſecuti ſunt. Et quanti eſt, meliorum auctorum vel notitiam ſolùm in promptu habere. Nam uti edonibus & bibonibus magni eſt, hoſpitium noſſe, quod nobilius vinum vendat: ita Juris aut Medicinæ ſtudioſis plurimùm conducit, ſcire fontes, ad quos viâ compendiariâ pervenire liceat.

§. III.

Hanc porrò methodum, quam Medicis & Jureconſultis, illam Philoſophis, Mathematicis, & Theologis ſuademus. Idcirco nil opus hîc prolixiùs morari. Profuerit hæc paucula ſubmonuiſſe.

Sciat Philoſophiæ ſtudioſus, quæ ſibi poſt auditionē Logicæ potiſſimùm diſcenda. Libri 8. Phyſicorum. Libri 2. de Generatione & Corruptione. Libri 3. de Animâ. Libri 4. de Cælo. Libri 4. de Meteoris. Libri 10. Moralium Nicomachiorum. Libri 2. Magnorum Moralium. Libri 4. Moralium Eudemiorum. Libri 8. Politicorum. Libri 2. Oeconomicorum. Libri 2. de Re familiari. Libri 14. Metaphyſicorum. Denique,

quæ parva Naturalia vocant, uti ſunt De ſenſu & ſenſibilibus, De memoriâ & reminiſcentiâ, De ſomno & vigiliâ, De ſomniis, De divinatione per ſomnium, De longitudine & brevitate vitæ, De juvẽtute & ſenectute, De ſanitate & morbo, De phyſiognomiâ, De plantis, De animalibus infinita.

Hîc valdè dubito, Fauſtine, an ridere largiter, an verò graviter potiùs iraſci debeamus. Quot nomen Philoſophi gerunt, qui Ariſtotelem inſpexerint numquam; nec pagellam quidem præcipitante oculo pervolârint? Quot Theologi, qui Thomam Aquinatem vix umquam, Biblia rariſſimè, aut numquàm legant? Et qualem eum dixeris Iureconſultum, qui Bartoli aut Baldi libros nec eminus quidem ſalutaverit? Quis ille Medicus, qui Hippocratis & Galeni nomina vel millies & ſæpius audierit, vix umquam viderit ſcripta? Hæc ævi noſtri magna labes eſt: ad rivulos hæremus, ſpretis aut neglectis fontibus. Philoſophus ante omnes Ariſtotelem legat: Theologus divinis libris principem legendi curam conſecret, eos totos, nec curſim evolvat; ſcriptorem Angelicum ſubjungat. Hîc reverà graviſſimè malim iraſci, quàm ridere, Theologum tam in Bibliis, quàm in divo Thomâ ignotum eſſe hoſpitem. Ita nimirum litteris ſtudemus; omnia diſcimus, præterquam neceſſaria. Sed ad lineam.

Philoſophus ergo convenienter ſuę ſcientiæ lemmata conficiat, è quibus non ſolùm auctores noſſe, & quínam ceteris melius

ſiùs ex iis ſcripſerint diſcat, ſed ut etiam in congreſſibus, in diſputationibus, colloquiis, ſcriptionibus promptum habeat, quod è ſuo peculio promat, alioqui ut rudis ſcholaſticus ridebitur; audiet, quod vulgò priſcis objectum: Ex Academiâ venis: faſtum ſpiras ex inani ſcrinio, ex indocto pectore.

Ita & Theologus, quæ in divinis ſcientiis ſingulariùs explicari ſolent, exactè norit, uti ſunt, quæ traduntur de Trinitate, de Prædeſtinatione, de Incarnatione, de Angelis, de Gratiâ, de Legibus, de Fide, de Actibus humanis, de Jure & Juſtitiâ, &c. huc dirigat ſua lemmata, & in ea referat, unde & auctores commendatiores noſſe, & vel diſputaturus, vel docturus, vel etiam ſcripturus, auxilium habeat paratum, quod diſputantem, docentem, ſcribentem juvet, eorum ſaltem, quæ legit vel audiit, memoriam excitet. Sine Notis & Excerptis quod initio dixi, garruli ſumus infantes, incerta, dubia, paradoxa, falſa veris miſcemus. Nempe, quod veteris verbi eſt, campanum æs audivimus, & turrim ignoramus è quâ auditum: ex Ariſtotele quædam garrimus, & Ariſtotelem numquam inſpeximus.

Quos verò ſcriptores Philoſophus & Mathematicus, quos Medicus & Juriſconſultus, quos Theologus præ ceteris ſuæ lectioni ſeligat, infrà parte tertiâ monebimus.

PARS TERTIA.

Excerptorum diverſus uſus, *ſeu* Multiplex induſtria Excerpendi.

CAPUT I.

Excerpta rei Nummariæ : Prima ſingularis induſtria.

EVLOG. Ergo dimidium ſolis hodierni noſtra ſibi diſſertatio vindicabit. Ita ſeſquidies colloquium noſtrũ finiet. Ducamus à Iove principium. Selecta excerpere, & pravos mores non corrigere, labor ſterilis, vanus, inutilis. Unus ædificans, & unus deſtruens, quid prodeſt illis niſi labor *a*? Multa ſcire, ſeipſum ignorare, ſcientia periculoſiſſima, turpiſſima ignorantia. Præceptoris mei dictum ſedulò commemini : Qui proficit in litteris, & deficit in moribus, plus deficit, quàm proficit. Inutilis, imò noxia ſcientia omnis prudentiáque eſt ſecreta à probitate morum. Miſera & ambitioſa vita,

a Eccli. c. 34. v. 28.

vita, quæ finem tantùm habet ſciri aut ſcire! Multi celebres fuêre improbi, quorum gloria fumus. Jungenda eſt virtus litteris. Omnia huc eant, & ſubſerviant. Ipſa eruditio ſit ornamentum tantummodò, vel adjumentum. Decretum nobis ſit bene hîc vivere, cum modeſtiâ & prudentiâ æquor hoc tranſire, ſæpè tumidum & undoſum. Quod tibi, & doctrinæ debes, exolve; ſed cave virtutem litteris poſteriorem habeas. In uliginoſo agro qui molem ſtruit, ruinam ſtruit, quâ ſepeliatur; vitiis qui doctrinam jungit, adfert gladium quo lædatur.

Philetas Cous Monogrammus ille, cùm corpore tam macro eſſet, ut non tantùm impulſu ictus, ſed etiam vehementiori vento concuſſus in terram daretur, plumbeis uti ſoleis ſolebat, ut conſiſteret: ſic tu debes, quiſquis pallorem à chartis, maciem à ſtudiis trahis, virtutem tibi ſubſternere, ne admiratione tui afflatus in perniciem rapiaris, ac concidas. Ita igitur excerpamus & notemus, ut noſipſos non tranſeamus, ſubinde mulctâ duriuſculâ notandos.

Auguſtus Imperator, quod Tranquillo credimus, nepotes ſuos & notare docuit & natare, aliáque iis rudimenta ipſémet plerumque tradidit *a*. Geminam hanc notandi & natandi artem à teneris unguiculis adoleſcentes diſcebant tam Athenis, quàm Romæ. Idem Tranquillus de Caligulâ prodidit, quòd ad cetera magnopere

a Sueton. in Auguſto, c. 4. mihi pag. 121.

pere docilis, natare tamen neſcierit *a*, tamquam poſtremum hoc nemo neſciret. Hinc verbo veteri in hominem illiteratum & rudem dicitur: Neque natare ſcit, neque litteras.

Fauſtine, natatorem te non cupio, ſed notatorem, Simiographum te volo & Notarium, qui ſedulâ manu annotet, quidquid in ſcriptoribus eſt farinæ lectioris *b*. Notandi modum oſtendi: utilitatem ejus experientia monſtrabit. Vidiſti *Lemmata* cum ſuo Indice; vidiſti *Adverſaria* & *Hiſtorica* cum ſuis quæque Indicibus. Incipe tuis Excerptis has triplices claſſes aptare, & brevî non modicum profectum ſenties. Exîſtimo ego nil eſſe rerum annotatu dignarum, quod non in unam aliquam trium claſſium reduci poſſit. Quòd ſi aliquid tam exoticum occurrat, ut in nullam è dictis claſſibus revocari commodè queat, infrà monſtrabo locum, quo tale quid extrahatur. Hæc autem triplex Excerpendi ratio ita conſtituta eſt, ut, ſi die unico vel centum ſcriptores, idiomatis etiam diverſi, adeas, ut excerpas, id commodiſſimè ſine rerum confuſione, ſine chartæ diſpendio, diſcrimine ſervato, ordine ſalvo

a *Idem in Caligulâ, c. 54. & 55. mihi p. 269.*

b *De veterum Notariis vide Guid. Pancirollum, volum. 2. titul. 14. Franciſcum Polletum de foro Romano. Brodæum l. 4. Miſcellan. cap. 9. Radulphum Fornerium l. 3. Rerum quotidianar. c. 2. & 3. Lipſium Centur. 1. ad Belgas, epiſt. 27.*

vo præſtare poſſis. Nam etſi res enotandæ in ipſis claſſibus miſceantur, ab Indice tamen diſtinctè ac compendiosè tam oculis, quàm memoriæ ſubjiciuntur. Neque ſolùm ſcriptores Philologos & Oratores ſacros, ſed Philoſophos, ſed Medicos, ſed Juriſconſultos ac Theologos, ſed cujuſcumque artis ac ſcientiæ ſectatores ſtudioſos annotamenta hæc plurimùm juvabunt, modò non deſit induſtria.

FAVST. Aut ego me valdè fallo, aut tu plures alios Excerpendi modos obſervas. Videor mihi horum aliquid inter tua vidiſſe, ſed tu hactenus id vafro ſilentio preſſiſti. Quæſo te, apud cognatum ne cela, quod etiâmnum latet reconditæ induſtriæ.
EVLOG. Eblandiris ſuaviter: quòd induſtriam voces id genus ſtudii, meo ſenſu loqueris. Nam id omne quod reſtat explicandum, *Induſtrias ſingulares* appello: Et quandoquidem amicorum preces imperia ſunt, exequar quod rogas, & in amicas aures arcaniora quædam inſtillabo.

Primum omnium eſt: Triplicem illam claſſem, quam priore parte tradidi, ego ſextuplicem habeo, nimirum *Lemmata* ſacra & profana, *Adverſaria* ſacra & profana, ſic & *Hiſtorica* ſacra & profana, cum ſuo quæque indice. Tibi autem & pleriſque omnibus aliis id ſuadendum non videbatur. Minùs operoſum, & minùs moleſtum eſt tres claſſes adornare, quàm ſex. Itaque in primam claſſem *Lemmatum* tam ſacra quàm profana ſine omni operoſitate congeri

geri poſſunt. Idem de alterâ & tertiâ *Adverſariorum* & *Hiſtoricorum* claſſe affirmo; ſacris & profanis una claſſis ſufficit, mixtura minimè abſurda, modò index ſit accuratus. Ita ſextuplicem uti non ſuadeo, ita nec prohibeo; aſſero non eſſe neceſſariam. Niſi quis fortè ſacra ſimul & profana tractet ſtudia, nec moleſtum putet verſare plures libros. Aliis omnibus ad omnia Excerpta ſatis ſunt tres explicatæ claſſes. Hoc primum eſt, quod inter amicos non cenſui diſſimulandum, ſed de hoc ipſo paullò pòſt plura *a*.

Alterum eſt: Induſtrias quaſdam ſingulares familiariſſimè hîc exponam. Harum prima ſit *Res nummaria* cum ſuo indice. En volumen ſoli pecuniariæ rei dicatum. Hæc pleraque omnia referri potuiſſent ad Hiſtorica. Quia tamen priſcæ ac noſtratis monetæ inter ſe collatæ notitiam pauciſſimi habent, & plurima hîc notatu digniſſima occurrunt, placuit in librum ſeparatum excerpere, quæcumque pretium & monetam ſpectant. Nec operæ umquam pœnituit. Res mihi hactenus fuit utiliſſima. In hoc volumine breviter perſcripſi, quid as & omnes aſſis partes, quid ſeſtertius, & ſeſtertium, quid denarius, quid libra Romana, quid philippeus, quid talentum tam auri, quàm argenti ſit: hîc de didrachmo, tetradrachmo, Bove, ſtatere, ſiclo, Treſſe, Decuſſe, Centuſſe, Calculo æris ſignati dilucidus ac brevis contextus loquitur. Hac Excerpendi Induſtriâ eò progeſſus

a *Infrà c.* 4.

ſum,

ſum,ut nulla facilè in priſco ſcriptore mentio fiat monetæ, vel computationis; quam non è notis meis perſpectam habeam. Ex iiſdem omnium rerum pretia, præcipuè veteri ævo uſitata, facillimum eſt indagare. Cùm hîc omnem Hebræam, Græcam, Romanam monetam comprehenderim. Hîc notes, Fauſtine, velim: Quandocumque ego de me meíſque Excerptis mentionem facio, tu ſemper priſcorum illud memineris, *Præfiſcini* a. Quod illis tantumdem erat perinde ſi dicerent: Hoc ſine omni jactantiâ dictum eſto. Aut: Abſit dicto invidia. Et quid ego me meáque apud aures tam amicas & familiares jactem? Tecum ego velut mecum ipſe loquor, hoc eſt, ſinceriſſimè & candidiſſimè, & quem nil velim, nil poſſim celare. Quod enim apud alios ſilentii & modeſtiæ velo tegerem, id apud te liberrimè proloquor. Sed exemplis,quod dixi,demonſtro.

Cupias fortaſſis ſcire,ídque ante omnia, Chriſti Servatoris venditi pretium quale fuerit.Sententiæ hîc diverſæ. Quæ mihi viſa ſit veriſimillima, ſignificabo, ubi priùs ſcripto-

a *Præfiſcini aut Præfiſcine dicebant veteres, Gell. l 10. Noct Atticar. c 24. mihi pag. 336. Præfiſcine de præſenti, Præfiſcini de futuro dici notat Scaliger. Plautus, Præfiſcini hoc nunc dixerim. Alibi: Ad laudem addito, Præfiſcini. Ad amoliendum ſcilicet faſcinum & invidiam, ubi quis impenſiùs aut laudaret ipſe ſe, aut præſens ab alio laudaretur. Vide Stevechium in l, 3. Floridorum Madaurenſis.*

ſcriptores, quos hac in re conſului, nominavero.

Varias hac in re ſententias recitat Matthæus Hoſtus l.4.de Re nummariâ, cap.5. Sententia Hoſti eſt, fuiſſe duodecim coronatos. Coronatum (quod notes Fauſtine) ſeu philippeum ſemper pro 20.noſtratibus baciis, ſeu 40.ſeſtertiis *a* ſumo. Benedictus Pererius, tom.4.in c.37. Geneſeos, ait Joſephum à fratribus venditum 8. coronatis ſeu philippeis, quia viginti argenteis. Cornelius à Lapide Ioſephum aſſerit venditum 20.florenis Brabanticis: non enim decuit tanti ſervum, quanti Dominum vendi. Brabanticus autem florenus idem eſt, quod ſiclus, ſtater, argenteus, hoc eſt, 4.drachmæ, ſeu 8.noſtrates bacii, 16.ſeſtertii. Plura de hoc Lorinus in c.4. Actor. v.37. Boſquier Codrus, conc.31.c.2, Cæſar Baronius, & poſt eum Henricus Spondanus, anno 34. nu. 7. putant fuiſſe 30. libras argenti, ſeu 330. philippeos. Veroſimillimam, ut ego quidem judico, ſententiam dixit Iacobus Salianus, tom.6. Annal. vet: Teſtament. anno Chriſti 34 pag.890. qui eam ſummam arbitratur fuiſſe 36. Francorum *b* cum quadrante. Cum eo ſentit Ioan Baptiſta Villalpandus, & Hieron. Pradus, tom.3. in Ezech. part.2.lib.2 diſput.4. c.31. Ita etiam ſentit Cornelius Ianſenius, Emanuel Sà, Ioan-nes

a Halb Batzen.

b *Francus uſitatè ac paſſim pro noſtratibus novem baciis, ſeu, victoriatis ſumitur. Partſiis Francus decem baciorum, in Lotharingiâ ſex baciorum habet pretium.*

nes Maldonatus, Sebaſtianus Barradius, rejectâ ſententiâ de 330 coronatis. En pretio tantillo pretium orbis væniit.

Hoc ſolùm exempli loco attulerim. Vis alia compluſcula? accipe compendio, è quibus Romanorum, & priſci ævi opulentia noſcenda.

Quadringenta ſeſtertia, hoc eſt, 10000. coronati, ſeu philippei *a*, erant cenſus equeſtris ſub Julio Cæſare.

Tributa Romanorum collectim ſumpta cenſentur fuiſſe 50351. quinquaginta millia, trecenta, quinquaginta unum talenta argenti Attica. Villalpandus, tom. 2. in Ezechiel. l. 5. diſp. 3. c. 48. Unum talentum Atticum argenti 600 philippei. Tributum annuum Romanorum putant aliqui fuiſſe univerſim 140. milliones auri. Budæus l. 3. & 4. de Aſſe, Romanas opes extendit.

Tributum Dario ex Aſiâ, & aliquantulum ex Libyâ obveniebat, talentorum quatuordecim millia, quingenta ſexaginta; quòd ſi Atticum talentum minus intelligat Herodotus l. 3. cùm dicat Euboicum, erit hoc tributum coronatorum, ſeu philippeorum, 8736000 uti jam ordine dicemus.

Cervical regium Darii Codomanni, prout ſcribit Chares Mitylenæus apud Athenæum, eò divitiarum & deliciarum pervenit,

a *Coronatus* oder *Philippeus* ain zwaintzigbatzner. In diſem werth / vnd auff ſolche weiß wirdt da allzeit *Coronatus* oder *Philippeus*, ain Guldinthaler oder Philipsthaler gerechnet.

nit, ut ad caput cubilis regii conclave haberet medio pariete diſtinctum, eâ capacitate, quæ quinque lectos contineret: in hoc ſemper quinque millia talentûm auri aſſervata, ſunt meo calculo 33750000. *a* coronati. Ipſum verò conclave, *Cervical regium* appellari ſolitum. E regione hujus, aliud fuit conclave trium lectorum, in quo tria millia talentûm argenti. Sunt 1800000. coronatorum *b*. Hoc *Scamnum ſuppedaneum* regis appellatum. In ipſo regis cubiculo vitis erat aurea, gemmis ponderoſa, eáque veluti pergula regio cubili obtendebatur. Hæc vitis ramos habebat penſiles ex lapillis æſtimatiſſimis compoſitos. Non procul ab eâ crater aureus collocari ſolitus Theodori Samii opificio nobilis. Ita Villalpandus, tomo 2. in Ezech. lib. 5. diſp. 3. cap. 59. Vide alium calculum Pererii in Danielem, l. 2. ubi de opibus Perſarum, in illa verba: *Poſt te conſurget aliud regnum.* Hic idem Darius, Q. Curtio teſte,

a *Trigeſies ter millies mille, ſeptingenties quinquagies mille coronati.* Drey vnd dreiſſig tauſent mal tauſent/ ſiben hundert vnd fünffzig tauſent Cronen. *Cùm philippeum dicimus, ſemper intelligimus* ein zwaintzigbätzner / das iſt / ein Silbercronen / oder ein Philipsthaler / oder Guldithaler / oder auch Goldgulden / wie die Müntz vor Jahren gieng. *Aſſentiuntur typis publicis eruditi viri.*

b *Decies octies centena millia coronatorum.* Achtzehen hundert tauſent Cronen.

teſte, l. 5. hiſt. c. 26. legatos ad Alexandrum Magnum miſit hoc rogatu: Matrem & duas virgines filias redde: pro tribus corporibus triginta millia talentûm auri precatur accipias. Sunt meo calculo 202500000. *a* Pro reliquis captivis triginta millia talentûm argenti, ſeu 18000000. *b* philippeorum, ſive coronatorum ſpondet. Ita Juſtinus l. 11. hiſt. mihi pag. 93. Porrò Dario ex Aſiâ tributum obvenit, uti Herodotus teſtatur l. 3. quatuordecim millia, & quingenta ſexaginta talenta. Quòd ſi Atticum, vel Euboicum & minus deſignet, erunt 8736000. *c* coronati.

Bucephalus equus Alexandri Magni, emptus dicitur tredecim talentis, ſeu 7800. coronatis. Agell. l. 5. cap. 2. De virtute hujus equi, Curtius l. 6. ante med. Hic equus nudus conſcendendum ſe equiſoni ſuo præbebat, ornatus regiis phaleris neminem, excepto Alexandro, admittebat.

Demoſthenis facultates, ipſo teſte in I. contra Aphobum, erant quindecim talenta, ſeu 9000. coronati.

Iſocrates unicam orationem vendidit vigin-

a *Ducenties millies mille, vigeſies quinquies centena millia.* Zwayhundert tauſent mal tauſent / fünff vnd zwaintzig hundert tauſent Cronen. b *Decies octies millies mille.* Achtzehen tauſent mal tauſent Cronen.

c *Octies millies mille, ſeptingenta triginta ſex millia.* Acht tauſent mal tauſent / ſiben hundert ſechs vnd dreiſſig tauſent Cronen.

viginti talentis, ſeu 12000. coronatis. Plinius l.7.c.30.initio.

Julius Cæſar quinquaginta talentis, ſeu 30000. coronatis, ſe redemit à piratis apud Pharmacuſam inſulam. Tranquillus in vitâ illius.

Idem Cæſar duas tabulas, Medeam & Ajacem Timomachi, in templo Veneris genitricis dicaturus, emit octoginta talentis, ſeu 48000. coronatis. Plin. l.7. c.38. idem l.35.cap.4.alium habet numerum, & plenè l.35.c.11.

Cleombrotus, vel Theombrotus, medicus, accepit à Ptolemæo pro ſervato Antiocho rege, centum talenta, ſeu 60000.coronat.Plin.l.7.c.37.Tanti quoque licitatus eſt Attalus rex unam Ariſtidis Thebani pictoris tabulam. Plinius lib.7. cap.37.qui idem pænè narrat aliter, lib.35.c.4. & meliùs, c.10.libro eodem.

Stipendium militare olim hoc fuit. Pediti Romano decem aſſes, ſeu æris, quotidie pro ſtipendio dabantur, hoc eſt, denarius unus, ſeu duo victoriati, aut 4.ſeſtertii: Auctor Tacitus, l.1.Annal. ab Exceſſu Auguſti. Centuriones duplex ſtipendium, & equites triplex merebant. Stipendium ergo menſtruum, tres aurei coronati, ſeu philippei, diebus triginta in menſem numeratis. Centurioni ſex coronati, in menſem; equiti novem fuerunt. De Stipendio inſtituto, Livius l. 4. non procul à fine. Factum id anno Urbis conditæ CCC. XLIX. priùs ſuo ære militabant.

Sed

Sed exemplorum abundè ſatis eſt. E ſolis Excerptis talibus, Fauſtine, liber iſte, quem cernis, conſcriptus eſt; hîc vetera, nova; priſca, recentia mixtim, pleraque omnia hiſtorica ſunt, nec aliò, quàm ad rem ſumptuariam ſpectantia. Hinc omnigenas priſcorum opes, vectigalia, expenſas, luxum, facili compendio licet diſcere. Nihil ambige, quin Hebræorum regum, præcipuè Davidis & Salomonis, theſauros pænè immenſos fideliter annotarim. Ea hîc legi prohibet anguſtum tempus. Sunt aliquot paginæ, quas de ſacrâ & politicâ regum illorum opulentiâ conſcripſi. Obſtupeſcendi & prorſus incredibiles theſauri tam à patre, quàm à filio ſunt congeſti. Quamvis Salomonis luxus eò virium excreverit, ut vel aureos montes concoxerit; demum reverà cœperit egere, & novis exactionibus mulgere ſubditorum marſupia. Ita Salomon ærarium longè quàm opulentiſſimum deplevit luxu; quod parens illius tot bellis non tantùm non exhauſerat, ſed accumularat. Summatim dicam quantum theſaurorum rex David templo ſtruendo reliquerit, idque ratione Germanicæ, Italicæ, Hiſpanicæ, Gallicæ monetæ.

Fundamenti loco ſit ſacra pagina, & Regum Chronicon, ſeu Paralipomenων liber primus, caput vigeſimum ſecundum, & vigeſimum nonum: hîc auctoritas divina teſtatur à Rege David ædificando templo præter ligna cedrina, ferrum, æs, gemmas, deſtinata centum & octo mil-

lia talenta auri, argenti verò decies centena & ſeptemdecim millia, ſi etiam Hebræorum procerum conjuncta munificentia in computationem veniat. Hæc omnia auri & argenti talenta pænè ter millies decies centena millia nummorum noſtratium aureorum conficiunt. Ita Hieronymus Pradus, tom. 1. in Ezech. præfatione. Cornelius à Lapide hunc calculum ſubducens: Salomoni, ait, pro templo pater reliquit bis mille & quadringentos milliones auri. Vnum millionem vocat decies centena millia aureorum. Fuit ergo hæc auri ſumma incredibilis, & quæ vix totâ Europâ hodie reperiatur *a*.

Ratione monetæ Italicæ illa tot auri & argenti talenta, faciunt ſcutatos Romanos aureos 3282134024. hoc eſt, tricies bis millies, octingenties ſemel & vicies centena triginta quatuor millia, viginti quatuor ſcutatorum Romanorum aureorum, ſeu ter mille ducentos octoginta duos milliones, inſuper centum triginta quatuor millia, & viginti quatuor ſcutatorum aureorum *b*.

Ad calculum Hiſpanicum illa auri & argenti moles collata cōſtituit 2812008375. Hiſpanicorum auri ſcutatorum, hoc eſt, duo mille octingentos duodecim milliones, dein octo millia trecentos ſeptuaginta quinque ſcutatos Hiſpanicos. Ita Ioannes

a *Corn. in c. 38. Exodi, mihi pag. 596.*
b *Vnus Italorum ſcutatus, ſeu, ut ipſi loquuntur, ſcudo, noſtrates bacios 25, habet.*

nes Baptiſta Villalpandus, tomo 2. in Ezechielem, l. 5. diſput. 3. c. 43.

Ad monetam Gallicam vis illa pecuniæ comparata conficit 2745051666. hoc eſt, bis mille ſeptingentos quadraginta quinque milliones, unum & quinquaginta millia, ſexcentos & ſexaginta ſex aureos nummos Gallicos. Hanc auri ſummam, ut tota ex auro ſit, non ferrent decem millia curruum nongenti & octoginta, quamvis ſinguli currus ducenta & quinquaginta millia aureorum ferrent *a*. Hæc carptim de theſauris ad ſtructuram templi præparatis.

Porrò de opificibus, qui templum eduxerunt, eorúmque incredibili numero, de Salomonis familiâ, de ejuſdem victu, annuo cenſu, & quidquid ſumptuum ad hunc regem pertinet, in meam rem Nummariam fideliter excerpſi. Idem non difficulter aſſecutus ſum circa Cæſarum, Regum, Principum aliorum opulentiam, & ſupellectilem gemmeam. Hæc certè non erant negligenda, cùm occurrerent. Cùm autem annotationũ harum innumeræ ſint, in certum eas volumen conjiciendas cenſui. Et feci operæ pretium. Nec priſca ſolùm, ſed & recentia, & noſtra crebriùs ſubnotavi. Exempli gratiâ, jucundum illud de Carduis ſativis *b*. Eorum incredibile pretium & veteri & noſtro ævo eſt.

Plinius de hoc non ſine grandi admiratio-

a *Salianus de Dei amore, lib. 8. c. 7. fine.*
b Artiſchoggen.

ratione: Poterant, inquit, videri dicta omnia, quæ in pretio ſunt, niſi res maximi quæſtus reſtaret, non ſine pudore dicenda. Certũ eſt quippe carduos ſativos apud Carthaginem magnam, Cordubám que præcipuè, ſeſtertia ſena millia (quis credat? ſunt ipſi 150000 philippei) ut parciùs, reddere. Quoniam portenta quoque terrarum in ganeam vertimus, etiam ea, quæ refugiunt quadrupedes conſciæ *a*. Ego ipſe, Fauſtine, hiſce meis oculis vidi veluti agellum pulchro ordine carduis ſativis conſitum, de quibus horti herus affirmavit, magnam ſe iis gratiam facere, quibus ſingulos carduos ſingulis denariis, hoc eſt, duobus victoriatis *b*, aut quatuor ſeſtertiis vendat.

Addo illud non adeò priſcum. Juſtinianus Barbarus, Senator Venetus in manuſcripto de bello cum Auſtriacis hæc habet: A patre meo audivi, juſſu Senatûs populíque Veneti, Jacobo Sannazario pro verſiculis, quibus urbem noſtram laudârat, ſexcentos aureos eſſe datos. Verſus memoriâ teneo; ſunt iſti:

Viderat Hadriacis Venetam Neptunus in undis
Stare urbem, & toti ponere jura mari:
Nunc mihi Tarpeias quantumvis Iupiter arces
Objice, & illa tui mœnia Martis, ait.
Si pelago Tyberim præfers, urbem aſpice utramque:
Illam homines dicas, hanc poſuiſſe Deos.

Pro

a *Plin. l.* 19. *Nat. Hiſt. c.* 8 *poſt med. mihi pag.* 451. b 2. Batzen.

Pro ſingulis his verſiculis centeni aurei poëtæ numerati ſunt. O verſus verè aureos! Hæc omnia tantummodò in exemplum & paradigma monſtro. Vis etiam indicem inſpicere? En duos characteres, quorum in ſuperioribus nulla mentio.

Seneca opes.

Statua aurea Claudii, & columna argentea.

Salaria diverſorum.

Sardanapalus ardet cum auri ſummâ multò maximâ.

Saraceni quantum annuatim pendant Romanis.

Sepulchro Davidis aperto quantum abſtulerit Hyrcanus.

Silentium injiciunt Oratori duodecies HS.

Syngrapha unica centies HS.

Serici proventus annui.

Sepulchrum Chriſti Domini quàm lucroſum Turcis.

Sacerdotium novum Claudio quanti ſteterit.

Sepulchrum Amaſis ſumptuoſum & admirandum.

&c. &c.

Addo & ſequens Indicis elementum.

Tributum Antonio & Pompeio ex Aſiâ.

Tabulas duas Timomachi Cæſar emit 80. *talentis.*

Tabulam Ariſtidis rex Attalus 100. *talentis licitatus eſt.*

Tabulam Argonautarum quanti mercatus Hortenſius.

Tabula Bularchi auro repenſa.
Tiberius quantum pecuniæ coëgerit, Caligula abſumpſerit.
Toloſanum aurum.
Turcici Imperatoris reditus annui.
Tapetia Babylonica 20000 philippeorum.
Turris Pharus 800 talentis ædificata.
Teſtamentum Herodis.
Jelonii Brabantici ratio.

&c. &c.

Atque hæc prima eſt earum, quas ſingulares Induſtrias appello, Res pecuniaria, pleraque omnis hiſtorica, quæ reverà plurimum lucis; tam veteri, quàm recentiori hiſtoriæ allucet. Tu ſi nolis hujuſcemodi Notas in volumẽ proprium digerere (quod etiam non ſuadeo) in *Hiſtorica* refer, quod hujus generis cenſueris enotandum. Hæc mea paucula in exemplum dedi. Iſta igitur prima, ſed ſingularis induſtria eſt. Non omnium eſt, ſcio, illam imitari. Ego autem hanc excerpendi methodum eâ cauſsâ propoſui, ſed & reliqua ejus generis propoſiturus ſum, partim ut apud amicos nihil Excerptorum tegerem, aut diſſimularem, partim ut Excerpendi non tantùm primarium modum, quod promiſi, ſed & varium uſum integrè docerem. Sed manum de tabulâ; induſtriam ſingularem alteram examinemus.

Caput II.

Altera ſingularis induſtria:

Luſus urbani, facetiæ, ſales, & joci.

Evlog. Hîc priori longè grandius volumen porrigo, dictis ac hiſtoriis feſtivioribus refertum. Hæc altera ſingularis induſtria eſt, Lepôres & hiſtoricam hilaritatem ſectata. En librum minimè gracilem, amœniore hiſtoriâ plenum. Hîc gaudium & riſus habitant, & unus in his ordo eſt, eſſe ſine ordine. Index, ut priora omnia, ita hîc ſuis quæque elementis diſtinguit. Scitamenta, nuces, & mellita cruſtula pro pueris videri poſſunt hæc pleraque, ſed mihi crede, nucleus & ſolidus cibus non deerit rimanti. Hæc, quamvis jocularia, politicos & urbanos mores non rarò formant, ſubinde docent & ſacros; litterata namque monita, & ad vitam ſalubria, hîc non infrequentia; nonnullam etiam eruditionis ſupellectilem hæ chartæ ſubminiſtrant. Hîc apologi, fabellæ, ſales ac joci, narrationes ludicræ, lepidiores hiſtoriæ, omnis generis facetiæ reconduntur. Sed quod ſuperiori capite monebam, id repeto, idem moniturus circa ſequentes induſtrias: Imitatores hac in re ſi nullos habeam, aut paucos, non graviter indignabor. Hæc enim ferè omnia ad tertiam claſ-

ſem, ſcilicet ad *Hiſtorica* revocari poſſunt. Si enim in eâ claſſe non judicavi ſacra à profanis ſecernenda, nec ludicra etiam ab iis ſeparanda exiſtimo, ne quidquam tædii adducam iis, qui hac in re diſcipuli eſſe non recuſant.

Sed ante omnia mei voluminis frontem ſeu inſcriptionem lege; hæc eſt:

Sales

DICTIS, FACTIS;
FESTIVIS, RIDICVLIS:
APOLOGIS, FABVLIS;
PRISCIS, NOVIS:
FACETIIS, IOCIS;
EDITIS, INEDITIS,
CAVILLATIONI, DICACITATI;
VRBANÆ, PAGANÆ;
MORIBVS, LEPORIBVS
AVDITIS, INAVDITIS VARIÈ MIXTI.

Hæc libri frons eſt; materia riſûs hîc abundans & copioſa. FAVST. Ignoſce Præceptorū optime: Humanæ gentis vitium, ut noſti, curioſitas eſt: aures mihi pruriunt ad hos lepôres & ſales guſtandos. EVLOG. Ergo in guſtulum hæc habe, ſed pauca: non hîc libros excudimus, ſed libri ſpecimen, methodi paradigma & exemplum proponimus, practicam, ut dixi, & mechanicam diſſertationem inſtituimus, quæ non auribus ſolùm, ſed & oculis præceptiones datas ingerat. Ad rem.

Convivium erat non trium Charitum, non novem Muſarum, ſed ultra convivii leges, plurium amicorum. Convenerat

inter

inter eos, ut pro ſe quiſque feſtivius aliquid narraret ad commendandam ſui modimperatoris lautitiam.

Primus ſic orſus eſt dicere: Vulpes prædivitis pagani domum expilatura per anguſtum foramen vix ſeſe penetravit. Prædam nacta ſperatam & prorſus opimam, lautitiis ſe farſit, quantum quidem venter capere potuit, quem ita diſtendit, ut, cùm egreſſum moliretur, eâdem viâ neutiquam jam ampliùs ſpatioſo corpore tranſire potuerit, dum luctatur & hæret, adeſt muſtela, & O, te fatuam, inquit, quæ tentes numquam ſucceſſura: venter tibi nimiùm tumet: deplendus eſt ille priùs, ſi quidem hoc oſtio velis evadere; quare age, revome quod glutiiſti, & tum demum per has fores fugam capeſſe. Eſt cùm & vulpi ſua deſit aſtutia. Huic prorſus geminum: Serpens lagenam eſt illapſus per anguſtum os. In hac cauponâ vinum in ſe ingurgitavit avidiſſimè. Atque cùm jam reditum pararet, omnem viam ſibi ſic inflato & magno nimiùm arctam reperit. Intervenit vini herus, ac luctantem vidit in vino, & cum vino viperam, ad quam comiter: O mea lacertula, inquit, hæc quidem fruſtra conaris. Te potiùs rumpes, quàm iſtud tam anguſtum oſtium. Verùm hoc age (ſi quidem ego tibi ſim conſilio) vinum, quod adeò avariter tibi ipſa propinaſti, hilariter revome, & redibis viâ, quâ iviſti in hanc vinariam domum. Apologus notat eos, qui ſæpè opes, quas malè gl utierunt, revomere co-

guntur. Ita ſpongiæ jam turgidæ exprimuntur, tantúmque reddunt, quantum biberunt. Subjungens alter: eſt cùm philoſopho ſua deſit ſcientia. Æſopus, ille ingenii abundans, cum hero ſuo non incelebri philoſopho Xantho in alienum hortum conceſſit. Hîc hortulanus philoſophum velut arcanioris naturæ omnis ſcientiſſimum ſacerdotem interrogans: Quî fit, mi domine, inquit, quòd ſine radice, & ſemine tantum lolii & inexpugnabilis graminis, tam largo & facili proventu ſuccreſcat: neque hæ manus meæ illi quotidie extirpando ſufficiunt. Et licet pedibus inviſas herbas conculcem, uſque tamen & uſque ſeſe attollunt humo, & feliciſſimè ſuccreſcunt. At verò olus illud, plantæque, quas cum ſtirpibus terræ inſero, inſertas ſummo ſtudio curáque foveo, non æquè tamen felici ſegete proveniant? Hîc philoſophus trepidare, & anxius verſare animo, quid demum reſponderet. Tandem aliud ab omni eruditione ſuâ impetrare non potuit, quàm remotum illud & frigidum: Hunc eſſe ſingularem naturæ genium. Ad hæc ſubridens Æſopus: Atqui & ego, inquit, philoſophus jam ſum, hoc enim gladio vel innumeros Gordios nodos ſolverim. Quare tam olitor, quàm philoſophus hominem urgent, ut, ſi quid noſſet ſuper eâ re ſcitius, proferret. Servus igitur ingenio quàm formâ commendatior: Xanthe, ait, herbæ, quæ hîc ſponte, ultrò, injuſſæ pullulant, ſunt terræ hujus germana ſoboles, veri filii.

At

At verò illæ, quas olitor aliunde petitas terræ obtrudit, & inſerit vel nolenti, privigni ſunt. Ideò non mirum novercam in hos privignos minùs eſſe benignam, quàm in ſuos filios. Ergo & philoſopho ſubinde deeſt ſcientia, ut vulpi aſtutia.

Dicentis vocem excipiens conviva tertius: Nonnumquam & convivatori, ait, deſunt fercula. At certè non huic noſtro, ſed illi, qui ad tenue ſalinum invitare auſus diademata. Ruri quis invitaverat regem Philippum Macedonem, qui cùm multis comitantibus ad cenam paucis apparatam veniſſet, vidiſſétque hoſpitem ob id anxium, circummiſit qui amicos clàm moneret, ut ſervarent locum rarioribus placentis, quarum expectatione, cùm illi parciùs veſcerentur appoſitis, cena omnibus ſuffecit. Nil tale nobis hìc metuendum. Veniat rex Philippus cum ſuis, & epulum ſe dignum inveniet. Ergo & convivatori ſubinde deſunt fercula.

Imò, ait quartus, non rarò deeſt âurum Chryſopœio *a*. Ad Leonem X. Pontificem Maximum ingenioſus veterator adiit, qui artem chimicam factitabat (quam hoc ævo exercent multi, qui, dum aurum quæritant, argentum etiam amittunt) libellum porrigens, quem de auro è quavis propemodum materiâ conficiendo non ſine eruditionis fuco conſcripſerat. Pontifex donum nō aſpernatus, benevolâ manu admiſit, & hominē reſponſo liberali cenſuit remune-

a Goldmacher hat kein Gold.

munerandum. Cùm autem libelli auctor inſigne amplúmque ſibi munus ſperaret, Pontifex amplam certè crumenam ſed vacuam redonari juſſit, addito dicto: Non ingratum ſibi fuiſſe munus oblatum, & videri aureâ munificentiâ compenſandum: quia tamen ille ipſe ſcientiam certam conficiendi auri calleret, judicare Pontificem, commodiſſimos ipſi fore loculos, ut habeat, ubi aurum à ſe confectum reponat. O aurificem miſerum, qui mendicat aurum, quod facere, quod donare poteſt! Ergo & aurifici ſubinde deeſt aurum, ſicut vulpi aſtutia, philoſopho ſcientia.

Sicut & corvo ægrotanti memoria, ſubjecit quintus, & ſimul ingreſſus narratiunculam: Corvus morti vicinus, inquit, graviſſimè decumbebat. Huic mater aſſidens à lacrimis non temperavit. Hanc filius fractâ & imbecilli voce, ne ſibi aploraret, monuit, quin precibus longè potiùs ſuam ſanitatem Diis commendaret. Cui mater: O mi fili, ait, apparet te ſeriò ægrotare, omnis tibi memoria intercidit. Furtorum multiplicium non meminiſti? Et quem Deorum tibi propitium fore confidis, cùm pænè nullus ſit, cujus tu aram non ſpoliaris, è cujus victimis nihil furatus ſis.

Ægrotanti corvo ſimillimi, Antiochus rex Syriæ, qui Judæos immaniſſimè vexavit, & Maximinus Imperator Romanus, qui crudeliſſimis edictis & cruciatibus atrociſſimis Chriſtianos funditus delere ſtatuit; uterque horum divinâ tandem ex-

erente ſe juſtitiâ in morbum teterrimum lapſus,cùm aliunde nulla ſpes auxilii afful-geret,ille Judæos, iſte Chriſtianos enixiſſimè rogavit, ut Deo ſuo pro reparandâ valetudine ſupplicarent. O corvi! non meminiſtis, quantùm illos afflixeritis, quorum vota precéſque nunc expoſcitis. Nimirum ægrotanti ſubinde, nec mirum, labat facinorum commiſſorum memoria.

Ita ſubinde moribundo, quod miriſſimum (conviva ſextus addidit) non labat animus ullo metu. Et: Ferunt hominem fuiſſe,inquit, jam in patibulo, jámque in ipſis fatalibus ſcalis conſtitutum, nihilominùs ore renidenti ad judicem hæc infrà ſpectantem dixiſſe: Mirari ſe ubi ſenex ille non procul aſtans affigeret conſpicilia,cùm naſo eſſet admodum ſimo. Fuit, qui pariter in patibuli ſcalis jam conſiſtens ultimum ſalutis poculum poſtularet. Porrectum eſt. At ille ſpumam è nobili zytho ſtudioſiſſimè difflans: Nephritidem, inquit, & calculos hæc generat. Ne igitur ex renibus laborem, caveo. O ridiculos, & ô inſanos homunculos, quibus jocari libet in ipſo æternitatis punctiſtitio! Sed mitto hanc hominum fæcem, de quâ in has ipſas notas hinc illinc plurima excerpſi. Addo hæc brevicula. Thomas Morus illuſtriſſimum ſidus Angliæ, cùm rogaretur in carcere an non ſententiam mutaſſet regiis decretis ſubſcripturus; inſtare diem ſupremi fati, proinde aperiret animum, quid jam denique ſentiret. Nec verò quidquam

regi fore gratius, quàm audire ſententiam à Moro mutatam. Imò verò, ait Morus, mutavi. Ad eam vocem ſubitò adſtantium ingens fuit gaudium & applauſus. At Morus ſuæ vocis interpres: Mutavi, ait, ſententiam. Conſtitueram enim antea barbam ſolam, nunc autem re penſiculatiùs examinatâ, conſultiſſimum judicavi, barbam ſimul & comam præbere attondendam; cervices non ſubtraham ſecuri. Hæc mea eſt ſententia. Ite, illámque regi renuntiate. Mox ad amicum flentem ſubridens: Et quid eſt, inquit, mortalis vita? Vivendo jam pridem ibam ad moriendum, vel, quod ſapientibus viſum, in horas ſingulas moriebar. Ante ipſas mortis fauces tranquillæ conſcientiæ licet jocari.

Coſmas Medices jam morti viciniſſimus, cùm paullò ante obitum à conjuge interrogaretur: Cur, cùm vigilaret, oculos clauderet? Cuperem, ajebat, huic rei aſſueſieri, ut, ubi mors clauſura eſſet oculos, id ego paterer non invitus. Ita, inquiebat conviva ſextus, moribundi ſæpè ſine metu ſunt.

Quemadmodum, inquit ſeptimus, iracundi plerumque ſine mente. Ferunt ſartorem, quotieſcumque in paupertinâ mensâ, olera minutim confecta apponebantur, iis pro loco ſuo ſignum crucis imprimere conſuêſſe. Hic adeò religioſus opifex inter reliquas operas, aiebat famulum, aliis ſagaciorem, quem cùm ea res animadvertiſſet

tiſſet quandoque, primùm quidem id heri ſui religioni tacitè tranſſcripſit: at verò cùm id ſæpè ſæpiùs jam factitantem obliquè obſervitâſſet, non religionis ſed gulæ ergò fieri conjecit, quippe in depreſſos illos oleris ſulcos ex omni ferculo redundans pinguedo colligebatur. Quare idem ille famulus, ut primùm ſolenne ſuum tenentem herum obſervavit, extemplò manu involans in patinam, ſulcos illos pinguiores circumducto cochleari turbavit atque confudit. Herus eluſum ſe conſpicatus, & olere ipſo jam multò turbatior, exaſperari iracundiâ, graviter ſtomachari, & ſublatum ex menſâ ferculum per patulas feneſtras indignabundus præcipitare in viam: mox famulus convolut[illegible]m raptim mappam cum omni inſtructu pranſorio, pari jactu eâdem viâ ſequi juſſit; & ad herum: Ergo magiſter, inquit, jucundi hodie infrà comprandebimus (Maiſter / wöllen wir heut drunden eſſen?) dignum profectò Cynicâ hac cenâ triclinium. Mens iracundis deeſt: nam Annæo Senecæ Ira, brevis eſt inſania, impotens ſui, decoris oblita, neceſſitudinū immemor, rationi conſiliiſque præcluſa, cauſis vanis agitata, ruinis ſimillima *a*. Arida & ab igne corripi facilia, ſcintillam quoq; fovent uſque in incendium. Ita grandis iræ exitus,

a *Seneca l. 1. de Irâ, & epiſt. 18. fine. Sic & Themiſtius, Brevem furorem definit Iram. Cato Priſcus: Iratus ab inſano non niſi tempore diſtat. Philemon poeta Græcus: Inſania omnes nos habet, cùm iraſcimur.*

exitus, furor eſt; ideò ira vitanda eſt, non tantùm. moderationis, ſed & ſanitatis cauſsâ. Ab iracundis mens & prudentia longè eſt.

Sicut, excipit octavus, à tironibus experientia. De Anachoretâ unius dieculæ, nihílne umquam, ô viri, audiſtis? Nihil, ajunt, unáque rogant, ut narret, ſuam quoque ſymbolam collaturus in cenam & à dictis & à ferculis tam lautam. Mox igitur octavus: Ferunt, inquit, ſub prima initia Societatis IESV miræ ſimplicitatis tironem fuiſſe. Jacobus is audiebat, homo cetera bonus, modò non nimiùm bonus eſſe voluiſſet. Primò quidem ad religioſam familiam Pariſiis venit, nec inter illos malè ſe geſſit, niſi quòd ſubitò eremum adſpirare cœperit, nec aliud audire voluerit, quàm cultum ſolitudinis. Ergo miſſione impetratâ Lutetiam abiit, & inibi neſcio quam ſilvulam ingreſſus, æternum, ut putabat, domicilium ibi fixit. Atque tu mihi jam bone Anachoreta ſalve. Diem unum eò loci exegerat inter quercus: atqui hic dies ſæculum fuiſſe putandus eſt. Nocte intempeſtâ, quæ illi prima fuit in hoc hoſpitio, agaſones, qui Lutetiam in mercatum ibant, nemus ingrediuntur, tarda, nec expectato ſonitu, quatit ungula campum, accedunt tintinnabula & nolæ, quæ nocturnam formidinem mirè auxerant. Hîc bonus ille eremicola, ferè jam funus, attonari & pænè in ſaxum obrigeſcere, nec aliud credere, quàm omnem inferorum

lemu-

lemurum plebem in ſuum caput ire: nec aliud miſero ſubſidium occurrere, quàm ut à ſacris vocibus opem poſceret, ingenti ergo voce IESUM & IESU. Matrem inclamare: ſubinde & illud ingeminare: Et Verbum caro factum eſt, &c. Audierat enim & D. Joannis Euangelium contra ſtygios alaſtoras facere. Vix diluculavit, cùm ille vaſa colligens, amatæ ſolitudini longum vale dixit, & ad Religioſam domum remigravit, ubi ita brevi profecit, ut Chriſto complures reconciliarit, pupillis & orphanis, quos in plateis repererat, ſtipem corrogârit ſæpiùs, jam bonus adjutor, anteà tam malus eremita. Nimirum defuit experientia, & ſubſidium opportunum.

Hîc nonus conviva: Cùm, inquit, ſubſidii opportunitas deeſt, quærenda ea eſt, quà licet, quod à vafro animali diſcas. Audio viro primario ſimium fuiſſe, qui, quòd domeſticus eſſet juxtà ac gratioſus, per ædes liberè diſcurrebat. Quadam verò die, dum ante culinam excubat ſtomacho ſuo militaturus, cocus quidem eas excubias obſervavit, ſed diſſimulavit obſervâſſe, nec pro more quidquam dedit in ſtipendium. Enimverò ubi miles videt ſe ſpe ſuâ fruſtratum, mox in culinam, & ſimul, abeunte coco, in focum. Accidit autem, ut eo tempore prunis caſtaneæ torrerentur, quarum odor, qui vix jejunum exploratorem advertiſſet, ſimium accivit: aſcendit ergo focum, vidit arridentes ſibi caſtaneas, ſed, quod dolebat, intra ignem parturientes.

Matu-

Maturat ille mox opem, & obſtetricante manu partum tollere conatur, ſed infelici ſucceſſu, quippe qui & ipſe ardoris impatiens aduſtos digitos retraxerit. Dum verò conſilii anceps hæret, ſelem conſpicit muſculis inſidiantem, eámque mox invadit, & quantùm quantùm renitentem, & ſibilanti ore fulminantem ad vicariam operam cogit; producit, inquam, ſuíſque manibus felis pedem apprehendit, & ſic eo miniſtro caſtaneam unam poſt alteram è prunis extrahit. At felis tam barbaræ ſervitutis impatiens horrendè in lupum ululavit, illíſque inſolitis lamentis auxiliarem coci opem ſibi accerſivit.

Continuò conviva decimus narrationem de ſimio excipiens: Opportunè mones, inquit, ut nemo noſtrûm abeat aſymbolus, audite ſimii infelicem exitum. Habitabant unà ſimius & marina teſtudo amiciſſimè, menſámque pænè communem habebant. Invidebatur eis à ſerpente hæc menſæ ſocietas, & tantus amor. Nec aliud quærebatur, quàm nocendi occaſio & amicitiæ diſſolutio, quæ talis fuit. Febrire cœpit ſimius, nec pharmacum morbo ſcivit: ſerpens, uti catus medicus, accedens & viſens ad ſimium: O hominum, inquit, ſimillime, tuus morbus ſanari ſe patietur, ſed non niſi corde teſtudinis. Et fortaſſis ſi roges, ipſa non negabit affectu in te tam prona. Simius valetudinis amans medicum hoc conſilium expoſuit teſtudini, quæ, uti cata erat, in hunc ſenſum reſpondit: Nos id

genus

genus teſtudines cor noſtrum non ſemper nobiſcum gerimus; meum certè mihi trans mare eſt: ſed hoc agamus, unà iter faciamus, ego natandi perita tergum ſeſſori tibi præbebo. Ex ordine, & conſilio omnia hæc facta. Pontum ergo unà ingrediuntur, cúmque jam in medio ferè ponti eſſent, teſtudo ſeſſori ſuo ſe ſubtraxit & undis abdidit: miſer ſimius natandi imperitus, qui febrium igni perire horruit, aquâ maris periit. Sed vera turbatæ amicitiæ, imò conjugii concordiſſimi diſturbati hiſtoria hæc eſt. Immiſit dæmon vetulam in uxorem optimi mariti; quæ primò, uti conſilia ſua celarentur, rogavit, habere ſe quod ſuaderet & moneret. Juſſa dicere: Tuus, inquit, vir, ancillam magis, quàm te amat, nec fidem tori ſervat, hodie empturus eſt aliquid, non tibi, ſed famulæ. Eadem anus alio loco & tempore virum etiam aggreſſa: Tua, inquit, uxor alios præter te habet conjuges, quos amet, & à quibus ametur. Perſuaſit & huic mendacium, nam hoc addidit argumenti: Reperies, ajebat, noctu cum novaculâ lectum petentem, & vitæ tuæ inſidias ſtruentem; credidit miſer. Poſt hæc vetula ad uxorem rediit, &, Si vis, inquit, huic malo remedium invenire, me audi, res factu facillima eſt; ubi te nocte hac cubitum contuleris, novaculam tecum ſumes, novaculam, ajo, non aliud inſtrumenti genus; & jam dormienti pauculos pilos è barbâ præcides, ita illum tibi denuò conciliabis, & à turpi amore avertes; credidit etiam

mi-

miſera, & fecit uti ſuaſerat orciniana ſocaria. Noctu illâ maritus ſe in lecto compoſuit, & ſomnum, imò & ronchos ſimulavit, tum mulier pilos barbitii præciſura novaculam expedit, cùm maritus vigil & paratus: Hîc ego te, inquit, deprehendo ſcelus, tun' vitam mihi eripere? quin ego ſtylum verto, & hac ipsâ novaculâ animam tibi ſtatim extorqueo: ſed differo manus violentas, &c. tandem certè, etſi ſerò, fraus impuriſſimæ vetulæ deprehenſa, & conjuges in amorem reconciliati.

Vide igitur, cui fidas, ait convivarum undecimus. Aliud ſæpè linguâ promptum, aliud ore clauſum tenemus: arcana pectoris detegere rarum, nam quandoque etiam noxium eſt. Atque ut & ego meam dem ſymbolam, gladiatoris illaudabilem aſtum attendite. Laniſta fuit, qui nihil ita faciebat exactè, quin poſſet, ſi vellet, exactiùs; nec diſcipulis omnia ſuæ artis myſteria pandebat, quin ſibi, quod ſolus ſciret, reſervaret. Habuit hic è tironibus audaciorem aliquem, qui adeò ſibi in eâ arte profeciſſe viſus eſt, ut magiſtrum vel æquaret, vel ſuperaret. Quare experiundæ arti ſuæ, magiſtrum provocat ad duellum, idque de capite. Pacta conventa erant, licere uti quibuſcumque quis poſſet artis arcanis; progrediuntur. Diu ventilant pro more: tandem & congrediuntur. Jámque magiſter tironi imminens: Atqui, ait, non ita convênit inter nos, ut mihi cum duobus certandum ſit. Diſcipulus malè cautus reſpicit,

cit, ecquis à tergo adjutor ſibi adſtet. Hîc magiſter occupat, & gladium vi librans in caput, quâ poteſt mole intorquet, ſterníťque miſerum cum hoc dicto: Den Straich hab ich dich nit gelehrt. Auguſtæ Vindelicorum præſigniores duo gladiatores erant, quorum ille Philipp Kälblin / iſte Hanß Kühlin audiebat, ille Druſiano gladio (im Rappier) iſte machærâ (im Schwerdt) pugnabat. Uterque eodem ludo ſauciatus eſt non perfunctoriè: cúmque è palæſtrâ deſcendiſſent, populus è re jocum faciens clamavit: Daß Kälblin hat man geſtochen / vnd daß Kühlin geſchlahen. In alienum corium ludere, perfacile.

Duodecimus conviva demum: Semper ego auditor tantùm? inquit. Ut noveritis etiámnum mihi conſtare memoriam. Primus veſtrûm quandoque vulpi deeſſe aſtutiam; Alter, philoſopho ſcientiam; Tertius, convivatori lautitiam; Quartus, chryſopœio aurum; Quintus, ægrotanti corvo memoriam; Sextus, patibulandis nonnumquam non defuiſſe lætitiam; ſed deeſſe, ajebat Septimus, iracundis prudentiam; Octavus, Anachoretis tironibus experientiam; Nonus, ſimii vaframentum; Decimus, ſimii infortunium; Undecimus, gladiatoris conſilium malignum percenſuit; addam ego furis ingenium non ſpernendum. Mens omnium noſtrûm, ni fallor, erat, hoc adſtruere; cùm plurimum ubique ſoleat deficeri, huic convivio noſtro nil deeſ-

ſe,

ſe, in modimperatoris noſtri liberalitate nihil deſiderari poſſe. Sed ne mea deſit ſymbola, de Mercurii alumnulis hæc accipite. Ferunt in terrâ Italiâ furem fuiſſe præ-luſtrem, qui ipſum ſuum magiſtrum, furúmque omnium anteſignanum Mercurium, aut Mercurii filium in arte hac vinceret. Erat is probè doctus occultè tollere, clàm ſurripere, milvinis unguibus quidquid attrectaſſet, ſuum facere:

Nec fuit Autolyci tam piceata manus a.

multas ille domos jam expilarat, plures crumenas exenterarat, fortunam denique ubicumq; reperiebat, amabat; manus nuſquam apud ſe habebat; dixiſſes illum apud veteres Ægyptios natum, qui furta omnia licita ſibi fecerunt, & impœnita; aut etiam apud Lacedæmonios, ſobrios illos & acres viros, apud quos jus atque uſum furandi fuiſſe dicunt, ídque à juventute eorum (Gell. l. 11. cap. 18.) Talis & iſte, digniſſimus ſanè, qui tandem præaltæ crucis candidatus fieret, in ſublime tolleretur, & in longiſſimam litteram extenderetur. Sed vivebant adhuc in homine melioris animi igniculi, & necdum omnes ille monentis conſcientiæ extinxerat: ita homini religio inceſſit, ut ſubitò vellet vitam in melius mutare, furatinam deſinere, impiatum animum ab omni noxâ ſeriò emaculare. At multa erant, quæ ultro currentem jam incitarent, jam & revocarent denuò. Ecquid enim, ait ille ſecum, hunc ego fami-liarem

a *Martialis l. 8. epigram.* 59.

liarem carnificem & domeſticum torto-
rem, ecquid hos ego inferos circumfero,
ſtimulantem uſque & uſqne conſcien-
tiam? vulturem intra me paſco; unâ hunc
ego exomologeſi jugulavero. Sed quid di-
cent, imò quid dicet venter eſurire indo-
ctus? & quid tandem dicent hæ manus
non ligonibus inſuetæ ſed furtis? Ergo
æternùm ſic crucier, & vivus adhuc tar-
tari pœnas tolerem? finiam tandem quo-
tidianam hanc lanienam, & quidquid tot
annis noxarum malè contraxi, dieculâ
unâ, imò horulâ unâ bene diluam; obfir-
mo animum, & templum peto. Bonæ cogi-
tationes iſtæ, conatus fuerunt boni, modò
fuiſſent etiam diuturni: quid enim con-
ſceleratum animum juvat expiaſſe, ſi ea-
dem ſtatim piacula repetas? Templum er-
go adit quærendo ſacerdoti, apud quem
vitam priorem omnem recenſeret, & unâ
confeſſione ſe eximeret à culpâ omnium
ſcelerum. Amavit hominem fortuna,
quem aliàs ſemper (uti & fortunam ho-
mo) & primo ingreſſu aſpectûque ſacerdo-
tem offert, crederes ad hoc eò juſſum ire,
nec ab aliis id temporis occupatum. La-
vernio, prout aſſueverat, penſili gradu ad ſa-
crum tribunal perrepit, ingeniculat, fron-
tem notat, demum & narrare orditur lon-
gos annales, atque à primis retrò annis
omnem vitam retexere: ſed & gemitus
addere, altiùs ſubinde ſuſpirare, pectus
etiam tundere, omnia demum facere pro
more ſeriò reſipiſcentium. In ſeſquihoram
pænè

panè utrimque diſceptatio hæc tenuit. Sacerdos multa monere, terrere, rogare; ſummum tribunal, ima tartara, & vicinium mortis proponere; ille ad omnia ingemiſcere, emendationem promittere, denique omnium ſcelerum veniam accipere. intereà dum res longiùs extrahitur, tabellio in hanc ipſam ædem ſacram è viâ divertit, & occaſionem nactus tam commodam purgandi animi, haſtulam viatoriam ad confeſſarii ſedile adclinat, & egreſſurum illum præſtolatur, ſecurus furti ob tantam loci religionem. Manticularius jam ſceleris omnis purus, poſt ultima ſacerdotis verba lætus & alacer ſurgit imperata facturus. At, ô conſuetudo prava, quantum tibi virium eſt in humanos mores! loco ille nondum abierat, cùm haſtulam videt politam, & affabrè factam, mox oculum, dein & manum injecit, & ubi priùs omnia celerrimo oculorum rotatu circumſpexit: Quod Deus fortunet, inquit, ſic vitam novam ordior (*à Dio, che mi faccia ben comminciare una vita nuova*) & cum dicto è templo perniciter ad notas ſibi latebras evolavit. Nimirum hoc eſt proficere, qui anteà fur tantùm fuerat, jam & ſacrilegus eſſe didicit.

Huic ſubjungo ſupparem. Fur non tantùm viſcatæ manûs, ſed & ingenii fuit feſtivi. Hic in æde ampliſſimâ multum circumſpiciens, aliud non vidit, quàm ſui principis, Mercurii, ſtatuam; quam aggreſſus: Memini, inquit, me etiámnum puerulum in ſcholis ſæpè audire, à diſcipulo quan-

quandoque ſuperari magiſtrum: tu mi optime Mercuri, facunde nepos Atlantis, meus quidem præceptor fuiſti, ſed da veniam, & patere, ut præceptorem vincat diſcipulus. Dixit, & ſtatuam abripuit. His & iſtud addo. Affirmavit fide dignus hoc ſibi factum quod narraturus, pro percepto liquere. Audierat caupo quiſpiam ex hoſpite ſuo: die craſtini, ſeu extremo noctis, antequam diluculatet, Coloniam iturum in mercatum: Et rectè eſt, inquit, comes ero. Paciſcuntur ergo de horâ, quâ ut expergefiat, impensè rogat hoſpes, aut fur potiùs. Intereà clàm vaccam ſubducit, & in viâ aviâ arbori alligat; rediit ad cauponam, & manè cum caupone ſurgit, inítque iter. Venitur ad locum ubi furtiva vacca latitabat: hìc diverſitoris comes: Quæſo te, inquit, pedetentim procede, in proximo pago mihi negotii quid eſt cum debitore ruſtico. Caupo ergo ſolus progreditur. Mox aſſequitur alter cum vaccâ; &, me miſerum, inquit, pro pecuniis optimâ fide datis, en vaccam recipio vix oſſibus hærentem. Caupo contrà bovem dilaudans: Niſi, inquit, ipſe heri vaccam meam ſtabulo concluſiſſem, hanc ipſam eſſe jurarem, adeò ex toto illi ſimilis eſt. Veniunt Coloniam. Furi in foro boario, à quo ſæpè inemptas pecudes abegerat, conſpici tutum non erat; rogat ergo cauponem ſocium, faceret ſibi hanc gratiam, atque dum ipſe majoris momenti negotium curaret, vaccam illi venderet. Non recuſat alter, vendit bovem,

pretium expectato majus bonâ fide refert: Ad quem manticularius: Te hominem, inquit, fidum & plenum officii: cape tibi hanc rei venditæ partem: ſimul aureum protulit: & quia (addit) majus quàm vel exigere vel ſperare pretium poteram, è bove recepi, unà prandeamus: de rationibus tibi nulla cura ſit; atque quò prandium lautius inſtruamus, duas ego aſſas gallinas præſtinabo è proximâ publicâ coquinâ, ubi horum opſoniorum & varietas & vilis annona eſt: huic rei, quæſo, tu bona hoſpita duas mihi ſtanneas lances præbe, & ne quid geſtem pateat, pallium tu tuum mihi injice. Promptos habet & obſequentes: illa diſcos, iſte mantelum aptat furi, imò donat. Abit fur lætus tam opimis ſpoliis: intereà cauponis filiola adeſt præ foribus, parenti nuntiatura, bovem noctu à fure abactum. Ad nuntium caupo exterritus, ait: Da ſchlag der Teuffel zu / & mox nequiſſimam vafritiem ſui comitis advertens: Ego ipſe, inquit, rem meam vendidi. Intereà gallinæ aſſantur, ſed plumæ illas aliò avexerunt, unà cum ſuo Mercurio. Ita nec pallium, nec gallinæ, nec fur hactenus redierunt.

De Mercurio dixi, num & de Mercatore addam? Cunctis annuentibus: Erat Mercator, inquit, auri, ut fit, quàm templi amantior, rerum dives, virtutum egenus. Hunc conjux identidem monere inſtitit: rem divinam cordi haberet, non forum uſque & uſque & uſque ſolum forum, ſed & tem-

plum

plum frequentaret. A Deo & divinis rerum omnium principium eſſe capiendum; à cælo potiùs expectandos eſſe theſauros, quàm à pelago. Hanc ſurdo fabulam occentarat ſæpiùs, numquam tamen emendari potuit contumax conſuetudo; nec tamen deſtitit pia mulier domi concionari marito, qui nollet conciones audire in templo, identidem monens infeliciſſimum futurum, ſi pergeret obſtinare. Tandem, tandem è ſilice iſto pietatis ſcintilla excuſſa eſt, & : Quid, inquit, toties moleſta es? non licet abeſſe foro, ſine rei noſtræ certo diſpendio. Sed hoc agamus, ego forum pro me & pro te, tu templum pro te & pro me adito. Sic opere partito rei familiari curabimus, divinam tamen non negligemus. Conſilium videbatur non adeò improbum. At at vicariâ pietate cælum mercari, juxtà putes ac ſine alis volare. Nocte ergo proximâ viſus eſt ſibi mercator iſte ad tribunal in aëre ſitum citari unà cum conjuge. Ut primùm ante Judicis conſpectum factus eſt, omnia in judiciorum formam compoſita, formidinem accenderunt. Stetit accuſator, & dixit, firmârunt teſtes, ſedit Judex inadulabilis, contráque improbos immiſericors; ſententia demum lata eſt in divortium mœſtiſſimum, nam uxori cælum, ut quæ illud unicè ambiiſſet, addictum eſt, tartarum marito. Neque mora, uxor ſtellato calle ad gemmatum palatium tendere, jam & ingredi: hîc miſerrimus maritus ad fores excluſum ſe miſeranter ejulare, & po-

ſtulare admitti; cùm palatii illius janitor: Abi,ait,mi homo, uxor tua pro ſe, & pro te huc ingreſſa eſt,tu ad inferos pro te, & pro illâ nunc abi. Rediit miſer poſt ſeverum hoc ſomnium ad ſe,& ad vitam meliorem.

Sed ego hîc, Fauſtine,manum de tabulâ. His talibus, hic quem cernis liber, plenus eſt. Innumera ſunt hujus farinæ, quæ in ſales meos excerpſi. Iſta verò in ſpecimen recitavi, in quæ primò incidi. Et ne prolixior narratio foret moleſta, convivis aſſignavi has facetias exponendas. Sed numquid & partem Indicis in hos Sales videre cupis? Litteram ex ultimis Alphabeti litteris do iſtam, hactenus non monſtratam.

Via ad inferos qualis.
Vrſina pellis ante captum urſum vendita.
Vxor mala, malum inemendabile.
Valetudo regi à ſtulto reſtituta, principi à ſimiâ.
Vinum aquis ſubmerſum.
Vinum Iovi Servatori mixtum.
Vini vis admiranda.
Venalis ſapientia philoſophi.
Varietas placet.
Vivus interrogatus num viveret.
Volantes homines.
Vxores viris imperant.

&c. &c.

Hæc, Fauſtine,de jocis, ſalibus, facetiis excerpendis,aut annotandis dixerim. Tu verò probè memineris, me parte hac tertiâ de ſingularibus induſtriis agere;quas hac formâ adhibere,fortaſſe non cuivis promptum.

ptum. Muneris iſtius eſt, quod ego mihi ſumpſi, monſtrare omnigenos enotandi modos. Capiat, qui poteſt, & in rem ſuam trahat.

CAPUT III.

Tertia ſingularis induſtria:

EPITOME *in Cæſarem Baronium, T. Livium, Corn. Tacitum, Suetonium Tranquillum, C. Saluſtium, Q. Curtium, Iulium Cæſarem, Ann. Senecam, utrumque Plinium, Iuſtum Lipſium, alios complures.*

EVLOG. Aliam tibi hîc induſtriam, ſed ſingularem, ſed meam monſtro. Vis imitari? non veto, imò & juvo. Eminentiſſimum ſcriptorem, Cæſarem Baronium hîc tibi propono, cujus duodecim volumina de Rebus Eccleſiæ ſedulò luſtravi. Lectio prolixa, fateor, nec omnium eſt. Ideò Henricus Spondanus duodena illa Annalium Eccleſiaſticorum volumina in unum ſed grande contraxit. Evolvi & hoc ſingulari curâ atque induſtriâ, & inde ſingulorum annorum epitomen excerpſi, quam

uno alteróve die totam facillimè poſſim relegere, & pleraque memoriæ mandare. Inde notitia rerum geſtarum per duodecim centurias ſæculorum. Et en paradigma annorum aliquot è primis, mediis, ultimis.

JESV *Chriſti annus* 1. *Auguſti Imp.* 42.

Circumciſio Chriſti. Calendæ Januariæ expiatæ. Chriſtus ſub Quirino deſcriptus. Magorum adventus: Quínam ii fuerint, quando fuerint: Fuiſſe reges. Error de biennii morâ refutatus. De Stellâ. Epiphaniæ feſtus dies. JESVS in templo oblatus. JESVS in Ægyptum ductus. Memoria eorum, quæ de JESV in Ægypto. De Infantibus, Herodis juſſu jugulatis. Infantes Martyres. De nece Zachariæ.

Chriſti annus 8. *Auguſti Imp.* 49.

Herodis horrendus morbus & exitus. Archelai regnum. Palæſtinæ in Tetrarchias diviſio. JESVS in Palæſtinam reducitur.

Chriſti annus 600. *Gregorii M.* 11. *Mauritii Imp.* 18.

Romilda Agilulphi Ducis defuncti conjux, impudicitiæ ac proditionis ſuæ dignam accepit mercedem, palo publicè infixa. Chajanus rex Avarum Pannoniam & Thraciam vaſtans, jámque Conſtantinopoli im-

ſi imminens, Mauritio Imperatori captivos nummo uno viritim redimendos offert. Recuſat Imperator hoc lytrum perſolvere. Neglectus impius, qui tot inſontes vili pecuniâ redimendos, paſſus eſt perire. Inter legatos regios Phocas centurio paullò liberiùs Imperatorem allocutus, & ob id à patriciorum uno alapâ percuſſus, occaſionem nova moliendi arripit. Gregorius Mediolanenſi Antiſtiti regem eligendi dat privilegium.

Chriſti annus 602. Gregorii M. 13. Mauritii 20.

Romanos Deus per Longobardos plectit. Tergeſtinus Epiſcopus Schiſmaticus, ad Eccleſiæ concordiam redit. Mauritium Imperatorem facti pœnitet, quòd captivos non redemerit. Oſtenta necis ſuæ accipit. Philippicum ſororium in ſuſpicionem trahit, cùm præſcierit, ut ajunt, ab eo ſe occidendū, cujus nomen à geminatâ litterâ PH. inchoaret. Ergo ad omnes Orientis Patriarchas, & religioſos viros epiſtolas mittit, & ab eis preces expoſcit. Phocas ad imperium evehitur, Mauritius è fugâ reprehenſus unà cum quinque filiis capite plectitur, dum illud inter ſuorum ſupplicia, ad ſingulorum necem proclamat: Juſtus es Domine, & rectum judicium tuum. Phocæ jam Imperatoris vultus & mores deſcribuntur.

Annus Chriſti 1196. *Cæleſtini III. ſextus. Henrici V. ſextus.*

Epiſcopus Bellovacenſis ab Anglis militiæ capitur. Ejus lorica, quòd arma ſibi non tangenda tractâſſet, ad Pontificem mittitur cum dicto: Vide an tunica filii tui ſit, an non? Ad quæ Pontifex: Non meus, nec Eccleſiæ, nec Chriſti, ſed Martis eſt filius.

Annus Chriſti 1197. *Cæleſtini III. ſeptimus. Henrici V. ſeptimus & ultimus.*

Henricus V. ad Alexium Orientis Imperatorem Conſtantinopolitanum, legationem miſit acerbiſſimam, & ab eo exegit ſedecim puri puti auri talenta. Eâ legatione ita concuſſus eſt Alexius, ut tributi aſperam conditionem non rejiciendam cenſuerit. Hinc ſpoliata, tradit Nicetas, templa & cœnobia, ſuffoſſa Imperatorum ſepulchra, ut imperatum aurum poſſet colligi. Sed illud tam violenter collectum aurum videre non potuit, qui indicendum juſſit Henricus Imperator tunc è vivis exemptus. Qui tamen ante mortem ob rapinas ingemiſcens, pium teſtamentum condidit. Fridericus II. Henrici filius pro patre imperat. Moguntinus Epiſcopus Armeniæ regem coronat, &c.

Hoc pede progreſſus à primo Domini

IESV anno ad hos ultimos,& ſubinde quædam,quæ mihi viſa notatu digniora, liberaliùs excerpſi. Nec operæ pœnitet. Nam iſtà, mihi crede, ingens præbent lumen in omni genere ſtudiorum. Ita Annalium veteris Teſtamenti ſex volumina, quæ Jacobus Salianus Societatis JESV Theologus perquàm limato ſanè judicio ſcripſit, in notas meas redegi & excerpſi, quæ mihi videbantur fore uſui. Addo, ne quid te fugiat: Salianus à protoplaſtis ad uſque Chriſtum, non ſolùm ſacram omnem hiſtoriam priſcæ legis accuratione ſummâ perſequitur, ſed eâdem occaſione profanæ hiſtoriæ Græcæ, Romanæ, Barbaræ, & alterius cujuſcumque primaria capita, & quidquid demum ab Orbis originibus ad Chriſti natalem memoratu aut ſcriptu dignum eſt geſtum, exactiſſimè docet; ſignatis unà temporibus, quod hiſtoricorum plerique neglexêre, in rem tantùm intenti. Saliani ſex libros memoriâ utcumque complecti, eſt omnem veteris hiſtoriæ ſeriem & myſteria callere. Hic unus ad omnem eruditionis hiſtoricæ notitiam ſufficeret. Neque hujus operæ me piget.

Eodem modo Titum Livium rei Romanæ facundiſſimum ſcriptorem legi, nec omiſſo verbulo, non re ſolùm, ſed & phraſi ac ſententiis enotatis. Ita omnes hiſtoriæ Livianæ libros in meum ſuccum & ſanguinem verti, paratus exhibere quavis horâ cujuſque libri compendium. A Livio decades tres cum dimidiâ, ſeu libros quadragin-

ta quinque accepimus. Preſſo pede ſingulos evolve. Et en quadrageſimi quinti ſtrictiſſimam epitomen.

E libro 35. Livii, aut 45. Nam Decas ſecunda periit.

1. Romæ ſubitò ingens exorta eſt lætitia in circo, nullo ejus auctore. Tandem Romanus Conſul litteras laureatas accipit, Perſeum regem à Romanis eſſe victum. Hîc feſtiviſſimus populi unà ſpectantis clamor & applauſus maximus. Templa urbe totâ refertiſſima, dum pro ſe quiſque privatim Diis gratias meminiſſe ſtudet. Deinde ſupplicationes publicæ quinque dierum ad omnia Deorum pulvinaria decretæ; hoſtiis majoribus litatum.

2. Æmylius Conſul viſis Perſei tabellis, illacrimavit dejecti fato. Quia tamen Perſeus ſe regem in illis appellare non omiſit, eorum nihil, quæ peteret, impetravit. Deinde fruſtra latebras & fugam in templo quæſiit. Romanis demum ſe dedidit, in caſtra Romana venit. Oratione Conſulis de fortunæ perfidiâ humaniter, ſed lacrimans exceptus eſt. Hic finis belli per quadriennium cum Perſeo geſti.

3. Popilius Romanæ curiæ legatus Antiochum regem virgâ ſuâ, quam manu gerebat, circumſcribit, & jubet priùs reſponſum reddere, quàm circulo excederet.

Maſgaba Maſaniſſæ filius miram ſuo parenti benevolentiam conciliat. Munera ei,

ei, omníſque ſumptus, quoad in Italiâ fuit, publicè præbitus. Sacrificatum in foro Romæ quinquaginta capris ad expianda prodigia. Legationes de victoriâ gratulantium auditæ, Rhodiorum rejectâ. Elegans Rhodiorum oratio, unius aut paucorum crimen, non omnium eſſe faciendum. Poſt orationem omnes procubuerunt, & ſupplices jactarunt oleas. Rhodii nec hoſtes judicati, nec ſocii.

5. Deſcriptio locorum & urbium quarumdam Græciæ. Duobus ob bellum Macedonicum, triumphus eſt decretus, L. Paullo Æmylio meritiſſimo negatus. Actum pro illo prolixâ & admodum diſertâ oratione, deniquecicatrices corporis aliáque vulnera pro ſalute Reipublicæ excepta, ſunt oſtenſa. Tandem & Paulus triumphavit, & Perſeum regem cum tribus filiis ante currum duxit, ſed triumphi lætitiam cognata duo funera temerârunt. Duos habuit Æmylius filios; mors unius, patris triumphum præceſſit, alterius ſecuta eſt. Ipſe pater laudatiſſimâ oratione ad populũ dixit:

6. Rex Pruſias Romam venit, ubi victoriam Macedonicam gratulatus in Capitolio ſacrificavit, & Nicomedem filium ſenatui commendavit. Dicitur & limen curiæ oſculatus, ſenatores autem ſuos ſervatores appellaſſe. Luſtrum à Cenſoribus conditum, ait Florus in ſuâ epitome. Cenſa capita civium trecenta & duodecim millia, octingenta quinque. Ego in Livio de his nihil reperio.

Hæc ego ante annos pænè quadraginta, meo bono ſubnotavi: & quod in hoc quadrageſimo quinto ſeu ultimo Livii libro, id etiam in primo, id in omnibus obſervavi, eò conniſus, ut nō rem ſolùm, & hiſtoriam priſcam condiſcerem, ſed ne phraſim & ſententias negligerem; de quo paullò pòſt. Sed hîc etiam iſtud probiſſimè tene, meliores ac notiores hos auctores non tantùm in compendium dicto modo redigendos, ſed hiſtorias ſelectiores ex iis in tua Hiſtorica ita excerpendas, ut non ad verbum ea exſcribas, ſed ut lemmate poſito, prout ſuperiùs dictum, ſuccinctè rem enotes, addito auctore, libro, capite, paginâ.

Quod autem in Livio, hoc in Senecâ, Tacito, Suetonio, Saluſtio, Curtio, Cæſare, utroque Plinio, ſcriptoribus Auguſtæis, Ælio Spartiano, Julio Capitolino, Ælio Lampridio, Vulcatio Gallicano, Trebellio Pollione, Flavio Vopiſco, & quibuſdam recentioribus ſacris & profanis legendis feci. Et en Notas Livianis ſimillimas. Ideò ne fruſtrà hîc moremur, ad Juſtum imus.

Juſtus Lipſius eximii vir judicii, eruditionis ſummæ, & rex in manſuetiori maximè Muſarum regno, ut ſuprà demonſtratum eſt a, libros ſcripſit plurimos, quos ordine recitavi. Horreat lecturus Lipſium, tam copioſæ ſcriptionis molem. Ego etiámnum juvenis, tibi uni Fauſtine hoc dixerim, quem nil celare poſſum, omnes Lipſii libellos & libros perlegi ad verbum, nec

a *parte* 1.c.4.

nec ſyllabâ dimiſsâ, ídque ſingulari ſtudio & curâ. Nulla ſcriptionum harum me præteriit, quin eam redigerem in meam epitomen. Hinc natus mihi liber meâ manu ſcriptus, ſeu, idiographus, nec gracilis, & in eum ſimul liberalis index. Nec impenſi me laboris umquam pœnituit. Hinc mihi (præfiſcini & veniâ tuâ dixerim) antiquitatis eruditæ multa notitia. Hinc ego plurimùm ſæpiſſimè adjutus ſum, & etiámnum crebriùs in hac Lipſianâ domo diverſor, non ſtyli, (quem nemo imitari poterit, aut volet, niſi affectatio imprudens) ſed eruditionis cauſsâ, quam copiosè ſuggerit. Atque hæc etiam una è meis olim induſtriis fuit. Affirmo ſanctiſſimè: Uſum fructum ex iis omnibus tuli uberrimum. Hæc Fauſtine, non ſunt, ut equi ad præſepe, qui quò numeroſiores, hoc plures & ampliores avenæ agros demetunt. Hæc talia ſcripta ſine impendiis ullis hoſpitâtur: nec ædium laxitatem quærunt; exiguis forulis tutò latitant. Sed eſto induſtriarum talium mihi hactenus vix ullus fuerit uſus, id tamen inter maxima emolumenta numero, Tempus non perdidiſſe,

CAPVT IV.

Quarta ſingularis induſtria:

Duplicis ordinis, profani & ſacri, Excerpta.

IAm ſuprà parte ſecundâ, capite tertio, universè tres ſtatuimus claſſes, in quas omnia, quæ ſedulo lectori veniunt enotanda, referri poſſunt. In tres iſtas claſſes, tam ſacra, quàm profana diximus conjiciencla, neque revocabimus dicta, ſed ſingularem hîc induſtriam monſtrabimus. Imitetur, qui volet. nihil hîc ſuademus; imò potiùs diſſuademus, præcipuè juveni laboris impatienti.

Ergo *Lemmata*, *Adverſaria*, *Hiſtorica*; omnem Excerptorum materiem recipiunt; ſacram, profanam. Ego tamen tres claſſes illas in Notis meis geminavi, ſtatuique Lemmata ſacra, & Lemmata profana; Adverſaria ſacra, & Adverſaria profana; Hiſtorica ſacra, & Hiſtorica profana: ita his ſextuplices quoque indices adjunxi. Diſcrimen & quidem maximum inter profana & ſacra, inter politica & ſpiritualia, vel heri natus infans norit. Verbi gratiâ: Alterius certè generis eſt, quod Tacitus de Nerone, & quod Lipomanus aut Surius de Hilarione memorant, profanum illud, hoc ſacrum. Idem de innumeris aliis ſentiendum. ...c magni laboris eſt, quid ſacrum, quid pro-

profanum ſit, diſcernere, ſed laboris non parvi eſt, utrumque in diverſas claſſes excerpere. Nam ſi *Hiſtorica* non geminatam ſed unam tantùm claſſem conſtituant, tunc quidquid hiſtoriæ de Nerone, Hilarione, ac ipſo Chriſto, &c. enotare lubeat, ad Hiſtorica, unicam claſſem illam reduces. Idem de *Lemmatibus* & *Adverſariis* judicandum. Trigeminam ergo hanc claſſem meo conſilio non multiplicabit, qui ſe labori imparem judicaverit. Præſtat curare unum rectè, quàm duo malè. Hanc autẽ induſtriam, mi Fauſtine, cenſui aperiendam, ne tibi, quem ut alterum me complector, quidquam in his myſteriis tegerẽ. FAVST. Hunc tuum in me affectum exoſculor, Eulogi, ſed ne quid amittamus diei, tu, quantis potes, paſſibus perge. Omnes ego loquendi vices in menſam differo. Hodie nec mutum me habebis, nec abſtemium convivam.

CAPVT V.

Quinta ſingularis induſtria:

Loci communes ſolutæ ac ligatæ orationis.

TRes ordines Excerptorum tribus libellis Lipſius, ut ſuprà demonſtratum, comprehendi voluit: Primus ei, *Formulæ*; alter, *Ornamẽta*; tertius, *Dictio*. Ego pro his tribus libellis, *Locos communes* ſubſtitui, ſed duplicatos. Primum ordinem orationi

tioni pedeſtri, equeſtri alterum aſſignavi. Orationem proſam omnem his titulis complexus ſum.

1. Virtutes.
2. Vitia.
3. Muſæ, doctrina, litteræ, eruditio.
4. Divitiæ, paupertas, ſervitus.
5. Honor, ambitus, tituli, dignitates, genus, proſapia.
6. Corporis bona maláque; deformitas, vires, imbecillitas; juvenilis, ſenilis, &c. ætas.
7. Labores, pericula, forum, judicia, cauſſæ, lites, leges, Jura.
8. Veſtes viles, pretioſæ, & quæ ad has.
9. Contemptus, cavilli, calumniæ, dedecus, infamia.
10 Doli, fraudes, vaframenta, ſimulatio, diſſimulatio, audacia.
11. Artes variæ, Muſica, Geometria, Pictura, &c. etiam ſordidæ ac mechanicæ; item exercitationes, venatio, piſcatus, aucupium.
12. Amor, odium, amicitia, inimicitiæ.
13. Loca amœna, ſilvæ, fontes, viridaria, horti, diætæ, porticus, ædificia.
14. Cibus, potus, diſci, pocula, menſæ.
15. Montes, flumina, maria, pagi, oppida, urbes, provinciæ, regiones, regna, terræ.
16. Luxus, convivia, acroamata, balnea, recreationes, luſus, voluptates.
17. Mors, morbi, funera, luctus, dolor, ſepulchra, epitaphia.

18. Dii,

18. Dii, genii, ſacrificia, ceremoniæ, juramenta; cultus divinus.
19. Theatrum, ſcenæ, gladiatores, ſpectacula, pugnæ, militia, bellum.
20. Tormenta, quæſtiones, cruciatus, pœnæ, ſupplicium.
21. Cælum, inferi, elementa, partes anni, ſidera.
22. Tempus, numeri.
23. Fortuna ſecunda, adverſa, nuptiæ, triumphi, pompæ.
24. Statuæ, coloſſi, arcus, trophæa.
25. Populorum varii ritus.
26. Formulæ loquendi, laus, commendatio, vituperatio, execratio, gratiarum actio, &c.
27. Miſcella.

Miſcella eo fine adjunxi, ut ſi quid forſan occurrat, quod in nullam priorum claſſium videatur commodè referri poſſe, ad hanc ultimam, *Miſcella*, duceretur, ne quid uſpiam notatu dignum hoſpitio excludatur. Hos ipſos communes locos, quos orationi ſolutæ, eoſdem etiam ligatæ attribui. Vis hujus induſtriæ paradigma? E viginti ſeptem locis communibus, unicum nec totum exhibebo, ſed qui ad ævi noſtri mores ſit. Ingens hac tempeſtate titulorum inſolentia eſt, & confuſio. Incrementis illi mirandis augent. Jam etiam imi ſubſellii viros, & ſtrenuos, & nobiles, ac prænobiles, illuſtres, perilluſtres, gratioſos compellamus. Quò demum altitudinis pertingent? Bernardi ævo licebat dicere: *Domine Papa*, Tu

jam

jam de ceteris conjecta. Sed ad lineam. E locis communibus en tibi quintum.

5.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honorum inſignia. Dona ampla data, quæ ferrent regi; vaſa aurea, argenteáque; toga purpurea, & palmata tunica cum eburneo ſcipione, & toga prætexta cum curuli ſellâ, &c. Livius l. 31.

Honorum gradus. Jam minora ſperni, nec per honorum gradus documentum ſui dantes nobiles homines tendere ad conſulatum, ſed tranſſcendendo media, ſumma imis continuare. Livius lib. 32.

Honoris avidi. Probentur nunc cujuſlibet gloriæ cupidi, qui ex deſertis montibus, myoparonúmque piraticis roſtris *a*, laudis inopes, laureæ ramulos, feſtinabundâ manu decerpſerunt *b*. Valer. Max. l. 2. c. 8. med.

Honoris fuga. Adrianus Cæſar, cùm triumphum ei ſenatus, qui Trajano debitus erat, detuliſſet, recuſavit ipſe, atque imaginem Trajani curru triumphali vexit, ut optimus Imperator ne poſt mortem quidem triumphi amitteret dignitatem. Patris patriæ nomen ſibi delatum, ſtatim, & iterum poſteà, diſtulit: quòd hoc nomen Auguſtus ſerò meruiſſet. Idem, titulos in operibus non amavit, & cùm opera ubique infinita feciſſet, numquam ipſe, niſi in Trajani patris tem-

a *Lembis.*

b *Laureolam in muſtaceo quærere.*

templo, nomen ſuum ſcripſit. Ælius Spartianus in Adriano, mihi pag. 5. & ſeqq.

Saturninus declinando imperio: Neſcitis amici, ait, quid mali ſit, imperare. Gladii & tela noſtris cervicibus impendent; imminent haſtæ undique, undique ſpicula, ipſi cuſtodes timentur, ipſi comites formidantur: non cibus pro voluptate, non iter pro auctoritate, non bella pro judicio, non arma pro ſtudio. Adde, quòd omnis ætas in imperio reprehenditur. Senex eſt quiſpiam? Inhabilis videtur; ſin minùs, ineſt furor. Nam, quòd imperatorem me cupitis, in neceſſitatem mortis me trahitis. Sed habeo ſolatium mortis: ſolus perire non potero. Flavius Vopiſcus mihi pag. 362.

Maximus honor, manibus portari. Alexander Severus Imperat. poſt Artaxerxem Perſicum regem devictum, jam palatium Romæ conſcenſurus, levabatur manibus omnium, vixque illi per horas quatuor ambulare permiſſum eſt, undique omnibus clamantibus: Salva Roma, quia ſalvus eſt Alexander. Ælius Lampridius mihi pag. 201. Ubi plures ejuſcemodi honorificentiſſimas acclamationes vide.

Tituli negati. Darius Perſarum rex ad Alexandrum litteras dedit, quibus ut ſuperbè ſcriptis vehementer offenſus eſt Alexander. Præcipuè eum movit, quòd Darius ſibi regis titulum, nec eumdem Alexandri nomini adſcripſerat. Contrà Alexander in hunc maximè modum reſcripſit: Et vincere & conſulere victis ſcio. De cetero, cùm mihi

mihi ſcribes, memento non ſolùm regi te, ſed etiam tuo ſcribere. Curtius l.4.c.1.mihi pag.65.

Tituli vaniſſimi, Regis Biſnagenſis: Sponſus bonæ ſortis, magnarum provinciarum Deus, regum potentiſſimorum Rex, omnium equitatuum Dominus, Magiſter & Doctor loqui neſcientium, trium Imperatorum Imperator, omnium, quæ videt, Conquiſitor, conquiſitorum Conſervator; quem octo mundi partes metuunt & formidant; exercituum Mahumeticorum Deſtructor, omnium provinciarum, quas ſubegit, Dominus, Eques, cui nemo par, & fortiſſimorum quorumque Debellator, &c. &c. Face opus ad hunc titulum, adeò longum. Plura ſubnectit Petrus Jarricus, tom. 1. de rebus Indicis, lib.2.c.20. mihi p.653. Ita Sapor Perſarum rex ad Conſtantinum Imp. epiſtolam dedit, quam ſic exorſus eſt: Rex regum Sapor, particeps Siderum, frater Solis & Lunæ, Conſtantino fratri meo ſalutem plurimam dico. In objurgandâ titulorum vanitate hunc facilè diem poſſim ſepelire, ſi ſolas modò has notas meas conſulam.

Sed ſatis eſt paradigmatis; nil addo. Innumera talia in hóſce, quos dixi, communes locos digeſſi. Tu jam & meam methodum, & puto illius uſum cernis; ut ſequaris, nec impero, nec veto. Ingenia meliora, ideóque ſuperbiora, da veniam verbo, ductrices manus facilè aſpernantur. Natare volunt, ſed ſuó cortice. Nihil hoc contra

me.

me. Ego nihilominus fine meo potior, dum ingenuè oſtendo, unde me putem aliquid in litteris promoviſſe. Sed addo hîc breviſſimum orationis etiam ligatæ paradigmation. Sumamus geminum priori.

5.

Honor, Ambitus, Tituli, &c.

Honor, occaſio ruinæ.

Quid Craſſos, quid Pompeios evertit? & illum
Ad ſua qui domitos deduxit a *flagra Quirites?*
Summus nempe locus nullâ non arte petitus,
Magnáque numinibus vota exaudita malignis b.

Gloriæ miſerabilis cupiditas.

Bellorum exuviæ, truncis affixa tropæis
Lorica, & fractâ de caſſide buccula pendens,
Et curtum temone jugum, victaq́ triremis
Apluſtre, & ſummo triſtis captivus in arcu c
Humanis majora bonis creduntur: ad hoc ſe
Romanus Graiúſque ac Barbarus induperator
Erexit: cauſſas diſcriminis atque laboris
Inde habuit: Tantò major famæ ſitis eſt, quàm
Virtutis. Quis enim virtutē ampleƈtitur ipſam
Præmia ſi tollas? patriam tamen obruit olim
Gloria paucorum, & laudis titulíque cupido
Hæſuri ſaxis cinerum cuſtodibus d.
——————— *Deus immortalis haberi*
Dũ cupit Empedocles, ardentē frigidus Ætnā

Inſi-

a Julius Cæſar, qui omnes ad ſuũ finxit imperiũ. *b* Juven. ſat. 10. v. 108. *c* Hæc omnia erant ſigna victoriæ. d Juven. ſat. 10. v. 133.

Inſiluit a.

Honorum ſterilis vanitas.

Expende Hannibalem, quot libras in duce ſummo
Invenies? hic eſt quem non capit Africa Mauro
Percuſſa Oceano, Niloque admota tepenti.
Exitus ergo quis eſt? ô gloria! vincitur idem
Nempe, & in exilium præceps fugit, atque ibi magnus
Mirandúſque cliens ſedet ad prætoria regis,
Donec Bithyno libeat vigilare tyranno.
Finem animæ, quæ res humanas miſcuit olim,
Non gladii, non ſaxa dabunt, nec tela, ſed ille
Cannarum vindex b, *& tanti ſanguinis ultor*
Annulus c. *I demens, & ſævas curre per Alpes,*
Vt pueris placeas, & declamatio fias d.

Hos ego locos communes, tam augendæ rerũ ſupellectili, quàm ornando ſtylo hactenus adhibendos cenſui. FAVST. Liceat hîc interfari. Quæſo te, Eulogi, quomodo tam multa, tam varia legendo potuiſti tua facere? nam præter triplicem illam, imò tibi ſeptuplicem claſſem Lemmatum, Adverſariorum, Hiſtoricorum, tot inſuper Induſtrias, tot Communes locos addidiſti, tot arculas, tot ciſtulas Excerptis impleviſti Infiniti res laboris eſt. EVLOG. Addidiſſes: Et quem plerique omnes fugimus. Vide, mi

a *Horat. de Arte poët. fine.*

b *Q. Flaminius.* c *Hannibal imminente ſibi exitio hauſit venenum, quod ſub annuli gemmâ in hunc uſum aſſiduè ſecum ferebat.*

d *Hæc eleganter ac fusè proſequitur Iuvenalis, ſat. 10. à verſu 148. uſque ad verſum 188.*

mi juvenis, annus trecentos ſexaginta quinque dies, horarum octo millia, ſeptingentas, ſexaginta complectitur: qui eſſe vult frugi, & temporis parcus, plurimum leget, multum excerpet, vel anno unico, qui pænè novem millia horarum ſubminiſtrat. Quòd ſi cœptus labor conſtanter annis decem, aut viginti, aut etiam triginta perpetuetur, incredibile dictu eſt, quantum litterariæ hujuſcemodi ſupellectilis congeratur. Tu hoc age, nullam diem, imò horam nullam ſine lineâ tranſmitte, & brevî tuas ipſe divitias miraberis. Lentiſſimè graditur teſtudo, ſed ſi gradiatur aſſiduè, itinera etiam bene longa conficit. Aſſiduitas operis, ingens lucrum temporis. FAUST. Sed hactenus à te dicta, Eulogi, pleraque omnia Rem excerpendam ſpectant. Quid de Verbis ac Sententiis agendum cenſes? Expecto avidè doceri. EULOG. Hoc pauciſſimis expediam: ne multas hîc præceptiones ſomnia. Unicam dabo.

CAPUT VI.

Sexta ſingularis induſtria:

Verborum & ſententiarum excerpta.

EULOG. Non ita pridem apud amicorum aliquem vidi, nec ſine riſu, grandes tomos verbis & phraſibus excerpendis deſtinatos. Plus ii habebant char-

tæ quàm ſcripturæ. Ad inſtruendam dictionem, verba meliorum auctorum neutiquam negligenda; enotandæ ſedulò phraſes, ſententiæ, loquendi modi, & quidquid ad ornatum dictionis pertinet. Neque hîc quidquam ſpernendum: opus tamen, ut in aliis, judicio. Ego hac in re ita cenſeo. Verba rariora, imò & vetuſtiora, lectiores ſententiæ, venuſtiores loquendi modi, & quidquid ornandæ dictioni facit, gnaviter eſt enotandum hoc modo, ut unius auctoris verba & phraſes in eaſdem chartas excerpantur; ſimul ſint, quæ ab uno ſunt auctore. Neque hîc ordinis ratio haberi poteſt: quæ lectori priùs occurrunt, priùs in notas veniant. His indicem adjungere nimis quàm operoſum; imò pænè negem fieri poſſe. Vicem Indicis erit, ſuis temporibus ſic notata relegere acuendo ſtylo. Hæc eadem ferè tràdens Lipſius: Phraſes, inquit, enotari velim, quæcumque inſigniores aut nitidiores occurrent. Verba quæcumque rara, nova, aut novo ſenſu, ſive flexu uſurpata. In phraſibus diſpoſitionem non video; niſi quòd ſeorſim eas poni velim, pro diſcrimine ſcriptorum: Tullii ſolas, Plauti & Terentii ſolas, hiſtoricorum ſolas: quod quiſque pro judicio ſuo aut induſtriâ facito a. Rem oculis ſubjicio. Fortè aliquem legis è Livii libris? Hunc ergo titulum præfige chartæ.

E Livii l. 6.

Tot ſuper alia aliis bellis.

Fortuna in præcipitem locum favore tollit, deinde in ipſo diſcrimine periculi deſtituit.

a *Lipſius in Inſtitut, epiſt. c. 12.*

Sagi-

Saginat ſuos ut jugulentur.
Fortunæ loci delegaverunt ſpes ſuas.
Poſtquam utriſque apparuit nihil per alteros ſtare.
Forem virgâ percuteret.
Quæ ſocietas aut quænam conſortio.
&c. &c.

E Livii l.7.

Cæleſtis iræ placamina.
Impromptus linguâ.
Annuite nutum, numénque veſtrum invictum Campanis.
Vbi ſententiam meam vobis peregero.
Circa collem caſtellatim diſpoſitos.
&c. &c.

E Livii l.8.

Firmiſſimum longè imperium eſt, quo obedientes gaudent.
Conſulere in victos crudeliter.
Vt fermè fugiendo in media fata ruitur.
Nihil ultrà, quàm ut pœniteret fruſtra, reſtabat.
Adverſus quæ ſingula.
Pollutâ ſemel militari diſciplinâ non miles Centurionis, non Centurio tribuni, non tribunus legati, non legatus Conſulis, non magiſter equitum dictatoris pareat imperio, nemo hominum, nemo Deorum habeat verecundiam; vagi milites in pacato, in hoſtico errent, immemores ſacramenti.
Tribuni quoque inclinatam rem in preces ſubſecuti orare dictatorem inſiſtunt.
Incurioſè factum.
Dictatoris edictum pro numine ſemper obſervatum.
Manliana imperia.
&c. &c.

E Livii l.35.

Clypea inaurata.
Equi, hominéſq; paululi & graciles. } *Hæc rariora.*
Ne cunctando ſeneſcant conſilia.
Initium ſemper per jus injuſta imperandi fieri.
Tabernacula ſtatuere in aſpretis & inæquabili ſolo, difficile.
Ex eodem riuo hoſtes utrimque aquati ſunt.
Id primum pro amicis eos facturos, *hoc eſt, ut amicos.*
&c. &c.

E *Livii l.* 36.

Ager paluſter omnis.
Corpora ex ſomno mollibantur.
Adverſantibus aſper: ita, ſi cederes, idem placabilis.
Deprecator.
Non infabrè ſuo more factis.
&c. &c.

E *Livii l.* 37.

In convivio rex erat, & in multum vini proceſſerat.
Neminem fidelius dare poſſe conſilium dixit, quàm eum, qui id alteri ſuaderet, quod ipſe, ſi in eodem loco eſſet, facturus fuerit.
Eodem armatu.
Veluti cæci ſuper alios alii ruebant. *Ita alibi*, alia ſuper alia facinora eduntur: aliarum ſuper alias acervatarum legum cumulus *a*. *Ita* caſtellatim, pagatim, regionatim, manipulatim.
Execrabilis deſertio juris humani, ad marginandas glareâ vias.
Extraordinarium, Germanitas, Inenarrabiliter.
Servitudinis inconſcius. Audaciæ expertæ viri.
Ne litteræ palàm facerent conata. *Ita*
Vt Perſei conatis obviam iret.
Iam antè præmeditatis, *hoc eſt, cogitatis*.
Cùm undique conſerenaſſet.
&c. &c.

Hæc Liviana, imò & Tulliana, hæc Latina ſunt, quæ imperitior aliquis damnet, ut barbara. Atque has tales voces ideò cenſeam enotandas, non ut eas in dictionem noſtram importunè intrudamus, ſed ut ab aliis uſurpatas non temerè carpamus, alioquin pueri (quod Apelles Alexãdro dixit *b*) qui colores terunt, nos ridebunt. Mi juvenis, nõ facilè quidquam, ut barbarũ damna, niſi exploratè nôris id minùs eſſe Latinũ.

Quapropter verba ſeu rariora & obſoletiora, ſeu ſelectiora, ſententiæ, loquendi

a Ain Gebott vber das ander.
b *Plin.* 35, *Nat. Hiſt. c.* 10.

di modi unius auctoris, in unum locum congerendi, ut ſubinde poſſint relegi. Loco indicis ſit relegendi ſollertia. Nonnunquam tamen ſententiæ (quod etiam obſerves) vel ad Lemmata, aut Adverſaria, aut etiam Hiſtorica ſunt revocanda, ad ſibi ſimilem materiam. Verbi gratiâ: Rotundior ſententia contra gulam ac voracitatem ad *Hiſtorica*, De Fagiolano edone inſigniſſimo ſpectat. Ita & de aliis loquendum. FAVST. Ergo verba, phraſes, nobiliora dicta unius auctoris in unum velut cumulum conjiciam? EVLOG. Sic ajo. Niſi, quod jam monui, opportunum videatur in unam è tribus illis claſſibus illuſtre dictum ſententiámve reducere. FAVST. Capio hæc. Sed cum Terentio fateri liceat: Unus ſcrupulus etiam reſtat, qui me malè habet. In rebus ipſis adhuc hæreo. Quid ſi valdè dubitem, aut planè neſciam, in quam claſſem aliquid referendum ſit? EVLOG. Hîc, obſecro, non faſtidioſi lectores ſimus. Hac in re turpiſſima eſt laboris parſimonia. Si valdè, ut ais, dubitas, quò quid referas, idem bis térve locis diverſis enota. Et reverâ nō adeò infrequens eſt, ut eadem hiſtoria ad Juſtitiam, & ad Temperantiā, aut etiam ad Religionem dicatur pertinere. Tu niſi piger es, bis térve idem excerpe diverſis titulis; eò minùs excidet memoriâ. Hoc ego me ſæpiùs factitare memini, præſertim ſi quid magis placuit, viſúmque dignius notatu. Quid obeſt eamdem, verbi gratiâ, patientis Chriſti effigiem diverſo domûs conclavi,

aut domibus etiam diverſis reponere? Quid vitii eſt unâ fideliâ duos tréſve parietes dealbâre? Ita prorſus quid diſpendii eſt unam aliquam lectiorem ſententiam, aut rariorem hiſtoriam diverſis forulis mandare? nec pennæ, nec chartæ, nec laboranti dextræ hîc parcendum. FAVST. Quid ſi penitus ignorem, quò lectum aliquid referendum ſit, quid agam? EVLOG. Hîc ſingularem docendus es induſtriam.

CAPVT VII.

Septima ſingularis induſtria: Miſcellæ eruditionis excerpta.

GELLIVS, ſeu mavis, Agellius, quem ſuprà ad dicendum teſtimonium citavimus, variam ab aliquibus, & miſcellam, & quaſi confuſaneam doctrinam aſſerit conquiſitam *a*. Hujus conquirendæ induſtriam te jam docebo. Si ergo, quod ais, legendo vel audiendo tale quid diſcas, quod videatur in aliquam claſſem certam referri non poſſe, hoc age, & præter tres illas, *Lemmata*, *Adverſaria*, *Hiſtorica*, claſſem conſtitue quartam, eíque præfige titulum *Miſcella*. Huc refer, quidquid alibi nil habere loci videtur. Atque ut oculis tuis fidem faciam, quod & in ceteris factum, en librum meâ manu ſcriptum, qui ſolam hanc confuſaneam doctrinam continet;

a *Gell. l.* 20. *Noct. Attic. c.* 11. *ult.*

tinet; libro nomen dixi, Olla pauperum *a*. Nam uti opimiores culinæ offam, carnes, olera, pultes in ollam conjiciunt, pauperum ad fores expectantium ſolatio, ita miſcellam eruditionem, in hunc, quem cernis librum, congeſſi, labore non difficili, utilitate maximâ. Hoc certè penarium in plurimos mihi uſus ſerviit. Hîc reperies comœdiarum, orationum, elegiarum, problematum, ſcriptionum aliarum ingenti numero themata, hîc Artis & Naturæ miracula, omnigenæ formæ ac materiæ pocula, diverſiſſimi generis parva quæque ac minuta, ſingularia quædam ab aliquibus numquam facta. Sunt, qui numquam mentiti, alii qui numquam irati, qui numquam jurârint aliqui; non deſunt, qui numquam riſerint, qui numquam fleverint, qui numquam ſitiverint, qui numquam ſat cibi aut ſomni admiſerint, nil cocti ederint, è menſâ numquam ſaturi abierint, numquam litigaverint, numquam laverint, nullas umquam carnes guſtaverint, nil umquam vini biberint, dormientes numquam jacuerint. Ita beata Euphroſyna numquam ſedere viſa, Iſidorus nil umquam veſtis lineæ geſtavit, Or Abbatem nullius umquam ſermonis pœnituit, Macarius ex quo ſalutis fonte tinctus eſt, numquam humi expuit, Theonas annis triginta numquam locutus eſt, Joannes Abbas annis quadraginta numquam mulierem, numquam pecuniam vidit, nec ipſe umquam comedens, aut bibens viſus eſt: Poſidonius numquam ad di-

a Armhaſ.

aut domibus etiam diverſis reponere? Quid vitii eſt unâ fideliâ duos tréſve parietes dealbare? Ita prorſus quid diſpendii eſt unam aliquam lectiorem ſententiam, aut rariorem hiſtoriam diverſis forulis mandare? nec pennæ, nec chartæ, nec laboranti dextræ hîc parcendum. FAVST. Quid ſi penitus ignorem, quò lectum aliquid referendum ſit, quid agam? EVLOG. Hîc ſingularem docendus es induſtriam.

CAPVT VII.

Septima ſingularis induſtria: Miſcellæ eruditionis excerpta.

GELLIVS, ſeu mavis, Agellius, quem ſuprà ad dicendum teſtimonium citavimus, variam ab aliquibus, & miſcellam, & quaſi confuſaneam doctrinam aſſerit conquiſitam *a*. Hujus conquirendæ induſtriam te jam docebo. Si ergo, quod ais, legendo vel audiendo tale quid diſcas, quod videatur in aliquam claſſem certam referri non poſſe, hoc age, & præter tres illas, *Lemmata*, *Adverſaria*, *Hiſtorica*, claſſem conſtitue quartam, eique præfige titulum *Miſcella*. Huc refer, quidquid alibi nil habere loci videtur. Atque ut oculis tuis fidem faciam, quod & in ceteris factum, en librum meâ manu ſcriptum, qui ſolam hanc confuſaneam doctrinam continet;

a *Gell. l. 20. Noct. Attic. c. 11. ult.*

tinet; libro nomen dixi, Olla pauperum *a*. Nam uti opimiores culinæ offam, carnes, olera, pultes in ollam conjiciunt, pauperum ad fores expectantium ſolatio, ita miſcellam eruditionem, in hunc, quem cernis librum, congeſſi, labore non difficili, utilitate maximâ. Hoc certè penarium in plurimos mihi uſus ſerviit. Hîc reperies comœdiarum, orationum, elegiarum, problematum, ſcriptionum aliarum ingenti numero themata, hîc Artis & Naturæ miracula, omnigenæ formæ ac materiæ pocula, diverſiſſimi generis parva quæque ac minuta, ſingularia quædam ab aliquibus numquam facta. Sunt, qui numquam mentiti, alii qui numquam irati, qui numquam jurârint aliqui; non deſunt, qui numquam riſerint, qui numquam fleverint, qui numquam ſitiverint, qui numquam ſat cibi aut ſomni admiſerint, nil cocti ederint, è menſâ numquam ſaturi abierint, numquam litigaverint, numquam laverint, nullas umquam carnes guſtaverint, nil umquam vini biberint, dormientes numquam jacuerint. Ita beata Euphroſyna numquam ſedere viſa, Iſidorus nil umquam veſtis lineæ geſtavit, Or Abbatem nullius umquam ſermonis pœnituit, Macarius ex quo ſalutis fonte tinctus eſt, numquam humi expuit, Theonas annis triginta numquam locutus eſt, Joannes Abbas annis quadraginta numquam mulierem, numquam pecuniam vidit, nec ipſe umquam comedens, aut bibens viſus eſt: Poſidonius numquam ad di-

a Armhaſ.

midium diem injuriæ recordatus, Paphnutius annis octoginta numquam duabus tunicis uſus, Gaddana toto vitæ tempore numquam ſub tecto fuit, Abban numquam cubare, ſed vel ſtare, vel genua flectere conſuevit, Acepſimas annis ſexaginta neminem umquam vidit, cum nemine ſermonem miſcuit, Chryſoſtomus numquam ulli maledixit, &c. Paucos nominavi ex eorum numero, quos hoc nomine in hæc Miſcellanea retuli: neque verò auctores tantùm pro ſingulis teſtimoniis, ſed & librum, caput, paginam adſcripſi (tu tuis hoc oculis cerne) ut quodvis, cùm opus, repertu eſſet promptiſſimum. Et quæſo te, vel hinc diſce, quanti & usûs & fructû s ſit excerpere. Ex his unis tantummodò Notis, in hanc unam vocem, NVMQVAM, velut neglectim collectis, poſſim reverà librum conſcribere ſingularē. Tanti nihil eſt negligere, & vel obiter, modò conſtanter excerpere. Quamvis omnia iſta, fateor, quæ in ollam pauperum, ſeu miſcellam eruditionem conjeci, commodè in Adverſaria, vel Hiſtorica referri potuiſſent. Sed ego, quod ſcias, hæc Excerptorum compendia principio mei conatûs non ſciveram. Eam ob cauſſam forulos & loculamenna multiplicavi. Ut ut ſit, præſtat excerpere, quàm omnino negligere, in quamcumque demū excerpas claſſem. Modò bovem habeas, etſi ſtabulum bovi tam aptum non habeas. Verùm, ut aliquid etiam paradigmatis ſit, ad noſcenda rectiùs Miſcellanea, ſub aſpe-

ctum dabo pocula. De poculis, quod præfabar, uti etiam de rebus minutis, de hac voce, *Vnum*, innumera excerpſi. In guſtuſum ſint hæc obvia, eáque perpauca.

Pocula. Equulus argenteus inauratus, cujus mentionem facit Cicero oratione Verrinâ 6. Poculum Semiramidis admirandum, cujus pondus quindecim talenta auri colligebat, de quo Plin. lib. 33. Nat. Hiſt. c. 3. mihi pag. 697. In Minervæ templo Helena ſacravit calicem ex electro mammæ ſuæ menſurâ. Plin. l. 33. Nat. Hiſt. c. 4. mihi pag. 700. Produnt electri variantia pocula virus. Serenus. Phialæ binæ lacte refertæ, quas Angelus Martyribus propinavit. Cæſar Baron. tom. 2. Annal. an. 262. n. 10. Poſthumius Conſul Romanus, ubi viginti millia ſuorum amiſit, in ſilvâ ob inciſas Gallorum ſtrategemate arbores, & ipſe occubuit, mortuo præciſum caput; calva auro cælata in poculum, quo ſolennibus litabatur. Livius, Decade 3. l. 3. ſeu l. 23. mihi pag. 133. Hoc tamen in nullo indice Liviano reperies: & tu nihilominus fidas indicibus? C. Marius poſt Jugurthinum, Cimbricum, Teutonicum bellum, cantharo ſemper potavit, quòd Liber pater poſt victoriam in Aſiâ partam hoc uſus poculi genere ferebatur. Valer. Max. l. 3. c. 6. n. 6. Mazagarum regina Cleophes cum magno nobilium feminarum grege, *aureis pateris* vina libantium, proceſſit obviam Alexandro regi, nec veniam modò, ſed & priſtinæ fortunæ decus impetravit. Curtius,

lib.8.hiſt.cap 20 De capaci trium circulorum poculo vitreo vide Tiſchreden D. Martini Lutheri Francofurti ad Mœnum anno 1576.cap.80. & ultimo,vom Hoſleben/ mihi pag. 446. Sed erravit typographus, nam eſſe deberet pagina 445.ordine.Etiam Germanicos, ut vides, à capite ad calcem evolvo, & more meo ex iis excerpo. Ajunt potum ex urſino cerebro confectum, & ex ejuſdem cranio propinatum, urſinam rabiem inducere,ita ut is,qui bibit, in urſum ſe mutatum putet, & quidquid cernit, ſpeciem urſorum judicet, in eâ verò rabie perſeveret, dum poculi vis fuerit reſoluta. Apud Indos ex aſini ſilveſtris cornu fit poculum, è quo ſi quis bibat, eo die à morbo eximius eſt. Philoſtratus in Apollonio Thyanæo lib. 3. c. 1. & 10. Poculum ex hederâ,quod Ciſſybium vocant,conviviis dupliciter aptum; primò, quòd temulentiam arceat; deinde, quòd cauponum fraudes, qui vinum aquâ maritant, deprehendat: tanta eſt enim aquæ, & hederæ ſympathia & amicitia, ut ſi vaſculum potorium è ligno hederaceo fiat, eíque vinum aquâ dilutum infundatur, vinum paullatim tranſfluat, aquâ, quæ fuerat miſta, remanente. Plin.l.16.Hiſt.Nat.c.35.mihi pag.358. De B.Lupi Senonēſis Epiſcopi calice,in quem, dum res divina fieret,cælo delapſam ferunt gemmam, Cæſar Baronius in ſuo Martyrologio die 1 Septembris. De vitro D Benedicti ad crucis ſignum crepante, Franciſcus Haræus die 21.Martii,mihi pag.180.

D.Rad-

D. Radbodus Ultrajectenſis Epiſcopus, jejuniis ita exhauſtus erat, ut vix oſſibus hæreret. Hic carnium & vini ſemper abſtinens, tegendæ ſanctitati aquam onyche & auro bibit. Zacharias Lippeloo, tomo 4. die 29. Novembris, mihi pag. 620. In ſacris calicibus olim imago erat Chriſti, formâ paſtoris ovem errantem humeris reportantis. Tertullianus l. de Pudicitiâ, cap. 10. mihi pag. 1202. Fortè, inquit, patrocinabitur paſtor, quem in calice depingis, de quo nihil libentiùs bibas, quàm ovem pœnitentiæ ſecundæ. De eodem, c. 7. hoc ipſo libro, mihi pag. 1199.

Rex Merciorum VVithlaſius ſcyphum ſuum inauratum, quem crucibolum nominare conſuêrat, cœnobio Croytlandiæ in monimentum donavit. Jacobus Gretſerus in Horto S. Crucis, parte 5. c. 7. mihi p. 241.

De S. Donati Præſulis Aretini vitreo calice fracto & prodigiosè refecto, Simon Majolus, tom. 1. Dierum Canicularium, Colloquio 20. mihi pag. 699. Ad crateres Siculos perjuria olim explorata. Simon Majolus, tom 2. Dierum Canicul. Colloquio 2. mihi pag. 138.

Thomas Morus Angliæ Cancellarius munerum ſuſpectorum oſor, poculum aureum ſibi à viduâ oblatum, humaniſſimè accepit, convocatâ familiâ donum magnificis verbis prædicavit, allato vino impleri juſſit, demum comiter propinans præbibit, ſimúlque poculum reſtituit, domum, unde extuliſſet, referendum. Thomas Stapleto-

nus in vitâ Mori, c. 3. mihi pag. 38. Alboinus Longobardorum rex Veronæ in convivio hilarior Roſimundæ conjugi vinum offerri juſſit è calvâ Chunimundi regis, qui Roſimundæ pater fuit. Illa & hanc injuriam, & parentis cædem ſimul ultura, Helmigem armigerum in mariti necem impulit; cui etiam deinde nupſit. Sed Ravennæ eidem Helmigi venenatum poculum propinans ex eodem bibere coacta, unà cum altero hoc marito periit. Henricus Spondanus ad annum 571. mihi pag. 639. Nicephorus in Oriente Imperator à Bulgaris captus, & occiſus eſt. Occiſi caput oſtentui diebus pluribus ſuſpenſum. Exempta dein huic capiti calva, & argento clauſa principibus Bulgarorum pro poculo fuit. Henricus Spondanus ad ann. 811. mihi pag. 778. Simile quid memorans Joannes Manlius parte 2. Collectaneorum, mihi pag. 47. Moſcoviæ princeps, inquit, principem alium hoſtem ſuum militiæ cepit & interfecit; ex interfecti cranio formavit poculum cum iſtâ in aureum circulum inſcriptione: Appetiiſti aliena, perdidiſti tua. Tantæ capacitatis poculum Herculis fuiſſe ferunt, ut ex eo non tantùm potare, ſed in eo etiam navigare licuerit. Guido Pancirollus, tomo 2. Memorabilium, tit. 2. mihi pag. 221. Verùm

Sol priùs oppoſitas perfundet lumine terras,
quàm nos reliquam poculorum ſeriem luſtremus. Poſſim adhuc neſcio quot menſas opplere poculis, quæ mihi olla pauperum, mea

mea Miſcellanea, ſubminiſtrent. Et hæc me pænè dormiente in Notas háſce confuſaneas tranſierunt. Sed nolo hac viâ vel paſſum progredi. Tu, ſi plura velis, conſule Macrobium l. 5. Saturnal. cap. 21. Lazarum Bayſium de Vaſculis & urceolis. De Principum poculis Benedictum Pererium, tom. 4. Geneſeos, c. 44. initio. De Poculis Erycius Puteanus in ſuo Como. De Porcellanâ, Electro, Mulæ ungulâ; De poculis Saguntinis, fictilibus, Samiis, Cryſtallinis, Aretinis Henricus Salmuth tomo 2. Memorabilium, titul. 2. in Notis, mihi pag. 142. Ohe ſatis eſt de his, ſatis. Ad alia. FAVST. Vel pauxillulùm moræ impetrem. De *Minutis* etiam, & de *Vno* facta mentio. EVLOG. Dandum aliquid importuno monitori. Sed ſcias me neque de *Poculis*, neque de *Vno*, aut *Minutis* tantùm, plurima confusè in ollam pauperum congeſſiſſe, ſed de rebus quibuſcumque aliis, quibus non adeò erat opportunum, ſedem certam aſſignare; quia tamen *Minuta* & *Vnum* in mentem tibi ſunt *a*, en utriuſque ſpecimen, ſed ſuccinctiſſimum. Non hîc Iliades teximus, neque centones farcimus, neque Tellenis cantilenas canimus; Excerpendi modum tradimus, ídque compendio. Sejuncta ſunt hæc; *Multa*, & *apta dicere*. De Minutis igitur.

Minuta. Rerum natura nuſquam magis, quàm in minimis tota eſt. Pliniū vide l. 11. Nat. Hiſt c. 2. & 5. & 24 Anatomiam formiculæ admirandā in Baſilio Magno invenies, epiſtolâ ejus 168. ad Eunomium, mihi

a *Plautinum*.

pag. 629. Auguſto Imperatori ex Africâ miſit procurator ejus ex uno grano (vix credibile dictu) quadringenta paucis minùs germina *a*. Extántque de eâ re epiſtolæ. Miſit & Neroni ſimiliter trecentas quadraginta ſtipulas ex uno grano. Plinius l. 18. Nat. Hiſt. c. 10 mihi pag. 409. Idem de Torpedine piſciculo mira l. 32. c. 1. Myrmecides Mileſius, & Callicrates Lacedæmonius quadrigas unà cum aurigis fecerunt, quas alis muſca poſſet abſcondere. Navem fabricârunt, quam apicula pinnis tegeret, iidem diſtichon elegiacum ſeſami minuto ſemini litteris aureis inſcripſerunt. Callicrates formicas etiam ex ebore, aliáque tam parva fecit animalcula, ut partes earum à ceteris diſcerni vix poſſent. Ælianus l. 1. Hiſt. Var. c. 17. mihi pag. 14. Plin l. 7. Nat. Hiſt. c. 21. & l. 36. c. 5. In nuce incluſam Iliada, Homeri carmen in membranâ ſcriptum, tradidit Cicero in Academicis quæſtionibus. Adrianus Junius teſtatur à ſe viſum ceraſi nucleum in quaſilli formam exſculptum, quo quindecim paria teſſerarum ſuis punctis affabrè diſtincta continebantur. Idem aſſerit, Franciſcum Alumnũ in denariolo Symbolum Apoſtolorum & principium Euangelii divi Joannis, ídque ſine notis perſcripſiſſe. Non hæc minuta ſatis? Anno 1584. Bolzani miſſi in montes metallici foſſores cum ſuis quiſque, ut ſolent, lampadibus. Eorum incautior unus lampadis mucum projecit in ſulfuris venam,

a *Alii, grana* 400.

nam, & ita incendit montem, ut ſocios omnes repentinum hoc incendium ſuffocârit, mons ipſe biennium fermè arſerit. Quàm verum! Scintilla modica magni ſæpè mater incendii. Ita favilla in flammam, ſurculus in ſilvam, gutta in flumen creſcit. Auguſtinus, ſeu, quiſquis eſt auctor ſerm. 3. ad Fratres. Curtius l. 6. ante medium, & l. 9 initio. Dum funus Eudociæ Imperatricis tranſiret, puella caſu dejecit ſputum, quod morte luit comprehenſa & cremata. Spondanus ad an. 611. mihi pag. 673. Planè incendium è ſcintillâ. Puncto quid minus? Encomium illius habet Delrius panegyri 3. de Matre Domini in cælum Aſſumptâ, medio ferè. Momenti ſæpè maximi ſunt minima. Ob unicam non raro voculam, imò ob ſyllabam aut litterulam quandoque unicam, quantæ olim, quantæ & nunc ſubinde controverſiæ? Avicula eſt, quæ bovem imitatur voce, hinc illi, *Taurus*, nomen. Æternum Antuerpiæ monimentum, picta Muſca. Philippus Boſquier, part. 4. Academiæ, Conc. 1. c. 2. mihi p. 14 Sed abūdè ſatis de *Minutis*, & plura, quàm volebā; taciturnis chartis relinquamus cetera De *Uno*, unū alterúmve dictum addo, & ad alia tranſeo.

Unum. Non bona res multi domini, Rex unicus eſto. Hoc ubi dixerat Procopius Palæſtinæ Martyr, cervices ſecuri feriendas præbuit. Euſeb. l. 8. c. 12. Et nihil minùs fit, quàm quod à multis imperatur. Imperium, ait Curtius, quod ſub uno ſtare potuiſſet, dum à multis ſuſtinetur, ruit. Curtius l. 10.

Sol unus, luna una, unum empyreum cælũ. unus, ut ajunt, phœnix. Vox iſta (phœnix) aurem mihi pervellit. De Columbis, Pavonibus, Pſittacis, &c. ſuprà mentionem fecimus *a*. Hìc iſta lemmati de UNO, & phœnici placet jungere.

Imperator Rudolphus II. niveam & plumis omnibus candidiſſimam avem habuit, anati non diſſimilem, roſtro prægrandi, quam paſſim omnes den lachenden Hänſel appellabant, nam ad edendum riſum, quem ſoli homini tribuunt philoſophi *b*, & ad mira quævis inſtituta; ſed eâ pecuniæ ſummâ eſt empta, quam notare non piguit, ſed pænè pudet pronuntiare. Si tamen huic parem, ajunt, & ſociam comparare potuiſſet Cæſar, alterum tantum adjeciſſet *c*. Hęc avis numquam lætiùs quàm laudata riſit.

a *Parte 2. c. 6.* b *Homo animal rationale, riſibile.* c *Pragenſium civium non unus graviter affirmabat, lacteam alitem illam Imperatoris, viginti millibus florenorum emptam. Sit penes illos fides: ego non adducor, ut hæc ullo modo credam. Ita enim credulum vulgus plurima ſolet exaggerare, & Muſcæ vilitatem ad Elephanti molem attollere. Prodigium ſit, avem unicam vel ſolùm duobus millibus florenorum vanire, niſi phœnicopterus, aut ipſe phœnix ſit. Certè Heliogabalus Imp. Lampridio teſte, convivis ſuis phœnicem promiſit, aut mille libras auri. De phœnicoptero,* einem frembden Waſſervogel auß *Africa, Iuvenalis ſat. XI. verſu 136. mihi pag. 518. Et Scythicæ volucres, & phœnicopterus ingens,* &c.

ſit *a*. Hæc Excerptis meis, Fauſtine; ſed iſtud & oculis meis, ſpero, & auribus credes. In domo parentũ meorum aluerunt volucrem (Saxatilem Turdum nominârunt *b*) ſanè admirandam, ſi vel mores, vel colores aviculæ ſpectes. Dorſum illi cæruleum, inſperſis decuſſatim albis plumulis. Collum ac ventrem inaurabat plumeum amiculum, eleganter mixtâ nive, in purpuram deſinebat cauda. Atque hæc noſtræ domûs pſaltria, non minùs hieme quàm æſtate hilares cantus continuabat, mediis ſæpè noctibus audita. Cantilenas iterabat non agreſtes, ſed quas à domeſticis fuerat edocta. Solebat germanus frater meus fidium ærearum organo *c* frequenter ludere. Hîc adeſſe ales, manubriis *d* inſidere, attentiſſima modulos excipere, quandoque ſuos interponere, nonnumquam ſola ſymphoniam pertexere, atque æmulari paullò antè auditam ſymphoniam, & eâ quidem ratione aliquot cantiunculas ediſcere. Cùm verò domûs familia prandium accumberet, illa ſæpiùs apertâ caveolâ evagandi libertatem accepit. Hîc ei primus volatus ad patrem familias fuit, cujus vel humeros, vel etiam digitos (ita ad altorem ſuum aſſueverat) cantillans inſedit. Edulia omnis generis comedit; panem, oryzam, olera, rapas, hordeum, carnes ferinas, bubulas, vervecinas, ita

a *Hinc illæ compellantium voces*, Schöner Hänſel lach mir ains. b Staintroſtel. c Auff m Inſtrument ſchlagen. d Clauier.

ita & piſces, ipſas aves in minutal conciſas, imò & caſeum eſitavit. Æſtivo veſpere nonnumquam medio triclinii in depoſitam cum aquâ tepidiuſculâ pelvim, velut in balneum, provolavit, ſéque in tepidario liberaliter, modò inſiliens, modò reſiliens, abluit. Finitis thermis, nymphæo egreſſa Soli ſe diductis & paſſis alis expoſuit, dum ſiccaretur. Ita demum ſilveſtrem naturam omnem exuit, ut reſeratâ caveâ, patulis feneſtris & januâ, nùmquam meditari viſa ſit fugam. Sed hæc noſtræ domûs vernacula cantatrix, hæc familiæ voluptas denique ſyntexi contabuit. Huc me duxit orbis ales unicus, phœnix. Sed ad *Vnū* addo paucula.

Unum in homine caput, anima una. Unum ovile, unus paſtor. Eſdras ſacerdos, lilium unum, rivum unum, civitatem unā, columbam unam, ovem unam, vineam unā, populum unum prædicat *a*. Deus, qui unus, & maximus, & maximè bonus eſt. Ævo Conſtantii Imperatoris, Romæ univerſus populus exclamavit in circo: Unus Deus, unus Chriſtus, unus Epiſcopus. Spondanus ad an. 356. mihi pag 345. Mediolanenſes patricii complures conſederant Reipublicæ conſultantes. Hîc audita vox, quæ unum ex omnibus evocabat nomine. Cùm autem evocatus moraretur, ignotus homo ſe ſpectandum præbuit, rogavítque, ut jam vocatus exiret quàm celerrimè. Dum ille unus exit, turris repentè corruit, & alios omnes præter unum illum oppreſſit. Spondanus.

a *Eſdras l. 4. c. 5. v. 23 & ſeqq.*

danus, ad an. 1117. mihi pag. 997. Una Pherenice, filia, ſoror, mater Olympionicarum fuit. Una Curionum familia, in quâ tres continuâ ſerie Oratores, pater, filius, nepos. Una Fabiorum proſapia, in quâ continui tres principes ſenatûs. Sapienter Annæus Seneca: Talem inquit, animum eſſe noſtrum volo, ut multæ in illo artes, multa præcepta ſint, multarum ætatum exempla, ſed in unum conſpiratâ. Unum quid fiat ex multis, ſicut unus numerus fit ex ſingulis. Seneca epiſt. 84. mihi pag. 550. De *Vno* nimis quàm multa. De Artis & Naturæ miraculis ſi initium facerem, finem non reperirem. Taceo. Hæc mihi olla pauperum, Rapſodia quotidiana, Miſcella mea ſuppeditant. Vis plura? Tua prome, aut conde aliena, ut inde promas tua. FAVST. Quos legam? Et quomodo legam? à quibus incipiam? EVLOG. Hoc ipſum jam indagabimus: Aures præbe vacivas.

CAPVT VIII.

Auctores quinam legendi.

EVLOG. Hîc tibi præceptiones do ternas, ſed breviſſimas.

1. Legendus optimus quiſque.
2. Legendus, qui maximè faciat ad cujuſvis ingenium.
3 Legendus in quaque doctrinâ princeps: Recentioribus veteres plerumque præponendi.

Ita

Ita futuro poëtæ dixerim, Lege Virgilium: Hiſtorico, lege Livium: Oratori, lege Tullium: Philoſopho, lege Ariſtotelem. Non intelligis? interpretes adhibe. Ita dixerim futuro Medico, Lege Galenum; dein alios, atque alios: Iuriſconſulto, lege Bartolum: aut rectiùs, lege ipſas Leges *a*; Theologo, lege Thomam Aquinatem. Non refert quàm multi, ſed quàm boni & bene legantur. Non enim legenda ſunt multa, ſed multùm. Hîc illud Annæi opportuniſſimè inſtillo: Non refert quàm multos, ſed quàm bonos habeas libros. Lectio certa prodeſt; varia delectat. Qui, quò deſtinavit, pervenire vult, unam ſequatur viam, nõ per multas vagetur. Non ire iſtud, ſed errare eſt *b*.

Sunt, qui exuccos, ſteriles, macros auctores ament, ubi è dumeto uvulam, è ſenticeto racemulum venentur. Imperitia miſeranda. Quis vineam colit, qui non tantumdem lucri ſperet, quantum ei ſumptuum impendit? quis agrum ſerit, qui non tantum ſegetis expectet, quantum ſeminis ejecit? quis montem perfodit, ubi tam exiles ac raræ metallorum venæ, ut emolumentum minus ſit impendiis? quis librum legat, è quo lectionis fructus laboris impenſas non æquet? Duces in quavis arte aſſumendi; horum volvenda ſunt ſcripta. Quapropter

a *Ita ſuadebat aſſiduè D. Ferdinandus VVaizenecker Iuriſconſultus, qui annis ſuperioribus docuit Ingolſtadii, & ipſemet Leges totas bis terve perlegit.*

b *Seneca epiſt.* 45. *mihi pag.* 457.

pter optimos legamus: Adeamus fontes ipſos, tranſeamus rivulos. Non tantùm ſuaviùs, ſed & ſalubriùs ex ipſo fonte petuntur aquæ. Ita recentioribus præpone priſcos; ſi abundas tempore, illos his conjũge, ut illorum ſcriptis lectionem horum ſtabilias. Optimi ergo legendi, quod prima docet præceptio.

Altera cum grano ſalis accipienda. Nec enim omnibus, ſed prudentioribus, ac in eruditione provectioribus dixerim: Simile ſimili nutritur. Lege igitur ex optimis eum, qui tibi magis ſapit. Ceteroquin illud (quod ſapit, nutrit) in menſis etiam & in alimentis fallaciſſimum eſt. Plurima ſunt, quæ valdè ſapiunt, ſed plurimum obſunt: placentas aliáque butyro frixa, cucumeres, & pepones *a*, caſeum recentem, réſque cibarias ſimiles, non negâris ſapere, ſed ſi quidem tu ſapias, fateberis etiam obeſſe. Idem in lectione verum comperies. Idcircò lectionem, quæ ad guſtum eſt, maturioribus ſolùm ingeniis permittimus. Quod ſecunda monet præceptio. Tertia, in quavis arte duces præcipit legendos. Quemadmodum verò in Arte poëticâ dux habetur Maro, in oratoriâ Cicero, ita & aliæ artes ſcientiæque ſuos habent duces, quos ſequi conſultiſſimum. Nihilominus in tanto Scriptorum numero & varietate, quæſtio gravis eſt & ſeria, quínam legendi? Cùm verò iſtud definire inſtituti mei propriè non ſit, compendio auctores quoſdam meliùs noſcendos dabo.

a Melonen.

In

In Poeticâ.

P. Virgilius Maro agmen ducit, communi, ni fallor, ſenſu, poëtarum princeps.

P. Ovidius Naſo in elegis primus, poëtarum feliciſſimus, qui de ſeipſo faſſus: Quidquid conabar dicere, verſus erat. Sed amatoria & hujus, & aliorum ſimilium poëſis procul à te, procul ipſómet monente: Teneros ne tange poëtas: Submoveo dotes impius ipſe meas. Millies hoc inculcandum: Doctrinæ præſtat, quàm verecundiæ jacturam facere. Quamvis reverà nulla penitus doctrinæ fiat jactura, cùm laſcivas ſeu poëtarum, ſeu quorumcumq; aliorum ſordes non lambimus. Iſta ſi legas, non doctiorem te facient, ſed nequiorem; iſta ſi omittas, non proinde rudior, ſed verecundior manebis & ſanctior. Quid, obſecro, eruditionem in fimeto, aut inter cloacas quærimus? Nimis ſuâpte ſponte præceps in vitium ruit natura: quid opus hoc impulſu? Submove has impudicitiæ faces; hæc omnium vitiorum fomenta projice; Arbitros & Madaurenſes (noſti quos notem) venenorum officinas, peſtes ipſiſſimas execrare & fuge. Si cælum, ſi Chriſtum amas, hos nequitiæ magiſtros oderis. Hîc ego cum Moſe, cum Iſaiâ, cum Paulo clamo: Noli contaminare animam tuam, nec tangas quidquam eorum *a*. Pollutum noli tangere *b*. Immundum ne tetigeris *c*. Has dulciarias ſed venenatas nebulas ne liba.

a *Levit. c.* 11. *v.* 43.
b *Iſa. c.* 52. *v.* 11. c 2. *Cor. c.* 6. *v.* 17.

ba. Mors latet certiſſima. Sed Poëtis prioribus jungendi:

P. Papinius a *Statius*, qui Silvarum libros 5. Thebaidos libros 12. Achilleidos libros duos ſcripſit; à Virgilio, putem, poëtarum optimus eſt in heroicis, ſi lectorem habeat intelligentem.

Claudius Claudianus poëta nobiliſſimus, quem meus in Rhetoricis præceptor poëtarum ocellum appellare ſolitus eſt.

Quintus Horatius Flaccus. De hoc Quintilianus probè judicans: Inter Lyricos, inquit, ſolus ferè dignus eſt legi Horatius. Non eſt quod quis contradicat.

M. Annæus Lucanus poëta inſignis, ſtylo grandis, ſed à multis hiſtoricus magis audit, quàm poëta.

L. Annæus Seneca in tragœdiis dignus, qui tot habeat interpretes, Lipſium, Delrium, Raderum, alios.

Iuvenalis, Martialis, Catullus, Tibullus, Propertius, optimi poëtæ, ſed & peſſimi, niſi ab obſcænitatis ſordibus ſint purgati, quos tibi fragmenta poëtarum veterum exhibebunt. Nil ultrà deſideres.

Sed numquid animus eſt, recentiores etiam legere? In oculis ſunt, *Franciſci Remondi* orationes & carmina varii generis. *Iacobi Bidermani* Heroica, Elegiæ, Epigrammata; elegantia omnia & lectu digna. De poëtis iſta, quorum ego, uti & reliquorum, non cenſuram (quod abſit à me) ſed guſtulum propinare conor.

His,

a *Papinianus, puto, rectiùs ſcribitur.*

His, quos nominavi, poëtis, Lyricos & Satyricos annumerem, inter quos etiam Satyrici ſolutæ orationis cenſendi. E priſcis Lyricorum princeps, ut dixi, Horatius. E recentibus tres, numero Charitum, mihi præ ceteris & noti, & chari ſunt. I. Vincentius Guiniſius, Lucenſis, ann. 1627. editus Romæ. II. Matthias Caſimirus Sarbivius, Polonus, cujus libri tres Lyricorum editi anno 1625. Coloniæ. III. Franciſcus Montmorencius, Belga, cujus Cantica & Idyllia ſacra ſecundùm edita anno 1629. Ingolſtadii.

Lyricis Satyricum adjungamus. Joannes Barclaius Latinus oppidò ſcriptor & elegans, Iconem animorum & Argenidem edidit; ſolutæ orationi ligatam hinc illinc miſcuit; tres inſuper libros inſcripſit Euphormionis Luſinini Satyricon: Hoc ſcriptum in omnes ferè tam politicos quàm ſacros hominum ordines pugnavit; ſed accuſationibus id urgere, inſtituti mei non eſt: ſinamus manes quieſcere. Hoc riſu digniſſimum. A Barclaii morte homines ſimplices & prorſus albæ mentis quædam præfixo ejus nomine obtruſerunt edita (riſum teneatis amici a.) ac ſi litteratum hoc ævum, à plumbo neſciret aurum diſtinguere.

In Hiſtoriâ.

C. Saluſtius primus, ſi modò ejus libros haberemus, Thucydidi ſimillimus.

T. Li-

a *Horatius de Arte Poëticâ, initio.*

T.Livius, magnitudine, ac majeſtate operis ante omnes. Placidus & diffuſus, in concionibus maximè diſertus, lacteum orationis flumen fundit: Sunt, qui vitioſa quædam illi objiciant. Noſtrum eſt ab his diſcere, non eos judicare.

Corn. Tacitus, Hiſtoricorum princeps non elegantiâ, ſed prudentiâ & judicio, ſententiis & præceptis uberrimus; ſed viris aptior, quàm pueris.

Q. Curtius, probus legitimúſque hiſtoricus, ſi quiſquam. Mira ejus in ſermone facilitas, in narratione lepos. Adſtrictus idem & profluens, ſubtilis & clarus, ſine curâ accuratus. Verus in judiciis, argutus in ſententiis, in orationibus eximiè facundus.

C. Cæſar latinè ac compoſitè ſcripſit. Mira in eo ſtyli puritas & perſpicuitas, minus quidem ornamentorum, ſed & minus ineptiarum habet. Nihil in eo affectatum; narratio plana & hiſtorico ſtylo conformis. Simplex in eo & nuda narratio.

Inter recentiores hiſtoricos ſingulariter à I. Lipſio laudantur: *Philippus Cominæus*, cum quovis antiquorum, ut ipſe putat, componendus: & *Franciſcus Guicciardinus*, prudens, peritúſque ſcriptor. Liceat his duos alios adjungere.

Ioannes Mariana, Latinus reverà elegánſque hiſtoricus de Rebus Hiſpanicis libros triginta in lucem dedit: *Andreas Brunner*, de Rebus Boicis libros quindecim: inſpice, & in utroque ſtyli gravitatem & nitorem

rem admiraberis. Hiſtoricorum ſatis habemus, certè Latinorum. Num & Græcos fontes adire placet?

Thucydides inter eos palmam obtinere creditur. Elocutione totâ gravis & brevis, denſus ſententiis, ſanus judiciis, actiones vitámque dirigens, orationibus & excurſibus admirandus.

Polybius judicio & prudentiâ Thucydidi haud impar, multa & præclara libris 40. compoſuit, quorum pars maxima interiit. Ab his *Xenophon*, *Nicetas Choniates* & *Nicephorus Gregoras* in laude ſunt.

Plutarchus Auctor laudatiſſimus, diffusâ & planâ ſcribendi viâ ad Virtutem & Prudentiam ubique ducit. Ingens in eo eruditionis ſilva lectori nuſquam non aperta. Hunc tibi, Fauſtine, ad comparandam rerum notitiam commendo.

In Oratoriâ.

M. Tullius Cicero ad eloquentiam dux certiſſimus. Ampliori laude hîc abſtineo. Nam Tullium nemo rectiùs laudaverit, quàm ipſe Tullius. Hoc unum addo, Principem hunc oratorem Quintilianus extollens: Ille, inquit, ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valdè placebit *a*. Subjungo non oratorem, ſed philoſophum.

Lucius Annæus Seneca noſtris encomiis non eget, à doctiſſimis viris jam olim exqui-

a *Quintil. l* 10. c. 1. *circa finem, mihi p.* 596. *ubi illuſtriſſima de Cicerone elogia.*

quiſitiſſimè laudatus. Hunc Plinius Major ævo ſuo eruditionis principem appellat. Dion, omnibus ſui ævi Romanis ſapientiâ & eruditione præſtitiſſe, aſſerit. De Senecâ Juſtus Lipſius: Placet legitimis Cenſoribus ille vir, inquit, nec rebus ſolùm (cui enim non? ſi placet ipſa virtus) ſed phraſi & genere dicendi. Quod aliud ab optimo eſſe, non infiteor: cui tamen ſua venus ſit, vel acumine ſententiarum, vel frequentiâ & brevitate. De eodem ille idem Juſtus: Annæus Seneca, inquit, frequenter mihi in manibus eſt: ut ego ſentio, non ſine fructu. Sive enim doctrinam quæro; multa invenio in ritibus priſcis recondita: ſive ſapientiam, Deus bone, quid ad mores & ad vitam ſcriptum umquam præclarius? Qualis ille, & quàm Romanus ubique animus? quæ tela adversùm caſus ſubminiſtrat, & ipſam mortem? quomodo vitia eripit, inſerit virtutes? Fatendum eſt. In cacumine Olympi montis conſtitutus mihi videor, cùm illum lego: ſupra ventos & procellas, ſupra omnes res humanas a.

Chriſtianos ſcriptores excipe, quis omnium veterum magis ad virtutem duxit? Magnus vir eſt, nec ſuadet, ſed ingerit optima, & impellit ad ea, non ducit. Quis ubique ardor, & quàm è pectore verba? Credo poſt ſacras litteras nihil in ullo Orbe, in ullâ linguâ ſcriptū utilius meliúſque. Semper ille mihi magnus vir apparuit; ſed, ut ſolent verè magna, magis magíſque inſpectus & tracta-

a *Lipſius l. 1. Elector, c. 10. & c. 26.*

tractatus ſe approbat *a*. Tria ſunt, quæ huc me ducunt: Verba, Res, Tractatus. Omnia in eo, jure laudanda. *Verba*, ſelecta, propria, ſignificantia: imò quæ plus aliquid ſemper dicunt, quàm dicunt. Qui proprius quidam ejus Genius videtur, ut in parſimoniâ verborum mira ἐνέργεια atque efficacia ſit; in brevitate claritas & ſplendor. Sunt alluſiones, imagines, tranſlationes crebræ & pænè continuæ, quæ delectant ſimul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Eſt cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Eſt & compoſitio quædam & viriles numeri: ſed ut ſtructuram agnoſcas, mollitiem abnuas; & pugnæ atque arenæ omnia, non delectationi aut ſcenæ parata. Jam in ipsâ brevitate, & ſtricto dicendi genere, apparet beata quædam copia; fundit verba, etſi non effundit; fluit, non rapitur; amni ſimilis, torrenti diſſimilis; cum impetu, ſed ſine perturbatione ſe ferens. Denique ut felices arbores, quarum præcipua dos eſt fructum ferre, flores & folia tamen habent: ſic iſte, quem fructûs cauſsâ legimus, & colimus, oblectationem adfert pariter, & Venerem cum Minervâ jungit. Audebo & hoc edere? vel ſermonis atq; elogii cauſsâ aliquis eum legat: ſed abſit, & Res magis trahat. *Res*, quam illuſtrem

a *Centuriâ* 1. *ad Belgas, epiſt.* 16. *ubi etiam Senecæ vitam & mores à calumniis defendit, & eâd. Cent. epiſt.* 42. *& in Manuductione ad* ... *philoſophiam, l.* 1. *diſſert.* 18. *&* 19.

luſtrem & ſublimem, utilem & ſalutarem, ubique promit. Omnia ejus ſcripta, etiam ubi ex profeſſo non videtur agere, quid niſi generoſum illud Honeſtum ſpirant? quid niſi aliis inſpirant? Caput omnis boni fontémque Deum, quàm ſæpè, quàm fortiter, inculcat, atque unà ejus Providentiam & noſtri curam, potentiam, ſapientiam, juſtitiam, & quidquid tale vel Sacra dicant! Illi & Fato nos parêre, & quietos, volentéſque ſequi, quoties monet! in ordinem redigi, ab ordine hoc rerum, quem ille ab æterno deſcripſit. Jam Affectus, id eſt, origines malorum, quis acutiùs aperit, acriùs caſtigat, adductiùs coërcet? Metum, Spem, Lætitiam, Dolorem, quàm temperat, minuit, tollit! Ipſa vitia aſperè ubique invadit & exagitat, Ambitionem, Avaritiam, Libidinem, Luxum, ceteras animorum peſtes. Imò hæc tantâ ſæpè acrimoniâ, ut modum non tenere dicas, & odio atque irâ (ſed, dii boni, honeſtis) auferri. Denique in unius Virtutis admiratione & commendatione deditus, externa omnia ſpernit atque abjicit, & totum illud ſplendidum, ſed fallax, fortunæ regnum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios ſubducens! miramur te, & ſequimur: quiſquis cum attentione tamen legit. Etſi quis aliter poteſt? Tantus ubique vigor & calor eſt, (ut de *Tractatu* nunc addam) ſic omnia animata & ſpirantia, ut excitari, vel ignava & jacentia ingenia neceſſe ſit, & tepida aut frigida calere; imò

non ſcripta legere, ſed verba audire; nec imaginem ejus in libris, ſed ipſum hominem oculis ſenſibúſque uſurpare videamur. Addit de Epicteto: Epictetus ævo, non merito poſterior Senecâ, & ſcriptorum pondere, ſi non numero comparandus, vitâ præponendus. Ille vir totus à ſe & à Deo, nihil à fortunâ fuit. Origine vilis, & inter ſervos; corpore claudus ac debilis; mente nobiliſſimus, & inter omnis ævi lumina refulſit. Vita illi emendatiſſima, & planè ad ſcitum, quod in ore habebat, *Suſtine & Abſtine.* Enchiridion ipſius ſanè egregium, & moralis philoſophiæ velut anima. Nihil in Græcis, aut fallor, tale extat: à duabus illis notis dico, Acrimoniâ & Ardore. Genus ſtyli conciſum, fractum, & quod indolem ſubitarii ſermonis habet: ſed docta interveniunt ſæpè, ſemper ſalutaria, & non eſt, qui bonam mentem magis aut trahat, aut formet. Ego his nihil auſim addere, ſed nec demere.

Oratores alii recentiores in manibus ſunt.

Antonius Muretus.
Joannes Perpinianus.
Franciſcus Bencius.
Franciſcus Remondus.

In Philoſophiâ.

In totam philoſophiam commentarios ſcripſerunt *Franciſcus Murcia, Antonius Ruvius* a, *Rodericus de Arriagâ, Petrus Hurtadus*

a *Exceptâ Metaphyſicâ.*

tadus de Mendozâ. Ex his ego *Franciſcum Murciam* diſcipulis cenſeo legendum. Præter hos *Franciſcus Suarez* & *Petrus Fonſeca* totam philoſophiam complexi ſunt, in ſuâ quiſque Metaphyſicâ. Totam itidem philoſophiam, ut audio, commentariis exactiſſimis illuſtravit *Chriſtianus Bauman* nondum in lucem datus. Singillatim libros phyſicorum explicat *Franciſcus Toletus*, libros de Generatione *Conimbricenſes*, qui & toti philoſophiæ lucem attulerunt nobiliſſimis commentariis *a*. Libros de Animâ inſigniter exponit *Hieronymus Dandinus*; Meteora *Libertus Fromondus*.

In Mathematicâ.

Ampliſſima eſt ſcientia Matheſis. In hac, ut nôris, diſcenda ſunt 1. Elementa Arithmeticæ. 2. Elementa geometrica Euclidis. 3. Elementa ſphærica Theodoſii. 4. Geometria practica. 5. Aſtronomia. 6. Gnomonica. 7. Optica, quæ dimenſiones linearum, ſuperficierum ac corporum complectitur. 8. Calculus triangulorum tam planorum, quàm ſphæricorum. 9. Conica Apollonii Pergæi. 10. Algebra, numerorum miracula continens. 11. Geometria ſublimior, quæ omnium rerum dimenſiones comprehendit, Holometria rectiùs appellanda. 12. Muſica Arithmeticæ conjuncta, quæ vocum & ſonorũ numeros conſiderat.

In Matheſi duces ſunt *Archimedes Syracuſanus*, & *Claudius Ptolemæus*. Ab his *Theon*

a *Metaphyſicam ſi demamus.*

Alexandrinus, Pappus Alexandrinus, Apollonius Pergæus, primarii numerantur inter priſcos.

Recentiores, & meo quidem judicio, inſigniores Mathematicæ doctores ſunt *Ioannes Regimontanus*, & ejus præceptor *Georgius Burbachius*; *Alexander Anderſonius* Scotus; *Nicolaus Copernicus* Boruſſus, qui annis triginta ſex ſcriptionē de Revolutionibus orbium cæleſtium elucubravit *a*; *Franciſcus Maurolicus* Abbas Meſſanenſis; *Petrus Nonius* Luſitanus; *Marinus Ghetaldus* Raguſinus, Italus; *Franciſcus Vieta* Gallus; *Adrianus Romanus* Germanus; *Chriſtophorus Clavius* Germanus, Bambergenſis; *Chriſtophorus Grienberger* Hallenſis; *Tycho Brahe* Danus; *Ioannes Keplerus*.

Non multos nominavi, ſi ſcientiæ amplitudinem ſpectemus.

In Politicâ.

Robertus Bellarminus publicavit Orbi tres libros de Officio Principis Chriſtiani, ſcriptum minimè ſalebroſum, & longè utiliſſimum. Huic vino non opus eſt hederâ.

Iuſtus Lipſius ſex libros Politicorum ſcripſit, & duos Monitorum ad præcepta politica ſpectantium. Opus reverà elaboratiſſimum. Neque hîc hederam appenderim huic vino.

Ioan-

a *Sunt libri 6. de Revolutionibus orbium cæleſt. ad Paulum III Pontif. in eo ſcripto docet terram moveri, cælum ſtare. Vixit Copernicus circa annum* 1540.

Ioãnes à Chockier Juris utriuſque Doctor, & Patricius Leodicenſis, ſex libris theſaurum dedit Aphoriſmorum politicorum, in quibus Principum, Conſiliariorum, & Aulicorum inſtitutio. Scriptio prorſus erudita & utilis. Non dubitem notum tibi opus Thomæ Aquinatis, de Regimine Principum. Vidiſti utique Politicorum libros decem, ab Adamo Contzen ſcriptos, & libros duos à Carolo Scribanio. Uterque noſtri ævi notiſſimus ſcriptor.

Ceterorũ ingens ſeries eſt. Hîc in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum a.

In Medicâ.

In parte primâ, capite decimo, nominavi Medicos nobiliores, & vero nomine Archiatros, *Chriſtophorum à Vegâ*, *Donatum Antonium ab Altomari*, *Nicolaum Piſonem*, & ad uſum hujus ævi *Danielem Sennertum*, qui medicam omnem doctrinam exactiſſimè cenſetur tradere. In medicis inſtitutionibus ceteros præcellit brevitate *Gilbertus Iacchæus*.

De valetudine tuendâ & commodiore diætâ, ceteris, ni fallor, inſigniùs ſcripſerunt *Hieronymus Cardanus*, qui libris quatuor prolixioribus, & *Edmundus Hollingus* Ingolſtadii olim profeſſor mihi notiſſimus, qui illud inſtituti tam eruditâ, quàm ſuccinctâ ſcriptione proſecutus eſt, Utrumque ſuadeo legendum. Res ſummi momenti, cura diætæ.

M 4 Sed

a *Matth.c.* 18. *v.* 16.

Sed addo in auctarium. Iſraël Spachius Medicinæ Doctor & Profeſſor, typis in lucem dedit Nomenclatorem Scriptorum Medicorum, hoc eſt, Elenchum eorum, qui artem Medicam ſuis ſcriptis illuſtrârunt, ſecundùm locos communes ipſius Medicinæ, cum duplici Rerum & Auctorum indice. Editus Francofurti anno 1591. Hæc porrò capita quæ oculis ſubjiciam, ſingulatim à Spachii Nomenclatore proponuntur: Medicina, paginâ 1. Medicina Chymica, pag. 26. Medicina veterinaria, pag. 29. Medicina aſtrologica Iatromathematica, pag. 40. Medicus, pag. 41. Phyſiologica Medicinæ pars, pag. 44. Res naturales: Elementa, pag. 45. Temperantia, pag. 47. Humores, pag. 48. Partes, ibid. Anatome, corporis humani diſſectio, pag. 50. Facultates & earum actiones, pag. 57. Calidum & humidum innatum, pag. 63. Spiritus, pag. 63. Ætas, pag. 64. Homo, pag. 64. ΥΓΙΕΙΝΗ, ſanitatis conſervatrix, pag. 68. Aër, pag. 73. Cibus, pag. 74. Potus, pag. 76. Affectus animi, ibid. Somnus & Vigilia, pag. 81. Motus & Quies, pag. 83. Inanitio, Repletio, ibid. Res præter naturam, Morbus, pag. 84. Simiotica ſigna, pag. 88. Therapeutica Methodus medendi, pag. 97. Diætetice, p. 147. Pharmaceutice, p. 148. Herbarum ſive ſtirpium hiſtoria, pag. 173. Chirurgia, pag. 198.

Huic Elencho Spachii jungamus I. Heurnii Ultrajectini Inſtitutiones Medicinæ, unà cum Modo ſtudendi eorum qui Medicinæ ſuam operam dicârunt. Hæc ſimul

edita

edita Lugduni Batavorum anno 1592.

Inſtitutionibus Heurnii utiliter addentur Petri de Tuſſignano Compoſitiones & Remedia ad pleroſque omnes affectus morbóſque ſanandos. Egregius reverà, & ut vides, compendioſus libellus, cui adjuncta eſt Summula è libris Meſuæ excerpta. Hæc vulgata typis Lugduni anno 1587. Sed ad Juriſprudentiam tranſeamus.

In Iuriſprudentiâ.

Quinam Juriſprudentiæ ſtudioſo præcipuè legendi ſint, docet Hermannus Vulteius in Prolegomenis ad duos libros, quos Juriſprudentiam Romanam inſcribit. Huic, ni fallor, credes plurium annorum profeſſori.

In Theologiâ.

Theologiam univerſam meditatis ſanè ac copioſis & accuratis commentationibus illuſtrârunt *Franciſcus Suarez*, *Gabriel Vaſquez*, *Gregorius de Valentiâ*, *Adamus Tanner*, *Martinus Becanus*, alii. Hanc ipſam, quam vocant Scholaſticam, omnem Theologiam ii, quos nominavi, tomis pluribus, at uno complexus eſt *Alexander Peſantius* Romanus, ſcriptor vel eo etiam nomine laudabilis, quia brevis. E ceteris hoc quidem tempore *Adamum Tannerum* cenſuerim lectori fore opportuniſſimum. His, ſi placet, *Iacobum Granadum*, Theologum recentem, Hiſpanum annumera.

Si Theologiæ partes inſpiciamus, de Trinitate *Didacus Ruizius*, de Incarnatione *Io-*

rem admiraberis. Hiſtoricorum ſatis habemus, certè Latinorum. Num & Græcos fontes adire placet?

Thucydides inter eos palmam obtinere creditur. Elocutione totâ gravis & brevis, denſus ſententiis, ſanus judiciis, actiones vitámque dirigens, orationibus & excurſibus admirandus.

Polybius judicio & prudentiâ Thucydidi haud impar, multa & præclara libris 40. compoſuit, quorum pars maxima interiit. Ab his *Xenophon*, *Nicetas Choniates* & *Nicephorus Gregoras* in laude ſunt.

Plutarchus Auctor laudatiſſimus, diffuſâ & planâ ſcribendi viâ ad Virtutem & Prudentiam ubique ducit. Ingens in eo eruditionis ſilva lectori nuſquam non aperta. Hunc tibi, Fauſtine, ad comparandam rerum notitiam commendo.

In Oratoriâ.

M. Tullius Cicero ad eloquentiam dux certiſſimus. Ampliori laude hîc abſtineo. Nam Tullium nemo rectiùs laudaverit, quàm ipſe Tullius. Hoc unum addo, Principem hunc oratorem Quintilianus extollens: Ille, inquit, ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valdè placebit *a*. Subjungo non oratorem, ſed philoſophum.

Lucius Annæus Seneca noſtris encomiis non eget, à doctiſſimis viris jam olim exqui-

a *Quintil. l* 10. *c.* 1. *circa finem, mihi p.* 596. *ubi illuſtriſſima de Cicerone elogia.*

quiſitiſſimè laudatus. Hunc Plinius Major ævo ſuo eruditionis principem appellat. Dion, omnibus ſui ævi Romanis ſapientiâ & eruditione præſtitiſſe, aſſerit. De Senecâ Juſtus Lipſius: Placet legitimis Cenſoribus ille vir, inquit, nec rebus ſolùm (cui enim non? ſi placet ipſa virtus) ſed phraſi & genere dicendi. Quod aliud ab optimo eſſe, non infiteor: cui tamen ſua venus ſit, vel acumine ſententiarum, vel frequentiâ & brevitate. De eodem ille idem Juſtus: Annæus Seneca, inquit, frequenter mihi in manibus eſt: ut ego ſentio, non ſine fructu. Sive enim doctrinam quæro; multa invenio in ritibus priſcis recondita: ſive ſapientiam, Deus bone, quid ad mores & ad vitam ſcriptum umquam præclarius? Qualis ille, & quàm Romanus ubique animus? quæ tela adversùm caſus ſubminiſtrat, & ipſam mortem? quomodo vitia eripit, inſerit virtutes? Fatendum eſt. In cacumine Olympi montis conſtitutus mihi videor, cùm illum lego: ſupra ventos & procellas, ſupra omnes res humanas a.

Chriſtianos ſcriptores excipe, quis omnium veterum magis ad virtutem duxit? Magnus vir eſt, nec ſuadet, ſed ingerit optima, & impellit ad ea, non ducit. Quis ubique ardor, & quàm è pectore verba? Credo poſt ſacras litteras nihil in ullo Orbe, in ullâ linguâ ſcriptũ utilius meliúſque. Semper ille mihi magnus vir apparuit; ſed, ut ſolent verè magna, magis magíſque inſpectus &

M tracta-

a *Lipſius l. 1. Elector. c. 10. & c. 26.*

tractatus ſe approbat a. Tria ſunt, quæ huc me ducunt: Verba, Res, Tractatus. Omnia in eo, jure laudanda. *Verba*, ſelecta, propria, ſignificantia: imò quæ plus aliquid ſemper dicunt, quàm dicunt. Qui proprius quidam ejus Genius videtur, ut in parſimoniâ verborum mira ἐνέργεια atque efficacia ſit; in brevitate claritas & ſplendor. Sunt alluſiones, imagines, tranſlationes crebræ & pænè continuæ, quæ delectant ſimul & docent; & in rem animum, atque extra rem mittunt. Eſt cura, non affectatio; decor, non comptus; tractata oratio, non torta. Eſt & compoſitio quædam & viriles numeri: ſed ut ſtructuram agnoſcas, mollitiem abnuas; & pugnæ atque arenæ omnia, non delectationi aut ſcenæ parata. Jam in ipsâ brevitate, & ſtricto dicendi genere, apparet beata quædam copia; fundit verba, etſi non effundit; fluit, non rapitur; amni ſimilis, torrenti diſſimilis; cum impetu, ſed ſine perturbatione ſe ferens. Denique ut felices arbores, quarum præcipua dos eſt fructum ferre, florés & folia tamen habent: ſic iſte, quem fructûs cauſsâ legimus, & colimus, oblectationem adfert pariter, & Venerem cum Minervâ jungit. Audebo & hoc edere? vel ſermonis atq; elogii cauſsâ aliquis eum legat: ſed abſit, & Res magis trahat. *Res*, quam illuſtrem

a *Centuriâ* 1. *ad Belgas*, *epiſt*. 16. *ubi etiam Senecæ vitam & mores à calumniis defendit*, & *eâd. Cent. epiſt*. 42. & *in Manuductione ad Stoicr. philoſophiam*, *l*. 1, *diſſert*. 18, & 19.

luſtrem & ſublimem, utilem & ſalutarem, ubique promit. Omnia ejus ſcripta, etiam ubi ex profeſſo non videtur agere, quid niſi generoſum illud Honeſtum ſpirant? quid niſi aliis inſpirant? Caput omnis boni fontémque Deum, quàm ſæpè, quàm fortiter, inculcat, atque unà ejus Providentiam & noſtri curam, potentiam, ſapientiam, juſtitiam, & quidquid tale vel Sacra dicant! Illi & Fato nos parêre, & quietos, volentéſque ſequi, quoties monet! in ordinem redigi, ab ordine hoc rerum, quem ille ab æterno deſcripſit. Jam Affectus, id eſt, origines malorum, quis acutiùs aperit, acriùs caſtigat, adductiùs coërcet? Metum, Spem, Lætitiam, Dolorem, quàm temperat, minuit, tollit! Ipſa vitia aſperè ubique invadit & exagitat, Ambitionem, Avaritiam, Libidinem, Luxum, ceteras animorum peſtes. Imò hæc tantâ ſæpè acrimoniâ, ut modum non tenere dicas, & odio atque irâ (ſed, dii boni, honeſtis) auferri. Denique in unius Virtutis admiratione & commendatione deditus, externa omnia ſpernit atque abjicit, & totum illud ſplendidum, ſed fallax, fortunæ regnum conculcat. O pura, & cælo digna mens, & ad cælum alios ſubducens! miramur te, & ſequimur: quiſquis cum attentione tamen legit. Etſi quis aliter poteſt? Tantus ubique vigor & calor eſt, (ut de *Tractatu* nunc addam) ſic omnia animata & ſpirantia, ut excitari, vel ignava & jacentia ingenia neceſſe ſit, & tepida aut frigida calere; imò

non ſcripta legere, ſed verba audire; nec imaginem ejus in libris, ſed ipſum hominem oculis ſenſibuſque uſurpare videamur. Addit de Epicteto: Epictetus ævo, non merito poſterior Senecâ, & ſcriptorum pondere, ſi non numero comparandus, vitâ præponendus. Ille vir totus à ſe & à Deo, nihil à fortunâ fuit. Origine vilis, & inter ſervos; corpore claudus ac debilis; mente nobiliſſimus, & inter omnis ævi lumina refulſit. Vita illi emendatiſſima, & planè ad ſcitum, quod in ore habebat, *Suſtine & Abſtine.* Enchiridion ipſius ſanè egregium, & moralis philoſophiæ velut anima. Nihil in Græcis, aut fallor, tale extat: à duabus illis notis dico, Acrimoniâ & Ardore. Genus ſtyli conciſum, fractum, & quod indolem ſubitarii ſermonis habet: ſed docta interveniunt ſæpè, ſemper ſalutaria, & non eſt, qui bonam mentem magis aut trahat, aut formet. Ego his nihil auſim addere, ſed nec demere.

Oratores alii recentiores in manibus ſunt.

Antonius Muretus.
Joannes Perpinianus.
Franciſcus Bencius.
Franciſcus Remondus.

In Philoſophiâ.

In totam philoſophiam commentarios ſcripſerunt *Franciſcus Murcia, Antonius Ruvius* a, *Rodericus de Arriagâ, Petrus Hurtadus*

a *Exceptâ Metaphyſicâ.*

tadus de Mendozâ. Ex his ego *Franciſcum Murciam* diſcipulis cenſeo legendum. Præter hos *Franciſcus Suarez* & *Petrus Fonſeca* totam philoſophiam complexi ſunt, in ſuâ quiſque Metaphyſicâ. Totam itidem philoſophiam, ut audio, commentariis exactiſſimis illuſtravit *Chriſtianus Bauman* nondum in lucem datus. Singillatim libros phyſicorum explicat *Franciſcus Toletus*, libros de Generatione *Conimbricenſes*, qui & toti philoſophiæ lucem attulerunt nobiliſſimis commentariis *a*. Libros de Animâ inſigniter exponit *Hieronymus Dandinus*; Meteora *Libertus Fromondus*.

In Mathematicâ.

Ampliſſima eſt ſcientia Matheſis. In hac, ut nôris, diſcenda ſunt 1. Elementa Arithmeticæ. 2. Elementa geometrica Euclidis. 3. Elementa ſphærica Theodoſii. 4. Geometria practica. 5. Aſtronomia. 6. Gnomonica. 7. Optica, quæ dimenſiones linearum, ſuperficierum ac corporum complectitur. 8. Calculus triangulorum tam planorum, quàm ſphæricorum. 9. Conica Apollonii Pergæi. 10. Algebra, numerorum miracula continens. 11. Geometria ſublimior, quæ omnium rerum dimenſiones comprehendit, Holometria rectiùs appellanda. 12. Muſica Arithmeticæ conjuncta, quæ vocum & ſonorũ numeros conſiderat.

In Matheſi duces ſunt *Archimedes Syracuſanus*, & *Claudius Ptolemæus*. Ab his *Theon*

 Alexan-

a *Metaphyſicam ſi demamus.*

Alexandrinus, *Pappus Alexandrinus*, *Apollonius Pergæus*, primarii numerantur inter priſcos.

Recentiores, & meo quidem judicio, inſigniores Mathematicæ doctores ſunt *Ioannes Regimontanus*, & ejus præceptor *Georgius Burbachius*; *Alexander Anderſonius* Scotus; *Nicolaus Copernicus* Boruſſus, qui annis triginta ſex ſcriptionē de Revolutionibus orbium cæleſtium elucubravit *a*; *Franciſcus Maurolicus* Abbas Meſſanenſis; *Petrus Nonius* Luſitanus; *Marinus Ghetaldus* Raguſinus, Italus; *Franciſcus Vieta* Gallus; *Adrianus Romanus* Germanus; *Chriſtophorus Clavius* Germanus, Bambergenſis; *Chriſtophorus Grienberger* Hallenſis; *Tycho Brahe* Danus; *Ioannes Keplerus*.

Non multos nominavi, ſi ſcientiæ amplitudinem ſpectemus.

In Politicâ.

Robertus Bellarminus publicavit Orbi tres libros de Officio Principis Chriſtiani, ſcriptum minimè ſalebroſum, & longè utiliſſimum. Huic vino non opus eſt hederâ.

Iuſtus Lipſius ſex libros Politicorum ſcripſit, & duos Monitorum ad præcepta politica ſpectantium. Opus reverà elaboratiſſimum. Neque hîc hederam appenderim huic vino.

Ioan-

a *Sunt libri 6. de Revolutionibus orbium cæleſt. ad Paulum III Pontif. in eo ſcripto docet terram moveri, cælum ſtare. Vixit Copernicus circa annum* 1540.

Ioãnes à Chockier Juris utriuſque Doctor, & Patricius Leodicenſis, ſex libris theſaurum dedit Aphoriſmorum politicorum, in quibus Principum, Conſiliariorum, & Aulicorum inſtitutio. Scriptio prorſus erudita & utilis. Non dubitem notum tibi opus Thomæ Aquinatis, de Regimine Principum. Vidiſti utique Politicorum libros decem, ab Adamo Çontzen ſcriptos, & libros duos à Carolo Scribanio. Uterque noſtri ævi notiſſimus ſcriptor.

Ceterorũ ingens ſeries eſt. Hic in ore duorum vel trium teſtium ſtet omne verbum [a].

In Medicâ.

In parte primâ, capite decimo, nominavi Medicos nobiliores, & vero nomine Archiatros, *Chriſtophorum à Vegâ*, *Donatum Antonium ab Altomari*, *Nicolaum Piſonem*, & ad uſum hujus ævi *Danielem Sennertum*, qui medicam omnem doctrinam exactiſſimè cenſetur tradere. In medicis inſtitutionibus ceteros præcellit brevitate *Gilbertus Iacchæus*.

De valetudine tuendâ & commodiore diætâ, ceteris, ni fallor, inſigniùs ſcripſerunt *Hieronymus Cardanus*, qui libris quatuor prolixioribus, & *Edmundus Hollingus* Ingolſtadii olim profeſſor mihi notiſſimus, qui illud inſtituti tam eruditâ, quàm ſuccinctâ ſcriptione proſecutus eſt, Utrumque ſuadeo legendum. Res ſummi momenti, cura diætæ.

a *Matth.c*, 18. *v*. 16.

Sed addo in auctarium. Iſraël Spachius Medicinæ Doctor & Profeſſor, typis in lucem dedit Nomenclatorem Scriptorum Medicorum, hoc eſt, Elenchum eorum, qui artem Medicam ſuis ſcriptis illuſtrârunt, ſecundùm locos communes ipſius Medicinæ, cum duplici Rerum & Auctorum indice. Editus Francofurti anno 1591. Hæc porrò capita quæ oculis ſubjiciam, ſingulatim à Spachii Nomenclatore proponuntur: Medicina, paginâ 1. Medicina Chymica, pag. 26. Medicina veterinaria, pag. 29. Medicina aſtrologica Iatromathematica, pag. 40. Medicus, pag. 41. Phyſiologica Medicinæ pars, pag. 44. Res naturales: Elementa, pag. 45. Temperantia, pag. 47. Humores, pag. 48. Partes, ibid. Anatome, corporis humani diſſectio, pag. 50. Facultates & earum actiones, pag. 57. Calidum & humidum innatum, pag. 63. Spiritus, pag. 63. Ætas, pag. 64. Homo, pag. 64. ΥΓΙΕΙΝΗ, ſanitatis conſervatrix, pag. 68. Aër, pag. 73. Cibus, pag. 74. Potus, pag. 76. Affectus animi, ibid. Somnus & Vigilia, pag. 81. Motus & Quies, pag. 83. Inanitio, Repletio, ibid. Res præter naturam, Morbus, pag. 84. Simiotica ſigna, pag. 88. Therapeutica Methodus medendi, pag. 97. Diætetice, p. 147. Pharmaceutice, p. 148. Herbarum ſive ſtirpium hiſtoria, pag. 173. Chirurgia, pag. 198.

Huic Elencho Spachii jungamus I. Heurnii Ultrajectini Inſtitutiones Medicinæ, unà cum Modo ſtudendi eorum qui Medicinæ ſuam operam dicârunt. Hæc ſimul

edita

edita Lugduni Batavorum anno 1592.

Inſtitutionibus Heurnii utiliter addentur Petri de Tuſſignano Compoſitiones & Remedia ad pleroſque omnes affectus morbóſque ſanandos. Egregius reverà, & ut vides, compendioſus libellus, cui adjuncta eſt Summula è libris Meſuæ excerpta. Hæc vulgata typis Lugduni anno 1587. Sed ad Juriſprudentiam tranſeamus.

In Iuriſprudentiâ.

Quinam Juriſprudentiæ ſtudioſo præcipuè legendi ſint, docet Hermannus Vulteius in Prolegomenis ad duos libros, quos Juriſprudentiam Romanam inſcribit. Huic, ni fallor, credes plurium annorum profeſſori.

In Theologiâ.

Theologiam univerſam meditatis ſanè ac copioſis & accuratis commentationibus illuſtrârunt *Franciſcus Suarez*, *Gabriel Vaſquez*, *Gregorius de Valentiâ*, *Adamus Tanner*, *Martinus Becanus*, alii. Hanc ipſam, quam vocant Scholaſticam, omnem Theologiam ii, quos nominavi, tomis pluribus, at uno complexus eſt *Alexander Peſantius* Romanus, ſcriptor vel eo etiam nomine laudabilis, quia brevis. E ceteris hoc quidem tempore *Adamum Tannerum* cenſuerim lectori fore opportuniſſimum. His, ſi placet, *Iacobum Granadum*, Theologum recentem, Hiſpanum annumera.

Si Theologiæ partes inſpiciamus, de Trinitate *Didacus Ruizius*, de Incarnatione *Io-*

ſephus Raguſa, de Sacramentis *Ioannes Præpoſitus* & *Ægidius Coninck*, de Matrimonio, optimè omnium, ut videtur, *Thomas Sanchez*, de Jure & Juſtitiâ *Leonardus Leſſius*, de aliis alii diſputant.

In Controverſiis tradendis, poſt Robertum Bellarminum exactiſſimus habetur *Martinus Becanus*.

In Theologiâ morali docendâ, jam omnium optimi cenſentur, *Martinus Bonacina*, *Vincentius Filliucius*, *Paulus Layman*. Extat ſynopſis eorum, quæ Filliucius tribus tomis docuit. Aliorum ſanè Theologorum neminem ſperno, neque minùs æſtimo, ſed mihi notiores & uſu familiariores ſunt, quos nominavi.

Melioris notæ auctores, ni fallor, à fronte jam nôſti. Agedum & intus illos noſſe incipe legendo. FAVST. Quomodo legam? EVLOG. Numquid non ſatis dictum hactenus? Excerpendo. Sed quia hîc pluſculum documenti expectas, in verba conferam pauciſſima.

CAPVT IX.

Auctores quomodo legendi.

EVLOG. Hîc ternas pariter præceptiunculas inſtillo.

1. Lectionem vagam vita.
2. Auctores à capite ad calcem evolve.
3. Non curſim, non perfunctoriè, ſed meditatè ac conſtanter lege.

Lectio-

Lectionem vagam Annæus philoſophus damnans: Vide, inquit, ne iſta lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminum habeat aliquid vagum & inſtabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nuſquam eſt, qui ubique eſt. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hoſpitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat neceſſe eſt iis, qui nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed omnia curſim & properantes tranſmittunt. Non prodeſt cibus, nec corpori accedit, qui ſtatim ſumptus emittitur. Nihil æquè ſanitatem impedit, quàm remediorum crebra mutatio. Non venit vulnus ad cicatricem, in quo crebrò medicamenta tentantur. Non convaleſcit planta, quæ ſæpè transfertur. Nihil tam utile eſt, quod in tranſitu proſit. Faſtidientis ſtomachi eſt multa deguſtare: quæ ubi varia ſunt & diverſa, inquinant, non alunt. Probatos itaque ſemper lege: & ſi aliquando ad alios divertere libuerit, ad priores redi. Excerpe, quod concoquas. Hoc ipſe quoque facio *a*.

Ergo vaga lectio plus laboris habet, quàm utilitatis. Hinc cenſeam ordinariæ lectioni, haud plures duobus deſtinandos. Nam, quod ad inſtitutum ſpectat maximè; cura triplex *b* ad lectionem adferenda. 1. *Rei*. Hîc plurimùm juverit, totius operis argu-

a *Seneca epiſt. 2. mihi pag. 388.*
b *Potiſſimum Eloquentiæ ſtudioſo.*

mentum præcipere, mentem & animum Auctoris noſſe, inventionem, diſpoſitionem, perſuadendi rationes obſervare, hinc inveniendi, diſponendi, probandi modum diſcere. 2. Cura ſit *Verborum*, *Styli*, *Sententiarum*. Expende num verba propria ſint, an tranſlata; num obſoleta, priſca, peregrina, rara, an uſitata, congruentia, venuſta. 3. Sit *Numeri*. Non poëtæ tantùm, ſed & oratores, ſcriptoréſque alii ſuos habent numeros, & periodorum flexus. Audias ſubinde orationem cetera non inelegantem, ſed tamen aſperam, hiulcam; claudicantem, numeris omnibus deſtitutam, mox frontem obduces, & nauſeabis. Si ergo ſit numeroſa, & ſonorè ſuavitérque fluens oratio, ſi aperta & facilis connexio, de imitatione cogita.

Cùm verò librum lectitare cœperis (quod altera monebat præceptiuncula) illum à capite ad calcem pervolve, nimirum à carceribus ad metas decurre, ab exordio ad epilogum, à principio ad finem rimare ſcriptionem ſuſceptam, ita quidem, ut ipſam etiam dedicationis epiſtolam, &, quæ ad lectorem eſt, non tranſilias. Hæc enim omnia ad pleniorem & auctoris, & libri cognitionem faciunt.

Tertia præceptiuncula jubet lectionem non eſſe properantem, nón tumultuariam, non præcipitantem, non perfunctoriam. Edendo bolos feſtinanter ac raptim ingerere, plurimùm nocet; eadem pænè legentis, quæ comedentis eſt ratio: ægrè digeri-

tur,

tur, quod adeò celeriter & præproperè ingeritur; non ſatis percipitur, quod ita feſtinè ac curſim legitur. Et ſicut properanter te orare, ſic nolim & legere. Nonnumquam, dum legis, inſiſte, & perpende lecta: cùm locus eſt obſcurior, preſſiore pede incedendum. Opus feſtinatum & ſubitarium, idémque perfectum perquam rarum eſt. Appropcrata plerumque imperfecta. Aliqui legunt, ut canes è Nilo bibunt, ideóque non valdè proficiunt. Canis feſtinans cæcos parit catulos. Feſtina, ſed lentè. Cùm nulla verborum & ſtyli habenda eſt ratio, paullò celerior per paginas volvi poteſt oculus; at ubi tam verba, quàm res excerpenda, lentior ſit lectio neceſſum eſt. Nonnumquam eadem ſecundùm ac tertiùm legere ne pigeat, ut quod notatu dignius, id memoriæ tanto firmiùs inhæreat. Et ipſa, quæ quis conficit Excerpta, aut eorum ſaltem indices frequentiùs relegendi, ne forſan tuas ipſe opes neſcias. Et quamvis Philoſophus, Medicus, Juriſperitus, Theologus, aliiſque bonis artibus addicti, poëtarum, aut hiſtoricorum aliquem legant, poterunt tamen & iſti, ſua quiſque ſtudia eâ lectione mirificè locupletare ac promovere. Non eſt, quod mireris, ait Seneca, ex eâdem materiâ ſuis quemque ſtudiis apta colligere. In eodem prato bos herbam quærit, canis leporem, ciconia lacertam. Cùm Ciceronis libros de Repub. prehendit hinc philologus aliquis, hinc grammaticus, hinc philoſophiæ deditus; alius aliò curam ſuam

mittit *a*. Quilibet, quæ ſui ſunt fori, aut excerpit, aut memoriæ tradit. Porrò ignavior aut laboris fugitans, ſi quid venuſtius occurrit, vel chartæ unguem infigit, vel verſus minio ſubducit, vel ad libri marginem notas apprimit, vel chartulas pagellis inſerit, vel pagellæ apices inflectit *b*, aut diſcerniculum; aut librarios funiculos immittit: quæ omnia ferè vitioſa, tædium laboris aut ignorantiam excerpendi produnt. Memoria modis melioribus juvanda. FAVST. De memoriâ jam pridem avebam quærere. Quid vetat de ejus adminiculis breve documentum attexere? Obſecro, Eulogi, doce firmiùs meminiſſe.

a *Seneca epiſt*. 108. *mini p* 636. b Macht Eſelhorn. *Suprà reprehenſum part*. 1. *c*. 10.

CAPVT X.

Adjumenta memoriæ.

EVLOG. In tuam ſolius gratiam id fecero. Sed verbo rem complectar. Excerpere, non meminiſſe hîc doceo. Quoſdam memoriæ magiſtros rideo, qui neſcio quot domunculas ædificant, & in domunculis cellulas, rerúmque imagines multiplicant in infinitum. Eruditum ſanè principium ad inducendam phrenêſin. Ad hanc porrò memoriam, quantâ opus eſt memoriâ? ſi velimus, Fauſtine, impendiis minoribus inſanire poſſumus.

Duo ſunt memoriæ præſidia quàm præ-

ſtantiſſima: *Ordo* & *Imaginatio*: ſic appellem. Si quid eorum, quæ tu ipſe ſcribis, cùm facillimè, tum firmiſſimè velis memoriæ mandare, quàm ordinatiſſimè ſcribe. Princeps memoriæ ſubſidium, ordo. Ordinem negligis? laborem ſupra modum auges; ægerrimè ingeris, celerrimè elapſura. Ordo, anima memoriæ. Quidquid memoriæ cupis tradere, id priùs in ordinem digere. Incredibile dictu eſt, quantum hæc una res, *ordo*, reminiſcendi facultatem adjuvet: in arenâ vel aquâ ſcribis, quod abſque ordine memoriæ tradis. Nec verò quidquam adeò incompoſitum, confuſum, inordinatum eſt, quod non in certum ordinem adducat induſtria.

Si quis memoriam amiſerit, Antonii Mizaldi *a* ſuaſu, cerebro ſuillo cum nuce unguentariâ *b* & cinnamomo veſcatur, reparandæ memoriæ. Sed ego hæc artificiola non magni facio. Omnium inſtar mihi ordo eſt. Gloriatur Eraſmus Chiliadum ſcriptor, ſe puerum adhuc, Horatium & Terentium totos edidiciſſe. Prodigium eſt, quod addo. Joſephus Scaliger, quod mea me Excerpta docent, uno & viginti diebus, totum Homerum memoriæ mandavit. Scis geminas eſſe Homeri partes, Iliadem & Odyſſeam. Ilias viginti quatuor libros, totidem habet Odyſſea. Verſuum habet Ilias unum & triginta millia, ſexcentos ſeptua-

a *Mizald. in Appendice ad Centuriam de Rebus memorab.*

b *Myriſticâ vel odoratâ.*

ſeptuaginta (niſi meus me amicus fefellerit malè numerando) haud pauciores reor Odyſſea continet. Non injuriâ hîc quæras, num fidem non ſuperet, intra unum & viginti dies ſupra ſexaginta tria millia Græcorum verſuum, à viro illo memoriæ commendata. Adjungo grandius. Idem intra quatuor menſes, poëtas Græcos omnes edidicit. Obſtupeſcas haud immeritò ſi legiſſe, nedum edidiciſſe dicam. Incipe poëtarum Græcorum vel principes tantùm & notiores numerare: Æſchylum, Anacreontem, Alcæum, Ariſtophanem, Callimachum, Euripidem, Heſiodum, Lycophronem, Muſæum, Oppianum, Orpheum, Phocylidem, Pindarum, Sophoclẽ, Steſichorum, Theocritum, &c. paucos nominavi quorum omnium carmina extant, pleraque omnia ab Henrico Stephano, Aldo Manutio, Joanne Frobenio edita. Cogita jam ceteros, & negabis demum id, quod dixi, fieri potuiſſe. Sed ego hîc litem non moveo. Memoriam ordine quàm plurimùm juvari ajo.

Ordini appono *Imaginationem* in firmandâ memoriâ adjutricem longè fidiſſimam. Nôris probè *diſponere*, firmè *Imaginari*, & primarium memoriæ artificium jam tenes. De *Diſponẽdi* & *Imaginandi* modo nil quęre ampliùs. Hæc nimiùm arcana ſunt, quæ ſi velim, non poſſim enuntiare. Sit aliquid, de quo liceat dicere cum laniſtâ illo: Hoc palæſtræ artificium te non docui *a*. Tu tuo te Marte juvabĩs.

Seni-

a Den Straich hab ich dich nit gelehret.

Senibus memoriam labare dicunt; at iſta, de quâ loquimur, geminis illis præſidiis firmata cum ætate non deficit, ſed creſcit; quò ætas grandior, hòc illa firmior; ſenio vireſcit. Nec enim ſenectus minùs ordinatè diſponere, aut minùs firmè imaginari poteſt, quàm juventus, & virens ætas. Imò utrumque illud ſeni expeditius eſt, quàm juveni. Senex igitur ad illam memoriam plus habet ſubſidii, quàm juvenis.

De admirandis memoriæ, ſuprà mentionem fecimus *a*. Res infinitæ diſſertationis eſt. Hîc jubet nos Plato quieſcere. Ex Annæo clauſulam appono: Quidquid frequens cogitatio exercet ac renovat, memoriæ numquam ſubducitur, quæ nihil perdit, niſi ad quod non ſæpe reſpexit *b*. Memoria Platoni, Mater Muſarum & Virtutum; Ciceroni, Rerum omnium theſaurus eſt. Honoremus hanc matrem, ſervemus hunc theſaurum. Scias tamen ſtultum eſſe, Curtio teſte, eorum meminiſſe, propter quæ tui obliviſceris *c*. In optimis te memorem præbe: Memento delicti commiſſi, ut doleas; memento beneficii accepti, ut reddas; memento mortis, ut deſinas; memento miſericordiæ divinæ, ne deſperes; memento juſtitiæ, ut timeas; æternitatis memento, ut fluxa ſpernas FAUST. Non importunè miſces hæc ſpiritalia. Sed ego plura velim de Memoriâ Totis horis è memoriâ dicere, quod Oratorum olim, nunc Concionatorum eſt,

a *Parte* 1. *c*. 2. b *Seneca l*. 3. *de Beneficiis, c*. 2, *mihi pag*. 291. c *Curtius l*. 4.

eſt, mihi grande quid & difficile videtur. Hîc ergo artificii aliquid ſingularioris noſſe pervelim. EVLOG. Actum agis. Jam dixi: Memoriæ vis in *Ordine* & *Imaginatione* conſiſtit. Tibi cetera relinquo. Quia tamen Concionatorum cauſſam agis, addamus paucula, quæ propriè ſpectent ad Excerpta concionatoribus profutura.

CAPVT XI.

In Dominicos & feſtos dies ſymbolæ.

ELoquentiæ princeps in Rhetoricis ſcribit, eloquentiam ſine ſapientiâ eſſe non poſſe. Hanc parare non unius res anni eſt. Induſtriâ & labore pars magna ſapientiæ conſtat. Eò annotationes & Excerpta, eò laborioſa ſtudiorum ſedulitas ſpectat, ut demum ſapere diſcamus & loqui. Cathedrâ & alto digna dicere, non levem poſcit apparatum. In hoc Excerpta numeramus. Incipiat Concionator maturè, cum judicio, ſollerter excerpere, & numquam illi deerit, quod utiliter dicat. Si quinquaginta, ſi centum annis dixerit, quod annis pluribus dicat, ſupererit. Loculos ſine fundo, inexhauſtam præſtat ſcientiam hæc excerpendi Sollertia. Concionator lectioni ſedulæ intentus, longè plus hebdomade unâ colligit, quàm die unâ expendit. Concionatori præter tres illas *Lemmatum, Adverſariorum, Hiſtoricorum* claſſes, *Symbolas,*

Symbola, ſic appello, *in omnes Dominicos & feſtos dies* numquam non ad manum ſint. Rem hanc unam omnium non utiliſſimam ſolùm, ſed neceſſariam, tot annis expertus ſum. Nec artis aut difficultatis quidquam habet *Symbolarum* conficiendarum modus. Hic ipſe eſt, quem oculis monſtro paradigmate mechanico. Sume quaterniones chartæ puræ *a* plus minus nonaginta (tot enim ferè Dominici per annū, & feſti dies) ſingulis ſuos inſcribe titulos hoc modo: Si annum ordiri libeat à Domini JESU natali, quaternioni primo hunc appone titulum:

Nativitas Domini IESV. *Luc.* 2.

Ita ſecundo, ita tertio, quarto, quinto; ita deinceps, ita reliquis omnibus ſuam cuique inſcriptionem à Dominico aut feſto die ſumptam præfiges, prout hîc cernis.

S. Stephanus. Matth. c. 23.
S. Joannes. Matth. c. 21.
SS. Innocentes. Matth. c. 2.
Dominica 1. poſt Nativitatem Domini JESV. Luc. c. 2.
Circumciſio Domini JESV. Luc. c. 2.
Epiphania Domini JESV. Matth. c 2.
Dominica 1. poſt Epiphaniam. Luc. c. 2.

Ita & reliquos dies Dominicos & feſtos diſpones. Quòd ſi annum ordiri placeat à Domini Adventu, pari ratione ſingulis quaternionibus unum è ſequentibus titulis inſcribes.

Dominica I. Adventûs. Luc. c. 21.

S. Ni-

a Bögen Papier in Quart.

S. Nicolaus. Matth. c. 25.
Dominica II. Adventûs. Matth. c. 11.
Conceptio B^{mæ} Virginis matris. Matth, cap. 1.
Dominica III. Adventûs. Joan. c. 1. &c.
Hac methodo dies anni Dominicos & feſtos omnes in ſeparatas chartas transferes, ita ut quivis Dominicus aut feſtus dies unum, aut, ſi mavis, geminatum habeat quaternionem. Ubi hunc illúmve impleveris, alium atque alios appones. Imò quaterniones nolim eſſe conſutos; ſatis eſt in eâdem, aut diverſis thecis conjunctos, & funiculis immiſſos contineri.

Chartam virginem habemus: ſed quid illi, dices, inſcribendum? Paratâ igitur chartâ, proximum eſt, huc illuc ſymbolas conferre. Quâ in re concionator, aut qui aliquando è cathedrâ dicturus, duo hæc obſervet.

1. Euangelia totius anni norit omnia *a*, & quo die quodvis ſoleat prælegi, exactè ſciat. Ita non difficilè notatu digna in feſtos & Dominicos dies diſtribuet, ſuum cuivis locum aſſignaturus.

2 Symbolæ ſeu materies huc illuc dicto ordine partienda, eſt omne id, quod non tantùm legerit, ſed quod audierit, viderit, ipſe cogitaverit, ſi pro concione convenienter dici poſſe cenſuerit. Huc meliora dicta, ſententiæ, concionum themata, huc omnigeni conceptus, ut loquimur, & diſcurſus, ſenſa,

a *Omnia in unâ quaternionis facie perſcribi poſſunt.*

ſenſa, præmeditationes, cogitata, huc denique referendum mixtim ac ſine ordine, quidquid ad iſtud, illud, aliúdve Euangelium rectiùs explicandum facere videtur.

Exempli gratiâ, inter legendum fortè occurrit de infante exercitûs duce. Anno 1144. pugnârunt Lovanienſes contra Bertoutiorum gentem. Infans princeps Godefridus III. in cunis allatus & ad ſalicem arborem ſuſpenſus. Quæ concio potuit diſertior eſſe hac facie? conjiciunt oculos; manu, qui poſſunt, tangunt; omnes, ut Numen, ſuum principem voce & affectu venerantur, & animis inflammatis in hoſtem eunt. Quoties pedem referre Lovanienſes cœperant, flexi ad infantem oculi reprimebant; vagitus, qui interveniebat, & ne ſacrum pignus proderent, pro omni exhortatione erat. Cum infantis avo & patre ſeptemdecim juſtis præliis conflixerunt Bertoutii, quos Lovanienſes repreſſerunt. Juſtus Lipſius in ſuo Lovanio, l.2.c.9. & Carolius Scribanius in Antverpiæ originibus, c.2. Huic affinia ſunt. Balbinus Romæ ſeditionem non ſedaſſet, niſi infantem Gordianum purpuratum longiſſimi hominis collo ſuperpoſitum produxiſſet ad populum. Capitolinus, pag.207. de duobus Maximinis. De infante, qui contra regem Aſſyriorum pugnavit, vide Iſaiam c.7. De puero nondum quinquenni, & vix loqui gnaro, electo tamen Rhemenſi Epiſcopo, Spondanus ad annum 925.n.2. Hæc talia certè ad Nativitatem Chriſti Domini referenda,

renda. FAVST. Sed hiſtorica ſunt, & ad illam claſſem pertinent. EVLOG. Jam dixi, nil eſſe peccati, licet idem in duas tréſve diverſas claſſes enotetur. Sed labori vis parcere? In eam igitur claſſem excerpe, quæ viſa fuerit commodior. Sed conficiendas ſymbolas exemplis monſtro brevioribus.

Legis, vel audis, vel meditaris quippiam annotatu dignum de ſupremo judicio? Hoc igitur lectum, ſeu auditum, &c. ad Dominicam ultimam poſt Pentecoſten, aut primam Adventûs refer. Occurrit aliquid legenti de amore in homines, ſeu charitate proximi? ergo ſymbolis inſcribe, & ad Dominicam 12. poſt Pentecoſten, aut 17. extrahe. Nobile documentum de animi ſubmiſſione, ſeu Humilitate, undecumque tandem accipis? Ad Dominicam 10 poſt Pentecoſten pertinet. Præclarum aliquid de Pœnitentiâ diſcis? Ad diem D. Magdalenæ ſpectat. De animi dotibus bene collocandis lectitas? Ad diem D. Nicolai excerpe. Inſigniora de Angelis te docet lectio? Ad diem D. Michaëlis enota. Tibi ipſi cogitanti fructuoſum concionis thema incidit? Mox eò ſymbolam ablega, quò pertinere judicaveris. De dandâ inimicis veniâ, dictum, factum, argumentum audis illuſtrius? Ad Dominicam 21. poſt Pentecoſten exſcribe. Notanda quædam de morte legis? Hæc confer, uti ſymbolam, Dominicæ 15. poſt Pentecoſten. Ita ſollicitudinis moderatio, vel contemptus opum, ad Dom. 14. poſt Pentecoſten. Abſtinentiæ ac

jeju-

jejunii emolumenta, ad Dom. 1. Quadrageſimæ. Chriſti patientis memoria, ad feriam 1. Paſchatis. Futuræ cladis præmeditatio, ad Dom. 6. poſt Paſcha. Frenum Iracundiæ, ad Dom. 5. poſt Pentec. Odium & victoria ſui, ad diem D. Laurentii ſpectat. Ita de ceteris judicandum.

Ante omnia verò videat concionator, ne penuriâ laboret thematum, quæ pro ſuggeſtu aliis atque aliis diebus erunt explicanda. Ideò hac annotandi curâ ita perfungatur, ut Dominici & feſti dies ſinguli ſaltem aliquot exhibeant themata ſuo quęque tempore uſurpanda. Verbi gratiâ: Chriſtianum Paſcha imminet, dicendum publicè de Chriſto Reſurgente, vel in cælum Aſcendente: Quid dicam, inquis, quid proponam thematis? quam Euangelii partem explicabo? Sint igitur in parato themata cōplura breviſſimè annotata, ut delectus ſit ex iis, quod commodius videbitur, ſeligendi. Atque hoc oculis ſubjicio, quod è meis ſymbolis in exemplum ſumo.

Domini Jesv *in cælum aſcenſio. Marci c. 16. Actor. c. 1.*

Thema 1. Quoties Dominus Jesvs intra Reſurrectionis & Aſcenſionis diem, & quibus ſeſe ſpectandum præbuerit.

2. Quâ gloriâ Chriſtus Dominus, & quo comitatu aſcenderit.

3. De Tempore, Locó, Modo, Teſtibus Aſcenſionis Dominicæ.

4. Veſti-

4. Veſtigia Chriſti impreſſa rupi.

5. De nube, quæ velut ſella regia excepit Chriſtum Dominum ab oculis diſcipulorum.

6. Dominus JESVS comparatus aquilæ, quę ſeſe ſuper omnes cælos ſuâ virtute evexit.

7. Dictum Angelorum: Viri Galilæi, quid ſtatis aſpicientes in cælum?

8. Alterum eorumdem dictum: Hic JESVS, qui aſſumptus eſt à vobis in cælum, ſic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cælum.

9. Paſtor reducens ovem perditam, ſummum cælo terræque gaudium creavit.

10. Cur Eccleſia Domini JESV Aſcenſionem obſeruatu ſingulari vocet *Admirabilem.*

11. Effigies Chriſti in cælo glorioſi.

12. Mons oliveti, principium & finis luctæ Chriſti. Novem differentiæ inter diem Chriſti aſcendentis, & in horto ſudore ſanguineo diffluentis.

13. Chriſtus ſummus Pontifex, in quibu Pontificatum ſuum oſtenderit.

14. Aſcenſio in cælum ædificanda deſcenſu tartari, cōtemptu terræ, aſpectu cæli.

15. Duodecim admiranda Dominicæ Aſcenſionis.

16. Quomodo per ſpem aſcendendum cum Chriſto.

17. Acti labores jucundi, Alleluia.

18. Chriſtus cum Samſone collatus, qui ambas portæ fores apprehendit, impoſitáſque

táſque humeris in verticē montis portavit.

19. Cur Angeli hoc die apparuerint candidati? Cur non ſimiles triumphatori, cui accinitur: Quare rubrum eſt indumentum tuum? Iſaiæ c.63.v.2.

20. Ab aſcendente Domino, facta diſcipulis promiſſio: Linguis loquentur novis, Marci c.16. v.17.

21. Et conveſcens præcepit eis. Actor.c. 1.v.4. Convivia quomodo celebranda.

22. Domini JESU Aſcenſio, rerum caducarum deſpicatio, Eccleſiâ monente: Ipſi quoque mente in cæleſtibus habitemus.

23. Quomodo Mater Domini JESU Virgo beatiſſima hoc myſterium præſens & abſens conſiderârit.

24. Duodecim ſigna in Domini JESU aſcenſione obſervanda.

25. Acerbiſſima mors crucis, quàm ſublimem Chriſtum fecerit.

26. Quomodo fidem, ſpem, charitatem, Aſcenſio noſtri Servatoris in nobis excitet.

27. Angeli Tobiam ducētis verba: Tempus eſt, ut revertar ad eum, qui me miſit.

28. Cauſſæ, cur Chriſtus Dominus Aſcenſionem ſuam non diutiùs diſtulerit.

29. Homo quidam nobilis abiit in regionem longinquam accipere ſibi regnum, & reverti. His verbis Chriſtus ſeipſum depinxit. Luc.c.19.v.12.

30. De Apoſtolorum oculis hac potiſſimùm die dicendum illud: Beati oculi, qui vident quæ vos videtis, &c. Luc.c.10. v.23.

31. Ubique plurima, quemadmodum hac ipsâ die, gaudii & luctûs mixtura.

32. Hac etiam die de aſcendente Domino JESV affirmandum: Et ipſe ſe finxit longiùs ire. Luc. 24. v. 28.

33. Chriſti Domini perſeverantia, cum inconſtantia hominum collata.

34. Domine, quò vadis? Vado parare vobis locum, ut ubi ego ſum, & vos ſitis. Joan. c. 14. v. 2. & 3.

En concionum themata in annos triginta quatuor parata. Tot ſimul conciones in promptu mihi ſunt, quas annis ſuperioribus ad illa themata formavi. De reliquo Deus providebit. Et plura jam habeo notata, ſed tibi nondum monſtranda. Cùm ergo quot annis Chriſti vel Naſcentis, vel Reſurgentis, vel Aſcendentis, vel alius quicumque feſtus dies proximarit, inſpiciendæ ſunt ſymbolæ, & è notatis tam thematibus, quàm aliis rebus excerptis eligendum, quidquid aptius viſum fuerit ad dicendum. Sed ſcias, in iis, quæ ſignavi themata, non appoſitum eſſe, prolixitati vitandæ, ſcopum & finem, in quem ea debeant collineare. Exempli gratiâ: Thema primum explicat, Quoties, & Quibus intra Reſurrectionem & Aſcenſionem Chriſtus apparuerit. Sed de hoc differere parum foret, nec eſſet concio, ſed ſola ſermocinatio, niſi accederet cohortatio ad firmiſſimam fidē, tam de Dominicâ, quàm de noſtrâ Reſurrectione futurâ, concipiendam. Alterum thema, Aſcendentis Chriſti gloriam proponit,

Ni-

Nihil hoc ad formandos mores, niſi ſcopus ſit, perſuadere humanæ gloriæ fugam. Tertium, attributiones & circumſtantias Aſcenſionis Dominicæ declarat. Non ſatis eſt hoc ſcire, niſi dicentis ſcopus ſit, commendare ſummam ſubmiſſionem ac reverentiam erga Dei providentiam, quæ omnia in pondere, menſurâ, numero facit. Thema quartum Chriſti Aſcendentis veſtigia rupi impreſſa commonſtrat. Quid hoc ad emendatiorem vitam? Niſi hoc unà inculcetur: Imitationem Chriſti relictā Chriſtianis, ut ſequantur veſtigia ejus. Ita hæc quatuor, ita triginta cetera, ita alia quæcumque concionum themata certos ſibi fines terminóſque conſtituant, eo quidem modo, ut dictio ſive concio tota dirigatur ad certum quid perſuadendum, è quo morum aliqua ſequatur emendatio. Vanæ, vaniſſimæ ſunt conciones illæ, quæ multum clamoris, parum habent caloris, multum diſſertant, parum perſuadent, nec conantur certum aliquid perſuadere. De his verè affirmes: Dictio venuſta & verboſa, ſed ad mores nihil, nemini fructuoſa. Dicunt, & non faciunt, ſed nec auditores ad faciendum erudiunt. FAVSTIN. Hîc grande quid moves, Eulogi, da veniam, obſecro, interpellanti. Conciones me audire memini quàm plurimas, è quibus mihi viſus ſum redire doctior, non melior; aliquid eruditionis retuli, nihil caloris, nihil impulſûs ſanctioris. Recordor è Senecâ te dicere: Obſecro vos, cur tam neceſſariam cu-

ram majoribus melioribúſque debitam, in re inutili terimus? Quid mihi profuturum eſt ſcire, an aliud ſit ſapientia, aliud ſapere? Potiùs id age, ut mihi viam monſtres, quâ ad iſta perveniam. Dic mihi quid vitare debeam, quid appetere; quibus animum labantem ſtudiis firmem; quomodo, quæ me ex tranſverſo ferunt agúntque, procul à me repellam; quomodo par eſſe tot malis poſſim; doce me, quomodo feram ærumnam ſine gemitu meo, felicitatem ſine alieno *a*? Ita nos prorſus virtutis elogia, illuſtriora ſenſa, doctas explicationes, cælitum laudes audimus ſæpè, ad veram imitationem hominum ſanctorum rariùs inflammamur. Scire diſcimus plerumque, non item facere. EVLOG. Quid iſta hîc fabularis? tu concionatores corrigere, juvenis; tu illis leges figere? Serum eſt hoc loco de his talibus diſſerere. Nos cathedras & pulpita in mores alios non refingemus. FAVST. Quia tamen, mi optime Eulogi, in ſermonem hunc incidimus, quæſo te, coronidis loco pauculas leges ſcribe cathedris. Nullum, arbitror, habebis obſtrepentem. Hoc ætati tuæ, hoc cano capiti, hoc experientiæ tot annorum, hoc eruditioni non invidæ, hoc charitati Chriſtianæ convenit, quod & plurimorum vota, ſat ſcio, poſtulant. Ergo annue, & monitis Eccleſiaſten imbue. EVLOG. Non diffiteor, me iſtud ſæpiùs rogatum. Eſt tamen quod moram injiciat. Homines lapides, ſtupores, hebe-

a *Seneca epiſt.* 117. *mihi pag.* 657.

hebetis ingenii, præceptiones non capiunt; ingenii elati, non admittunt. Nimirum ab aliis doceri velle, humanus genius rarò appetit. Nihilominus & aliorum, & tuis precibus parebo. Non autem legiſlatorē agam, ſed amiciſſimum ſeu monitorem, ſeu ſuaſorem. Paucis monitis complectar, quod hactenus judicavi expedientiſſimum concionatori. Ne tamen forſan minùs intelligar, diſtinctis monitis Notas ſubiiciam.

CAPVT XII.

Eccleſiaſtæ, atque Concionatori ſacro, monita.

I. MONITVM.

Ante omnia unum aliquid & certum ſibi ſumat Eccleſiaſtes, quod perſuadere velit dictione.

Nota.

HIc cardo rei, hoc totius concionis fundamentum & caput eſt, quod & primo, & medio, & ultimo loco, quod vel millies dixerim, nec umquam ſatis inculcaverim. Hoc unum unicè ante omnia concionatori in publicum progreſſuro ingerendum: Quid perſuadere vis dictione? Num Patientiam, num Humilitatem, num Temperantiam, an Charitatem? &c.

aut quódnam vitium diſſuadere? an vitiorum fontem Superbiam, an Libidinem, aut Gulam, an Avaritiam, aut Socordiam, num Iram, aut Invidiam? Quod Chriſtianæ religionis caput, menti auditorum vis affigere, ut id firmiùs credant? Huc enim momenta rerum & rationes, huc cauſæ & argumenta omnia ſunt dirigenda. Aiunt periti rerum, concionem omnem ſic eſſe componendam, ut ea in ſyllogiſmum poſſit redigi, qui urgendus & perſuadendus. In unum & certū alīquid argumenta concionis omnīa eſſe collineanda.

Quanti, ah quanti quotidie cathedras conſcendunt, omnia præclarè dicunt, plauſum ferunt, ſed reverà fructum non capiunt, quia hoc unum omittunt; dictione non tantùm nil perſuadent (quod ſæpè non humanarum virium eſt) ſed nec perſuadere contendunt. Belliſſimos *Conceptus* & *diſcurſus* in medium ferunt, clamant, brachia jactant, pulpita tundunt, jam pænè triumphant. Cùm dicendi finis eſt, quærat auditor prudens: Quid dixit, aut quid dicere voluit? Idem in libris reperias (cum veniâ dixerim) in quibus ſeges rerum plurima, ſed quæ ad formandos mores non multum faciat. Explicationes hîc pulchræ, ſermocinationes variæ, digreſſiones amplæ, invectivæ, ſed rariores, verborum & ſententiarum exornationes plurimæ; dicuntur & ſcribuntur omnia præter quàm neceſſaria & utilia. Nimirum hos ſibi fines terminóſque multi conſtituunt, dicere miranda,

num-

numquam audita, auditu grata. Denique in univerſi laboris præmium ſunt ſolæ illæ vulgi voculæ: Fuit pulchra concio. Tantilla merces pro tantis laboribus!

Tu ergo, ſi tibi divinus honor eſt curæ, dic potiùs utilia, dic neceſſaria. In omni concione (quod probiſſimè notandum) certum aliquid perſuadere nitere; aliquid vitioſi, aut pravæ conſuetudinis, aut mali exempli abolere ac emendare, virtutis aliquid inſerere conare. Huc totis viribus tende, huc arcum dirige, mores inſtrue, caſtimoniam doce, patientiam perſuade; diſcant à te facere, quidquid Chriſtianæ legis eſt. Finis & ſcopus concionum, ſi fieri poſſit, ſit ſemper unus aliquis ad formandos mores præfixus, in hunc unum initio ſcriptionis omnia dirigantur.

II. Exordia ſint brevia, & è dicendis ducta. Thema concionis, quàm clariſſimè ac diſtinctiſſimè proponatur.

Notæ.

Crebræ ſunt conciones, quæ longis pugnant proluſionibus, & auditorem ante pugnam fatigant. Quid tu de corpore illo dixeris, cujus caput dimidiam corporis longitudinem exæquat? Quid de illà concione, cujus proluſio dimidium ferè temporis ſpatium abſumit? In exordio captanda eſt benevolentia. Contrarium facit, qui prolixum

lixum exordium ſtruit. Nam auditor Laconicæ dictionis amans, à veſtibulo domum æſtimans, ingemiſcit ac dicit: Longa præfatio, ergo longa concio. Ita ante principii finem, jam tædii plenus deſperat, demittítque auriculas, ut iniquæ mentis aſellus, cùm gravius dorſo ſubiit onus *a*. Ergo breve ſit exordium, & rei quàm maximè accommodatum, ne concionator à piſcibus incipiat, finiat cum avibus. Epilogus pari modo ſit clarus, brevis, diſtinctus, & conceptis verbis ad concitandum motum nervoſus.

III. Tardè loquatur concionator, nec umquam voces præcipitet.

Notæ.

Incredibile dictu eſt, quantopere hæc una res maximè plebem ad audiendum devinciat Orator ille gratiſſimus, qui non præcipitanter diſertus. Auditor enim rudior eruditam linguæ volubilitatem neutiquam aſſequitur, ſed nec doctiores tam celeri vocum tumultu volunt obrui. Annæus Seneca facilitatem potiùs verborum, quàm celeritatem probans: Illam ego, inquit, in viro ſapiente recipio, non exigo, ut oratio ejus ſine impedimento exeat; proferatur tamen, malo, quàm profluat. Cicero quoque noſter, à quo Romana eloquentia exivit, gradarius fuit, non curſor gradu ivit. Summa ergo ſummarum hæc erit: Tardiloquum te

a *Horatius l. 1. Serm. ſat. 9. initio.*

te eſſe jubeo *a*. Præſtat igitur unum aliquid probiùs auditoris animo infigere, quàm multa pejùs proferre, & plura curſim dicere, ad oratoris copiam potiùs oſtentandam, quàm ad auditoris vitam emendandam. Vanitatis eſt, dictionem infarcire rerum copiâ, ne ſcilicet concionator ſiccus aut jejunus videatur.

IV. Affectatio, & omnis tam exterior, quàm interior cavenda eſt pompa.

Notæ.

Orator Euangelicus intentionis ſit puriſſimæ, & ad unius Dei gloriam extollendam erectæ. Quidquid porrò affectatum eſt, decorum non eſt, neque placere poteſt. Propria & uſitata placent. Hinc ſtylus à familiari colloquio alienus, aut plùs æquo conquiſitus, plerumque diſplicet. Et expedit valdè ut Eccleſiaſtes ſubinde in auditoris animum ſeſe inſinuet, familiari prorſus dictione, ingenuo candore, & affabili fiduciâ ſine omni affectatione ac pompâ. S. Franciſcus Xaverius, Societatis concionatores identidem admonebat, ne ſeipſos prædicarent, ſed Chriſtum crucifixum, hoc eſt, ne quæſtionibus ſubtilibus, aut diſputationibus doctrinam vel ingenium ſuum venditarent, ad auram popularem captandam. Sermonem in rebus moralibus, planis, & ad

a Seneca epiſt. 40, *mihi pag.* 453.

ad vulgi captum accommodatis verſari; res curioſas, novas, dubias, inauditas à ſuggeſtu ſacro amandari; ea demum pro concione ſeri volebat, quæ vulgi etiam imperiti intelligentia potiùs quàm admiratio exciperet. Ideò teſtimonia ſacrarum litterarum non nimiùm acervanda, controverſa doctorum non tangenda, ſed perſpicua & ad mores corrigendos apta judicabat tractanda.

V. Suis ſe auditoribus, loco item & tempori Eccleſiaſtes accõmodet.

Nota.

Hîc artis non eſt, multa & doctè diſſerere: artis eſt ad ſenſum captúmque præſentium ſeſe attemperare. Nec enim tantùm vitii eſt non capi, ſed etiam ægrè capi: hinc proſopopœiæ *a*, dialogiſmi, hypotypoſes *b*, & maximè ſimilitudines non ſpernendæ. Nervoſæ Bibliorum ſententiæ librato eorum ſenſu, quandoque crebriùs repetendæ. Chriſtus id fecit, qui in eâdem concione intra paucos verſus, ter iſtud repetiit: Ubi vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Marci c. 4. v. 44. 46. 48. Hunc concionatorem verè Magiſtrum artis imitetur Euangelii præco. Qui quidem ſi divini honoris ſtudio feratur, nullam concionem

a *Perſonarum ficta introductio, de quâ Cypriani Rhetorica, l. 3. c. 30.* b *Forma rei ſic verbis expreſſa, ut cerni potiùs videatur, quàm audiri.*

cionem ſuâ vel negligentiâ, vel aliâ culpâ omittet. Sanctus Franciſcus Xaverius ille Indiarum Apoſtolus, conciones quàm creberrimas expetebat, ratus ex communi hoc bono multa & magna privata bona promanare. Hinc multùm errant, qui peregrinationis, aut alterius devotionis, ut vocant, prætextu, aliówe ſpecioſo nomine conciones omittunt, & plebem Chriſtianam ſuo fraudant pabulo egregii paſtores. Hæc dicit Dominus Deus: Væ paſtoribus, qui paſcunt ſemetipſos, lac comedunt, operiuntur lanis, quod craſſum eſt occidunt, gregem autem Domini non paſcunt (conciones raræ, convivia creberrima) quod infirmum eſt nō conſolidant, & quod ægrotum non ſanant, quod confractum non alligāt, quod perierat non quærunt, quod abjectum non reducunt a. Verbum divinum ſollicitè tractandum; nulla concionum temere omittenda.

VI. Plurimùm juvat inter dicendum, bis térve animum colligere, & omnibus ſenſibus præſentem eſſe.

Nota.

Summi hoc momenti eſt, & concionanti tam utile, quàm neceſſariū. Sed hæc ſenſuum collectio, animíque præſentia ſuaderi potiùs poteſt, quàm quid ea ſit, deſcribi ſatis vel doceri. Hac animi præſentiâ maximè opus eſt, cùm nervoſiùs aliquid urgendum,

a *Ezech. c. 34. v. 2. & ſeqq.*

gendum,& in epilogo, ubi concionator totis viribus in id incumbat,ut quod perſuaſum credit, animis auditorum penitus infigat. Ad eam rem, epilogus cum curâ & ſtudio ſingulari parandus.Illud jam è Rhetoricâ notum: Firmiſſimas rationes principio & fine collocandas; ceteram argumentorum turbam in medium conjiciendam, ſingulis geſtum ac vocem attemperandam. Illi porrò concionatores minimè laudandi (quos vocant *Vniſonos*) qui dictionem ſuam eodem vocis ſono ac tenore, quo ſunt orſi, ad finem perducunt. Moleſtum hoc auditori, & ad meliores motus concitandos neutiquam idoneum.

VII. Euangelii explicatio aſpergi poteſt eruditione profanæ litteraturæ.

Nota.

Aſpergi,dico,non perfundi, ídque rariùs & modicè. Hoc Apoſtoli *a*, hoc Patres priſci fecerunt,ſed fecerunt parcâ manu. Nec enim vetitum è Plutarcho, Plinio, Æliano, Livio, aliíſque talibus, eruditionis priſcæ aliquid miſcere ad inſtitutum meliùs explicandum. Sed hoc admodum moderatè faciat Eccleſiaſtes, veluti ſacrū irrorans patinæ piper *b*. Hiſtoriæ, præſertim notiores, breviùs narrandæ, fabellæ multò parciùs uſurpandæ.Facetię non facilè in ſuggeſtum adferendæ: Adulationes, inutilium narrationes,

a *Paulus ad Titum, v.12.*
b *Perſius ſat.6.verſ.24.*

tiones, auxeſes, hyperbolæ, exaggerationes nimiæ penitus excludendæ. Laudes ſine exceptione, & odioſæ de Sanctorum inter ſe præſtantiâ comparationes, vitandæ. Candidè ac moderatè loqui, tutiſſimum. Philologia & omnis litteratura profana hîc ſerviat, non regnet. Omne firmamentum concionatori è ſacris paginis petendum. Biblia concionator ita legat, ut ſi poſſit etiam ediſcat. Idcircò quotidie minîmùm duo Bibliorum capita; ſi per tempus liceat, plura ſingulari ſtudio evolvat, & inde vel in ſuas ſymbolas, vel claſſes alias excerpat. Medicorum ſcito, ovum unicū plus præbet alimenti, quàm olla braſſicę referta: ita unica Scripturæ ſententiola plus habet ſucci, quàm mille Ariſtotelis, Tullii, Demoſthenis teſtimonia. Exanguia ſunt, & exucca omnia, quæ nihil habent roboris è voluminibus divinis. Hîc errant ſanè multi, qui neglectis aut parcîſſimè conſultis codicibus ſacris, per omne genus ſcriptorum volutantur, & tunc demum, quàm pulcherrimè ſe dixiſſe credunt, cùm dictionem attulerint Rhetorum coloribus pictam, ſententiis, figuris, hiſtoriis inſigniter factam.

VIII. Omnis concio concionatori bis ſedulò ſcribenda.

Nota.

Ita ajo. Et prima quidem ſcriptio chartæ mandanda liturariæ obviæ, in quam dicendorum materies omnis ſine ordine, prout

occurrit, mixtim referenda. Ita exordium & epilogus hîc breviter annotandus; ita ſententiæ, rationes, argumenta, & quidquid ad proximam concionem ſtruendam pertinet, paucis deſignandum. Haud aliter atque is neceſſariò agit, qui domum ædificare cogitat. Nam priùs materiam omnem educendæ domûs, arenam, lateres, calcem, tegulas, ſaxa, trabes, aſſeres opportunè in locum unum convehit: dein partitur, ſegregat, componit, ædificat eo, quem ſibi præfinivit, ordine. Ita prorſus Eccleſiaſtes priùs omnem materiam futuræ concionis ſeparatâ chartâ excipiat, & in eâ ipſâ certis notis ac numeris ſibi ordinem præfiniat, hoc primo loco, hoc ſecundo, hoc tertio, hoc quarto, &c. hoc loco ultimo dicendum: hoc in exordio, iſtud in epilogo ponendum. Atque hæc prima concionis ſcriptio eſt. Altera: Ubi jam omnia unà cum ſuo ordine erunt notata, quæ ad futuram concionem ſpectāt, concionator chartâ purâ incipiet ordinatè ac diſtinctè ſcribere, quæ antea in unum cumulum conjecerat. Nec dubium quin quædam è notatis mutaturus, quædā etiā omiſſurus ſit, prout ipſa exegerit ſtructura, ita quod in primâ ſcriptione cōfuſanea & indigeſta moles fuit, in alterâ diſtinctum & ordinatū erit ædificium, ſine primâ nil boni cōſtruet ſecunda.

Sed quæras an ad verbum omnia, an rerum capita ſolùm ſint perſcribenda? Hoc tui eſt arbitrii. Sunt, qui de verbo cuncta ſcribant, quod tironibus non inutile: alii aliter.

aliter. Hoc omnibus ſuadendum, ut ea, ubi vis & energia, vel idiomatis proprietas eſt, ad verbum ſtudioſè notentur, qui minimè vanus eſt labor. In ceteris cujuſvis ingenium ſibi eliget, quod commodiſſimum videbitur. Hîc, arbitror, via media cenſenda eſt tutiſſima. Hanc ii tenent, qui unâ paginâ rem, de quâ dicturi ſunt, exactâ methodo, ſed ſtylo ſtrictiore, & velut ſummatim complectuntur, quin & verba ad rem ipſam appoſita adjungunt. Ita fit, ut liberiore, cùm res poſtulat, cāpo poſſint excurrere, amplificando ſermoni & affectus ſubitario dicendi impetu faciliùs promovere

IX. Inventum thema mirificè adjuvat bona rei, vel argumentorum ad rem ſpectantium diviſio, ſcriptioni ſecundæ præmittenda.

Nota.

Bene divide, & dimidium facti habebis; ſollerter argumenta diſpone, & pænè confectum ſtabit opus. Venuſinus vates ſubmonet:

Rem tibi Socraticæ poterũt oſtendere chartæ,
Verbáq; prævisã rem non invita ſequentur. a

Liceat dicere: Verbáque diviſam rem non invita ſequentur. Præeuntem rei partitionē omnis & verborum & ſententiarum comitatus non difficilè ſequitur. Præſidium & lumē ingens tam oratori quàm auditori, *Ordo* & *digeſtio* rei. Hîc quoque uſurpandũ

a *Horat. de Arte Poëticâ, poſt med.*

illud: Qui bene diſtinguit, bene docet. Non eſt, inquit Ariſtoteles, imperitæ multitudinis bene diſtinguere *a*. Laus artificis prima eſt, erudita rerum diſcretio. Ordine ac commodâ rerum diſtributione unicè juvatur memoria. Huic Eccleſiaſtes concionem ſuam ita commendabit, ut, quæ publicè dicturus ſcripſit, ea pridie concionis veſperi memoriâ firmiter comprehendat, manè verò cubitu ſurgens, pridianum illud depoſitum à memoriâ exigat.

X. Horam Eccleſiaſtes perorando non excedat ſine gravi cauſsâ.

Nota.

O quoties corrumpitur grati cantûs ſuavitas, cùm accedit odioſa prolixitas. O quoties in aurem inſuſurrandum oratori: Bona concio, concio optima, ſi modò non fuiſſet nimis longa. Dictionem tuam omnem horulâ, ſed ſtrictâ conclude, Intra hos cancellos ſe continere conſultiſſimum. Roſas licet, & aurum, & gemmas loquaris, ſi horam tranſilias, pluribus non placebis; cum faſtidio diſcedent, qui cum fame venerant. Hoc quidem auditorum eſt vitium (nemo neget) quis autem id ſatis emẽdaverit? Quòd ſi auditoris etiam memoriæ conſulendum, non ea fatiganda nimiùm, aut obruenda. Nonnumquam expediens eſt (non ſemper) tres horæ partes dicendo non

a *Ariſtot. tom.* 3, *lib.* 10, *Moral. Nicomach.* c. 1. *mihi pag.* 241.

non multùm excedere. Concio moderatè brevis, & probè diſtincta, omnium gratiſſima. Illa complurium pſalmorum inſcriptio concionatori ſæpiùs occinenda: In fine ne corrumpas.

XI. Si quid aliis ſeriò perſuadere velit concionator, id priùs ipſe ſibi perſuadeat; quod dicit, hoc ſentiat.

Notæ.

Notiſſimum illud: *Si vis me flere, dolendum eſt primùm ipſi tibi* a. Tua dicta non penetrabunt alterius animum, niſi priùs penetraverint tuum. Ipſe tibi priùs perſuadeas, quod ab aliis extorquere cupis. Bene coque, probè meditare, quod tuis appoſiturus es in alimentum. Summâ vi nitere, proponenda aliis ipſe animo prægustare, ac ſenſibus intimis percipere. Magnum quippe intervallum eſt inter eum, qui animi viribus non obiter meditata vibrat, & illum, qui hinc illinc conquiſita è memoriâ ſegniter pronuntiat. Indoctæ admodum paupertatis eſt, ſi concionaturus è libris Sermonum, Homiliarum, Concionum, Poſtillarum, omnem ſuam eruditionem eruat, & conſarcinet; mixtura erit parum grata, aut ſi ſit, ad mores tamen emendandos parum erit robuſta. Quòd ſi aliter non poſſis, hoc ipſum, quod colligis alienum, ruminando fac tuum.

XII. Vi-

a *Horat. de Arte poëticâ poſt init, mihi p.* 161.

XII. Vitia concionator acriter reprehendat, vitioſorum neminem nominatim perſtringat.

Notæ.

Caveat Euangelicus orator, principes, magiſtratus, præpoſitos, nominatim aut velut intento in eos digito, perſtringere. Nam ejuſcemodi objurgatione publicâ magis exaſperantur tales, quàm emendantur. Si quid ab eis peccatum eſt, id tutiùs admonitio ſecreta & prudens corriget. Imò nec præſentium aliorum, nec abſentium quemquam ſingillatim notabit Eccleſiaſtes. Non eſt ſacri oratoris, ullum hominem ſpeciatim ſugillare ac pungere. Vitia pluribus communia, præſertim uſitatiora, acriter reprehendat. Hîc tamen etiam acerbitatem vitet, quæ offendere potiùs ſolet quàm corrigere. Reprehenſio commiſerationem potiùs oſtendat, quàm indignationem, aut cujuſquam odium. Hîc ſanè non levi brachio agendum Eccleſiaſtæ. Ad hoc enim à Deo conſtitutus eſt, ut evellat, & deſtruat, & diſperdat, & diſſipet, & ædificet, & plantet.*a* Idcircò inſtet opportunè, importunè, arguat, obſecret, increpet, ſed in omni (quod addit Paulus) patientiâ & doctrinâ.*b* Contentiones porrò & pugnas pro ſuggeſtu cum aliis concionatoribus ſtudioſè vitet. Universè meminerit, vitia ſibi eſſe flagellanda, non vitioſos.

XIII.

a *Hieremiæ c.* 1. *v.* 10. b 2. *ad Tim. c.* 4. *v.* 2.

XIII. Eccleſiaſtes ſuperbiam ſingulariter,& in aliis,& in ſeipſo primùm oderit.

Notæ.

Ante omnia humilitati & animi demiſſioni concionator ita ſtudeat ,. & in omnibus de ſeipſo tam ſubmiſsè ſentiat, ut modeſtiam, animíque ſubmiſſionem & oratio & ipſe vultus ſpiret. Orator turgidus, quid niſi mimus aut tragœdus eſt ad pompam facundus, in plauſum ambitioſus , qui ſua omnia eò derivat; ut os populi mereatur, & famam noménque colligat. Quòd ſi Eccleſiaſtes animi verè demiſſi eſt, nec concionatorum , nec aliorum quemquam deſpiciet, neminem privatis punctiunculis lædet, moneri ſe æquo animo feret. Imò ipſémet prudentes homines amicos ſibi parabit,à quibus de ſuarum concionum vitiis admoneri liberè poſſit, ut ea & agnoſcat faciliùs, & citiùs corrigat. Hunc certè concionatorem non virum tantummodò bonum, ſed & Chriſtianum verum dicemus, qui ſe moneri non ſolùm tolerat, ſed deſiderat, . & ſuum ipſe monitorem inſtigat. Chryſoſtomus ab aniculâ etiam moneri ac corrigi ſe paſſus. Humilitas in alto, tam venuſta,quàm neceſſaria.

XIV. Concionator neminem in concionando imitetur.

Nota.

Bonos concionatores frequentiùs audiſſe plurimùm juvat, eos autem imitari, vim eorum inſitam exprimere, nec facile, nec utile; ſeipſum imitetur concionator, hoc eſt, naturæ ſuæ convenienter dicat. In artibus & ſcientiis aliis ferè omnibus, imitatio ſuadetur; hîc non probatur. In hoc dicendi genere ducem habeamus Naturam. Illius eſt planè hîc aurigari & ducere. Orationis pro ſuggeſtu color eſt optimus, qui nativus. Ergo, ut fert Natura *a*, ita Eccleſiaſtæ munus imple. Alioquin affectatio ſe prodet, res fœda, ut dictum, & intolerabilis in Euangelii præcone. Hîc quæras: Quos ergo concionatores leget concionator, ſi optimos quoſque audire nequeat? Biblia leget, & interpretes ad rem meliores, Inter primos videntur numerandi *Sebaſtianus Barradius* in hiſtoriam Euangelicam, tomis quatuor comprehenſus. *Cornelius à Lapide*, qui jam in tota ferè Biblia complures tomos edidit. *Franciſcus Labata* dedit apparatum concionatorum, tribus tomis. In S. Matthæum ſingillatim bonus & brevis *Paulus de Palacio*. In S. Lucam *Didacus Stella* optimus. In S. Ioannem *Franciſcus Toletus*. E concionatoribus meliores videntur iſti, *Philippus Diez*, *Thomas Stapletonus* in Dominicos tantùm

a Wies d'Natur gibt.

tùm dies. Quem eâdẽ methodo, ſed forſan non pari gradu ſecutus, in dies feſtos *Laurentius Beyerlinck*. His jure merito jungendi *Didacus Vega* in Dominicos & feſtos dies. *Ioannes Oſorius*, *Ioannes Raulinus*. Lectionẽ in his poſitam juvabunt *Ioannis Buſai* Viridarium & Panarium, *Philippi Doultremanni* Pædagogus Chriſtianus. Studio paucos nominó. Plures in hac claſſe numerandos non nego. Sed liber omnium optimus, *Biblia*. Accedat interpretatio meliorum, & propria meditatio. Hæc cathedras faciunt ſalutariter facundas.

XV. Quod dicis, FAC.

Notæ.

Saltem conare, quod alios mones verbis, monſtrare exemplis. Dictis tuis fac fidem factis tuis; quod doces, exhibe. Alioqui nemo tibi credet. Vox illa omnium te feriet: Dicit, & non facit *a*.

a *Matth.c.* 23. *v.* 23.

CAPVT XIII.

Epilogus,

Temporis parſimonia.

EVLOG. Habes, Fauſtine, non quod è toto ſit optimum, ſed quid mihi eſſe optimum ſit viſum. Viris eruditis ego leges non figo. Tibi roganti præceptiones aliquot

aliquot ſuggeſſi, Excerpendi claſſes aperui. Vis inventis uti? Licet. Vis novas invenire? ſi potes,& iſtud licet. In meam excerpendi methodum te jurare non cogo, Hoc unum urgeo, EXCERPE. Hac vel illâ ſemitâ gradiaris,non anxiè contendo,modò ad illam, quam monſtro,Muſarum ædem pervenias.

Quod apud Satyricum pater filio,hoc ego tibi, hoc omnibus litterarum amantibus inculco: Scribe, vigila; cauſſas age,perlege rubras majorum leges a. Excerpe, & Nota; ſelige,ac futuro para. Nunc æſtas litteraria eſt, ingruet hiems, quâ partis utendum erit. Nunc meſſis eſt, lege ſpicas & manipulos. Nunc eſt vindemia,uvas & racemos collige, & vel minimas temporis particulas in uſum tuum rape.

O tempus! ô theſaurum non ultrà reperiendum! Fluit aſſiduè, & nobis effluit, quod unum avariter habere deberemus, & nullâ merce aut pretio permutare. Hoc nihilominus illic otio, iſtic aleâ, hîc fabulis & conviviolis perdimus: & quantum invaletudine & ſomno? Quod viximus, ubi eſt? Infinita eſt velocitas temporis, quæ magis apparet reſpicientibus. Punctum eſt, quod vivimus, ſed hoc punctum ſpecie quadam longioris temporis dividimus, & Pueritiam, Adoleſcentiam, Juventutem, Senectutem facimus. Ah ubi ſunt iſta? Abierunt prima, & tunc denique computamus, & damnum querimur, cùm abierunt. Utinam vel tardè,non enim ſerò,incipiamus æſtimare & amare tempus, cujus unius

a *Iuvenal, ſat.* 14 *v.* 19.

unius honeſta eſt avaritia. Illius brevitas, & noſtra nobis fragilitas occurrat: bene ponamus hoc quidquid datur, neque tunc primùm vivere incipiamus, cùm deſinendum eſt.

Plinius Cæcilius temporis parciſſimus de ſeipſo: Venor aliquando, inquit, ſed non ſine pugillaribus, ut, quamvis nihil ceperim, nonnihil referam *a*. Idem in ipſo terræ motu (jam ſuprà dictum memineris) more ſuo excerpſit.

Laudatiſſimâ temporis avaritiâ laborans Cato Uticenſis, ſine libro curiam adire non ſolebat, ut illud temporis, quo ſenatus coit, fabulis non conſumeret, otioſus non perſederet. Ita Valerio Maximo teſte, codices Græcos lectitabat, dum negotia publica ſeponi librum juberent *b*.

Ea in legendo conſtantia Platonis fuit, ut Sophronem poëtam Syracuſium moriens habuerit capiti ſuppoſitum. Ita nec extrema quidem ejus hora agitatione ſtudii vacua fuit *c*.

Annæus Seneca, ſi veterum ullus, in tempore ſtudiis impendendo attentiſſimus: Eò magis, inquit, indignor aliquos ex hoc tempore (quod ſufficere nec ad neceſſaria quidem poteſt, etiamſi cuſtoditum diligentiſſimè fuerit) in ſupervacua majorem partem erogare *d*. Ex hoc tempore tã anguſto & ra-

a *Plin. l. 3. epiſt. epiſt. 36 fine, mihi pag.* 335.
b *Val. l. 8. c. 6.* c *Val. l. 6. c. 2. Altero & octogeſimo anno deceſſit Plato.* d *Seneca epiſt.* 49, *mihi pag.* 466.

& rapido,& nos auferente, quid juvat majorem partem mittere in vanum? Heu irreparabilem temporis jacturam nemo deplorat; re omnium pretioſiſſimâ luditur. Fallit autem illos, quia res incorporalis eſt, quia ſub oculos non venit, ideóque viliſſima æſtimatur, imò pænè nullum pretium ejus eſt. Nemo invenitur, qui pecuniam ſuam dividere velit; vitam unuſquiſque quàm multis dividit? hinc ſomno, hinc deſidiæ, hinc voluptati & gulæ. Adſtricti ſunt in continendo patrimonio; ſimul ad temporis jacturam ventum eſt, profuſiſſimi.

O Fauſtine, Tempori parce magis, quàm auro, magis quàm ullis gemmis. Fila aurea, minimas auri particulas, ramenta tenuiſſima anxiè colligimus, tot aureas Temporis, non horas tantùm, ſed & dies, & menſes ſponte perdimus! Inſania nimis luculenta, exitioſus planè furor. Abbas Dorotheus, ne quid temporis amitteret, dum corpus cibo reficiebat, librum ſemper juxta ſe poſitum habebat, in quem identidem reflectebat oculos: eumdem ad lectum ponebat, ut quamprimùm ſe ſomno potuiſſet ſurripere, lectionem inchoaret. Rerum pretioſarum omnium multò pretioſiſſima, Tempus. Hîc ego tibi & omnibus Siracidæ illud vel millies inclamem: Fili, conſerva Tempus *a*. Cave vel minimam horulæ partem otiosè umquam tranſigas; qui nihil agunt, mortui ambulant inter vivos, homines trioboli, pecus ignavum, inertes Lentuli, qui hoc unum nôrunt, Tempus perdere.

a *Eccli. c. 4. v. 23.*

Jactu-

Jactura omnium non turpiſſima ſolùm, ſed & damnoſiſſima eſt temporis. Ad quam Bernardus altè ingemiſcens: Non advertit inſipiens, ait, quid amittat. Libet confabulari, ajunt, donec hora prætereat *a*. Ea nimirum hora, quâ totam æternitatem beatitudinis licet emere. Non igitur, quod Siracides etiam monet, defraudĕris à die bono, & particula boni doni non te prætereat *b*. Cave fures, ſed præcipuè Temporis, qui etſi velint, reddere non poſſunt, quod abſtulerunt. Hinc pænè quivis noſtrûm crebriùs jacturam temporis deploret non ignoto metro:

Damna fleo rerũ, ſed plus fleo damna dierũ.
Rex poterit rebus ſuccurrere, nemo diebus.

Veriſſimè dixit Annæus philoſophus: Nemo annos, nemo tot dies optimos reſtituet, nemo iterum te tibi reddet *c*. Age ſis, Fauſtine, & incipe; Excerpe & Nota, para tibi ſupellectilem, quam temporis parſimonia, ſi velis, mirificè ditabit. Intra non longum tempus ſedulitatis tuæ cernes ingentem quæſtum. Sed agendum ſtrenuè. Nonnunquam & nocti decerpendum aliquid, legendum, cogitandum, ſcribendum; lectum, cogitatum, ſcriptum memoriâ repetendum, nullum nec ſegmen temporis per deſidiam abjiciendum, omnes horulæ partes occupandæ, nihil diei à labore vacuum tranſmittendum. Aſſiduè tecum volve, quod Græcis dicitur: Sumptuoſiſſima ja-

O ctura

a *Bern. ſerm. de triplici cuſtodiâ.* b *Eccli. c.14.v.14.* c *Seneca de Brevit. vitæ, c. 9.*

ctura Tempus *a*. Sed eamus; menſa vocat. Dum imus, ne quid temporis perdamus, unicum quod Annæus præcipit Lucilio, hoc ego tibi cognato meo: Ita fac, mi Fauſtine, vendica te tibi, & tempus, quod adhuc, aut auferebatur, aut ſurripiebatur, aut excidebat, collige & ſerva. Quædam tempora eripiuntur nobis, quædam ſubducuntur, quædam effluunt. Turpiſſima eſt jactura, quæ per negligentiam venit: & ſi volueris attendere, magna vitæ pars elabitur malè agentibus *b*, maxima nihil agentibus *c*, tota aliud agentibus *d*. Quem mihi dabis, qui aliquod pretium tempori ponat? qui diem æſtimet? Fac ergo, mi Fauſtine, quod facturum te recipis, omnes horas complectere.

a Πολυτελέστατον ἀνάλωμα χρόνος.
b *In luxu, libidine, vitiis.*
c *In otio, ignaviâ, ſomno.*
d *Occupati ubi non oporteat. Seneca epiſt. 1.*

FINIS.

VITTORIO EMANUELE IN ROMA

SVMMA PRIVILEGII
S. CÆSAREÆ MAIESTATIS.

CVM ex mandato Sacræ Cæſareæ Majeſtatis, omnibus & ſingulis Typographis & Bibliopolis, atq; aliis quibuſcumque Librariam negotiationem exercentibus, ſeriò ſtrictéq; inhibeatur, ne quis libros ullos à Societatis noſtræ Patribus hactenus editos, aut edendos in poſterum, intra S.R.I. Regnorumq; & Dominiorum Sacræ Cæſareæ Majeſtatis hereditariorum fines, ſimili alióve charactere aut formâ, ſive in toto, ſive ex parte excudere vel recudere, vel alio recudendos mittere, aut alibi etiam impreſſos invehere, vendere aut diſtrahere clàm ſeu palàm, citra ſupradictorum Patrum conſenſum ac teſtimonium audeat vel præſumat: Ego FREDERICVS TASSIS, Societatis IESV, per Flandro-belgicam Præpoſitus Provincialis, facultatem concedo Viduæ Ioannis Cnobbari Typographi Antverpienſis p. m. Librum dictum Aurifodina, à R.P. HIEREMIA DREXELIO conſcriptum, imprimendi. In cujus rei fidem has manu meâ ſubſcriptas, & ſigillo officii munitas dedi, Bruxellis 2. Septemb. 1627.

FREDERICVS TASSIS.

SVMMA PRIVILEGII REGIS CATHOLICI.

PHILIPPVS IV. Dei gratiâ Hiſpaniarum, Indiarum, &c. Rex Catholicus, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ., Brabantiæ, &c. Potentiſſimus Belgarum Princeps, Diplomate ſuo Regio ſanxit, nequis *Aurifodinam*, *auctore R. P. Hieremiâ Drexelio Societatis* IESV *Sacerdote*, intra novennium præter *Viduæ Ioannis Cnobbari Typographi Antverpienſis p. m.* voluntatem, in Belgio ullo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſam, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve exponat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum, & aliâ gravi pœnâ mulctabitur, uti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ 9. Ianuarii ann. 1638.

Signat.

COOLS.

SVMMA PRIVILEGII
Regis Catholici.

PHilippvs IV. Dei gratiâ Hiſpaniarum, Indiarum, &c. Rex Catholicus, Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, Brabantiæ, &c. Potentiſſimus Belgarum Princeps, Diplomate ſuo Regio ſanxit, nequis *Aurifodinam*, *auctore R. P. Hieremiâ Drexelio Societatis* Iesv *Sacerdote*, intra novennium præter *Viduæ Ioannis Cnobbari Typographi Antverpienſis p. m.* voluntatem, in Belgio ullo modo imprimat, aut alibi terrarum impreſſam, in has Inferioris Germaniæ ditiones importet, venalémve exponat. Qui ſecùs faxit, confiſcatione librorum, & aliâ gravi pœnâ mulctabitur, uti latiùs patet in litteris datis Bruxellæ 9. Ianuarii ann. 1638.

Signat.

Cools.

700

Digitized by Google